

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Α.Σ.Ο. & Ε.Ε.

Αθήνα:

1891

• Αριθ.

— 2 —

///

Printed in Greece

ΑΧΙΛΛΕΟΣ ΛΟΡΙΑ
ACHILLE LORIA

Η
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

(ΑΙ ΜΕΘΟΔΟΙ ΤΗΣ ΚΑΙ ΤΑ ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ ΤΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΗΣ.
ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ)

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ

ΜΕΤΑ ΠΡΟΛΟΓΟΥ, ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΩΝ

ΥΠΟ

ΑΡΙΣΤ. Δ. ΣΙΔΕΡΙ

ΔΙΚΗΓΟΡΟΥ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΙΣ

Κ. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

Aθηναί

1925

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συγχρά ἀκούομεν καὶ ἐν Ἑλλάδι τὰς λέξεις Κουνωνιολογία, Κουνωνιολόγοι, Κουνωνιολογῶ, Κουνωνιολογικὴ Ἐταιρεία, ἀλλ’ οὐδέποτε ἐδόθη ἐν Ἑλληνικῇ γλώσσῃ βιβλίον πρόσφορον εἰς τὸν πολλούς, οὐντομον καὶ εὐκατάληπτον, ποὺ τὰ ἐκθέτιη τὸν σκοπὸν καὶ τὸ ἀντικείμενον τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης, τῆς Κουνωνιολογίας. Ἀμφιβάλλω ἂν πολλοὶ ἀπὸ τὸν δμιοῦντας περὶ Κουνωνιολογίας γρωσίζοντας σαφῶς περὶ τυος πρόκειται. Πλὴν μεταφράσοεώς τυος τοῦ κ. Δ. Καλιτσούναμ (Ε. Νινονέμ. Ἡ Κουνωνιολογία Ἀθῆναι 1919), λόγου τοῦ μεγάλου Γάλλου Κουνωνιολόγου Νινρκὲμ ἐπὶ τῆς Κουνωνιολογίας, γενικοῦ καὶ ἀπενθυνομένου πρὸς κοινὸν περισσότερον ἐνήμερον τῶν πραγμάτων τούτων, οὐδὲν ἄλλο ἐδημοσιεύθη εἰς Ἑλλ. γλώσσαν. Εἰς τὰ Ἀνώτερά μας Πανεπιστικὰ ἰδρύματα τὸ μάθημα τοῦτο δὲν διδάσκεται. Καὶ ὅμως εἶναι τόσον ἀραγκαλα σόμηερον ἡ γνῶσις τῆς Κουνωνιολογίας. Διὰ τοῦτο ἐτεχείρησα τὴν ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ μετάφρασιν τοῦ Ἕγχειριδίου τούτου τοῦ διαπρεποῦς Κουνωνιολόγου Ἀχιλλέως Λόρια, τὸ δποῖον δίδει ἀρκετὴν ἰδέαν τοῦ ἀντικείμενου τῆς ἐπιστήμης ταύτης, τῆς Κουνωνιολογίας, καὶ τῶν μεθόδων τῆς, συμπληρώσας τὴν μετάφρασιν αὐτὴν διὰ συντόμου πλὴν θιγούνσης ὅλα τὰ ζητήματα τὰ σχετικὰ μὲ τὴν θέσιν τῆς ἐπιστήμης ταύτης εἰσα-

γωγῆς (ίστορίαν της, σχέσεις μὲ ἄλλας ἐπιστήμας, μεθόδους της, ἀντικείμενον, σκοπὸν καὶ πρακτικὴν της ἀξίαν) καὶ μὲ βιβλιογραφίαν σύντομον διὰ τὸν θέλοντας νὰ χωρήσωσι περαιτέρω εἰς τὴν μελέτην των. Τὰ 7 Κεφάλαια τοῦ βιβλιαρίου τούτου τοῦ Α. Λόρια εἶναι 7 διαλέξεις, ἀς διαπρεπής οὖσις Κοινωνιολόγος ἔκαμε κατὰ τὸ ἔτος 1901 εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Πάδοβας καὶ αὗτινες ἔσχεν μεγίστην ἐπιτυχίαν ἐν Ἰταλίᾳ, ὅπου ἐντατικώτατα μάλιστα καλλιεργεῖται ἡ Ἐπιστήμη αὐτῆς, διδασκομένη καὶ εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ Πανεπιστήμια καὶ μελετωμένη ἀπὸ πλειάδα διεθνοῦς κύρους Κοινωνιολόγων.

Ἐλπίζω ἡ παροῦσα μετάφρασις νὰ χρησιμεύσῃ ὡς κίνητρον διὰ περαιτέρω ἐργασίαν καὶ μελέτην τῆς Κοινωνιολογίας ἐν Ἑλλάδι, ἥτις ἀπέμεινεν ἡ μόνη χώρα, ποὺ δὲν ἐνοχλεῖται ἀπὸ τὴν Νέαν ταύτην ἐπιστήμην τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν.

A. A. ΣΙΛΕΡΙΣ

Αθῆναι Ὁκτώβριος 1924.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«... Υπάρχει εἰς τὴν λατεῖνην φυχὴν μυστηριώδης δύναμις, τὴν δοποίαν ἡ ιστορία δὲν ἔτολμησε ποτέ γὰρ ἔξετάσῃ καὶ τῆς δοπίας τὴν ὑπερανθρωπίην δράσιν δὲν δύναται γὰρ ἐκφράσῃ εὕτε δὲ λόγος, εὕτε γραφίς».

Shakespeare. Troilus and Cressida (Act. III Sc. 3)

1. Κοινωνιολογία είναι ή έπιστήμη, ητις ἔξετάζει τὸ φαινόμενο τοῦ ἐν κοινωνίᾳ δίου τῶν ἀγθρώπων καὶ τὰ καθ' ἔκαστον ἐκ τοῦ δίου τούτου κοινωνικὰ φαινόμενα. Παρετήρησαν δηλ. οἱ ἀνθρωποι δτι δ. ἐν κοινωνίᾳ δίοις αὐτῶν ἐμφανίζει φαινόμενά τινα, ή μελέτη τῶν δοπίων δὲν είναι πλήρης γιγομένη ἀπὸ τὰς μέχρι τοῦδε γνωστὰς ἔπιστήμας. Αὐτὴ ή ὑπαρξίες τῆς κοινωνίας, ὡς ἀνωτέρου δργανισμοῦ, οὗτινος τὰ μέλη είναι χωρισταὶ δργανικαὶ ὑπάρξεις μὲ συνείδησιν χωριστήν, ἀλλ' δστις, ἀφ' ἣς ὑπάρχει παρουσιάζει αὐτόματον κατ' ἀρχάς, συνειδητὴν δραδύτερον δργάνωσιν μὲ πλήρες σύστημα ἀρμονικῆς λειτουργίας, ἐμφανίζει εἰδικὸν φαινόμενον, μὲ εἰδικοὺς νόμους καὶ πορείαν. Ἐπίσης ή κοινότης συνειδήσεων, ή κοινωνικὴ συνείδησις, ήν δημιουργεῖ δ κανονικὸς δίοις τοῦ ἀγθρώπου δίδει χώραν εἰς γεγονότα (faits) δρῶντα ἐπὶ τῆς φυχολογίας τῶν ἀτόμων ἀγαγκαστικῶς καὶ ἔξω τῶν συνειδήσεών των

δημιουργούμενα, έμφανίζοντα εἰδικὰ φαινόμενα (τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα) μὲ εἰδικοὺς δρους αἰτιολογίας, παραγγῆς, έμφανίσεως, δράσεως, κατευθύνσεως. Αὕτη τὸ ὑπόστρωμα τῶν φαινομένων τούτων, τοῦ κοινωνικοῦ δίου καὶ τῶν παραγώγων κοινωνικῶν φαινομένων, ή φυσικὴ κοινα νικότης τοῦ ἀνθρώπου δημιουργεῖ ἀφετηρίαν εἰδικῆς σπουδῆς τῶν παντοίων ἀποτελεσμάτων αὐτῆς. Πρὸς ἔρευναν τῶν φαινομένων τούτων, τῆς αἰτιοκρατίας των (determinismos), τῶν γόμων τῆς έμφανίσεως, πορείας καὶ ἔξελίξεως των, τῆς κατευθύνσεώς των, πρὸς μελέτην δηλ. τοῦ τε κυρίου φαινομένου (κοινωνία) καὶ τῶν παραγώγων κοινωνικῶν φαινομένων κατευθύνεται ή Κοινωνιολογία. Ήδης τὸ στοιχεῖον τοῦτο τῆς κοινωνικότητος διεμόρφωσε τὸν κοινωνικὸν δίον καὶ κατευθύνει αὐτόν, πῶς δημιουργεῖται ή κοινωνικὴ συγείδησις καὶ τὶ εἶναι αὕτη, πῶς δημιουργεῖται ή οἰκονομική, ή πολιτική, ή νομική, ή καλλιτεχνική διανοητικότης καὶ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, πῶς ή γλῶσσα καὶ ή ἐπιστήμη, πῶς ἔξειλίχθη δ κοινωνικὸς δίος καὶ τὰ καθ' Ἑκαστον φαινόμενα, εἰς τίνας νόμους ὑπείκουσι ταῦτα, πῶς διαφοροῦται ή ἀνθρωπίνη πρόδοδος καὶ ποῦ ἄγει, πάντα ταῦτα εἶναι ἀντικείμενον τῆς Κοινωνιολογίας. Φυσικὴ δθεν, ἔξετάζουσα τὸ κοινωνικὸν σύνολον ἐν σχέσει μὲ τὴν περιεξ φύσιν, ήθικὴ ἄμφα καὶ ψυχική, ή Κοινωνιολογία εἶναι ἐπιστήμη χωριστή, μελετῶσα τὸν κοινωνικὸν δίον τοῦ ἀνθρώπου καὶ φιλοσοφοῦσα ἐπ^ο αὐτοῦ.

Εἶναι δθεν ἐπιστήμη ἀνθρωπολογική, εἰς τὴν εὑρεῖαν ἔννοιαν, (ἥτοι μελέτη περὶ τοῦ ἀνθρώπου) ἔξ εἰδικῆς σκοπιᾶς μελετῶσα τὸν ἀνθρωπὸν, ἐν τῇ διαδικῇ του ζωῆς καὶ δράσει. Καὶ ἐνδιαφέρει πάντα θέλοντα νὰ

γνωρίσῃ τὸν ἀνθρώπον καὶ κατὰ μόνας ἔξεταζόμενον καὶ ἐν κοινωνικῷ βίῳ καὶ ἐν τῇ ἀλληλεπιδράσει του πρὸς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον ἐνῷ ζῆ. Εἶναι ἐπιστήμη συγκεκριμένη καὶ ἐν τινὶ μέτρῳ καὶ ἐφηρμοσμένη, ἀλλ᾽ ἡ ὠφέλεια καὶ πρακτική της χρῆσις εἶναι ἔμμεσος, ἐγκεψμένη δηλ. ἐν τῇ γνώσει τῶν περὶ τοῦ ἐν κοινωνίᾳ ἀνθρώπου τελικῶν συμπερασμάτων της καὶ τῆς πρακτικῆς ἐντεῦθεν χρησιμότητός των.

2. Ἀλλ' ὑπάρχουσι κοινωνικὰ φαινόμενα διάφορα τῶν ἀτομικῶν ἀνθρωπολογικῶν φαινομένων (ψυχολογικῶν καὶ βιολογικῶν) ὑπείκοντα εἰς ἄλλους νόμους καὶ ἀτιγα χρήζουσι τοιαύτης ἐρεύνης; Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἔθεσεν δὲ abriel Tarde, δοτις καὶ τὸ ἔλυσεν ἀποφατικῶς*, Ισχυρισθεὶς δτι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἡ φαινόμενα μιμήσεως, τῆς δποίας ἡ μελέτη τῶν νόμων της θα μᾶς γνωρίσῃ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ώς ἡ μελέτη τῶν νόμων τῆς παγκοσμίας περιοδικότητος καὶ ἐπαναλήψεως τῶν δμοίων πραγμάτων (ἐν τῇ φυσικῇ τῶν κυμάτων αἰθέρος, φωτός, άέρος) μᾶς γνωρίζῃ τὰ φυσικὰ φαινόμενα καὶ ἐν τῇ βιολογίᾳ, (γέννησις, ἀναπαραγώγη, κληρονομικότης) μᾶς γνωρίζει τὰ δργανικὰ φαινόμενα. Πρωτοβουλία καὶ μίμησις, (πρώτη κίνησις καὶ ἐπανάληψις) εἶνε δθεν οἱ δύο πόλοι τῆς παγκοσμίας φυσικῆς, βιολογικῆς καὶ κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ μελέτη δθεν τῶν στοιχείων τῆς κοινωνικῆς ἐπαναλήψεως, τῶν ἀτομικῶν δράσεων καὶ τῆς ἐνδτητος αὐτῶν ἐν τῇ δμοιότητι, αὕτη καὶ μόνη μᾶς γνωρίζει τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ἀγεν ἄλλης ζητήσεως γενικῶν νό-

* Bl. Gabriel Tarde — Les lois de l' imitation — Paris 1895 — La logique sociale — Paris 1904.

μων καὶ γεγονῶν ἔνοιῶν, ἀνευ «μεταφυσικῆς» ζητήσεως κεκρυμμένων στοιχείων. Καὶ δὲν ἀργεῖται μὲν δ Tarde τὴν αὐτονομίαν καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς ἀργεῖται ὅμως τὴν ἀντικειμενικήν ἀνάγκην τῆς αὐτονομίας, δικαιολογῶν αὐτὴν ἐκ λόγων πρακτικῆς ωφελείας. Περιορίζει δὲ σχεδὸν ταῦτην εἰς Κοινωνικὴν Ψυχολογίαν.

Αἱ ιδέαι αὗται τοῦ Tarde δὲν ἐπεκράτησαν. Ἡ μελέτη τῆς Κοινωνιολογίας ἐδικαιολόγησε καὶ τὸ ἀντικείμενον καὶ τὴν αὐτονομίαν αὐτῆς. Καὶ πράγματι. "Οτι τὰ Κοινωνικὰ φαινόμενα εἶνε τι διάφορον τῶν ἀτομικῶν φαινομένων καὶ δὲν δύνανται γὰρ ἔξηγηθῶσι καὶ ἐρευνηθῶσι μὲ τοὺς νόμους τούτων εἶνε φανερόν. Καθὼς δὲν δύναται γὰρ ἔξηγηθῇ ἡ ζωὴ μὲ τὴν μελέτην τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν νόμων τοῦ κυττάρου, οὕτω καὶ τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον δὲν δύναται γὰρ ἔξηγηθῇ μὲ τὴν ἀτομικὴν ψυχολογίαν. Οὐδεὶς ἀμφισβήτητεὶ τὸν ρόλον τῆς μιμήσεως, ώς δὲν ἀμφισβήτητεὶ τοὺς νόμους τῆς χημικῆς συγγενείας καὶ τῶν ἡλεκτρικῶν παλμικῶν κινήσεων, ἀλλ᾽ αὕτη μόνη, ἡ μίμησις, δὲν εἶναι ἀρκετὴ ἔξηγησις. "Αλλως τε μένει πάντοτε quid movens, τί τὸ πρῶτον κιγοῦν, ἡ πρωτοβουλία. Ἡ συγκριτικὴ παρατήρησις ἀπέδειξεν δτι τὸ φαινόμενον τῆς οἰκογενείας, τὸ φαινόμενον τῆς ἡθικῆς καὶ νομικῆς συγειδήσεως, τὸ πολιτικὸν καὶ θρησκευτικὸν φαινόμενον, εἶγαι φαινόμενα κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ηττον κοινὰ εἰς κάθε δικτικὸν δίον, εἰς δλους τοὺς λαούς. Οὐδαμῶς δ' ἔξηγοῦμεν ταῦτα λέγοντες δτι εἶναι ἀποτελέσματα πρωτοβουλίας καὶ μιμήσεως. 'Ο κοινωνικὸς δίος συγαντάται ἀναδρομικῶς καὶ πέραν τοῦ ἀ-

θρώπου καὶ εἰς τὰ ἀγώτερα θηλαστικά, φθάνει ἵσως μέχρι τῆς ἀποικίας τῶν κυττάρων. Ἐξ ἀλλού ὑπάρχουν ζῶα κοινωνικά καὶ μὴ τοιαῦτα. Ὁ ἄνθρωπος εἶναι κατ' ἔξοχὴν ζῷον κοινωνικόν. Πῶς ἔξηγεται τὸ φαινόμενον τοῦτο; Ἡ ἀποστολὴ δθεν τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι τόσον εὐρεῖα καὶ τόσον συγδυασμένη μὲ τὴν τῆς Βιολογίας καὶ τῆς Ψυχολογίας, ὥστε ἀνεγείρει αὕτη ἀναγκαίως περίλαμπρον, πολυσχιδές καὶ ἐπιβλητικὸν τὸ οἰκοδόμημά της.

3. Ἀλλ' ἐρωτᾶται, ἐφ' ὅσου γίνεται Κοινωνιολογία μελετᾶς τὸν δργανισμὸν καὶ τοὺς δργανικοὺς νόμους τῆς διμαδικῆς ζωῆς φθάνουσα καὶ μέχρι προανθρωπικῶν διμαδικῶν δργανισμῶν δὲν δύναται νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν Βιολογίαν, ἡς τοὺς νόμους νὰ προσαρμόσῃ ἐπὶ τῶν ὑπεροργανικῶν τούτων (κοινωνικῶν) φαινομένων;

Τὸ ζήτημα τοῦτο ἔθεσεν δέ Βέλγος Κοινωνιολόγος René Worms, * δν ἡκολούθησαν καὶ ἀλλοι (Novicow, Schäffle, δ καθηγ. Albeit Mary καὶ ἀλλοι) ἀποτελέσαντες τὴν δργανιστικὴν (organiciste) σχολὴν τῆς Κοινωνιολογίας. Καθὼς παρατηρεῖ δ καθ. Mary τὸ γὰ χωρίσωμεν τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν μορφῶν καὶ φαινομένων ἀπὸ τὴν τῶν δργανισμῶν, οὓς μελετᾷ γίνεται ἡ Βιολογία εἰναὶ ὡς γὰ ἔχωρίζομεν τὴν μελέτην τοῦ πρωτοζωαρίου ἢ τοῦ κυττάρου ἀπότην μελέτην τῶν συνθετωτέρων δργανισμῶν. Διὰ τοῦτο δ Worms διαιρεῖ τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν δργανισμῶν εἰς τρία μέρη: λειτουργίας θρέψεως, λειτουργίας ἀναπαραγωγῆς, λει-

* Bl. René Worms — Organisme et société - Paris 1895 — Principes biologiques de l' évolution sociale - Paris 1910.

τουργίας σχέσεων πρὸς ἔξωτερον κόσμον (*télation*). Ὅτι τοῦτο δὲν ἐπεκράτησε γενικῶς. Εἶχε καὶ δὲν Σπένσερ ** τονίσῃ τὴν ἀναλογίαν μεταξὺ τῶν βιολογικῶν φαινομένων καὶ βιολογικῶν νόμων πρὸς τοὺς κοινωνιολογικούς, ἀλλ᾽ ὡς παρατηρεῖ καὶ δὲν Λόρια (Γ' μάθημα) δὲν ἔφθασε μέχρι τοῦ γὰρ ἀρνηθῆ τὴν αὐτονομίαν τῆς Κοινωνιολογίας, ἃς εἶγαι ἐκ τῶν κυριωτέρων ἰδρυτῶν. Τούγαντίον μάλιστα ἔθεσεν ἐν διακριτικῶτατον δριον τῷ δύῳ σπουδῶν, τῆς Κοινωνιολογίας καὶ τῆς Βιολογίας. «Ἐν τῷ κοινωνικῷ ὅργανισμῷ, εἶπε, τὸ σύνολον σκοπὸν ἔχει τὴν εὐτυχίαν τῶν μονάδων, ἐνῷ ἐν τῷ βιολογικῷ ὅργανισμῷ αἱ μονάδες ὑπάρχουν διὰ τὴν ὑπαρξίαν τοῦ συγόλου». Ἡ βιολογία ἔχει βεβαίως τὰ μέγιστα γὰρ συμβάλλῃ εἰς τὴν μελέτην τῆς Κοινωνιολογίας, ιδίως ἐν τῇ ἐρεύνῃ τοῦ βιολογικοῦ ὑποστρώματος πολλῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ὡς τοῦτο ἀμιγὲς παγτὸς ἀλλού στοιχείου δείκνυται ἐν τῇ μελέτῃ ἀτελεστέρων δυντῶν ζώντων ἐν κοινωνικῷ βίῳ, ἀλλὰ δὲν εἶναι δυνατὸν γὰρ ἔξιγγήσῃ πλήρως τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα τοῦ ἀγθρωπίνου κοινωνικοῦ βίου, ιδίως εἰς ἀνωτέρας ἐκδηλώσεις, ὡς εἶναι αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις, τὸ πολιτικὸν φαινόμενον, τὸ δίκαιον, ἡ ἡθικὴ. Καθὼς μόνη γάρ γνῶσις τῶν φυσικῶν καὶ χημικῶν δρῶν τῆς κυτταρικῆς ζωῆς δὲν ἔξιγγει τὴν ζωὴν καὶ τὰ φαινόμενα αὐτῆς, οὕτω καὶ γάρ γνῶσις τῶν βιολογικῶν μόνον δρῶν δὲν ἔξιγγει τὴν κοινωνικότητα, τὴν κοινωνικὴν ζωὴν καὶ τὰ φαινόμενα αὐτῆς. Οἱ ἐν τῷ ὅργανισμῷ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἡ ἀλληλεξάρτησις τῶν λειτουρ-

* H Spencer — Principles of Sociology — London 1876—1885.

γίπων δύγανται· νὰ ἔχωσι ἀναλογίας πολλάς καὶ μεγάλας μὲ τὴν οἰκονομικὴν λ. χ. ζωῆν, ὡς η ὑπεροχὴ τῆς γευρικῆς λειτουργίας ἐπὶ τοῦ λοιποῦ ὅργανισμοῦ μὲ τὴν πολιτικὴν ζωῆν, ἀλλὰ δὲν ἔξηγος ποσῶς τὰ φαινόμενα ταῦτα. Ἡ Κοινωνιολογία θὰ στηριχθῇ ἐπὶ τε τῆς φυχολογίας καὶ βιολογίας, ἀλλ' εἶναι ἀγνωτέρα αὐτῆς καὶ διακεκριμένη.

4. Ἡ Κοινωνιολογία δθεν ἔχει ἐγγελῶς ίδιον κύκλον μελέτης. Μελετᾷ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὡς ταῦτα καθορίσαμεν ἀγνωτέρω καὶ προσπαθεῖ νὰ εὑρῃ τὸν γενικοὺς νόμους αὐτῶν. Ἀλλ' ἐρωτᾶται: φαινόμενα τόσον πολυσύνθετα, ἐκ τόσων παραγόντων ἀποτελούμενα καὶ ἐπηρρεαζόμενα ὑπάγονται εἰς σταθεροὺς νόμους ἀγαγκαίστητος καὶ γενικότητος μὲ μαθηματικὴν διανοητικότητα καθορισμένους; Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν δύναται νὰ λυθῇ θεωρητικῶς καὶ αριθμητικῶς, διανοητικά καὶ μετατρέποντας ταῦτα σε μαθηματικά, σχέσεων μονίμων, ἀγαγκαίων καὶ γενικῶν, πάντοτε ὑπαρχουσῶν, ὥστε διθέντων δρών τιγων πάντοτε νὰ ἐπακολουθοῦν ὠρισμένα ἀποτελέσματα. Ο καθορισμὸς νόμων εἶναι ἀγάγκη τῆς διανοίας μας, ἐνεργούσης διὰ τῆς διατυπώσεως νόμου τυγος εἰδος γοητικῆς στενογραφίας (conceptual shorthand) ἀγαγκαίας πρὸς διατήρησιν τῆς διοῖς τῶν ἐντυπώσεων μας*.

* Ο ἀγαγγωρισθεὶς ὑφή ήμῶν νόμος ὑπόκειται εἰς τὸν

* K. Pearson — The Grammar of Science p 97 —
A. Thompson — Introduction to Science p 49 - London 1912 ('Ελλ. μετάφρ. Α. Δ. ΣΙΔΕΡΗ — 'Εκδ. Βελλέλειου' Αθήνα 1924 σ. 35).

διαρκῆ ἔλεγχον τῆς πείρας καὶ τότε μόνον θεωρεῖται ἀληθής, ὅταν ἐπαληθεύεται διαρκῶς. Οὕτω καὶ εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν ἀνεγγώρισαν ἡδη ὁι Κοινωνιολόγοι γάμους τιγάς, οἵτινες ἐπηλήθευσαν μέχρι σήμερον ἐπὶ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν φαινομένων, καταστήσαντες αὐτὰ καθορίσιμα (déterminables) κατὰ τρόπου μαθηματικόν. "Αγ οἱ νόμοι οὗτοι εἶναι σταθεροὶ καὶ διαρκῶς ἐπαληθεύσιμοι τοῦτο εἶναι ζήτημα, διπερ δὲν ισχύει μόνον διὰ τὴν Κοινωνιολογίαν, ἀλλὰ δι' ὅλας τὰς ἐπιστήμας, οἱ νόμοι τῶν δποίων ἀντικαθίστανται δι' ἄλλων, ὅταν δὲν ἔξαρκοῦσι πλέον πρὸς ἔξήγησιν νεωτέρων παρατηρήσεων καὶ φαινομένων, χωρὶς νὰ γεννᾶται συζήτησις, ἐὰν τὰ φαινόμενά των ὑπάγονται εἰς τὸν παγκόσμιον ντετερμινισμόν. Καὶ εἶναι μὲν βέβαιον δτι δ καθορισμὸς τῶν νόμων τῶν κοινωνικῶν φαινομένων εἶναι δισκολώτερος, παρέχει εὔκολον λαβὴν εἰς παρερμηγείας, δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὰ τὸ διὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα πείραμα, πολλοὶ νόμοι ἔγδεικγύουν τάσεις μᾶλλον ὥρισμένων σχέσεων ἢ νόμους, ἢ ἐπιστήμη τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι πολὺ νέα, ἢ ἔξετασις τῶν φαινομένων της ἀπαιτεῖ τὴν συγχλίνουσαν συμβολὴν πολλῶν ἀλλων ἐπιστημῶν, φυσικῶν, βιολογικῶν καὶ φυχολογικῶν, ἀλλ' ὅμως οὐδεὶς λόγος ἐνδεικγύει τὸ βάσιμον τῆς ἀργήσεως τοιούτων νόμων, οἵτινες ἀλλως τε εἶναι ἀνάγκη τῆς διαγοίας μας. "Αγ ὑπάρχουν κανωνικὰ φαινόμενα, ὑπάρχουν ἀσφαλῶς καὶ οἱ νόμοι αὐτῶν δσούδήποτε δύσκρλον νὰ ἀγακαλυφθοῦν (βλ. καὶ § 13 κατωτέρω).

5. Ἡ Κοινωνιολογία ὡς ἐπιστήμη εἶναι γέα. Μόλις ἀριθμεῖ βίον 100 ἑτῶν. Ἡ Κοινωνιολογικὴ ὅμως

σκέψις είγαι παλαιά. «Μετά τὸ φαινόμενον τῆς φύσεως καὶ τὸ μυστήριον τῆς ζωῆς, οὐδέν ἄλλο, λέγει δὲ καθηγ. Fr. Giddings συγεκίνησε βαθύτερον τὸν ἀνθρωπόν, δσον τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον, ἐφ' οὖτις ἀπὸ τῶν πρώτων χρόνων τοῦ ἀνθρώπου ὡργίασεν ή ἔρευνητική του φαντασία. Δὲν ὑπάρχει εἰκὼν δισογδήποτε φανταστική, μυστικιστική θεωρία, αὐθαίρετος πίστις, ἃς δὲ ἀνθρώπιγος γοῦς γὰ μὴν ἐδέχθη, ἵνα ἔξηγήσῃ τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον.» Καὶ δὲ μὲν παλαιότατος ἀνθρωπος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ θρησκευτικοῦ πνεύματος καὶ τῆς φανταστικῆς ὑποθέσεως θεῶν καὶ ὑπερφυσικῶν δυνάμεων ἀπέδωσε τὴν δημιουργίαν τῆς κοινωνίας εἰς τὸ θεῖον. Οἱ μῦθοι τῆς ἐνδραϊκῆς θρησκείας καὶ τῆς Κοσμογονίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων εἰς τὸν θεόδυ ἀπέδωσαν τὴν ἰδρυσιν τῆς πρώτης κοινωνικῆς ὁμάδος, τοῦ πρώτου ζεύγους. «Καλὸν εἶναι μὴ τὸν ἀνθρωπὸν μόνον. Καὶ λαβὸν (δοθεός) μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ (τοῦ Ἀδάμ) ἐπλαστε τὴν Εὕαν», ἐξ ὧν τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπαν. Ἀλλ' ἀφ' ης ή ἀνθρωπίνη σκέψις ἀπαλλαγεῖσα τοῦ ἀπολύτου θρησκευτισμοῦ καὶ τοῦ θεολογισμοῦ τούτου ἐπροχώρησε πρὸς τὴν ἐπιστήμην, καὶ η Κοινωνιολογική σκέψις ἐπηρεάσθη. Τὴν μεγάλην ταύτην ἀπὸ τοῦ θεολογικοῦ πνεύματος χειραφέτησιν ἀπέκτησεν η ἀνθρωπότης χάρις εἰς τὸ ἀρχαῖον Ἑλληνικὸν πνεύμα Οἱ φιλόσοφοι τῆς Ἰωνίας πρῶτοι (Θαλῆς, Ἀγαζιμένης, Δημόκριτος) φιλοσοφήσαντες ἐπὶ τῆς φύσεως ἔζητησαν νὰ εῦρωσι τοὺς γενικοὺς γόμους, εἰς οὓς η φύσις ὑπείκει μακράν πάσις ὑπερφυσικῆς ἐπεμβάσεως καὶ παντὸς ἀνθρωπομορφισμοῦ ἐν τῇ ἐκδηλώσει τῶν φυσικῶν φαινομένων. Οὕτως ἀρχεται η ἐποχὴ τῆς ἐπιστή-

μης. Ἐν τῇ ἀγευρέσει τῶν φυσικῶν νόμων, δυνάμεων ἀπροσώπως καὶ ἀγιδιοτελῶς κυνεργωσῶν τὸ σύμπαν καὶ μαθηματικῶς ὑπολογισμῶν τὸ ἀγθρώπινον πνεῦμα ἔξηλθε τῆς προϊστορικῆς περιόδου, εἰσελθὸν εἰς τὴν μεγάλην λεωφόρον τῆς ἐπιστήμονικῆς ἔρεύνης. Ἡ κίνησις αὕτη καὶ ἡ συναφής γνοτροπία δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴν ἐπηρεάσῃ καὶ τὴν κοινωνιολογικὴν σκέψιν. Καθὼς τὸ σύμπαν, ὁ κόσμος δλόκληρος, ὁ ἀνθρωπος ἡ ζωὴ αὐτὴ οὔτω καὶ ἡ κοινωνία, τὰ φαινόμενα τῆς δμαδικῆς συμβιώσεως καὶ τὰ παράλληλα φαινόμενα αὐτῆς ἐγένοντο ἀντικείμενα ἔρευνήσεως τῶν φυσικῶν των νόμων. Περισσότερον ἐνέκυψαν εἰς τὴν σπουδὴν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων οἱ μὲ τὸν ἀνθρωπὸν μᾶλλον ἢ μὲ τὸ σύμπαν ἀσχοληθέντες φιλόσοφοι.

Ο Πλάτων εἰς τοὺς «Νόμους» καὶ τὴν «Πολιτείαν» του ἀσχολεῖται ἀκροθιγῶς θεοῖς καὶ ἀτελέστατα μὲ τὸ ἀντικείμενον τῆς Κοινωνιολογίας, θεωρῶν τὴν κοινωνίαν ὡς μέσον πραγματώσεως τοῦ ἀληθοῦς καὶ τοῦ καλοῦ. Ο Ἀριστοτέλης εἰς τὰ «Πολιτικά» του χωρεῖ ἐν δῆμοις περαιτέρω, θεωρεῖ τὸν ἀνθρωπὸν ζῶον φύσει κοινωνικόν, τὴν κοινωνίαν φυσικὸν δημιούργημα. Μονήρως ζῶν ἀνθρωπὸς εἶγαι κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ἢ θεὸς ἢ θηρίον. Ἄλλοι οἱ ἀρχαῖοι οὔτοι φιλόσοφοι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἐπιτύχωσι διαυγεῖς καὶ συστηματοποιημένας γγώσεις περὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ταῦτα εἶγαι πολυσυγθετώτατα φαινόμενα, πρὸς μελέτην δ' αὐτῶν ἀπαιτοῦνται δροι, οἵτινες τότε ἀκόμη δὲν ὑπῆρχον. Σύγχρισις πρὸς ἄλλους λαοὺς δὲν ἦτο εὔκολος. Ἡ διολογία δὲν εἶχε γεννηθῆ. Καθὼς μετὰ τοῦ Αὐγ. Comte παρατηρεῖ καὶ ὁ Giddings οἱ ἀρχαῖοι δὲν

ήδην γαντό νὰ κάμωσι διαυγέτες κοινωνιολογικάς παρατηρήσεις, πολὺ δ' διλγώτερον γὰ ἔχωσι Κοινωνιολογίαν, διότι ἔλειπον αὐτοῖς, αἱ ἀναγκαῖαι ἐπιστημονικαὶ γνώσεις. "Εἶησαν οἱ φιλόσοφοι οὗτοι εἰς ἐποχὴν παρακμῆς τοῦ πολιτισμοῦ τῶν καὶ πλήρεις δισταγμοῦ ἀπέβλεπον εἰς τὰ τότε κοινωνικὰ ζητήματα, τὸ δὲ σπουδαιότερον περιωρίσθησαν εἰς τὴν μελέτην τοῦ Ἑλληνικοῦ ἀστεος, διότι ἐταύτιζον μὲ τὸν κόσμον δλόκηρον ἐν τῇ συνθέσει του καὶ εἰκόνι. Παρ' ὅλα ταῦτα ἡ βαθυτάτη διάνοια τῶν δὲν γῆτο δυνατὸν γὰ μὴ ρίψῃ φῶς τι ἐπὶ τῶν προβλημάτων τούτων. Οἱ διαδεχθέντες τούτους Ρωμαῖοι καίτοι τοσοῦτον ἐκαλλιέργησαν τὸ δίκαιον, ἐν τῇ γενικῇ δημαρχίᾳ φιλοσοφίᾳ δὲν ἐπροχώρησαν πέραν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ τῶν Στωϊκῶν.

Τὴν ὥραίαν ταύτην ἐποχὴν διεδέχθη ὁ θεολογισμός. 'Ο ἐπικρατήσας Χριστιανισμὸς ἐπιζητῶν ἐν τῷ φρόνῳ τῆς συντελείας τοῦ κόσμου καὶ τῆς προσεχοῦς ἀφίξεως τῆς «βασιλείας τοῦ Θεοῦ» γὰ διεγείρη τὰ αἰσθήματα τῆς φιλανθρωπίας, τῆς ἀγνότητος καὶ τῆς ἀγάπης, τῆς ἀφιλοκερδείας καὶ τῆς ἀλληλεγγύης μετέφερε τὴν προσοχὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὴν μελέτην τῆς φύσεως καὶ τῶν νόμων τῶν ἐπιστημῶν εἰς τὸν μαστικισμὸν καὶ τὴν ἔξακρίθωσιν τῶν δουλῶν τοῦ Κυρίου.

Καὶ ἐπηκολούθησεν ἡ Ἀγαγέννησις γῆτις ἀφυπνίσασα τὸν κόσμον μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτισμοῦ, τὴν ἔντασιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τὴν αὔξησιν τοῦ πλούτου καὶ τὴν ἀναβλάστησιν τῆς διακοπείσης κλασικῆς σκέψεως, τὴν μελέτην τοῦ Ρωμ. Δικαίου, τὴν ἴδρυσιν πανεπιστημίων ἔστρεψε θετικώτερον τὴν προσοχὴν ἐπὶ τε· "Η Κοινωνιολογία

τῶν φυσικῶν καὶ τῶν κοινωνικῶν φαινόμενων.⁶ Ο Giordano Bruno (1548 — 1600) ἀρνεῖται τὴν θείαν δούλησιν, ὡς ἀλήθειαν, ἢν ἀγαζητεῖ εἰς τὰ πράγματα.

⁷ Ο Campanella (1568 — 1628) εἰς τὸ κοινωνικὸν σύστημα τῆς ἐποχῆς του ἀντιτάσσει τὴν «Ἡλιούπολιν» (Civitas Soli), δὲ θωμᾶς Moore τὴν «Οὐτοπίαν» (1478—1535) ἐπὶ γένουν δάσεων. Ἐμμέσως οὕτω θέτουν τὴν μελέτην τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, τῆς Κοινωνίας, τῶν κοινωνικῶν σχέσεων, ἐπιζητοῦντες τοὺς φυσικοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως καὶ τὴν διάκρισιν τῶν φυσικῶν κοινωνικῶν σχέσεων ἀπὸ τὰς μὴ τοιαύτας.

Ἐν τῇ ἀναγεννωμένῃ ἐπιστημονικῇ σκέψει δὲ Βάκων καὶ δὲ Καρτέσιος (1605 αἰών) θέτουσι τὰ θεμέλια τῆς νεωτέρας ἐπιστημονικῆς διαγοήσεως, δὲ Hobbes (1588—1668) μελετᾷ τὸ πολιτικὸν φαινόμενον καὶ καταλήγει εἰς τὴν ὑποστήριξιν τοῦ δεσποτισμοῦ, ὡς ἀναγκαίου μέσου πρὸς συντήρησιν τοῦ τεχνητοῦ μηχανισμοῦ, οἷον θεωρεῖ τὴν Κοινωνίαν.

Ο Λόκ (1632 — 1704), φιλόσοφος καὶ πολιτικὸς δρῶν, ἀναμιχθεὶς ἐνεργῶς εἰς τὸ κίνημα, ἐξ οὗ προήλθεν ἡ πτῶσις τῶν Στούαρτ ἐν Ἀγγλίᾳ γίνεται δὲ πολογητὴς τῆς Κοινωνικῆς ἐπαναστάσεως κατὰ τοῦ Μογαρχισμοῦ καὶ προσπαθεῖ γὰρ ἔξηγήση τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν, ὡς αὐθόρμητον ἀποτέλεσμα τῆς ἐπιδιώξεως τοῦ ἀτομικοῦ ἔκαστου συμφέροντος.

Ο Hume καὶ δὲ Άδαμ Σμίθ (Σκωτικὴ σχολή, 18ος αἰών) θέτουσι πρὸς ἐπιστημονικὴν ἔξέτασιν τό τε ἡθικὸν καὶ τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον τῆς κοινωνίας ἐπὶ τοῦ ἀτομιστικοῦ ἐπιπέδου τοῦ Λόκ.

Παρ’ αὐτοῖς ἀρχίζει γὰρ τίθεται γένον πρόβλημα ὅξύτερον, ἢ κριτικὴ καὶ ἡ φιλοσοφία τῆς ιστορίας καὶ

τὸ πρόδλημα τῆς κοινωνικῆς συγχροτήσεως (18ος αἰών). Ο Γίββων ἐν Ἀγγλίᾳ ἔξηγετ δι' ἴστορικῶν αἰτιῶν τὴν πτῶσιν τοῦ ἀρχαίου Ρωμαϊκοῦ Κράτους καὶ τὴν μετάδασιν ἀπὸ τῆς ἀγρίας καταστάσεως εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ, ἢν καὶ παραδέχεται καὶ τὰς περιέδους παραχμῆς, πιστεύει δημαρχὸς διαθέματος αὐτῆς τοῦ πλούτου καὶ τῆς εὔτυχίας τῶν λαῶν, προσπαθεῖ δὲ νὰ ταξιγυμήσῃ τὰ κοινωνικὰ φυινόμενα, κατὰ λόγον τῆς συνθετότητος των. Ο Montesquieu λίαν τὴν κοινωνίαν θεωρεῖ ὡς σύνθετην μηχανικῶν δυνάμεων, αἰτιῶν, καὶ ἀποτελεσμάτων, καὶ προσπαθεῖ νὰ εὑρῃ τοὺς γόρμους τοῦ κοινωνικοῦ μεταμορφισμοῦ. Ο Βίκο ἐν Ἰταλίᾳ ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀνακάλυψιν τῶν δυναμικῶν γόρμων τῆς κοινωνίας. Δέχεται τὴν κυκλικὴν κίνησιν. Διαιρεῖ τὴν ζωὴν τῶν λαῶν εἰς τρεῖς περιόδους (corsi), θεῶν, ἥρφων, ἀγθρώπων, ἃς δέχεται διαρκῶς ἐπαναλαμβανομένας (ricorsi). Ο Ἐλβετὸς Ισελὲν ἐπιχειρεῖ ταξιγύμησιν τῶν τύπων κοινωνίων, πολεμικῆς, βιομηχανικῆς, ἐμπορικῆς κοινωνίας. Ο Ρουσώ θέτει πρὸς λύσιν τοῦ προδλήματος τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως τὴν θεωρίαν τοῦ κοινωνικοῦ συμβολαίου, καθ' ἥγη δ ἀγθρωπος κατὰ φύσιν εἶγαι ἐλεύθερος, ἀλλ' ἀναγκάζεται πρὸς τὸ συμφέρον του νὰ συμβληθῇ μὲ τοὺς δόμοίους του, καὶ νὰ ἰδρύσῃ κοινωνίαν. Ο Turgot ἐν Γαλλίᾳ ἐγκαταλείπων τὴν μεταφύσικὴν θεωρίαν περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀγθρώπου προσπαθεῖ τὴν κοινωνικὴν ἔξέλιξιν νὰ στηρίξῃ ἐπὶ ἴστορικῶν δεδομένων, διακρίγων τὰ τρία κλασσικὰ ἔκτοτε (ὧς ἀνέδειξεν αὐτὰ δ Coimte) στάδια τοῦ πολιτισμοῦ: θεολογικόν, μεταφυσικὸν καὶ θετικὸν. Ο Κουτορσὲ ἐν Γαλλίᾳ προσπαθεῖ

γὰ εῦρη τοὺς νόμους τῆς προόδου τῶν κοινωνιῶν, δὲ Σαιν-Σιμόν διακρίνων τὰ τρία στάδια τῆς κοινωνικῆς μεταβολῆς (θεολογικόν, μεταφυσικόν, θετικόν) προσθέτει τὴν ἀντίστοιχον διάκρισιν: γεωργικὴν περίοδον, ἐμπορικήν, βιομηχανικήν, ἡτοι (ἢ βιομηχανική) ἀποτελεῖ τὴν περίοδον, εἰς ἣν εἰσῆλθεν ἡ Εὐρώπη μετὰ τὴν Γαλλικὴν Ἐπανάστασιν καὶ προσπαθεῖ γὰ εῦρη τοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς δυναμικῆς καὶ νὰ ἔφαρμόσῃ εἰς τοὺς νόμους τούτους ὅχι πλέον τοὺς νομικοὺς κανόγας τῆς συμβιώσεως (Ρουσσώ), ἀλλὰ τοὺς περὶ ἔλξεως νόμους τοῦ Νεύτωνος, οὓς θεωρεῖ, ἴσχυον τας καὶ διὰ τὸν κοινωνικὸν μηχανισμόν. Ἐν Γερμανίᾳ δὲ ἰγνελλεκτουαλισμὸς καὶ ἡ μεταφυσικὴ ἀσχολοῦνται κυρίως περὶ τοῦ ἀτομικοῦ ἀνθρώπου καίτοι δὲ Κἀντ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, βλέπει τελεολογικὴν πραγμάτωσιν τῶν νόμων, οἵτινες κυβερνοῦν τὴν φύσιν.

6. Ἀλλ ὁ ἀληθῆς ἰδρυτὴς τῆς Κοινωνιολογίας εἶγαι δὲ Αὔγουστος Κόδντ (Auguste Comte). Οὗτος ἐγεννήθη ἐπί Μομπελλιέ τῆς Γαλλίας τῷ 1798. Σπουδάσας Μαθηματικὰ εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον Παρισίων, διωρίσθη ἀπὸ τοῦ 1832 ἐξεταστὴς τῶν ὑποψηφίων, διόθεν ἀπεσύρθη τῷ 1851 καὶ μετὰ 6 ἔτη ἀπέθανεν.

Ο Κόδντ ἀποτελεῖ τὴν ἀντίθεσιν τῶν μεταφυσικῶν σχολῶν, τῶν ἀσχολουμένων μὲ τὴν εῦρεσιν τῶν πρώτων ἀρχῶν καὶ σκοπῶν. Φρονεῖ δτι ἔργον τῆς ἐπιστήμης εἶγαι οὐχὶ ἡ ζήτησις τοιούτων ἀρχῶν καὶ σκοπῶν, ἀλλὰ τούγαυτέον ἡ ζήτησις τῶν νόμων τῆς ἀλληλουχίας τῶν φαινομένων, ώς ἡ πεῖρα ἐμφανίζει ἡμῖν ταῦτα. Ο ἀγθρωπὸς δὲν δύναται γὰ γνωρίσῃ εἰμῆν διτεῖν εἶγαι θετικὸν (*positif*), ἢτοι πρακτικὸν (*desideratum* ἐκ-

τῆς πείρας), σχετικὸν καὶ ὡφέλιμον. Οὗτως ἡ φιλοσοφία τοῦ Κόντη ὀνομάσθη Θετικισμὸς (*positivismus*) καὶ ἀποτελεῖ τὴν ἀρνησιν τοῦ μεταφυσικισμοῦ καὶ τοῦ ἴδαισμοῦ. Τὰς ἴδεας του ταύτας δὲ Κόντη ἔξεθεσεν εἰς τὸ ἔξατομο ἔργον του «Μαθήματα Θετικῆς Φιλοσοφίας» (1830—1842). Πρὸς ἔκθεσιν τῆς φιλοσοφίας ταύτης καὶ ἐφαρμογὴν αὐτῆς εἰς τὰς διαφόρους ἐπιστήμας προβαίνει εἰς κατάταξιν τῶν ἐπιστημῶν, καθὼς ἡ ιεραρχία αὐτῶν βαίνει ἀπὸ τῶν ἀπλουστέρων καὶ ἀφηρημένων εἰς τὰς συνθετωτέρας καὶ συγκεκριμένας. Πρώτην πασῶν τῶν ἐπιστημῶν θέτει τὰ Μαθηματικά, ἀτινα ἀσχολοῦνται κυρίως μὲν τοὺς νόμους τῆς διαγοήσεως καὶ σχηματίζουσι γοητικὴν παράστασιν τῆς ροής τῆς πραγματικότητος. Ἐπακολουθεῖ δὲ ἡ Αστρογομία, ἡ Φυσική, ἡ Χημεία, ἡ μὲν συνθετωτέρα τῆς δέ, τέλος δὲ δὴ Βιολογία ἡ μελετῶσα τοὺς δργανισμούς. Ἀλλὰ δὲν νομίζει δτι ἔξηγτλησε τὰς ἐπιστήμας. Μένει τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον, δὲ δμαδικὸς βίος τῶν ἀνθρώπων, δην θεωρῶν συνθετώτερον φαινόμενον τῶν δργανικῶν φαινομένων, ἀτινα ἔξετάζει δὲ Βιολογία, εἰσγείται τὴν ἀνάγκην νέας ἐπιστήμης, τὴν ἀνωτάτην κορυφὴν τῶν ἐπιστημῶν, τῆς Κοινωνιολογίας, ἣν ὡνόμασε κατὰ σόλοικον σύνθεσιν *Sociologie* εἴκ τοῦ λατινικοῦ *socius*, κοινωνὸς καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγος.

Περὶ τῆς Κοινωνιολογικῆς μεθόδου καὶ τῶν θεωριῶν τοῦ Κόντη, ἀρκετὰ διὰ τὸ παρὸν στοιχειῶδες βιβλίον ἀγαφέρει τὸ Β'. κεφάλαιον τῆς παρούσης μεταφράσεως τοῦ Λόρια. Τοῦτο μόγον προσθέτομεν. Ὁ Κόντη χωρίζει τὴν Κοινωνιολογίαν του, ἀποτελοῦσαν τοὺς δύο τελευταίους τόμους τῆς «Θετικῆς του Φιλοσοφίας» εἰς

δύο μέρη: Α'. Στατική τῆς Κοινωνίας, Β'. Δυναμικὴ ἡτοι
 Α'. μελέτη τῆς φυσικῆς καὶ πρωταρχικῆς τάξεως τῆς Κοι-
 νωνίας καὶ Β'. θεωρία τῆς προόδου Εἰς τὸ Α'. τοῦτο μέ-
 ρος ἔξεταζονται αἱ συνθῆκαι τῆς Κοινωνικῆς συμβιώσεως
 ἐν σχέσει πρὸς τὸ ἀτομον, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινω-
 γίαν. Θεωρεῖ τὸν ἀγθρωπὸν φύσει κοινωνικὸν ἀποκρούων
 τὰς περὶ κοινωνικοῦ συμβολαίου θεωρίας καὶ ἔγδεικνει
 τοῦτο α') ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ συγαισθηματικοῦ στοιχείου
 εἰς τὸν ἀγθρωπὸν. ('Η διαγοητικὴ ζωὴ εἶγαι τι ἐπιγε-
 νόμενον), β'.) ἐκ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ συμπαθητικοῦ ἐν-
 στίκτου ἐπὶ τοῦ ἐγωϊστικοῦ. Τὴν οἰκογένειαν θεωρεῖ
 τὸν πρῶτον πυρῆγα τῆς κοινωνίας, ἰδίᾳ ἐκ τῆς σχέ-
 σεως γονέων καὶ τέκνων, σχέσεως φύσει συγαισθημα-
 τικῆς, γ'.) τέλος τὴν κοινωνίαν θεωρεῖ μέσον πραγμα-
 τοποιήσεως τοῦ κατκμερισμοῦ τῶν ἔργων. Μελετῶν δὲ
 τὴν δυναμικήν, τοὺς νόμους τῆς κοινωνίας καὶ τῆς κοι-
 νωνικῆς προόδου δ Κὸντ θεωρεῖ τὰς νοητικὰς δυ-
 νάμεις τοῦ ἀγθρώπου, ὡς δυνάμεις μεταβλητικὰς τῆς
 κοινωνίας καὶ δημιουργικὰς τῆς προόδου. 'Ολόκληρος
 γῇ ἴστορίᾳ τῆς κοινωνίας εἶγαι ἀγὼν πρὸς μείωσιν τῆς
 κυριαρχίας τῶν φυσικῶν δρέξεων καὶ παθῶν καὶ ὑπε-
 ροχῆγ τῆς διαγοίας. Τοιαύτη εἶγαι γῇ τάσις τῆς προό-
 δου τῆς ἀγθρωπότητος, Τὴν δὲ ταχύτητα τῆς προό-
 δου ἐπηρεάζουν οἱ ὅροι τοῦ περιβάλλοντος καὶ δευτε-
 ρεύοντές τινες ὅροι, ὡς γῇ ἀνία, ἦγ προκαλεῖ γῇ στασιμό-
 της, γῇ βραχύτης τοῦ βίου, γῇ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ
 ὥθονσαι εἰς σπουδὴν περὶ τὴν κατάκτησιν παντὸς στοι-
 χείου προόδου. Ἐξετάζων δὲ εἴτα ποία τῶν δυνάμεων τῶν
 δημιουργικῶν τῆς προόδου εἶγαι γῇ κυριωτέρα ἀποφαί-
 νεται δτι αὕτη εἶγαι γῇ πνευματικὴ κίνησις καὶ ζωὴ.

Συνεπῶς ή δυγαμική τῆς προόδου τῶν κοινωνιῶν είναι ή πορεία τῆς ἀγάπτυξεως τῆς πγευματικῆς ζωῆς. Ἐν τῇ ἀγάπτυξει δὲ ταύτῃ τοῦ πγεύματος διακρίνει τρία στάδια: Α'. θεολογικὸν (φειχισμός, θεοκρατικὸν καὶ στρατιωτικὸν καθεστώς—πολυθεϊσμός, ἀγάπτυξεις θεοθεοκρατικὴ καὶ τοῦ στρατιωτικισμοῦ—μονοθεϊσμός, μεταρρύθμιση τοῦ θεοκρατισμοῦ καὶ στρατιωτικισμοῦ) Β'. μεταφυσικὸν (γεώτεραι κοινωνίαι, ἐπαγαστατικὴ κατάστασις, ἀποσύγθεσις τοῦ θεοκρατισμοῦ καὶ στρατιωτικισμοῦ — βιομηχανισμός) Γ'. θετικιστικὸν (καταμερισμὸς ἔργων, εἰδίκευσις, ὑπεροχὴ τοῦ λεπτομερειακοῦ πγεύματος καὶ τῆς ἀγαλύσεως ἐπὶ τῆς συγθέσεως.

7. Μετὰ τὸν Comte δ ἄγγλος "Ερβερτ Σπένσερ" (1820—1903) δέον γὰ θεωρηθῆ ἐκ τῶν ἰδρυτῶν τῆς Κοινωνιολογίας, εἰδικῶς γράψας «'Αρχὰς Κοινογιωλογίας», μέρος τοῦ ἔξαμεροῦς ἔργου του «Συγθετικὴ φιλοσοφία», ἀποτελουμένου ἐκ τῶν «Γεγικῶν Ἀρχῶν», «Ἀρχῶν Βιολογίας», «Ἀρχῶν Ψυχολογίας», «Ἀρχῶν Κοινωνιολογίας» καὶ «Ἀρχῶν Ηθικῆς».

Ο Σπένσερ δύναται δεῖναίως γὰ θεωρηθῆ μαθητῆς τοῦ Comte παρὰ τοῦ δποίου πλεῖστα παρέλασεν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ δπαδός του. Όμοιάζει πρὸς αὐτὸν ἐν τῇ προσπαθείᾳ του γὰ διατυπώση γενικοὺς φιλοσοφικοὺς νόμους ἵσχυρούς διὰ πάσας τὰς ἐπιστήμας καὶ γὰ εῦρη τὴν κατεύθυνσιν τῆς προόδου. Ἀλλὰ γεώτερος αὐτοῦ καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Δαρβινείου θεωρίας τῆς ἐξελίξεως, ἡς ἐν τῇ φιλοσοφίᾳ του κάμνει τὴν μεγαλητέραν ἐφαρμογήν, χωρίζεται αὐτοῦ, φρονῶν, ἀντιθέτως, διὰ οὐχὶ ἡ διάγοια, ἀλλὰ τὰ πάθη, ἡ συναισθηματικὴ ζωή,

καθορίζουν κυρίως τὴν πρόοδον. Ἐγ τῷ Γ'. Κεφαλαίῳ δ Ιορία ἀναπτύσσει ἐκτενώς τὴν βιολογικὴν ἀποψίν τῆς κοινωνιολογίας τοῦ Σπένσερ. Ὁλίγα μόνον δύνανται νὰ προστεθῶσι, πρὸς συντομωτάτην ἀγάλυσιν τοῦ κλασσικοῦ τοῦτου διδάλου «Ἄρχαὶ Κοινωνιολογίας» ἐκδοθέντος τὸ πρῶτον ἐν Λογδίγῳ τῷ 1876. Πρῶτον καθώρισεν δ Σπένσερ τοὺς Γενικοὺς δρους τῆς «ὑπεροργανικῆς», ὡς ὀνόμασεν ταύτην ἔξελίξεως, χαρακτηριζομένης διὰ τῆς ἀναπτύξεως τῆς κοινωνικότητος καὶ διειλομένης εἰς ἀγαλόγους πρὸς τὴν δργανικὴν ἔξελίξιν αἰτίας, φυσικάς, δργανικάς, καὶ κοινωνικάς. Υπάρχει, παρατηρεῖ, ἔνστικτον μονήρους ζωῆς καὶ ἔνστικτον κοινωνικῆς ζωῆς. Ἡ ἐπικράτησις τοῦ δευτέρου, ἡ ἀνάπτυξις του, ἡ δλοκλήρωσίς του καὶ ἡ ἀνύψωσίς αὐτοῦ εἰς δύναμιν μεταβάλλουσαν καὶ τὴν δργανικὴν ἔξελίξιν εἶγαι ἡ ὑπεροργανικὴ ἔξελίξις. Ὄμιλῶν εἴτα περὶ τῆς διμαδικῆς ζωῆς, τῆς ἀλληλεπιδράσεως τῶν μελῶν τῶν διμάδων, τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ἔργων καὶ τῆς διευθυντηρίου ἔξουσίας τῆς διμάδος, παρατηρεῖ διειστὰς τὴν βιολογίαν ἡ διμαδικὴ ζωὴ δὲν ἐμφαγίζεται οὔτε ἐγαυγείδητος, οὔτε μεθ' ὑπεροργανικῆς δράσεως ἀνεξαρτήτων καὶ ισοδυνάμων μερῶν, ἀλλὰ μέρος τῆς δργανικῆς ζωῆς μὲν εἰδικὰς δργανικὰς λειτουργίας (βασίλισσα μελισσῶν, κηφήνες). Εἰς τὰς ἀνθρωπίας κοινωνίας, δπου ἡ διάνοια καὶ ἡ ἀνάπτυξις τῆς γλώσσης δημιουργοῦν δρους ἐγαυγείδητου δράσεως, γι ὑπεροργανικὴ αὕτη δρᾶσις λαμβάνει διακεκριμένην μορφήν. Ἀκολουθῶν δὲ τὸ γενικόν του φιλοσοφικὸν διάγραμμα περὶ διαφοροποιήσεως κάθε διμογεγοῦς συστήματος εἰς ἑτερογενές, προσπαθεῖ νὰ εῦρῃ τοὺς ἔξωτερικοὺς καὶ ἐσωτερικοὺς

δρους τῆς διαφοροποιήσεως καὶ ἔξελίξεως τῆς κοινωνίας. Καὶ εἰς τοὺς ἔξωτερικοὺς δρους ἀγάγει τὸ κλῖμα, τὴν διαμόρφωσιν τοῦ ἐδάφους, τὴν χλωρίδα, τὰ ζῶα, τὸν πληθυσμόν, εἰς τοὺς ἔσωτερικοὺς τὴν συγαισθηματικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ πρωτογενῆς ἀνθρωπος, παρατηρεῖ, εἶναι δρμητικός, ἐρεθίσιμος, ἔχει παιδικὴν ἐπιθυμίαν καὶ εἶναι δλιγάτερον προσεκτικός, ἐπομένως δλιγάτερον κοινωνικός, μᾶλλον ἀναρχικός, ἐγωϊστικός, δυσκόλως ἀγεχόμενος κοινωνικὰ δεσμά. Ἀλλ' ἀναπτυσσομένου τοῦ μεγάλου πλούτου τῆς συγαισθηματικῆς καὶ διαγοητικῆς ζωῆς, ἡ κοινωνικὴ ζωὴ γίνεται ἔγτονωτέρα.

Μετὰ τὰς εἰσαγωγικὰς ταύτας παρατηρήσεις ἐπιλαμβάνεται τῆς ἔξετάσεως τοῦ τί εἶναι ἡ κοινωνία. Ἐνταῦθα τογέζει ὑπερβαλλόντως τὴν ἀναλογίαν κοινωνικῶν καὶ βιολογικῶν δργανισμῶν (βλ. Γ'. Κεφάλ. Λόρια). Τὰς κοινωνίας χωρίζει εἰς 1) ἄπλατον, ἀνευ ἀρχηγῶν, (ώς οἱ Φουεγίνοι, Βοσχιμάγοι, Ἐσκιμώοι, Δαΐαναι) εἰς προσκαίρως ἀρχηγούμενας (Τασμάνιοι, Καραβαῖ), εἰς ἔχοντας ἀδριστον καὶ ἀσταθῆ ἀρχηγὸν (Τσιμοῦκοι, Καμτσαδάλαι, Σαντάλαι) καὶ εἰς ἀρχηγούμενας εὐσταθῶς, 2) εἰς συνθέτους, ἀγευ ἀρχηγῶν, μὲ προσκαίρους ἀρχηγούς κ. λ. π. ώς ἀνωτέρω καὶ 3) εἰς διττῶς συνθέτους καὶ πεπολιτισμένας. Διακρίνων δὲ τὰς κοινωνίας ἀπὸ τὴν ἐπικρατοῦσαν κοινωνικὴν δράσιν χωρίζει αὐτὰς εἰς ληστρικὰς καὶ βιοτεχνικάς. Αἱ πρώται στηρίζονται εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ἀναγκαστικῆς συνεργασίας, αἱ δεύτεραι εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς θεληματικῆς συνεργασίας. Ἐπὶ τῇ βάσει δὲ τῆς ἀνω ἀρχῆς (διαφοροποιήσεως τῶν δμογενῶν συστημάτων εἰς ἑτε-

ρογενή) ἔξετάζει τὰς μεταβολὰς τῶν κοινωνικῶν συστημάτων, ἐξ ὧν αἱ μεταβολαὶ τῶν λειτουργιῶν, δθεν αἱ μεταμορφώσεις καὶ ἡ ἔξέλιξις τῶν κοινωνιῶν. Ἔγταῦθα δ Σπένσερ ἐφαρμόζει αὐτόχρημα τὴν Δαρβίνειον μέθοδον. Τέλος διμιεῖ περὶ τῶν κατὰ μέρος κοινωνικῶν φαινομένων καὶ ἴδιως περὶ τοῦ θρησκευτικοῦ καὶ τοῦ πολιτικοῦ.

8. Οὗτως δ Αύγουστος Comte καὶ δ Ἐρβέρτος Σπένσερ δύνανται γὰρ θεωρηθῶσιν ἴδρυται τῆς Κοινωνιολογίας. Υπὸ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν καὶ τὴν γόνιμον εἰς μελέτην τῶν δυναμικῶν νόμων τοῦ ἐνοργάνου κόσμου ἐπίδρασιν τῆς Δαρβίνεικῆς θεωρίας τῆς ἔξελιξεως δργασμὸς κοινωνιολογικὸς ἥρξατο ἀπὸ τῶν μέσων, τοῦ παρελθόντος αἰώνος.

Εἰς τὴν Γερμανίαν ἡ Κοινωνιολογία ἀρχίζει κυρίως μὲ τὸν Lorenz Stein,, ἐγεννήθη δέ, κατὰ τὴν ἐκφρασιν τοῦ Oppenheimer ἐκ τῆς ἐπαρχῆς τοῦ Ἐγελιακοῦ ἴδεαλισμοῦ μὲ τὸν Γαλλικὸν ἐπαναστατισμὸν τοῦ Saint-Simon καὶ Fourier. Μετὰ δὲ τὸν Stein σταθμὸν ἀποτελεῖ δ Μάρξ μὲ τὴν ἐπακολουθήσασαν Μαρξικὴν σχολήν.

"Ἐκτοτε ἀγθρωπολόγοι, φυσιοδίφαι, ἐθνογράφοι, ἐθνολόγοι μελετῶσι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα τὰ τε μερικὰ καὶ τὸ γενικὸν φαινόμενον τῆς διμαδικῆς ζωῆς, ἐν κοινωνίᾳ. Εἰς τὴν γενικὴν ταύτην δρᾶσιν διέφοροι Σχολαὶ διακρίνονται ἀλλήλων, ἀλλαι μὲν ὀθιοῦσαι περαιτέρω τὰς παρατηρήσεις τοῦ Comte, ἀλλαι τοῦ Σπένσερ, ἀλλαι τὰς τῆς Δαρβίνειον θεωρίας, ἀλλαι μέσας δδούς. Πλεῖσται δὲ μερικαὶ παρατηρήσεις μελέται καὶ ἔργασίαι παρέχουσι τὴν συμβολήν των εἰς τὸν καταρ-

τις μόνον τῆς Κοινωνιολογίας. Εἴδομεν ἀνωτέρω τὴν ὁρ-
γανιστικὴν Σχολὴν (§ 3), ἣν ἀποτελοῦσιν διάφοροι
Κοινωνιολόγοι μεταξὺ τῶν δυοίων δύο Βόρμ, δὲ Σαΐφλε,
δὲ Λίλιενφελδ, ὡν τὸ ἔργον δσογδήποτε ὑπερβολικὸν εἰς
τὴν γενικήν του βάσιν, τὴν ὁργανιστικήν, παρέσχε μερι-
κῶς μεγάλας ὑπηρεσίας εἰς τὴν κοινωνιολογίαν. Ὁ Βόρμ
εἰς δύο βιβλία του: «Οργανισμὸς καὶ Κοινωνία» καὶ
«Βιολογικὴ βάσεις τῆς Κοινωνιολογίας» δίδει συνθετι-
κωτάτην εἰκόνα τῶν κοινωνικῶν λειτουργιῶν, ὑποδοη-
θοῦσαν τὴν καταγόησιν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων,
ὅς φαινομένων ζῶντος ὑπεροργανισμοῦ. Εἰς τὸ τελευ-
ταῖον του βιβλίου δὲ Σαΐφλε («Περίληψις Κοινωνιολο-
γίας») θεωρεῖ τὴν ἔξελιξιν τῶν λαῶν λαμβάνουσαν δικ-
δοχικῶς πέντε ὁργανιστικὰ μορφάς (δρδή, Φεουδαλικὴ
ἐποχὴ καὶ ὁργάνωσις τῶν κοινωνικῶν τάξεων, κοινω-
νικὴ ὁργάνωσις τῆς πλουτοκρατίας τῶν πόλεων, ὁργά-
νωσις τῶν μεγάλων Ἐθνικῶν Κρατῶν καὶ προσέγγισις
τῶν λαῶν). Ἡ ἔξελιξις αὕτη ἔχει κατὰ τὸν Σαΐφλε ἀν-
τικειμενικὸν μὲν σκοπὸν τὴν συντήρησιν καὶ βελτίωσιν
τῆς κοινωνικῆς διμάδος καὶ τῶν ἀτόμων. ὑποκειμενικὸν
δὲ τὴν πραγμάτωσιν τῆς εὐτυχίας καὶ τῆς συντηρήσεως
τῶν ἀτόμων καὶ τῆς παρ³ αὐτῶν ἐπιτελέσεως κοινωνι-
κῶν λειτουργιῶν. Βασίζει δὲ τὴν θεωρίαν του περὶ κοι-
νωνικῆς ἔξελιξεως εἰς τὴν βιολογικὴν ἔξελιξιν, ἢτοι
ποικιλίαν, προσαρμογήν, κληρονομικότητα. Ὁ Λίλιεν-
φελδ ἐν τῇ κοινωνίᾳ βλέπει χυρώς τὴν ἀγάπητυξιν τοῦ
ἀνωτέρου γενερικοῦ συστήματος, παραλληλίζων δὲ τὰς ὁρ-
γανιστικὰς νόσους μὲ τὰς κοινωνικὰς εἰς τὸ βιβλίον του
«Κοινωνικὴ παθολογία» προσπαθεῖ γὰρ ἐφαρμόσῃ ἀγα-
λόγως καὶ εἰς τὰς τελευταίας τὰ ἵδια μέσα, ἀτίνα γ

νγιεινή καὶ ἡ διαιτητική μεταχειρίζονται εἰς τὰς ὄργανικάς νόσους.

Παρὰ τὴν σχολὴν ταύτην παράκειται ἡ Ψυχολογικὴ Σχολὴ, περὶ ἣς διμιλεῖ δὲ Λόρια εἰς τὸ Β'. Κεφάλαιόν του καὶ ἥτις σήμερον ἔχει ἀρκετοὺς διπάδους μεταξὺ τῶν διοίων τοὺς Μπαστιάν καὶ Λάζαρους. Ἐκ τῆς σχολῆς ταύτης προῆλθε καὶ ἡ Λαοψυχολογία (Völkerpsychologie), ἡ οἰκιστική πρεπέστερος ἔργατης εἶναι δὲ Βούντ θστις ἀποτελεῖ ἔτερον σταθμὸν ἐν τῇ κοινωνιολογικῇ ἔργασίᾳ τῆς Γερμανίας.

Ἄντιθετον δόδον ἀκολουθεῖ ἡ ἀνθρωπογεωγραφία, ἦτοι ἡ ἐθνολογικὴ κοινωνιολογία ζητοῦσα γὰρ ἔξιγγήσῃ διὰ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα κυρίως διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῶν φυλετικῶν παραγόντων. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην διαπρέπει κυρίως δὲ Ratzel (Völker Kunde—Leipzig 1894). Τῆς Σχολῆς ταύτης ἔργον ἀλλὰ μετὰ βαθέος. Διαρθρισμοῦ συγειρμένον εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Guṇipłowicz (Rassen Kampf 1883). Οὐρανοφεύς οὗτος ἐκπροσωπῶν τὴν αὐστριακὴν Σχολὴν τῆς Κοινωνιολογίας ὑποστηρίζει διὰ δὲ κύριος παράγων τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως εἶναι οἱ ἀγῶνες τῶν ἔθνων διμάδων. Οὐρανοφεύς (Physics and Politics Λονδίγον 1872) μεταφέρει τὸν ἀγῶνα προσαρμογῆς πρὸς τὴν φύσιν εἰς τοὺς κοινωνικοὺς ἀγῶνας καὶ θεωρεῖ τὴν βίᾳν δημιουργικὸν παράγοντα ὑγιᾶ καὶ προοδευτικόν. Κατὰ τῶν ὑπερβολῶν τῆς διαρθριστικῆς κοινωνιολογίας ἀντεπεξῆλθεν δὲ Ρώμη καθηγητὴς τοῦ ποιηικοῦ Δικαίου Ἐρρίκος Φέρρι («δὲ Σοσιαλισμὸς καὶ αἱ θετικαὶ Ἐπιστῆμαι») ἀγήκων εἰς τοὺς σοσιαλιστὰς Κοινωνιολόγους.

Ἄντιθετος πρὸς τὰς ἄνω σχολὰς ἴδιᾳ τὴν ἰδεαλιστι-

κήν, ψυχολογικήν καὶ Κοιτίαγήν καὶ τὴν βιολογικήν καὶ δργανιστικήν εἶναι ἡ οἰκονομικὴ Σχολὴ τῆς Κοινωνίας, ήν ἀκολουθοῦσι κυρίως οἱ σοσιαλισταὶ Κοινωνιολόγοι καὶ οἱ διζοσπατικοὶ τοιοῦτοι, ὡς δὲ Ζόμβαρτ καὶ δὲ Σμόλλερ. Τῆς Σχολῆς ταύτης, ἡς τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ ἀγαλάνει δὲ Λόρια εἰς τὸ Δ'. Κεφάλαιον τῆς παρούσης μεταφράσεως ἀρχηγοὶ εἶναι δὲ Κάρλ Μάρξ καὶ δὲ Φρειδερίκος Ἐγκελς. Οὗτοι πρῶτοι ἀγέλαθον νὰ κατατοπίσουν τὴν ἔρευναν τῶν κοινωνικῶν φαιγομένων ἐπὶ ἐδάφους ἀσφαλοῦς, μηδὲ ἐπιδεχομένου οὔτε τὰς ἀμφιβολίας τῆς ιδεαλιστικῆς Σχολῆς, οὔτε τὰς ἀδειαίστητος τῆς ἔθνολογικῆς, οὔτε τὴν ἀγαλογίᾳ μόγον βασιμότητα τῆς βιολογικῆς σχολῆς. Καὶ τὸ ἀντικειμενικὸν τοῦτο ἔδαφος εἶναι ἡ ὑλικὴ ζωή, ἡ οἰκονομικὴ δργάνωσις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ αἱ πρὸς λειτουργίαν αὐτῆς δημιουργούμεναι σχέσεις παραγωγῆς. Οἱ τεχνικοὶ δροὶ τῆς παραγωγῆς εἶναι ἡ κυρία βάσις τῆς παραγωγῆς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς καὶ τῆς ἐπ' αὐτῆς ἐδρυμένης πολιτικῆς, νομικῆς, ἡθικῆς καὶ πνευματικῆς δράσεως. Δὲν παραγγωρίζει βεδαίως ἡ Σχολὴ αὕτη τὴν σημασίαν τοῦ ρόλου τῶν ιδεῶν, τῶν αἰσθημάτων, τῶν φυλετικῶν διαφορῶν, τοῦ κλίματος κλπ. ἀλλὰ θεωρεῖ ὡς κύριον παράγοντα ἔξελιξεως τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τὸν οἰκονομικὸν παράγοντα, ἢτοι τὴν οἰκονομικὴν ρύθμισιν τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ὡς καθορίζει ταύτην ἡ παραγωγὴ καὶ αἱ κατ' αὐτὴν ἀγαγκαστικῶς δημιουργούμεναι σχέσεις. Εἰς τὴν σχολὴν ταύτην ἀνήκουν δὲ Benoit Malon, δὲ Carey, δὲ Mohl, δὲ Bernstein, δὲ Vacherot, δὲ Vandervelde, δὲ Turaudi, δὲ Cicotti, δὲ Loria, δὲ Ferri καὶ πλεῖστοι ἄλλοι.

‘Η σύγχρονος κοινωνιολογία είναι έπιστημη ἀπασχόλουσσα πλειάδα ὅλων συγγραφέων καὶ εἰς τὸ γενικὸν φαινόμενον τῆς κοινωνίας καὶ τὰ εἰδικὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. ‘Ο Roberty, ὁ De Gréef, ὁ Novicow, ὁ Wittaker, ὁ Sighèle, ὁ Ward, ὁ Vaccaro, ὁ Ross, ὁ Platen, ὁ Sergi, ὁ Cosentini, ὁ Durkheim, ὁ Giddings, ὁ Fouillée, ὁ Worms, ὁ Veblein, ὁ Kidd, ὁ Bouglé, ὁ Cornejo, ὁ Sales y Feré, ὁ Simmel, ὁ Stein, ὁ Oppenheimer κλπ.

Καὶ γενικὰς μὲν κοινωνιολογίας ἔγραψαν οἱ : A. Comte, H. Spencer, De Roberty, De Gréef, Gumplowiz, Combes, Létourneau, Van du Rest, Coste, Bouglé, Groppali, Asturaro, Giddings, Cornejo, Caullet, Palante, Vilfredo Pareto, Sales y Feré, Leo Ward, Stein, Oppenheimer κλπ., εἰδικῶς δὲ ἐμελέτησαν τὰ σινονομικὸν φαινόμενον οἱ Laveleye, Gossen, Walras, Schmoller, Loria, Marx, Stirner, Tarde, De Gréef, De Roberty, Bücher, Letourneau, Lafargue, Nitti, Bauer κλπ., τὸ τῆς οικογενείας καὶ τοῦ γάμου οἱ : Letourneau, Mac Lenan, Morgan, Post, Starcke, Westermarck, Posada, Gireaud-Teulon, Bachoffen, Engels, Bebel, Kowalewsky κλπ. τὸ πολιτικὸν καὶ νομικὸν φαινόμενον οἱ . R. Michels, Jehring, Vaccaro, Ostrogorski, Ferri, Tarde, Garofalo, Sumner-Maine, Kowalewsky, Gumplowicz, Nardi-Greco, Engels, Letourneau, Lewis, Stammler, Groppali, Duguit, Wallas, Le Bon κλπ., τὸ θρησκευτικὸν καὶ καλλιτεχνικὸν οἱ : Letourneau, Lenda, Guyeau, Reinach, Freud, Dupuis, Gross, Durkheim,

Max Müller, James, Boutroux κλπ., τὸ ἡθικὸν οἱ : Levy Bruhl, Nowicow, Roberty, Nietzsche, Benoit Malon, Guyeau, Hüffding, Wundt κλπ., ἄλλα οἱ : Durkheim (καταμερισμὸς τῆς κοινωνικῆς ἔργασίας), Le Bon, Sighele (ψυχολογία τῶν ὁμάδων), Renan, Hovelaque, Zaborowsky (Γλώσσα), Lubbock, Tylor (ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ), Duprat (περὶ κοινωνικῆς ἀλληλεγγύης) κλπ.

*Ακόμη ἡ Κοινωνιολογία δὲν ἀπέκτησε τὴν συγκρότησιν ἐκείνην, ἣν ἔχουσιν αἱ παλαιότεραι ἐπιστήμαι, καὶ συζητήσεις διεξάγονται ἀκόμη ὡς πρὸς πολλὰ σημεῖα αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἡ ἐπιστήμη εἶναι πλήρως κατηρτισμένη μὲ σκοπόν, ἀντικείμενον, μεθόδους, κλάδους κλπ. Σήμερον συνήθως χωρίζομεν τὴν Κοινωνιολογίαν εἰς : Προανθρωπικὴν ἢ Ζωολογικὴν Κοινωνιολογίαν καὶ εἰς Κοινωνιολογίαν τοῦ Ἀγθρώπου. Ο πρῶτος κλάδος καλεῖται καὶ προκοινωνιολογία (présociologie) προκαλεῖ δὲ συζητήσεις, ἐάν δύναται γὰ εἶναι κλάδος (δ κατώτερος) τῆς Κοινωνιολογίας, ἢ κλάδος (δ ἀνώτερος) τῆς Βιολογίας. *

*Η συζήτησις αὗτη εἶναι συνηρημένη μὲ τὴν συζήτησιν : τί εἶναι κοινωνία καὶ ποῖον τὸ διακριτικὸν δριόν τῆς ἀπλῆς βιολογικῆς συμβιώσεως ἀπὸ τὴν Κοινωνίαν, περὶ ὧν κατωτέρω. Συνήθως, δταν δμιλοῦμεν περὶ Κοινωνιολογίας ἐννοοῦμεν τὴν Ἀγθρωπίνην Κοινωνιολογίαν.

9. Συμφώνως πρὸς τὰς θάσεις, ἀς λαμβάνουν οἱ διάφοροι Κοινωνιολόγοι διὰ τὴν μελέτην τῶν κοινωνι-

* Bλ. Espinas — Les Sociétés animales — Paris 1876 p. 165 κ. ἐπ.

κάνω φαιγομένων ἐπρόταθησαν διάφοροι διαιρέσεις τῆς Κοινωνιολογίας. Ὁ Δόρια, ώς γίνεται δῆλον ἐκ τῆς παρούσης μεταφράσεως χωρίζει τὴν Κοινωνιολογίαν εἰς ψυχολογικήν, βιολογικήν καὶ οἰκοομικήν. Ὁ Squillace διαχρίνει I. Κοινωνιολογίαν ἐπὶ φυσικῶν βάσεων : α) μηχανιστικήν (Σπένσερ, Κάρεϋ,) β) ἀνθρωποεθνολογικήν (Γκομπιγώ, Ράτζελ,) II. Κοινωνιολογίαν ἐπὶ βιολογικῶν βάσεων (Σαΐφλε, Λίλιενφελδ, Σμάλ, Βόρμ,) III. Κοινωνιολογίαν ἐπὶ ψυχολογικῶν βάσεων (Α. Κόντ, Γουώρδ,, Δακόμπ, Λε-Μπόν, Τόγγις, Γκίδιγκς, Βούντ). IV. Κοινωνιολογίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῶν Κοινωνικῶν ἐπιστημῶν : α) Ἐθνοοικονομική ἀποψις (Δὲ Πλαΐς, Μπρευτάγο) β) στατιστική καὶ δημογραφική ἀποψις (Κόστε) γ) νομική ἀποψις (Φουγιέ, Ντὲ Γκρίφ,) δ) ἡθική ἀποψις (Ντυρκέμ), ε) θεωρητική (ἀφηρημένη) ἀποψις (Σίμμελ). Ὁ Μπάρτ χωρίζει τὴν Κοινωνιολογίαν εἰς I) Ἰντελεκτοναλιστικήν (Κόντ), II) Βιολογικήν (Σπένσερ κλπ.) καὶ III) Θελητικήν (voluntarische) Κοινωνιολογίαν (Γουώρδ, Γκίδιγκς, κλπ.), εἰς ἣν ὑπάγονται ἡ Κοινωνιολογία τῶν συμφερόντων (Soziologie des Interessen) Ρατζενχύφερ, Ρός, Σμώλ, Σπάγ. Διαχρίνει δ' ἐπίσης τὴν Κοινωνιολογίαν εἰς Ἀνθρωπολογικήν (Ράτζελ,) Ἐθνολογικήν (Γκομπιγώ, Ἀμμόν, Τσάμπερλεν,) Ἰστορικοπολιτικήν (Kulturgeschichtliche) Στέϊν, Μπράϊσιχ, καὶ Οἰκονομολογικήν (wirtschaftliche) Μάρξ, Δόρια, κλπ.

10. Οὕτω κατηρτισμένη ἡ Κοινωνιολογία ἀποτελεῖ, ώς εἶναι φανερόν, τὴν ἀνωτάτην βαθμίδα τῶν Ἀνθρωπολογικῶν (περὶ ἀνθρώπου) σπουδῶν. Διαφέρει

τῆς ἴστορίας, ήτις περιγράφει, δσον τὸ δυνατὸν συστηματικῶν τὰ ἴστορικὰ μόνον γεγονότα, καὶ τῆς προϊστορίας, ήτις ἀσχολεῖται μὲ τὴν περιγραφὴν τῶν προϊστορικῶν μορφῶν, δσον καὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας, ήτις ἔργον ἔχει τὴν ἐξήγησιν τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἴστορικῶν γεγονότων, ἀτιγα περιγράφει ἡ ἴστορία, καὶ θέτει ὡς κύριον ἔργον αὐτῆς τὴν ἔρευναν τῶν νόμων τῆς ἴστορικῆς δράσεως τῶν λαῶν. Διαφέρει ἐπίσης τῆς ἀνθρωπολογίας, ήτις ἔρευνα τὸν ἀνθρωπὸν, ὡς ζωολογικὸν εἶδος καὶ τῆς Ἐθνολογίας καὶ Ἐθνογραφίας, αἵτιγες περιγράφουσι τὸν ἀνθρωπὸν ἐν τῇ ἔθνικῇ του (φυλετικῇ) διαβίωσει. Ἐπίσης διαφέρει τῆς Βιολογίας (ὅρα ἀνωτέρω) καὶ τῆς ψυχολογίας, τόσον τῆς Ἀτομικῆς, δσον καὶ Ὁμαδικῆς, αἵτιγες ἐξετάζουσι μόνον τὰς ψυχικὰς καταστάσεις (συνειδήσεως) καὶ τὸν ψυχικὸν βίον. Καὶ στηρίζεται μέν, ὡς ἀνωτέρα βαθμὶς ἐπὶ πασῶν τῶν κατωτέρων τούτων βαθμίδων, τῶν ἀλλων ἡθολογικῶν, ψυχολογικῶν καὶ ἀνθρωπολογικῶν ἐν γένει ἐπιστημῶν, ὧν τὰ πορίσματα ἀποτελοῦσι βάσεις διὸ αὐτῆν, ἀλλ' ἔχει διακεκριμένον ἀντικείμενον, διακεκριμένας ὑποθέσεις καὶ διακεκριμένην μέθοδον. Ἡ Κοινωνιολογία εἶναι περιγραφικὴ ἀμα καὶ ἐξηγητικὴ ἐπιστήμη, διεξηγοῦσα κυρίως τὴν Δυναμικὴν τῶν Κοινωνικῶν σχέσεων. Ὁ Ὄπενχέϊμερ δρίζει τὴν Κοινωνιολογίαν: «Theorie des sozialen prozess, der prozess der sozialen elemente.»

Προϊούσης τῆς ἔργασίας ἐπὶ τῆς Κοινωνιολογίας κατενεμήθη τὸ ἔργον αὐτῆς εἰς διαφόρους κλάδους οἱ κυριώτεροι τῶν δποίων εἰνε: I) Γενικὴ Κοινωνιολογία, ήτοι περὶ τοῦ ἔργου, τῆς ἀποστολῆς καὶ τῶν μεθόδων Ἡ Κοινωνιολογία

τῆς Κοινωνιολογίας καὶ περὶ τῶν γενικῶν προβλημάτων της. II) *Γενετική Κοινωνιολογία* (Sociologie génétique), ἣν δὲ *Κοσμαλέφσκου* δυναμάζει κοινωνικὴν Ἐμβρυολογίαν (Embryogénie Sociale) καὶ ἡτις ἔξετάζει τὴν γένεσιν τῆς κοινωνίας. ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἔρευνης τῶν ζωολογικῶν κοινωνιῶν, τῶν κοινωνιῶν τῶν ἀγρίων καὶ τῶν δεδομένων τῆς προϊστορίας, τῆς ἀρχαιολογίας, τῆς μυθολογίας κλπ. III) *Κοινωνική Μορφολογία* (Morphologie Sociale), κλάδος δὲ ἀνέδειξε κυρίως δὲ Ντυρκέμπαλ διτις ἔξετάζει τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν ἔξωτερηκήν αὐτῆς ὅψιν, ἢτοι ὡς μάζαν πληθυσμοῦ, ώρισμένης πυκνότητος καὶ καθ' ὠρισμένον τρόπον διεσπαρμένου ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡτοι τρόποι πήξεως τῶν συγοικισμῶν καὶ τῶν συγκεντρώσεων, σχέσις τοῦ πληθυσμοῦ πρὸς τὴν φύσιν καὶ τὸ περιβάλλον, ἀσχολίαι ἀστικαὶ καὶ ἀσχολίαι ἀγροτικαὶ, ἔξελιξις τῆς συγκεντρώσεως τῶν πληθυσμῶν καὶ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν μεγάλων κοινωνικῶν διμάδων. IV) *Ιστορία τοῦ πολιτισμοῦ Κulturgeschichte* ἐν τῇ διπλῇ του ἐγγοίᾳ, ἀναπτύξεως τῆς δυνάμεως καὶ κυριαρχίας τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τοῦ ἔξωτερού κόσμου (civilisation) καὶ τῆς αὐξήσεως τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου (Kultur). V) *Εἰδικὴ κοινωνιολογία*. Ἐξέτασις τῶν εἰδικῶν κοινωνικῶν φαινομένων. VI) *Θεωρία τῆς προόδου*. Ἄκμὴ καὶ παρακμὴ τῶν κοινωνιῶν. Ὑπάρχει πρόοδος; Μορφὴ τῆς προόδου. Εὐθεῖα, ζίγκ-ζάγκ, κυκλική. Σταθμοὶ ἐν τῇ κινήσει τοῦ πολιτισμοῦ. Τί εἶγε ἔξελιξις τῆς κοινωνίας ἢ τῶν κοινωνικῶν διμάδων κλπ.

* Η κυριωτέρα ὑπόθεσις τῆς Κοινωνιολογίας εἶναι

ἡ Κοινωνικότης, ἀγτικείμενογ δο αὐτῆς ἡ περιγραφὴ καὶ ἔξήγησις τῶν φαινομένων τῆς κοινωνικότητος, ἢτοι τῆς κοινωνίας, τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως καὶ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἡ Κοινωνικότης ἀποτελεῖ ἀρχὴν ὑπόθεσιν, (postulat) τῆς Κοινωνιολογίας, ἣν δὲν ἔξετάζει περαιτέρω * περιγράφει μόνον αὐτὴν καὶ τὰ φαινόμενά της. Δὲν ἐπιχειρεῖ ἵδια τὴν ἔξήγησιν αὐτῆς. Ἡ ἔξήγησις, ἡ αἰτιολογία, ἡ τελεολογικὴ ἔρευνα τῆς Κοινωνικότητος, εἶναι θέματα. ὑπερβαίνοντα τὴν Κοινωνιολογίαν, δυνάμενα μᾶλλον γὰρ ἀποτελέσουν τὴν *Φιλοσοφίαν τῆς Κοινωνιολογίας*.

11. Εἰσάγων τὴν ἴδεαν ταύτην τῆς κοινωνικότητος, ὡς ἀρχὴν τῆς Κοινωνιολογίας δο Eug. de Robertry καθορίζει ταύτην ὡς ἔξῆς: «Βιολογικά τινα εἰδη, ἀγνώτερα, εἶναι πεπροικισμένα μὲ ἐγκεφαλικὴν δρᾶσιν (cerebralité) πολὺ σύνθετον, ἀποτέλεσμα τῆς ζωῆκῆς ἔξατομικεύσεως αὐτῶν (individualisation vitale). Τὰ ἀτομικά τῶν εἰδῶν τούτων συγαντώμενα, ἐρχόμενα εἰς ἐπικοινωνίαν παράγουσιν ἐν τοῖς ἐγκεφάλοις αὐτῶν εἰδος διπλοῦ ρεύματος, εἰδος ψυχοφυσικῆς δσμώσεως, ἔξ ἀποστάσεως ἐπαφῆς, ἀκαθορίστου ἀκόμη διοιογικῆς φύσεως. Ἐκ τῆς ἐπαφῆς ταύτης δημιουργεῖται ψυχοφυσικὴ ἀλληλεπίδρασις, φαινόμενον ἐντελῶς νέον, ἰδιόρρυθμος καὶ ἰδιαίτερος ρυθμὸς τῆς παγκοσμίου ἐγεργείας, ὑπερτάτη μορφὴ τῆς δράσεως τῆς

* «Ἡ κοινωνικότης (socialité) εἶναι διὰ τὸν κοινωνίαν δο, τι ἡ ζωὴ (vitalité) διὰ τὸν δργχνισμὸν, δο, τι ἡ ἐλαστικότης (elasticité) διὰ τὸν αιθέρα,» «μορφαὶ τῆς παγκοσμίου ἐπεναλήψεως,» λέγει δο Tardé (Les lois de l'imitation σσλ. 76).

βληγες: ή διμαδική ψυχή τῆς πρωτογόνου διμάδος. Αὕτη
έξατομικεύεται εἰς τὴν ψυχὴν (τὸν ἐγκέφαλον) τῶν
ἀτόμων τῆς διμάδος καὶ λαμβάνει κοινωνικήν προσω-
πικότητα, δημιουργοῦσα τὸ κοινωνικὸν ἀτομον». Τού-
του λαμβάνοντος βαθμιαίως αὐτοσυγειδησίαν τῆς κοι-
νωνικῆς του ταύτης προσωπικότητος δημιουργεῖται
ἡ κοινωνική συγείδησις (social mind).

Εἰς παλαιοτέραν ἐποχὴν τὴν ἴδιότητα ταύτην,
τὴν δημιουργοῦσαν καὶ συντηροῦσαν τὰ κοινωνικὰ
εἰδη τῶν διντων καὶ δὴ τὸν ἄγθρωπον ἀπέδιδον εἰς
τὸν Θεόν, «τὸν κρατοῦντα, κατὰ τὸν Βοσσούντον, εἰς
χεῖρας του τὰ ἡγία δλῶν τῶν ἔθνων». Αὕτος δὲ Σίλλερ
ἔλεγε: «ἐνῷ τὰ ἀτομα, δεσποτόζόμενα σχεδὸν καθ' δλο-
κληρίαν ἀπὸ τὸν ἐγωϊσμὸν οὐδὲν ἀλλο ἐπιδιώκουσι
παρὰ τὸ ἀτομικόν των συμφέρον, δμως δρῶσιν ἀθελή-
τως ὑπὲρ τῆς κοινωνίας. Ἀσφαλῶς ή ἴστορία θὰ ἐκ-
τυλίσησηται ὑπὸ τὰ διλέμματα Νοῦ τινος, ἐποπτεύοντος
μακρόθεν καὶ γνωρίζοντος νὰ ἀρμογίζῃ τὰς ἀσυναρ-
τήτους δρέξεις τῆς ἐλευθερίας πρὸς τοὺς νόμους μιᾶς
ἱθυνούσης ἀναγκαιότητος καὶ θέτοντος τοὺς ἴδιους σκο-
πούς». Ο Χάρτιμανν ἐθεώρησε τὴν Κοινωνικότητα
ὑποσυγείδητον ἔνστικτον, τὸ κοινωνικὸν ἔνστικτον.
«Παρασύρει, λέγει, πᾶν, οὗτος δεσπόζει, μὲ δαιμο-
νίαν δύναμιν πρὸς ἀγνωστον σκοπόν. Τοῦτο ἐμπνέει
τοῦ Μεγάλους Ὁδηγητὰς τῶν Ἐθνῶν, τοὺς Ἀλεξάν-
δρους, τοὺς Καίσαρας, τοὺς Ναπολέοντας». Ο Μεγα-
λοφυής, κατὰ τὸν Σαΐφλε, οὐδὲν ἀλλο εἴναι: η συνει-
δητοποίησις τοῦ ἀσυγείδητου πγεύματος τῶν Ἐθνῶν.

Η μελέτη τῶν ζωολογικῶν, κοινωνιῶν μέχρι καὶ
τῶν ἀτελεστέρων διντων ἀπεκάλυψε τὴν ἴδιότητα ταύ-

την τῆς κοινωνικότητος συγχεομένην εἰς τὴν ζωϊκὴν κλίμακα μὲ αὐτὴν τὴν δργανικὴν ἐνότητα, * ήτις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς ζωῆς συγχέεται μετὰ τῆς χημικῆς συγγενείας. Ὡς δὲ αὕτη προετοιμάζει τρόπον τινα τὴν ζωὴν καὶ τὴν δργανικὴν ἐνότητα, ἔκεινη προετοιμάζει τὴν κοινωνικότητα ὡς διο-ψυχικὸν φαινόμενον. ¹ Ήδη τὰ ἀτελέστερα ζῷα φθάνουσιν εἰς τὴν ἀνωτέραν κλίδακα τῶν ζώων μετὰ τῆς κοινωνικότητος, ήτις εἰς τὸν ἀγθρωπὸν παρουσιάζει τὴν ἀνωτέραν ἐκδήλωσιν, Εἶγαι ζήτημα, ἐάν νὴ κοινωνικότης, είναι κτῆμα τῆς ἐνοργάνου ὅλης ἐν τῷ μακρῷ ἀγῶνι τῆς προσαρμογῆς πρὸς τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον κτηθὲν νὴ ἀποτελεῖ βαθύτεραν ἰδιότητα αὐτῆς ταύτης τῆς ἐνοργάνου καὶ ἐμψύχου ὅλης. Ὡς παρατηρεῖ δὲ Espinas ** καὶ μετ' αὐτοῦ δὲ Cosentini *** δυσκόλως δύναται τις εἰς ζῷα τινα γὰρ διέδη τὴν ὠφέλειαν, ηγε δύναται γὰρ παράσχῃ αὐτοῖς (ἐγχυματοειδῆ) νὴ δμαδικὴ συμβίωσις, ἐνῷ διάρχουσι περιπτώσεις δπου δ μονήρης διος παρέχει πλεονεκτή-

* Bl. Espinas. *Les sociétés animales*, ξιθα αἱ κοινωνίαι διακρίνονται εἰς κοινωνίας ἐκ γενετῆς τοιαύτας, στηριζομένας εἰς δργανικὴν κοινωνίαν τῶν μεταχόντων τῆς δμάδος μελῶν (πολύποδας), είτε εἰς φυσικαὶς δυνάμεις ἐνότητα καὶ συνεχῆ δμαδικὴν ζωὴν (ἐγχυματοειδῆ, μαλακια), εἰς κοινωνίας ἐπιγενομένας στηριζομένας εἰς τὴν ἀνάγκην τῆς ἀναπαραγωγῆς καὶ τὴν διατήρησιν τοῦ εἰδους, στηριζομένας δηλ. εἰς λόγους γενεσιακούς έισιλογικούς (μέλισσαι, μήρυμκες, ἔρπετα, λχθεῖς, πιηνά, κατώτερα θηλαστικά) καὶ εἰς κοινωνίας στηριζομένας εἰς φυχικὴν ἐνότητα (ἀνώτερα θηλαστικά, ἀνθρωποι).

** Ιδε ἀνωτέρω σελ. 183.

*** Cosentini—*Sociologie genetique*. Paris 1905 σ. 16.

ματα, ἐλαττώγει τὸν δγκον αὐτῶν καὶ καθιστᾶ εύκολωτέραν τὴν τροφὴν καὶ ἀσφαλεστέραν τὴν διαβίωσιν, δμως ή δμαδική συμβίωσις κυριαρχεῖ. Ἡ τάσις αὕτη δθει πρὸς τὴν δμαδικὴν ζωὴν εἶγαι γέννημα τυχαίως ἀρξαμένης κοινῆς συμβίωσεως, εἶγαι ἀποτέλεσμα ἀγῶνος προσαρμογῆς καὶ κληρονομικότητος ἐν τῇ μακρᾷ ἔξελίζει τῶν ὅντων, ἡ ἴδιότης τῆς δργανικῆς ὅλης ἀνάλογος πρὸς τὴν χημικὴν συγγένειαν ἡ τὴν ἔλξιν τῆς ἀγοργάνου ὅλης; Τὸ ζήτημα τοῦτο δὲν εἶγαι ἀκόμη διευκρινισμένον.

Μετὰ τοῦ ζητήματος δὲ τούτου τῆς κοινωνικότητος συνδέεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς ἀτομικότητος τοῦ ὅντος (ποὺ ἀρχίζει αὕτη) ἵδια εἰς τὰ κατώτερα ὅντα. Διὰ τὸν ἀνθρώπον τὸ ίδιον ζήτημα ἀναλόγως τίθεται ὡς ζήτημα τῆς προσωπικότητος.

Ο Φουγιέ φρονεῖ διτι ή αὐτοσυγειδησία τῆς προσωπικότητος τοῦ ἀτόμου οὐδὲν ἄλλο εἶγαι ή συγειδησίας περὶ τῆς κοινωνίας. Συγειδέναι ἔαυτὸν οὐδὲν ἄλλο εἶναι ή συγειδέναι τὴν κοινωνίαν. Ἡ προσωπικότης δημιουργεῖται μετὰ τῆς περὶ κοινωνίας συγειδήσεως.*

12. Υπὸ τὴν ἐπιρροὴν δμως τῆς κοινωνικότητος ἀπτύσσεται καὶ μογιμοποιεῖται δ δμαδικὸς δίος τοῦ ἀνθρώπου, ή κοινωνία. Ἰδωμεν τὸ φαινόμενον τοῦτο ἐν τῇ διπλῇ του μορφῇ, φυσικοῦ, δργανικοῦ φαιγομένου

* Bl. A. Fouillée—*La science sociale* p. 241.—Ἐξ δσων γνωρίζομεν, παρατηρεῖ δ Freud, ή κοινωνικὴ συγειδησίας γαννᾶται μετὰ τῆς ἀτομικῆς συγειδήσεως (Bl. Freud.—*La psychologie collective etc.* (Γαλλικὴ μετάφρασις Jaukelevitz) Paris 1924.

καὶ φυχικοῦ καὶ μελετήσωμεν τὰ τε κύρια (primary), ὡς δνομάζει αὐτὰ δ καθηγητὴς Φρ. Γκίδιγκς προβλήματα, τὰ ἀφορῶντα τὴν σύστασιν (structure) καὶ τὴν αὔξησιν, καὶ τὰ δευτερεύοντα (secondary), προβλήματα, δηλ. τὰ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως (social process).

Τὰ φυσικὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας εἶναι δ πληθυσμός. Καὶ τὸ πρῶτον φυσικὸν φαινόμενον αὐτοῦ ἡ συμβίωσις (aggregation). Ἡ καταγομή τῶν ζώων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς δὲν παρουσιάζει τὸ φαινόμενον τῆς κατ' ἀτομικὰς μονάδας κατανομῆς. Ἐξαιρέσει δὲ λίγων τινων εἰδῶν τὰ ζῶντα δυντα εἶναι διανεμημένα καθ' διμάδια, ποῦ ἀραιάς, ποῦ ἐν πυκνῇ συμβιώσει. Βαθμός τις συμβιώσεως εἶναι δ ἀπαραίτητος φυσικὸς δρος τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Ἔντεῦθεν πιγγάζει ἡ σύμπραξις, ἡ συνεργασία, ἡ ἀλληλοδοήθεια, δ πολιτισμός.

Κατὰ μόνας ζῶν ἀνθρωπος εἶναι τι ἀνύπαρκτον καὶ ἀκατανόητον. Ὁλόκληρος ἡ πεῖρα, ἡ προϊστορία, ἡ ἔθνογραφία, ἡ ἴστορία καὶ αἱ μελέται προανθρωπικῶν μορφῶν ἐπιβεβαιοῦσι τὸ ἀξίωμα τῆς κοινωνιολογίας περὶ τῆς Κοινωνικότητος τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ ζῷα ἀκόμη καὶ ίδια τὰ ἀνώτερα, δλα τὰ θηλαστικὰ ζῶσιν ἐν διαδικῷ βίῳ*. Τιγά μάλιστα τῶν κατωτέρων ζῶσι καὶ ἐν τινι συνεργασίᾳ δηλ. ἐν ἀνωτέρῳ βαθμῷ συμβιώσεως. Ὁ ἀνθρωπος οὗτε ἐν τῇ ἀγρίᾳ οὗτε, ἐν τῇ βαρ-

* B.L. Brehm. 'Ο βίος τῶν ζώων ('Ελλ. ματάφρ. N. Γερμανοῦ) ἔκδ. Μαρασλῆ, Αθῆναι 1906 σελ. 126, 199 (πιθηκοί), 491 (γαλοειδῆ) 610, 618 κυνοειδῆ, κύνες, λύκος πλὴν τῆς ἀλώπεκος σελ. 755.

θάρωφ ἐποχὴν ἔζησε ποτὲ μονήρη βίον. Ὡς ὑπόθεσις τοῦ Ηὐθύνης καὶ τοῦ Ρουσώ περὶ προκοπινωνικῆς καταστάσεως τῶν ἀνθρώπων, μονήρη βίον, helium οιπνίου contra oīmes ζώντων καὶ περὶ συμβατικῆς κοινωνίας διὰ κοινωνικοῦ συμβολαίου (contrat social) καθιδρυθείσης εἶναι μῦθος, διὸ η ἐπιστήμη ἀπέκρουσεν ἥδη καὶ πρὸ τῆς γενέσεως τῆς Κοινωνιολογίας. Αἱ πλαγώμεναι δρδαὶ Μπλάκφελος τῆς Αὐστραλίας, τῶν Μποσιμάνων τῆς Ἀφρικῆς, τῶν Φουεγίνων τῆς Πολυνησίας εἶναι μικραὶ καὶ ἀσταθεῖς διμάδες, ἀλλ' οὐχ ἥττον διμάδες ἀποτελούμεναι ἐξ ἀριθμοῦ τινος οἰκογενειῶν.

Ἡ ἔκτασις τῆς κοινωνικῆς διμάδος καὶ η θέσις αὐτῆς καθορίζεται ἀπὸ ἔξωτερικοὺς δρους. Καὶ τὸ στοιχεῖον τοῦτο τοῦ πληθυσμοῦ, η πυκνότης του, η σχέσις αὐτοῦ πρὸς τὸ ἔξωτερικὸν περιβάλλον παιζούν σπουδαιότατον ρόλον ἐν δλοκλήρῳ τῇ σταδιοδρομίᾳ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Καὶ δταν οἱ ἀγθρωποι συνεργαζόμενοι μονιμώτερον, δργανωμένοι ἀρμονικώτερον, ἡγωμένοι δι' οἰκονομικῶν δεσμῶν καὶ δταν κοιναὶ πίστεις, αἰσθήματα, ιδέαι συνέδεσαν αὐτούς, καὶ καθ' δλογ τὸν πολιτισμόν, πάντοτε, ἵσχυρῶς γίνεται αἰσθητὸς δ ρόλος τοῦ πληθυσμοῦ ἐν σχέσει πρὸς τὸ περιβάλλον του. Ο πληθυσμὸς καὶ τὸ περιβάλλον (ώς κλίμα καὶ ώς πηγὴ πλούτου), η σχέσις μεταξὺ πληθυσμοῦ καὶ περιβάλλοντος, αἱ δημιουργούμεναι σχέσεις παραγωγῆς διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν τοῦ περιβάλλοντος καὶ χρησιμοποίησιν αὐτοῦ, αἱ σχέσεις διανομῆς καὶ κυκλοφορίας τοῦ παραγομένου πλούτου, τὸ οἰκονομικὸν φαιγόμενον, ἀποτελοῦσι καὶ θὰ ἀποτελῶσι πάντοτε τὸν κύριον συντελεστὴν διαμορφώσεως τοῦ

πολιτισμοῦ τῶν κοινωνιῶν. Αὕταὶ αἱ κοινωνίαι τῶν ζῷων ἀκόμη ὑπείκουν εἰς τὴν σχέσιν πλήθους καὶ περιβάλλοντος. Ἡ διάλυσις καὶ ἡ συντήρησις τῶν δεσμῶν τῶν διμάδων των, δ πλάνης ἢ δ μόνιμος δίος εἰς τοῦτο κυρίως διφέλεται*. Ἡ σπάνις τροφῶν ἀναγκάζει τοὺς Μποσιμάγους καὶ τοὺς Ἰνδοαμερικανούς εἰς μεταναστεύσεις. Καὶ οἱ πολιτισμένοι λαοὶ ἀκόμη ὑπείκουν εἰς τοῦτο. Γνωσταὶ εἰναι αἱ ἀρχαιόταται μεταναστεύσεις λαῶν, αἱ μυθολογικῶν ἀναφερόμεναι ἀκόμη δι² ὅν καταφέρεισθησαν τὰ εὐφορώτερα τῆς γῆς μέρη.

Ἡ συμβίωσις δὲ αὕτῃ καθ² ἔσαιτὴν εἰναι δρος περαιτέρω συμβιώσεως, μονιμωτέρας κοινωνικῆς προσαγωγῆς. Αὕτη παρέχει προστασίαν τῶν ἀτόμων καὶ ἀκολουθεῖται ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Αὕτη εἶναι δ εὑμενέστερος δρος τῆς ἐξασφαλίσεως τῆς ἀγαπαραγωγῆς τοῦ εἶδους καὶ τῆς συντηρήσεως αὐτοῦ. Οὗτως αὐξάγουσιν αἱ κοινωνίαι.

‘Αλλ’ ἡ συμβίωσις αὕτη ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν μόνον βάσιν τῆς κοινωνίας. Ἡ σταθερωτέρα αἰτία, ἡτις μεταμορφώνει τὸν φυσικὸν αὐτὸν δργανισμὸν εἰς ψυχικὸν εἶναι ἡ συνεργασία (association), ἡτις ἀποτελεῖ τὴν ψυχικὴν ζωὴν τῆς κοινωνίας. Ἡ δικασικὴ αὕτη ζωὴ ἀρχομένη καθ² ἀπλᾶς φάσεις κοινῶν αἰσθημάτων καὶ ἔνγοιῶν καὶ ἀγαπτυσσομένη πολυπλόκως εἰς δράσεις ὑπὸ ταύτης καθοριζομένας, ἐμφαγίζει τὴν κοινωνικὴν συνείδησιν. Κοινὰ ἔργα, κοιναὶ ἐντυπώσεις, κοιναὶ ἀναμνήσεις καὶ σὺν τῇ δημιουργίᾳ τοῦ λόγου κοιναὶ παραδόσεις καὶ κοινὰ μνημεῖα, ἀτινα πάντα γεννᾷ ἡ

* Bl. Espinas—Les sociétés animales — Paris 1873 σελ. 276.

φυσική καὶ ψυχική ἐπαφή, η σύγκρουσις καὶ η σύμπραξις τῶν ἀτόμων, αἰσθήματα ἐμπαθείας, μίσους, ἀνοχῆς, ἀνταγωνισμοῦ κτλ. ἐντὸς αὐξανομένου καὶ ἐντειγομένου δργανισμοῦ δημιουργοῦσι κοινωνίαν ψυχῶν, κοινὴν συνείδησιν, διαφοροποιοῦσαν τὰς ἀγθραπίνους κοινωγίας ἀπὸ τὰς τῶν ζώων. Τὴν συνεργασίαν ταύτην (*association*) δι καθηγ. Φρ. Γκίδιγκς διαιρεῖ 1) εἰς ζωογενῆ (*zoogenic*), καθ' ἥν ἀναπτύσσονται αἱ φυσικαὶ ἐπιδεκτικότητες καὶ δυγάμεις (*susceptibilities*): η ὑποθολιμότης, η μέμησις, η ἀντιπάθεια, η συμπάθεια, η ἵκανότης διακρίσεως, η ἵκανότης συνειρμοῦ καὶ συγδυασμοῦ, η προσωπικότης, η αὐτοσυγειδήσια κτλ. δυγάμεις ἐπιδρῶσι καὶ φυσιολογικῶς ἐπὶ τοῦ δργανισμοῦ, διὰ τελειώσεως τῆς δργανώσεως τοῦ ἀτομικοῦ ἔγκεφάλου καὶ σημαντικῆς μεταβολῆς εἰς τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως (δι. Κροπότκιν — *Eutre-aide*) 2) εἰς ἀνθρωπογενῆ (*anthropogenic*) χαρακτηριζομένην κυρίως ἐκ τῆς ἀγαπτύξεως τῆς γλώσσης, ήτις καθιστᾷ στερεάν πλέον τὴν ἐκδήλωσιν τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως 3) εἰς ἐθνογενῆ (*ethnogenetic*), καθ' ἥν ἡ ἐπιμεξία τῶν λαῶν δίδει γέαν φάσιν εἰς τὴν φυσικὴν καὶ ψυχικὴν ζωὴν τῆς Κοινωνίας καὶ τέλος 4) εἰς δημογενῆ (*demogenetic*) συνεργασίαν, καθ' ἥν ἀναπτύσσεται δι πολιτισμός. Ἐν τῇ συνεργασίᾳ ταύτῃ (*association*) ἐκδηλοῦται ἐνεργός η κοινωνικὴ συνείδησις η κοινωνικὴ ψυχὴ (*social mind*), ἣν δι Λούξ ὠρισεν ὡς καθίζημα τῆς κοινῆς πείρας (*residual store et experience common to all*) * Οἱ ἀπὸ κοινοῦ ζήσαντες κοινὰς συγκινήσεις, κοινὰ

* Lewes—*Problems of Life and Mind*—London, 1874.

αἰσθήματα, κοινάς ιδέας μορφοῦσι κοινὴν ψυχολογίαν εἰς πάντας ἀνευρισκομένην. Ταύτην κληρονομοῦσι καὶ εἰς τοὺς ἀπογόνους των καὶ ἐκ τῆς συμβιώσεως ταύτης δημιουργοῦσι κοινάς ἐλπίδας, ἃς προβάλλουσι εἰς τὸ ἀπώτερον μέλλον, ώς κοινὰ ἰδαγικά, διμαδικὰ ἰδαγικά. Ἡ δὲ συμβιώσις αὕτη δημιουργεῖ ψυχολογίαν ἐπηρεάζουσαν καὶ διαμορφοῦσαν περαιτέρω τὰς ἀτομικὰς δράσεις, τὴν ἀτομικὴν ψυχήν. Ἡ διμαδικὴ αὕτη συγείδησις δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀθροιστική, ἢ διοκλήρωσις τῶν κοινῶν μερῶν τῶν ἀτομικῶν συγειδήσεων. Ἐκ τῆς συμβιώσεως τῶν ἀτόμων ἀγακύπτει νέα ἰδιότητες προκισμένη μὲν δύναμιν ἐπιβολῆς καὶ ἔλεως, δύναμιν τροποποιητικὴν τῆς ἀτομικῆς συγειδήσεως. «Πᾶσα τάσις, ἐπιθυμία, ἰδέα, λέγει δ Paulhan, γεννωμένη ἐν ἡμῖν, συγαντῷ σταθερῶς ἐνίσχυσιν ἢ ἀντίδρασιν. Προσαρμόζεται ἢ συγκρούεται ἀδιακόπως πρὸς ἄλλας τάσεις συγειδητάς, ἐνστικτώδεις ἢ ἀσυγειδήτους. Εἴγαι τοῦτο ἀναγκαῖος δρός τῆς ζωῆς της, ἀκόμη δὲ δρός τῆς γενέσεώς της. Καὶ οὕτω μόνον φθάνει εἰς τὴν ἀνάπτυξίν της, τὴν μεταμόρφωσίν της, τὸν πλουτισμόν της, τὴν παρακμήν της, τὴν παραγωγὴν ἀλλων, τὴν ἔξαφάνισίν της. Τρεῖς κυρίως εἶναι αἱ μεγάλαι κατηγορίαι, εἰς ἃς δύνανται γὰρ ἀναγθῶσιν αἱ δυνάμεις πρὸς ἃς συγκρούεται μία τάσις. Πρῶτον δ ὀργανισμός, εἴτα τὸ πνεῦμα καὶ τρίτον ἡ κοινωνία, ἥτις δρᾶ μέσω τοῦ ὀργανισμοῦ καὶ μέσω τοῦ πνεύματος. Κάθε γέα τάσις πρέπει γὰρ προσαρμοσθῆ πρὸς τὸν ὀργανισμόν μας, πρὸς τὸ πνεῦμά μας, πρὸς τὸ κοινωνικὸν περιβάλλον μας. Τείγει γὰρ συγχωνευθῆ πρὸς αὐτά, γὰρ μεταβληθῆ κατ' αὐτά. Τοῦτο εἶναι ἡ ἐνοργάνωσις (organisation),

ἡ πνευματοποίησις (spiritualisation), ἡ κοινωνικοποίησις (socialisation) τῶν τάσεων. Ἡ τάσις, ἡ ἐπιθυμία, ἡ ἴδεα, ἥτις γεννᾶται εἰς τὸ ἀνθρώπιγον δὴ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ μείνῃ ἀγεξάρτητος τῶν τριῶν τούτων συστημάτων τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων τούτων δυνάμεων κινουμένων. Δὲν δύναται νὰ γεννηθῇ παρὰ μόνον μὲ τὴν βοήθειαν καὶ τὴν ἐπίδρασιν αὐτῶν καὶ μὲ τὴν ἔστω καὶ σιωπηλὴν ἐνέργειάν των.... Ὁ ἔρως λ. χ. εἶναι μεταμόρφωσίς τις τοῦ γενεσιακοῦ ἐνστίκτου. Συγκρίνατε λ. χ. τὸ πάθος ἐνὸς πολιτισμένου ἀνθρώπου μὲ τὸ ἐνστικτού ἐνὸς σκύλου. Θὰ ἴδητε πῶς ἡ πνευματοποίησις καὶ κοινωνικοποίησις μεταβάλλουν μίαν τάσιν, μίαν δργανικὴν ἀνάγκην, πῶς προσαρμόζουν ταύτην πρὸς τὴν εὑρεῖαν καὶ πλουσίαν ψυχικὴν ζωῆν, πῶς ἐξ ἀνάγκης σχετικῶς ἀπλῆς δημιουργοῦν αἰσθημα πολύπλοκον, ὅπερ μίγνυται μὲ τὴν συνόλην ζωῆν, πῶς δ' ἀφ' ἑτέρου προσαρμόζουν τὴν αὐτὴν δργανικὴν ἀνάγκην πρὸς τὰς ἀναριθμήτους συγθείας καὶ δρους τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἐντεῦθεν συνδέουν στεγώτερον τὸν ἀνθρωπὸν πρὸς τὴν κοινωνίαν καὶ τὸν ὑποδάλλουν αὐτηρότερον ὑπὸ αὐτῆν»*. Τρο-

* Pauhan—*Les transformations sociales des sentiments*—Paris 1920 σελ. 7. Bλ. καὶ J. Baldwin—*Interpretation morale des principes du développement mental* (trad, Duprat) Paris 1899—G. Coffin—*The socialised conscience*—Baltimore 1918.

Οἱ νεώτεροι Κοινωνιολόγοι προτίθεσσον τῆς Κοινωνιολογίας αὐτῶν φυχολογικὴν εἰπαγωγὴν, ἐν ᾧ μελετῶν τὴν φυχογένεσιν καὶ δρᾶσιν τῶν κυριωτέρων φυγικῶν στοιχείων ἢν τε τῇ ἀτομικῇ δράσει τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῇ κοινωνικῇ. Ἀναχωροῦσι κυριαρχεῖσθαι τῷ τρόπῳ συστημάτων καὶ τῆς θεμελιώδους φυχικῆς

ποποιεῖ οὕτω ἡ κοινωνικὴ συγείδησις καὶ διαιμορφώνει καὶ τὰς δργανικάς μας ἀνάγκας. Τὴν ἐρωτικὴν ἀνάγκην ἀναδεικνύει εἰς κοινωνικὸν θεσμόν, τὸν γάμον, τὰς δὲ ἀνάγκας μας τροφῆς εἰς δλόκληρον σύστημα σχέσεων παραγωγῆς καὶ καταναλώσεως. Καὶ τὰ αἰσθήματά μας. Τὴν μητρικὴν στοργήν, τὴν φιλίαν, τὸ μῖσος, τὴν δργὴν διαιμορφώνει εἰς πειθαρχουμένην κοινωνικὴν συμπεριφοράν. Καὶ τὰς ἴδεας μας πολὺ περισσότερον, ἐν ταῖς ἐπιστήμαις καὶ τῇ φιλοσοφίᾳ. Ταῦτα δράσεως: τοῦ ἀτόμου καὶ μελετῶν τὴν μηχανικὴν τῶν στοιχείων τούτων ἐν τῷ φυσικῷ ἐπιπέδῳ ἐξακριβοῦντες τὸν μηχανισμὸν τῆς φυσικῆς ζωῆς (Motivations-apparat.)⁵ Ο Pareto ἀναχωρῶν ἀπὸ τὰ αἰσθήματα, ἔνστικτα, δρμάς, ἀς δνομᾶς: καθιζήματα τῆς φυσικῆς ζωῆς (residus) καὶ μελετῶν τὸ ἔνστικτον τὸ συνδυασμὸν αἰσθημάτων, πράξεως ιδεῶν (instinct de combinaison), συνδυασμὸν τῶν δμοίων, τῶν ἀγεθέτων καὶ τῶν φαντασιών ἡ αὐθαιρέτως συσχετίζομένων προσδικίνει εἰς τὴν μελέτην τῶν νόμων, καθ' εὑ: σχηματίζονται αἱ ἑνώσιες (aggregats) τῶν residus τούτων, ἐξ ὧν προέρχονται αἱ παραγγαλα (dérivations) αἰσθημάτων, ιδεῶν, πράξεων κλπ. (πράξεις derivées) καὶ τῶν νόμων, καθ' εὑ: αἱ dérivations αὗται λαμβάνουν χώραν, καὶ διευκρινίζει τὴν βασικὴν διαιρεσίν του εἰς πράξεις λογικάς καὶ μὴ λογικάς, ητεὶ πράξεις, καθ' ἀς οπάρχει συνειδήτος ἡ μὴ σύνδεσμος μέσου πρός σκοπὸν καὶ καθορίζων τὰς τελευταίας προσπαθειῶν διατυπώση τὰ φυσικὰ θεμέλια τῆς ἐμπορίητος τῶν ἐμπορικῶν σκέψεων, κοινωνικῶν πράξεων καὶ κοινωνικῶν φαινομένων. Ο Ὁπανχένμερ διακρίνων τὰ φυσικὰ στοιχεῖα τοῦ Motivations apparat εἰς δρμάς, ἔνστικτα καὶ ἀνάγκας (triebe, insticte, bedürfnisse) καὶ μελετῶν τὴν φυσιογένειαν αὗτῶν καὶ τὴν ιερορχίαν των (urtriebe, primitiven, finalen, modalen triebes), τὴν δράσιν δὲ αὗτῶν καὶ τὴν θυγατρικὴν των θέτει τὴν βάσιν τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ κοινωνικοῦ προστάγματος, ἐξ εὑ ἡ κοινωνικὴ συγείδησις καὶ τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα.

δὲ πάντα οὕτω διαμορφωμένα ἀντεπιδρῶσιγ ἐπ⁵ αὐτῶν,
ώστε αἱ ἀγάγκαι μας, τὰ αἰσθήματά μας, αἱ ἰδέαι, ἡ
δργανική, αἰσθηματική καὶ νοητική ζωή μας, τὸ ἔγώ
μας δλόκληρον γὰ εἶναι μέρος τοῦ κοινωνικοῦ ἔγώ.

Ίδου τί παρατηρεῖ ἐπὶ τούτου δ Ντυρκέμ :
«Οταν αἱ ἀτομικαὶ συγειδήσεις, ἀντὶ νὰ μένουν χωρι-
σμέναὶ ἀλλήλων ἔρχονται εἰς στεγάς σχέσεις, δρῶσιγ
δισχυρῶς ἐπ⁶ ἀλλήλων, ἀνακύπτει ἐκ τῆς καταστάσεως
ταύτης ψυχική ζωή γένου εἶδους. Αὕτη διακρίνεται
τῆς ἀτομικῆς συγειδήσεως κατ⁷ ἀρχάς, διὰ τῆς ἐντα-
τικότητός της. Τὰ αἰσθήματα τὰ γεννώμενα, καὶ ἀνα-
πτυσσόμενα ἐντὸς τῶν κόλπων τῶν δμάδων ἔχουσιν
ἐνέργειαν, ἦν δὲν ἀποκτῶσι τὰ καθαρῶς ἀτομικὰ αἰσθή-
ματα. Ο αἰσθανόμενος αὐτὰ ἀνθρωπος ἔχει τὴν ἐντύ-
πωσιγ δτι δεσπόζεται ὑπὸ δυγάμεων, ἀς δὲν ἀγαγγω-
ρίζει, ὡς ἰδικάς του, αἵτινες δδηγοῦσιν αὐτόν, ὣν δὲν
εἶναι κύριος, δλόκληρον δὲ τὸ περιβάλλον. ἐντὸς τοῦ
δποίου εἶναι βιθισμένος τῷ φάνεται ηὐλακωμένον μὲ
τοιούτου εἶδους δυγάμεις. Αἰσθάνεται ἔαυτὸν μεταφε-
ρόμενον εἰς κόσμον διάφορον ἐκείνου, εἰς δν δφίστα-
ται ἡ ἀτομική του նπαρξίς. Η ζωή οὕτω καθίσταται
δχι μόγον ἐντογος, ἀλλὰ καὶ ποιοτικῶς διάφορος. Παρα-
συρόμενον ὑπὸ τῆς δμάδος τὸ ἀτομον ἀποπροσωπο-
ποιείται, λησμονεῖ ἔαυτό, δίδεται δλόκληρον εἰς κοι-
νοὺς σκοπούς. Ο δξων τῆς διαγωγῆς του μετατοπίζε-
ται, φέρεται ἐκτὸς αύτοῦ. Συγχρόνως αἱ ἀνακύπτουσαι
οὕτω δυγάμεις, ἀκριβῶς διέτι εἶναι θεωρητικαὶ δὲν
προσαρμόζονται εἰς σκοπούς στεγῶς καθωρισμένους.
Ἐχουσιγ ἀνάγκην γὰ διαδιθοῦν, ἀγενο ωρισμένου σκο-
ποῦ, ποῦ ὑπὸ μορφὴν ἥλιθίως καταστρεπτικήν, ποῦ

τρελλῶς ἡρωϊκήν. 'Η κοινωνική ψυχική ζωὴ ὅθεν εὑρίσκεται ἀπέναντι τῆς ἀτομικῆς, τῆς καθημεριγῆς μας, ὡς ἀγώτερον ἀπέναντι κατωτέρου'. Πῶς δ' ἡ συμβίωσις αὗτη, ἡ συμμετοχὴ εἰς κοινὰ ἔργα, ἡ ἀνάπτυξις κοινῶν αἰσθημάτων καὶ ἴδεων δημιουργεῖ κοινὴν συγείδησιν, ἀνωτέραν καὶ δεσπόζουσαν τῶν ἀτομικῶν καὶ ἐκδηλοῦσα αὐτὴν τὴν ὑφισταμένην κοινωνικότητα γίνεται σαφέστερον δῆλον εἰς τὰς ἐν τῇ κοινωνίᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἥττον δργαγωμένας δμάδας (πολιτικὰ κόρματα, θρησκευτικὰς κοινότητας, ἐπαγγελματικὰ σωματεῖα, συντεχνίας κτλ.) ἔτι δὲ καὶ ἐκεῖ δπου συμβατικὴ μὲν δργάνωσις δὲν ὑπάρχει, πλὴν ἡ κοινότης τῆς ἀσχολίας ἡ τῆς ἴδεας, τῆς πίστεως ἡ τοῦ αἰσθήματος δημιουργεῖ δεσμὸν ἀφαγῆ, ἐνδεικυόμενον ἐν τῷ δμαδικῷ πνεύματι (*esprit de corps*), δπερ κυριαρχεῖ τῶν ἀτόμων. Τὰς δμάδας ταύτας καὶ τὰς δμαδικὰς ἐκδηλώσεις μελετᾷ ἐπίσης ἡ Κοινωνιολογία καὶ καθ³ ἔαυτὰς καὶ ἐν τῇ ἀλληλεπιδράσει των ἐν τῷ μεγαλειτέρῳ κύκλῳ τῆς καθόλου Κοινωνίας**.

13. Τῆς κοινωνικῆς συγείδησεως ἐκδηλώσεις εἶγαι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα. Όμιλων περὶ τῶν κοινωνικῶν γεγονότων (*faits sociaux*) δ E. Ντυρκέμ*** λέγει:

* E. Durkheim.—Sociologie et philosophie—Paris
Εκδ. 1924 σελ. 133.

** Εἰδικῶς δλ. Gustave Le Bon: Psychologie des foules Paris 1910—G. Tarde—L'opinion et la foule —Paris 1904—Sighele—La folla delinquente Torino 1895—τοῦ αὐτοῦ Psychologie des sectes (Γαλλ., μετάφρ. Paris) 1911—Dr S. Freud—Psychologie collective (Γαλλ. μετάφρ.) Jankelevitz—Paris 1924.

*** Durkheim—Les règles de la méthode sociologique - Paris 1919.

«Έκτελῶν τὸ καθῆκόν μου, ὡς ἀδελφός, σύζυγος, πολίτης, ἔκτελῶν τὰς ὑποχρεώσεις, ἢς ἀναλαμβάνω, πληρῶ καθήκοντα καθωρισμένα ἔκτὸς ἐμοῦ, τῶν πράξεών μου, εἰς τὰ ηθη, εἰς τὸ δίκαιον ἀγαφερόμενα. Καὶ δταν ταῦτα συμπίπτουν μὲ τὰ αἰσθήματά μου καὶ αἰσθάνομαι ἐσώτατα τὴν πραγματικότητά των, ταῦτα εἶναι οὐχ² ηττον ἀντικειμενικά, διότι ταῦτα δὲν ἐδημιούργησα ἐγώ, ἀλλ³ ἔλαθον ἐκ τῆς ἀγωγῆς μου.... Οὗτα τὰς πράξεις τῆς λατρείας του, δις ἔκτελει δ πιστός, εὑρε ταῦτα ἀμα τῇ γεννήσει του, ὑπαρχούσας πρὸ αὐτοῦ καὶ συγεπῶς ἔκτὸς αὐτοῦ. Τὸ σύστημα σημείων, δι⁴ ὧν ἐκφράζω τὰ διανοήματά μου... λειτουργοῦσιν ἔκτὸς ἐμοῦ καὶ ἀγεξαρτήτως ἐμοῦ... Εἴγαι δὲ ταῦτα φύσεως προστακτικῆς καὶ ἀναγκαστικῆς, ἐξ οὐ καὶ μοὶ ἐπιβάλλονται εἰτε θέλω εἰτε δχι. "Οταν συμμορφοῦμαι ἔκουσίως δ ἔξαναγκασμὸς οὗτος δὲν γίνεται αἰσθητός, ἀλλὰ πάντοτε ὑπάρχει καὶ ἀπόδειξιν ἔχω δταν θελήσω γὰ ἀντισταθῶ. "Εὰν πειραθῶ γὰ παραβῶ τοὺς κανόνας τοῦ δικαίου οὗτοι ἀντιδρῶσι κατ⁵ ἐμοῦ εἰς τρόπον, ὥστε ἐμποδίζουσιν τὴν πρᾶξιν μου ή τὴν ἐκμηδενίζουσιν, ἐὰν ἐπράχθη. "Εὰν πρόκειται περὶ ηθικῶν προσταγῶν ή δημοσίᾳ συνείδησις περιορίζει κάθε πλήρτουσαν αὐτὴν πρᾶξιν, ἐποπτεύουσα ἐπὶ τῆς διαγωγῆς τῶν πολιτῶν διὰ τῶν ποιηῶν, διαθέτει... "Ο γέλως, δη προκαλῶ, ἀντιτιθέμενος πρὸς συνηθείας τιγας, ἀποτελεῖ ἀποδοκιμασίαν. "Αλλαχοῦ ή ἀδυναμία, εἰς ήν περιέρχομαι, (ἐὰν θελήσω π.χ. γὰ μὴ διμιλῶ τὴν γλῶσσαν τοῦ τόπου μου μὲ τοὺς συμπολίτας μου) εἶναι ἀπόδειξις τῆς λιχύος των. Καὶ δταν κατανικήσω τὰ προστάγματα πρέπει γὰ παλαίσω πολὺ.

³Ιδού λοιπὸν κατηγορία γεγονότων, (faits), ἀτινα παρουσιάζουσιν εἰδικωτάτους χαρακτῆρας: εἰναι τρόποι δράσεως, σκέψεως, αἰσθήματος, ἔξω τοῦ ἀτόμου γεννηθέντες καὶ πεπροικισμένοι μὲ ἔξαναγκαστικὴν δύναμιν, δι᾽ οὓς ἐπιβάλλονται ἐπ᾽ αὐτοῦ. Δὲν δύγανται δθεν γὰρ συγχυσθῶσι πρὸς τὰ δργανικὰ φαινόμενα, ἀφοῦ εἶγαι παραστάσεις καὶ πράξεις, οὕτε μὲ τὰ ψυχικά, ἀτινα ἔχουσιν γένεσιν μόνον ἐν τῇ συγειδήσει τοῦ ἀτόμου καὶ δι᾽ αὐτῆς. Ἀποτελοῦσιν δθεν γέον εἰδος καὶ εἰς ταῦτα δέον γὰρ δοθῆ ὁ χαρακτὴρ τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Εἴγεται δθεν κοινωνικὸν γεγονός ἐμφαγίζον ἐν τῇ δράσει του κοινωνικὰ φαινόμενα πᾶς τρόπος δράσεως καθωρισμένος ή ὅχι, δυνάμενος νὰ ἀσκήσῃ ἐπὶ τοῦ ἀτόμου ἔξωτερικὸν καταναγκασμόν, ή ἀκόμη καλλιτερα, ἔχων ίδίαν ὑπαρξίαν ἀνεξάρτητον τῶν ἀτομικῶν ἐκδηλώσεων».

Διὰ τὸν Τάρντ, ὡς εἴπομεν καὶ ἀνωτέρω, τὰ φαινόμενα ταῦτα οὐδὲν ἄλλο εἶγαι η τὰ φαινόμενα, εἰς ἀδίδει χώραν η μίμησις. «Ο καθ. Φρ. Γκίδιγκς εὑρίσκει ἀμφοτέρας τὰς ἀπόψεις ἀτελεῖς καὶ πολὺ γενικάς. «Δύναται, λέγει, γὰρ ὑπάρχῃ ἐπίδρασις συγειδήσεως τινος ἐπὶ ἄλλης η ἄλλων, μὴ ἀγαπτυσσομένη ἐν τῇ κοινωνίᾳ καὶ δι᾽ αὐτῆς. Καὶ δύναται γὰρ ὑπάρχῃ μίμησις, ἐν η δὲν ὑπάρχει τὸ παράπαν σπέρμα κοινωνίας. Ο φρις ἐπηρεάζει τὸ πτηγὸν μὲ πχραλύοντα φόβον, καὶ οὕτω φογεύει αὐτό. Εἰδος τι αἰλούρου μιμεῖται τὴν φωνὴν τοῦ πετρίτου, ἄλλος οὐχὶ μὲ κοινωνικὴν πρόθεσιν η μὲ κοινωνικὸν ἀποτέλεσμα. Τὸ στοιχειώδες κοινωνικὸν φαινόμενον δθεν, ἀν καὶ ἀγαμφιβόλως συδεδεμένον μὲ τὴν ἔξωτερικὴν ἐπιβολὴν καὶ τὴν μίμησιν.

σιγ δὲν εἶναι δμως καθ⁵ έαυτὸ μίμησις ἢ ἐπιβολή... Τὸ στοιχεῖῶδες κοινωνικὸ φαινόμενον εἶναι ἡ συνείδησις τοῦ εἰδούς (consciousness of Kind). Διὰ τοῦ δρου τούτου νεῶ κατάστασιν συγειδήσεως, ἐν ἣ πᾶν δγ, εἴτε χαμηλά, εἴτε ὑψηλά εἰς τὴν κλίμακα τῶν δγτων ἀγαγνωρίζει ἔτερον δν συγειδητὸν τοῦ αὐτοῦ εἰδούς, ὡς αὐτό. Τοιαύτη συγειδήσις δύναται γὰ δημιουργῆ ἐπιβολὴν καὶ μίμησιν, ἀλλὰ δὲν δημιουργεῖ ταῦτα μόνον. Δημιουργεῖ ἐπαφὴν καὶ σύμπραξιν (contract and alliance) καὶ πολλὰ ἄλλα. Εἶναι διλγώτερον γενικὴ ἀπὸ τὴν σύμπραξιν, ἥτις εἶναι γενικωτέρα ἀπὸ τὴν συνεργασίαν (association).

Δρᾶ πολλαπλῶς καὶ πᾶσα δράσις, ἡν καλοῦμεν κοινωνικὴν καθορίζεται ἀπ⁶ αὐτήν. Συγυπάρχει μὲ τὴν κοινωνίαν. Διακρίνει τὰ ἔμψυχα ἀπὸ τῶν ἀψύχων, τὰ ἔμψυχα μεταξύ των, τὰς φυλάς, τὰ ἔθνη, τὰς πολιτικὰς διμάδας μεταξύ των... Μόνη ἡ συνείδησις τοῦ εἰδούς καὶ οὐδὲν ἄλλο καθορίζει διακεκριμένως τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν, ἀπὸ τὴν καθαρῶς οἰκονομικήν, πολιτικήν, θρησκευτικήν, διότι ἡ συγειδήσις τοῦ εἰδούς ἀσχολεῖται γὰ εὑρη τὴν θεωρητικῶς ἀρίστην διαχείρισιν τῶν οἰκονομικῶν, πολιτικῶν, θρησκευτικῶν ζητημάτων».

Ἐκ τῆς συγειδήσεως δὲ ταύτης τοῦ εἰδούς δημιουργεῖται κατὰ τὸν Γκίδινκς ἡ κοινωνικὴ συγειδήσις. Αὕτη κατὰ τὸν Δούϊς (ἔνθ. &ν.) καθορίζεται ὡς ἔξης: «Κάθε νέα γενεὰ γεγνᾶται ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἔχει γὰ προσαρμόσῃ ἔαυτὴν πρὸς τὰς καθωρισμένας μορφάς. Ἡ κοινωνία καίπερ συγκεκριτημένη ὑπὸ τῶν ἀτόμων, ἀσκεῖ λεχυράν ἐπί-

δρασιν ἐπ^ο αὐτῶν. Εἰς τὴν νεανικήν ἡλικίαν τῶν ἔθυῶν, λέγει δὲ Μούτεσκιε διαμορφώνει τὸ Κράτος, εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν των τὸ Κράτος διαμορφώνει τὸν ἀγθρωπόν. Τοῦτο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν ὁμαδικήν πείραν τῆς φυλῆς διαμορφούσης τὴν πείραν τοῦ ἀτόμου. Ἀναγκάζει τὸ ἀτόμον γὰρ δεχθῆναι καὶ διὰ τὸν ἑνὸς καὶ γὰρ ὑπακούσῃ καὶ εἰς διὰ τὸν πιστεύει. Αἱ σκέψεις του εἶναι μέρος αὐτῆς, εἶναι μέρος τῆς σκέψεως τῶν ἀλλων. Αἱ πράξεις του δηγοῦνται ἐκ τῆς θελήσεως τῶν ἀλλων καὶ διαγένονται ἀνθίσταται εἰς αὐτήν, διμως αὐτήν ἔχει ἐν γῇ. Τοῦτο εἶναι τὸ καλούμενον *consensus gentium*. Ὁ μὴ βλέπων τοῦτο εἶναι ἀγώμαλος η παράφρων. Ὁ μὴ αἰσθανόμενος τοῦτο εἶναι ἀγώμαλος.

Τῆς ἀτομικῆς πείρας οὕσης περιωρισμένης καὶ τοῦ ἀτομικοῦ αὐθορμήτου ἀσθενοῦς, ἐνισχυόμεθα καὶ πλουτιζόμεθα ἀφομοιοῦντες τὴν πείραν τῶν ἀλλων. Ἐθνος, φυλή, ὅμας εἶναι τὸ περιβάλλον τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς, ὃς ή θάλασσα, διάποταμός, ή λίμνη διὰ τοὺς ἴχθυς. Μέσω τοῦ περιβάλλοντος αὐτοῦ ἔρχεται εἰς ἐπικοινωνίαν μὲ τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον. Ἡ ἀμεσος ὄθησις τῆς δράσεώς του προέρχεται ἐκ τοῦ κύκλου του».

Διὰ τὸν Ρενέ Βόρμ* εἰς τὸ βάθος παντὸς κοινωνικοῦ φαινομένου εὑρίσκομεν συρροήν (*concours*) πολλῶν διανοιῶν καὶ πολλῶν δράσεων. Ὁπου ὑπάρχει συγεννόησις μεταξὺ δύο η πολλῶν προσώπων, ὑπάρχει κοινωνικὸν φαινόμενον. Ἡ συρροή αὗτη (*concours*)

* René Worms—*Philosophie des sciences sociales*, Paris. Tom. I. chap. V.

είναι ή μορφή καὶ δ ἔχαρακτηρ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Δὲν ὑπάρχει τοιαύτη συρροή, οἵτις νὰ μὴν ἀποτελεῖ κοινων. φαινόμενον καὶ ἀντιθέτως δὲν ὑπάρχει κοινωνικ. φαινόμενον, διο πὰ μὴν ἀνευρίσκεται ήσυρροὴ αὐτῆ.

Κατὰ τὸν Ντὲ Γκρέφ κάθε κοινωνικὸν φαινόμενον είναι συγδυασμὸς Ζλης, ζωῆς καὶ πγεύματος. Οἱ ὑπεροργανισμοί, σύνολον κοινωνιῶν φαινομένων, παρουσιάζουν ίδίους χαρακτῆρας, ίδίᾳ τὴν ἕκανότητα τοῦ δργανοῦσθαι καὶ κατευθύνεσθαι κατὰ τρόπους δμαδικῶς συμβατικούς. Κατὰ τὸν συγγραφέα τοῦτον δ ἔχαρακτηρ τῶν κοινωνιῶν φαινομένων είναι ή δμαδικὴ σύμβασις (*contractualismie*). Ἐλλ' ὡς παρατηρεῖ δ Φουϊγὲ ή δμαδικὴ συμβατικότης (*contractualisme*) οὐδὲν ἄλλο είναι ή η συγείδησις τῆς κοινωνικῆς ἐπιβολῆς τοῦ κοινωνικοῦ γεγονότος (*fait*), ἀλλὰ δὲν ἀποτελεῖ αὐτό. Διὰ τοῦτο τὴν κοινωνίαν δρίζει ὡς δργανισμὸν πραγματούμενον ἐν τῇ αὐτοσυγειδησίᾳ καὶ τῇ αὐτοθελησίᾳ*.

Κατὰ ταῦτα δυνάμεθα ἐν συμπεράσματι νὰ εἴπωμεν: Πίστεις καὶ Ἐπιθυμίαι ιθύνουσιν ἀγαγκαστικῶς τὰς σκέψεις μας καὶ τὰς ἐνεργείας μας. Τὸ καθορίζον τελικῶς κάθε ἀπόφασίν μας, κάθε συγείδητὴν ή μηχανικὴν πρᾶξίν μας κείται μὲν ἐν ἡμῖν (δργανικῶς ή ψυχικῶς) προέρχεται δὲ καὶ ἐκτὸς ἡμῶν, καὶ ἐκ τῆς κοινωνίας, διαμορφούμενον καὶ ιθύνομενον ὑπὸ τῆς κοινωνικότητός μας. Αἱ πίστεις μας καὶ αἱ ἐπιθυμίαι μας αὗται δρῶσι κατὰ ψυχολογικοὺς γόρμους, κατὰ λογικὴν διάφορον τῆς ψυχολογίας καὶ τῆς λογικῆς τῆς διανοίας**. Στηρίζονται εἰς τὴν δργα-

* Fouillée—*La science sociale* — Paris 1920 p. 115.

** Bλ. Gustave Le Bon — *Opinions et croyances* Pa-

νικήν μας καὶ τὴν κοινωνικήν μας ζωήν, εἰς τὴν πεῖράν μας (μορφουμένην κατὰ τὴν πεῖραν τῆς κοινωνίας) ἢ εἰς τὴν πεῖραν τῆς κοινωνίας, κληρονομηθεῖσαν διὰ τῆς γλώσσης, τῶν συγηθειῶν, τῶν ἔθίμων, τῶν θεσμῶν, μεταδοθεῖσαν διὰ τοῦ παραδείγματος καὶ τῆς ἀγωγῆς, κτηθεῖσαν διὰ τῆς εὐαποδεκτικότητος, τῆς ὑποδολιμότητος καὶ τῆς μιμήσεως.

Κοινωνικὰ κατὰ ταῦτα γεγονότα εἶγαι αἱ ἐκ τῆς κοινωνικότητος καὶ χάριν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐκφάνσεις τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως, ἀποτελοῦσαι κοινωνικὰ προστάγματα, ἐμφαινόμενα ὡς συνειδηταὶ ἢ οὐ πράξεις, ιδέαι, αἰσθήματα, ὡν εἴμεθα ἀγαγκαστικῶς φορεῖς ἐν ὥρισμένῳ περιβάλλοντι καὶ χρόνῳ. Τὰ φαινόμενα, δτινα παρουσιάζει ἡ δρᾶσις τῶν γεγονότων τούτων εἶναι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα.

14. Ἀλλὰ θὰ εἰπῃ τις—καὶ ἡ ἐπίκρισις αὗτη ἐγένετο ηδη εἰς τὴν ἀνωτέρω περιγραφὴν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων—ἡ κοινωνικὴ αὕτη συνείδησις ἡ τόσον ἐπιτακτικὴ δὲν εἶναι κίνδυνος γὰρ ἀποπνίξη τὴν αὐτονομίαν, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν δημιουργικότητα τοῦ ἀτόμου; Ἐξετάσωμεν δلίγον τὸ πρᾶγμα. Ὑποδεικύοντες τὴν ἐπιτακτικὴν δύναμιν τῆς διμαδικῆς συγειδήσεως ταπειγοῦμεν ἀρά γε πράγματι τὸ ἀγθρώπιγον πνεῦμα, τὸ ἀτομον; Μόνον μεταφυσικὴ τις ἀγτίληψις τῆς ἐλευθερίας τῆς συγειδήσεως δύναται γὰρ θέση τοιοῦτον ζήτημα. Ἀποφαινόμενοι ἡ δρῶντες κατὰ τὰ δυνατὰ γὰρ ὑπολογισθῶσιν ὑπὲρ ἡ κατὰ γγώμης ἡ πράξεώς τιγος μήπως δρῶμεν ἀπολύτως ἐλευθέρως. Ἐλκυόμεθα πρὸς

τις 1918.—Th. Ribot—*La logique des sentiments* Paris
ε', ἔκδοσις 19-0.

ἀποφίν τινα ἡ γνώμην καὶ ὑπολογισμός τις βαρύνει ὅπερ ἄλλον εἰς τὴν ἀπόφασίν μας. "Ελξις τις ἀκατανήκητος, δρμή ἔμμονος κατευθύγει πάντοτε τὴν ψυχικήν μας δρᾶσιν. "Αν ταύτην ἐπηρεάζει, ως ἔξεθέσαμεν, ἡ κοινωνική μας ζωὴ κατὰ τί ἡ δμαδική συνείδησις σούνει τὴν ἀτομικήν πνευματικήν ὑπαρξίαν; "Αν τὸ πνεῦμά μας ὑποτάσσεται πως ἀθελήτως καὶ ἀσυγειδήτως εἰς τὴν ἐπιταγὴν τῆς κοινωνικῆς ψυχῆς, τοῦτο μακράν τοῦ γὰ περιορίζῃ, ἐξυπηρετεῖ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίαν μας. Δυνάμεθα γὰ εἰπωμεν μάλιστα διτι ἄγει τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως, ως ίθυντρίας ἡ ζωὴ τοῦ εἰδους θὰ ἦτο ἀδύνατος ἐν τῷ ἀγῶνι περὶ ὑπάρξεως καὶ τῇ προσαρμογῇ καὶ οὕτω καὶ τοῦ ἀτόμου ἡ ὑπαρξία θὰ ἐμηδεγίζετο.

Τὸ πρόδηλημα ὑπάρχει ἐν τῇ ἔκτιμήσει τῆς σχετικότητος τῆς αὐτονομίας τοῦ ἀτόμου. Ἐν τῇ λύσει τοῦ προβλήματος δύο ἐντελῶς ἀντίθετοι σχολαὶ ἐνεφάνησαν: Ἡ ἀτομιστικὴ (*l'école individualiste*) καὶ ἡ κοινωνιολογικὴ (*ie sociologisme*). Ἡ πρώτη ἔδωσε τοιαύτην ὑπέροχον θέσιν εἰς τὴν ἀτομικότητα, ὥστε μόλις δέχεται τὴν ὑπαρξίαν τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως. Οἱ κύριοι αὐτῆς ἀντιπρόσωποι εἰναι δ Max Stirner καὶ δ Nietzsche, εἰς μικρότερον δὲ θαθμὸν δ Σοπεγχάδουερ καὶ δ Σπένσερ. Ἡ δευτέρα σχολὴ δίδει πάλιν τοιαύτην ὑπέροχον θέσιν εἰς τὴν κοινωνικὴν συγειδήσιν, ὥστε ταύτης γέννημα ἀπόλυτον θεωρεῖ τὴν ἀτομικήν ψυχήν, ἐξαφανίζουσα σχεδόν τὴν ἀτομικότητα (Guyau, Draghisesco).

Καὶ εἰναι μὲν ἐμφανής ἡ αὐθυπαρξία καὶ ἡ αὐτονομία τῶν δύο τούτων ψυχῶν (ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς)

ξεμφανιζομένη εἰς τὴν ψυχικὴν ζωὴν ἐν γένει καὶ τὴν
ἀτομικὴν (γόησιν, συγαισθήματα, πάθη, θέλησιν) καὶ
τὴν κοινωνικὴν (οἰκογονική, ηθική, καλλιτεχνική δρά-
σις, ἔμπιγευσις τοῦ καλλιτέχνου, ηθικαὶ ίδεαι, πολιτι-
καὶ ἀγτιλήψεις κτλ.), ἀλλ᾽ αὕτη δὲν φθάνει μέχρις
ἀγτιθέσεως καὶ ἀγτινομίας, ὡς ὠγόμασε τὸ γεγονός
τοῦτο δὲ Palante, ἀλλ᾽ ἀπλῶς εὑρύνει ἢ περιορίζει
τὴν ἔκτασιν τῆς διμαδικῆς ἐπιβολῆς ἀναλόγως τοῦ χα-
ρακτήρος, τοῦ εἰδούς τῆς δράσεως καὶ τοῦ εἰδούς τῆς
διμαδικῆς προσταγῆς. Οὐ Ντυρκέμ διετύπωσε τὴν
ἔξης ἀρχήν: «Ἐὰν διομάζουσι πνευματικὴν ἀτομικὴν
ζωὴν (spiritualité) τὴν χαρακτηριστικὴν ίδιότητα
τῆς ψυχικῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου, πρέπει γὰρ διομάσωμεν
τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ὡς ὑπερατομικὴν πνευματικὴν
ζωὴν (Hyperspiritualité). Διὰ τούτου οὐδὲν ἄλλο
ἐγγοσῦμεν ἢ διὰ τὰ συστατικὰ στοιχεῖα τῆς ψυχικῆς
ζωῆς ὑπάρχουσιν ἐν τῇ κοινωνικῇ συγειδήσει ὑψωμέγα
εἰς ἀγωτέραν δύναμιν καὶ εἰς τρόπον, ὥστε παρουσιά-
ζουσι κάτι τι τὸ νέον, τὸ sui generis, τὸ εἰδικῶς ἔξε-
τάσιμον». Εἰδικώτερον δὲ διμιλῶν περὶ τῆς ηθικῆς
συγειδήσεως ἐν σχέσει πρὸς τὴν ἀτομικὴν αὐτῆς διά-
θεσιν καὶ ἀπαγτῶν εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Darlu
λέγει: «Τὸ ἀτομογ δύναται γὰρ ἀπομακρύνηται ἐν μέρει
τῶν κειμένων ηθικῶν κανόνων, ἐφ' ὅσον δέχεται ηθι-
κὴν προσαρμοζομένην πρὸς τὸ κρατοῦν κοινωνικὸν
καθεστώς καὶ οὐχὶ πρὸς παρελθόν κλπ. Ἡ ἀρχὴ τῆς
ἀγταρσίας εἶναι αὐτὴ ἡ ἀρχὴ τοῦ συμμορφισμοῦ
(conformisme). Πρὸς τὴν ἀληθῆ φύσιν τῆς κοινωνίας
συμμορφοῦται δὲ ὑπακούων εἰς τὴν κρατοῦσαν ηθικήν,
πρὸς τὴν αὐτὴν ἀληθῆ φύσιν συμμορφοῦται καὶ δὲ ἔξα-

νιστάμενος κατ' αὐτῆς. Ἐγ τῷ ήθικῷ πεδίῳ καὶ καθὼς
 καὶ εἰς τὰ φυσικὰ πεδία, δ λόγος (*la raison*) τοῦ
 ἀτόμου, ὃς τοιοῦτος δὲν ἔχει οὐδὲν προγόμιον, δ μόνος
 λόγος δι^ο δην θὰ ήδύγασθε ἐν τούτῳ, καθὼς καὶ ἐν ἄλ-
 λοις γὰρ ἀξιώσητε δεδικαιολογημένως τὸ δικαίωμα τῆς
 ἐπεμβάσεως καὶ τῆς ἔξαρσεώς σας ὑπὲρ τὴν ἴστορικὴν
 ήθικὴν πραγματικότητα πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἀναμορ-
 φώσεώς της εἶναι οὐχὶ δ δρθὲς λόγος.... πρὸς ὑπο-
 κατάστασιν εἰς τὸ δικαίωμα τῆς σήμερον, οὐχὶ
 ἰδεῶδες ἀτομικόν, ἀλλ᾽ ἰδεῶδες ἐπίσης δικαίωμα, ἐκδη-
 λοῦν οὐχὶ ἰδιαιτέραν προσωπικότητα, ἀλλὰ τὴν δλότητα
 καλλίτερα κατανοημένην.... Υπάρχει μεταξὺ μας
 διαφορά, ἡγ καλὸν εἶναι γὰρ ξεκαθαρίσωμεν. Σεῖς θεω-
 ρεῖτε τὴν ἀνταρσίαν κατὰ τῆς καθιερωμένης ήθικῆς,
 ὃς ἀνταρσίαν τοῦ ἀτόμου κατὰ τῆς δλότητος, τῶν προ-
 σωπικῶν μας αἰσθημάτων κατὰ τῶν δικαίων. Ἐκεῖνο,
 δπερ ἐγὼ θεωρῶ ἀντιτιθέμενον εἰς τὴν δλότητα, εἶναι
 αὐτὴ αὕτη ἡ δλότης μὲ καλλιτέραν ἔαυτῆς συνείδησιν....
 Ἔξ δλων τῶν ήθικῶν κανόνων οἱ ἀφορῶντες τὸ ἀτομι-
 κόν ἰδεῶδες εἶναι ἔκεινοι, ὃν ἡ κοινωνικὴ καταγωγὴ
 εἶναι πλέον φανερά. Ὁ ἀνθρωπος, πρὸς τὸν δόποιον ἀπο-
 βλέπομεν εἶναι δ ἀνθρωπος τῆς ἐποχῆς μας καὶ τοῦ
 περιβάλλοντός μας. Ἀναμφιδόλως ἔκαστος ἡμῶν χρω-
 ματίζει κατὰ τὸν τρόπον του τὸ κοινόν τοῦτο ἰδαι-
 κόν, θέτει τὸ σῆμα τῆς ἀτομικότητός του, καθὼς ἔκα-
 στος ἐξ ἡμῶν ἀσκεῖ τὴν εὐσπλαχγίαν, τὴν δικαιοσύνην,
 τὸν πατριωτισμὸν κλπ. κατὰ τὸν τρόπον του. Ἀλλὰ τόσον
 δλίγον πρόκειται περὶ ἀτομικῆς ἐνεργείας, ὃστε ἐν τῷ
 ἰδαικῷ τούτῳ κοινωνοῦσι πάντες οἱ ἀνθρωποι τῆς αὐ-
 τῆς δικαίου. Τοῦτο δημιουργεῖ τὴν ήθικήν των ἐνότητα.

‘Ο Ρωμαῖος εἶχεν ώς ἴδεωδες του τὴν ἀτομικὴν τελείωσίν του ἐν σχέσει μὲ τὴν συγκρότησιν τοῦ Ρωμαϊκοῦ ἀστεως. Ἡμεὶς ἔχομεν ώς ἴδικόν μας ἴδαικὸν τὴν τελείωσιν ταύτην, ἐν σχέσει πρὸς τὴν συγκρότησιν τῶν συγχρόνων μας κοινωνιῶν. Εἶγαι χονδροειδῆς πλάνη νὰ νομίζωμεν δτι τὸ ἴδαικὸν τοῦτο τὸ ἐγεννήσαμεν ἐν τῇ ψυχῇ μας ἀτομικῶς καὶ ἴδιαιτέρως»*.

Άλλὰ θὰ παρατηρηθῇ· μὲ ἀποδοχὴν αὐτονομίας τινὸς (μικρᾶς ή μεγάλης) τῆς ἀτομικότητος ἔναντι τῆς διμορφικῆς συγειδήσεως εἶνε δυνατή ή κατάρτισις ἐπιστήμης σταθερᾶς; τὸ ἔργον τῆς Κοινωνιολογίας δὲν εἶνε οὕτως ἔξι ὑπαρχῆς ἀδέδαιον καὶ η ὑπαρξίας αὐτῆς προβληματική; Εἰς τοῦτο ἀπήντησεν δ Σπένσερ, παρατηρήσας δτι η ἀποδοχὴ αὐτονομίας εἰς τὴν ἀτομικότητα (οὗτος ἐδέχετο ἀρκετὰ εὑρεῖαν τὴν αὐτονομίαν ταύτην) δὲν σημαίνει ἀστάθειαν τῆς ἐπιστήμης καὶ ἀδεδαιότητα συνεπῶς τῆς Κοινωνιολογίας. Διότι, καθώς, εἰπεν, η ἀδυναμία νὰ ἀπαντήσωμεν τὶ

*E. m. Dürkheim—Sociologie et Philosophie—Paris 1924 Κεφ. A' Répresentations individuelles et collectives, Κεφ. B' La Raison individuelle et la réalité morale.—Draghisesco—L'individu dans le déterminisme social—Paris 1906,—Palante Les antinomies entre l' individu et la société—Paris 1913, (ὅπου ἔγενται λεπτομερεῖς αἱ ἀντιγομιαι ἢν τῷ αἰσθητικῷ, θρησκευτικῷ, παιδικωγικῷ, σίκονεμικῷ κτλ. φαινομένοις καὶ ἢν αὐτοῖς δρόλις ἀτόμου καὶ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος) καὶ Palante—Precis de sociologie—Paris 1921, ὅπου θεωρεῖ ἀντικείμενον τῇς κοινωνιολογίας (ἥν περιορίζει εἰς τὸν ρόλον Κοινωνικῆς ψυχολογίας) τὴν ἀσκαρβίωσιν καὶ στάθμησιν τῶν ἀντινομιῶν τούτων καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἀμειβαίας των δράσεων (σελ. 3—9),

Θὰ γίγουν, ποὺ θὰ διευθυνθοῦν ἀκριβῶς τὰ κομμάτια
βλήματος τινος, ποὺ ρίπτομεν (εἴδος στοιχείου ἐλευ-
θερίας καὶ ἀγαιτιοκρατίας) δὲν μᾶς ἡμπόδισε γὰ μορ-
φώσωμεν τόσον σταθεράν, λεπτομερῆ καὶ ἀκριβολο-
γικὴν ἐπιστήμην, τὴν μηχανικήν, ώς ἐπίσης, ἡ
ἄγνοια νὰ ἀπαντήσωμεν ἀν ἔκ τινος συλλήψεως θὰ
γεννηθῇ ἄρρεν ἡ θῆλυ δὲν μᾶς ἡμπόδισε νὰ μορφώ-
σωμεν τὴν Βιολογίαν καὶ ἔκ τούτων πρακτικὰς ἐπι-
στήμας, τὴν πυροβολικὴν (ἐν τῷ πρώτῳ παραδείγ-
ματι) καὶ τὴν θεραπευτικὴν (ἐν τῷ δευτέρῳ) μὲ τό-
σον ἀριστα πρακτικὰ ἀποτελέσματα διὰ τὴν ζωήν,
οὗτως ἡ ἀναγγώρισις, ἔστω, τῆς Κοινωνιολογικῶς
ἀκαθορισμού πως (indeterminable) ἀτομικότητος
δὲν μᾶς ἐμποδίζει τὸ παρόπαν νὰ μορφώσωμεν τὴν
ἐπιστήμην τῆς Κοινωνιολογίας, ἔξ ἴσου σιαθερᾶς καὶ
θεοῖς, ώς ἡ μηχανική καὶ ἡ βιολογία καὶ κατ'
ἀγαλογίαν καὶ αἱ ἀλλαι ἐπιστῆμαι καὶ μὲ ἔξ ἴσου
ώφελιμα πρακτικὰ συμπεράσματα*.

15. Ὁ Ἀναγνωρισθείσης τῆς τοιαύτης ὑποχρεωτικῆς
ἰσχύος τῶν κοινωνικῶν γεγονότων καὶ τῶν κατ' αὐτὰ
φαινομένων δὲν σημαίνει δύμας δτι ταῦτα εἰνε τι
ἀκίνητον καὶ ἀγεέλικτον. Ὁν πάσῃ κοινωνίᾳ καὶ
ἐν παντὶ χρόνῳ ὑπάρχουσι κοινωνικὰ προστάγματα,
οἰκονομικῆς, ἥθικῆς, νομικῆς, αἰσθητικῆς κλπ. φύ-
σεως, ἀλλὰ τί τὸ ἑκάστοτε περιεχόμενον αὐτῶν ἀπο-
τελεῖ τὰς κοινωνικὰς ἀξίας (Valeurs sociales). Ὡ
παλαιὰ πεῖρα ἐντὸς ἔξελισσομένου περιβάλλοντος

* H. Spencer *Introduction à la science sociale*
(Γαλλ. ἔκδ. τοῦ Study of Sociology) Paris 4η ἔκδ.
1908 σελ. 57—63.

λαμβάνει διαρκῶς νέας μορφάς, αὐτὸ τὸ περιβάλλον δημιουργεῖ διαρκῶς νέας μορφάς, αὐτὸ τὸ περιβάλλον δημιουργεῖ νέαν συνείδησιν. Νέα ἵδεώδη προβάλλονται εἰς τὸν δρίζοντα τοῦ μέλλοντος. Μεταξὺ τῶν ἀξιῶν πάσης φύσεως (οἰκονομικῶν, ἡθικῶν, φιλοσοφικῶν, πολιτικῶν κλπ.) ὑπάρχει ἀγών γ ὑπάρχεις εἰς κάθε ἐποχήν. Καταλυμένου τοῦ περιεχομένου τῆς μιᾶς, ἐπιφαίνεται νέα, παλαίουσα κατὰ γεωτέρας καὶ οὕτω καθ' ἔκτης, πάντοτε ὑπὸ τὸ κῦρος τῆς δικαικῆς καὶ διὰ τοῦτο ἔξαναγκαστικῆς προσταγῆς. Διαφοροποιοῦνται δ' αὗται ὑπὸ τὸν ἔξελισσόμενον πολιτισμόν. Οἱ πρωτόγονοι ἀνθρώποι ὑπὸ θρησκευτικὸν πρόσταγμα περιελάμβανον καὶ ἡθικάς καὶ γομικάς καὶ πολιτικάς καὶ φιλοσοφικάς ἀξίας. Ὁ πολιτισμὸς διαφοροποιεῖ τὰς ἀξίας ταύτας. Ὁλόκληρος κόσμος ἀξιῶν δημιουργεῖται δρῶν, ἀλληλεπιδρῶν καὶ ἀντιδρῶν ἐν ἑαυτῷ. Σύστημα ἐντεῦθεν ἱεραρχίας ἀξιῶν ἐμφανίζεται, παρέχον τὸν χαρατῆρα τοῦ πολιτισμοῦ κάθε ἐποχῆς. Τέλος πίναξ ἀξιῶν. Μεγάλα γεγονότα, συγκινήσεις, ἰδέαι, αἰσθήματα γέα, ὑπὸ νέους δρους κτηθέντα ἀγατρέπουσι τὸ σύστημα καὶ τὴν ἱεραρχίαν τῶν ἀξιῶν. Ὁ Εὑρωπαϊκὸς πέλεμος δὲν εἶναι μικρὸν τούτου δεῖγμα. Ἡ Σοδιετικὴ Ἐπανάστασις ἐπίσης. Ἡ ἀστάθεια τῆς μεταπολεμικῆς Διεθνοῦς Οἰκονομίας ἐπίσης. Μεγάλοι ἄνδρες, πνεύματα ὑπέροχα, ἐνσαρκώνοντα τὴν ἀρχομένην ἔξελιξιν τῆς κοινωνικῆς συνείδησεως γέους πίνακας ἀξιῶν προβάλλουσι. (Ρουσσώ, Νίτσε, Μάρξ, Λένιν). Αἱ διαφοροποιούμεναι καὶ δξύτερα διακριγόμεναι κοινωνικαὶ τάξεις, οἱ ἀγώνες αὐτῶν ἀγατρέπουσιν δλόκληρον τὸν πίνακα τῶν

ἀξιῶν. Αἱ ἀξίαι λαμβάνουσι τὴν μορφὴν ὅμαδικῆς συγειδήσεως τάξεως, ἐν πολλοῖς συγκρουόμεναι μὲ τὴν ἀπρόσωπον (ἀπὸ ἀπόψεως τάξεως) κοινωνικὴν συγειδησιν κατὰ τὸ περιεχόμενον αὐτῆς, ἀλλ᾽ ἀναγνωρίζουσαι καὶ ἀγαφερόμεναι εἰς αὐτήν, ζητοῦσαι δὲ νὰ περιβληθῶσι τὸ κῦρος αὐτῆς καὶ ἀμφισβητοῦσαι τοῦτο εἰς τὰς κοινωνικὰς ἀξίας τῆς ἀλλης τάξεως. Οὕτως η Κοινωνιολογία μελετᾷ καὶ τῶν ἀξιῶν τούτων τὸν κόσμον μὲ τὰς πολυπλόκους μορφάς του, τοὺς νόμους του, τὰς τάσεις του καὶ τὴν πορείαν καὶ ἐπίδρασίν του ἐπὶ τοῦ ἀγθρώπου*.

16. Περαιτέρω η Κοινωνιολογία πλὴν τῶν φαιγομένων τῆς κοινωνικότητος, τῆς ὅμαδικῆς ψυχῆς, τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως, τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν καὶ τῆς ἔξελίξεως αὐτῶν μελετᾷ καὶ τὰ παράγωγα τοῦ κοινωνικοῦ ǒου κοινωνικὰ φαιγόμενα τὰ κυριώτερα καὶ χαρακτηριστικώτερα τῶν δποίων εἶναι τὸ οἰκογομικὸν φαιγόμενον, τὸ ἔρωτικόν, (τῆς γενεσιακῆς δρμῆς καὶ τοῦ ἔρωτος, γαμικαὶ σχέσεις, οἰκογένεια), τὸ θρησκευτικόν, τὸ ἡθικόν, τὸ νομικόν, τὸ καλλιτεχνικόν, τὸ φιλοσοφικόν, (ἐπιστῆμαι, φιλοσοφία) καὶ τοῦ λόγου, (γλωσσα, γραφή).

Τὸ οἰκονομικὸν φαιγόμενον περιλαμβάνει τὰ εἰδικὰ ἐκεῖνα φαιγόμενα, τὰ δποία ἐδημιούργησεν δ ἀγῶν πρὸς σκόπιμον διὰ τὸν ἀγθρωπὸν χρησιμοποίησιν τῆς φύσεως. Πῶς η δρᾶσις αὗτη τοῦ ἀγθρώπου ἐν κοινῇ

* Bl. G. Bouglé—*Leçons de Sociologie sur l'évolution des valeurs*—Paris 1922—E. Durkheim—*Sociologie et Philosophie* Paris 1924 Ch. VI.

συμπράξει καὶ συνεργασίᾳ μέτα τῶν δμοίων του δημιουργεῖ τὰς οἰκογομικὰς ἀξίας, πῶς η δικαιοκή συγείδησις ἀναγνωρίζει καὶ τροποποιεῖ αὐτάς, πῶς γεννᾶται ἐκ τῆς συνεργασίας δικαίωματα σύμβασις τῶν ἔργων καὶ τί νέα φαινόμενά δημιουργεῖ δικαίωματα οὗτος (ἀλληλεγγύη καὶ ἀλληλεξαρτησία) ^{τί τέλον} παίζει η τεχνική καὶ τί γέος δρους συμβιώσεις ^{τέλος} δημιουργεῖ καὶ τιγα γέαν δικαιοκήγεν συγείδησιν, τροποποιεῖ σαγ τὰς ἀτομικὰς συγειδήσεις, οἰκογομικὰς πίστεις, συγειδήσεις, προλήψεις, ἴδεωδη, πῶς ἐκ τούτου διαφοροποιεῖται η οἰκογομική ζωὴ καὶ οἰκογομική κατάστασις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας, πῶς δημιουργοῦνται αἱ οἰκογομικαὶ λειτουργίαι καὶ ποίαν ψυχολογίαν δημιουργοῦνται καὶ πῶς δρῶσι περαιτέρω, ὡς ψυχικοὶ παράγοντες, πῶς γεννᾶται καὶ ἔξελίσσεται η ἴδιοκτησία καὶ πῶς ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ συγόλου κοινωνικοῦ βίου καὶ πῶς ἐπηρεάζεται ὑπὸ αὐτοῦ καὶ τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν φαινομένων, πῶς διαμορφοῦνται η κοινωνική, παραγωγή, η ἀγταλλαγή, η διαγομή, η καταγάλωσις τῶν προϊόντων καὶ πῶς δημιουργοῦνται αἱ κοινωνικαὶ τάξεις καὶ τίνας νέας δικαιοκάς συγειδήσεις (τάξεων) καὶ φαινόμενα δημιουργοῦνται, ποῖοι οἱ οἰκογομικοὶ νόμοι καὶ η ἀλληλεπίδρασις αὐτῶν καὶ τῶν ἀλλων κοινωνικῶν φαινομένων καὶ τῶν ψυχολογικῶν καὶ ηθικῶν δρων καὶ τῆς γοοτροπίας τῶν κοινωνικῶν μελῶν, τῶν κοινωνικῶν διμάδων, τέλος τί τέλον ἐπὶ τῆς μηχανικῆς τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων καὶ λειτουργιῶν παίζουν τὰ οἰκογομικὰ φαινόμενα καὶ πῶς ἐμφαγίζουν τὴν ἔξελιξιν τῶν κοινωνικῶν δργανισμῶν καὶ ποῦ κατευθύνουν αὐτούς

ταῦτα πάντα ἀποτελοῦν εἰδικὸν Κλάδον τῆς Κοινωνιολογίας, τὴν Οἰκονομικὴν Κοινωνιολογίαν*.

Τὸ ἐρωτικὸν φαινόμενον περιλαμβάνει τὰ εἰδικὰ ἔκεινα φαινόμενα, εἰς ἃ δίδει χώραν ἡ ἴκανοποίησις τῆς γενετησίου δρμῆς ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Πῶς αὕτη γεννᾷ τὸν ἔρωτα, τὴν ζηλοτυπίαν, τὴν κατακτητικὴν μαγίαν τοῦ ἔρωτος, πῶς τὰ αἰσθήματα ταῦτα γεννῶσι τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς (γάμον, ἔξωγάμους σχέσεις, ποργείαν, οἰκογένειαν, σχέσεις συζύγων καὶ σχέσεις, γονέων καὶ τέκνων, μητριαρχίαν καὶ πατριαρχίαν, συζυγικὴν καὶ πατρικὴν ἔξουσίαν, σχέσεις συγγενείας), πῶς ἐκ τῆς γενετησίου σχέσεως δύο δυτῶν ἑτεροφύλων δημιουργεῖται ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως ἡ συγγένεια πολλῶν ἀτόμων, πῶς δημιουργεῖται ἡ διμαδικὴ συμβίωσις ἐν τῇ οἰκογένειᾳ καὶ τῇ συγγενικῇ διμάδῃ, πῶς ἡ συγείδησις αὕτη ἐπηρεάζει τὸν δλον κοινωνικὸν βίον, πῶς πλέκεται μὲ τὰ ἄλλα φαινόμενα, πῶς ἐπηρεάζεται ἐκ τῶν οἰκονομικῶν καὶ ἄλλων φαινομένων καὶ πῶς δίδει λαβὴν εἰς ἥθικὰ καὶ νομικὰ φαινόμενα, πῶς τὰ φαινόμενα ταῦτα τροποποιοῦνται τὸ ἐρωτικὸν φαινόμενον ἐν ταῖς ποικίλαις ἐκδηλώσεσι του, πολας ψυχολογικὰς καὶ βιολογικὰς ἐπιρροὰς ἀσκοῦσι, καὶ πῶς ἐπηρεάζονται ἐκ τῶν ἐπεγε-

* B. G. De Greef—Sociologie économique—Paris 1904—Maunier—L'économie politique et la sociologie—Paris 1910—Tarde—Psychologie économique—Paris 1898—E. De Roberty—Sociologie de l'action—Paris 1908—Espinasse—Origine de la Technologie—Paris 1897—Em. Durkheim—De la division du travail social—Paris 4η έκδ. 1922—A. Loria—Le basi economiche della costituzione sociale—Torino

χθεισῶν οὕτω μεταβολῶν, πῶς ἔξελίσσεται ἡ κοινωνικὴ συγέδησις καὶ ποῦ κατευθύει τὴν δληγ κοινωνικὴν ἔξελιξιν, ταῦτα πάντα εἰγαί φαιγόμενα ἀποτελοῦται εἰδικὸν κλάδου τῆς Κοινωνιολογίας, δυνάμενον γὰρ δυομασθή Ἐρατικὴ Κοινωνιολογία*.

Tὸ θρησκευτικὸν φαιγόμενον ἀποτελοῦν τὰ εἰδικὰ ἐκεῖνα φαιγόμενα, ἀτιγα προκαλεῖ τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα, δπερ ἀποτέλεσμα μεταφυσικῶν διοπῶν τοῦ ἀνθρώπου—Bücher—Entstehung der Volkswirtschaft—Tübingen 1898—H. Gossen—Entwickelung der Gesetze des menschlichen Verkehrs—Brunswick 1854—K. Marx Das Kapital—(Εκδ. Engels 8η Έκδ.) Hamburg 1919—Max Stirner—L'unique et sa propriété (Γαλλ. μετάφρ.) Paris 1900 E. De Leveley—La propriété et ses formes primitives—Paris 1896—C. Léonard—L'évolution de la propriété—Paris 1896—Nitti—La population et le système social (Γαλλ. μετάφρ.) Paris 1897—Π. Δαφάργκ—“Η ἔξελιξις τῆς ιδεοκτησίας (‘Ελλ. μετάφρ. N. Δροσοπόδου)” Εκδ. Βικτορίου—Αθῆναι 1924.

* Mac Lennan—Primitive Marriage—Edimburg 1865—Westermarck—History of modern marriage—London 1891—Starcke—La famille dans les diverses sociétés (Γαλλ. μετάφρ.) Paris 1899—A. Posadza—Théorie moderne sur l'origine de la famille—Paris 1896—Fr. Engel—Die Ursprung der familie etc.—Stuttgart 1884 (‘Ελλην. μετάφρ. A. Δ. Σίδερης «Κομμουνιστικὴ Ἐπιθεώρησις» 1921 φύλ. 1—12) Ch. Letourneau—L'évolution de la famille Paris 1888—Μπέμπελ—“Η γυνὴ καὶ δη κοινωνικός; (μετάφρ. Γ. Εὐαγγελίδη) ” Αθῆναι 1921—Ch. Letourneau—La condition de la femme dans les diverses races et civilisations Paris 1905—L. Morgan—Ancient Society—London 1877—Post—Die Geschlechtsgenossenschaften der Urzeit und die Entwicklung der Ehe—Oldenburg 1875.

που καὶ αἰσθηματικῆς ἐπαφῆς του πρὸς τὴν πέριξ φύσιν, (θαυμασμός, φόβος, έκστασις) ἔτράπη ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου εἰς δμαδικὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν διεσπόδουσαν τῶν ἀτομικῶν συγείδήσεων ἀναγκαστικῶς. Ἡ συγείδησις αὕτη διαμορφώσασα ἐντὸς τοῦ κοινωνικοῦ βίου τὸ αἰσθημα τῆς φυσιολατρείας, ἢ τῆς προγονολατρείας εἰς σύστημα δογμάτων καὶ τελετῶν κατὰ τρόπον κοινωνικοῦ ἀγθρωπομορφισμοῦ, κοινωνιομορφισμοῦ (sociomorfisme) ψυχικῆς κοινωνικῆς πειθαρχίας, ὑποδοθητικῆς τῆς κοινωνικῆς δργανώσεως ἔδωσε γένεσιν εἰς τὴν ἀστρολατρείαν, τὸν φετιχισμόν, τὸν τοτεμισμόν, τὰς πνευματικὰς θρησκείας μὲ τὴν θρησκευτικὴν καὶ τελετουργικὴν μορφὴν των (θρησκευτικὰς δμάδες, ἐκκλησία, μαγεία, μαντεία). Ἐν τῇ ἐξετάσει τῶν μορφῶν, ἀς παρουσιάζει, κατὰ τὴν ἐξέλιξιν τῆς ἀγθρωπότητος τὸ θρησκευτικὸν φαιγόμενον μελετᾶται ἢ σχέσις αὐτῷ πρὸς τὸ οἰκονομικὸν καὶ πολιτικὸν φαιγόμενον, ἢ συσχέτισίς του μὲ τὸ ἡθικὸν φαιγόμενον καὶ τὰ αἰσθητικὰ φαιγόμενα καὶ μὲ τὴν μορφὴν τῶν φιλοσοφημάτων καὶ ζητεῖται ἢ πορεία τῆς διαμορφώσεως τοῦ φαινομένου τούτου καὶ ἡ σχέσις του πρὸς τὰ ἄλλα κοινωνικὰ φαιγόμενα καὶ τὸν κοινωνικὸν βίον, τὴν ἐν γένει δμαδικὴν συγείδησιν καὶ τὰ ἀτομικὰ φαιγόμενα τῆς συγείδήσεως τῶν ἀγθρώπων. Ἡ θρησκειολογία, ἡ ιστορία τῶν θρησκειῶν καὶ ἡ ψυχολογία τῶν θρήσκων καὶ τῶν δραματιζομένων, ἡ δμαδικὴ ψυχολογία τῶν θρησκευτικῶν κοινοτήτων εἶγαι τὰβοθητικὰ στοιχεῖα τοῦ κλάδου τούτου τῆς Κοινωνιολογίας*.

* Dürkheim Les formes élémentaires de la vie religieuse-Paris 1912—Lenda - La psychologie des

Τὸ ήθικὸν φαινόμενον, τὸ φαινόμενον δῆλ. τῆς ήθικῆς συνειδήσεως εἶναι ἡ ἀμεσωτέρα ἐκδήλωσις τῆς κοινωνικότητος. Ὁ κοινωνικὸς βίος ἐδημιούργησε τὰ ἔγω-ἀλτρουϊστικὰ κληθέντα ὑπὲ τοῦ Σπένσερ αἰσθήματα, ἀτιγα παρὰ τὰ ἔγωϊστικὰ ἐπὶ τὴν διατήρησιν τοῦ ἀτόμου αἰσθήματα ἀπετέλεσαν τὸν δεσμὸν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ἐν τῷ ἔγωϊσμῷ τοῦ εἰδους, τῆς διάδοσης, τῆς κοινωνίας. Βιολογικὴ καὶ ὑποτυπώδης κατ' ἀρχὰς πρὸς διατήρησιν τοῦ εἰδους ἡ ἔγωαλτρουϊστικὴ διάθεσις, καθίσταται σὺν τῷ χρόνῳ κληρονομικῇ διάθεσις, ἀλλὰ καὶ συνειδητῇ δύναμις καὶ κατευθύνει τὸν κοινωνικὸν βίον. Αἱ ήθικαὶ ἀξίαι ἔξελίσσονται διαμορφούμεναι κατὰ τὸν οἰκογονικο-κοινωνικὸν βίον, κατὰ τὴν διάπλασιν τοῦ θρησκευτικοῦ φαιγομένου, τὴν διαμόρφωσιν τοῦ νομικοῦ καὶ πολιτικοῦ τοιούτου καὶ κατὰ τὴν ἀγάπητειν τοῦ πολιτισμοῦ. Ἀποτελοῦσι τὸν Ισχυρότερον καὶ ἀφανῆ ἀναγκαστικὸν δεσπότην τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ δίδουσι λαβὴν εἰς πλήθος θεσμῶν καὶ συστημάτων. Δὲν ὑπάρχει μεγαλυτέρα καὶ ἀποδεικτικωτέρα δράσις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ τῶν κοινωνικῶν (δικαδικῶν) ἀναγκῶν ἐπὶ τῶν ἀτομικῶν συνειδήσεων ἀπὸ τὰ ήθικὰ φαινόμενα, ὡν τὴν ἀμεσον πρακτικὴν διὰ τὴν ζωὴν ἀνάγκην βλέπο-phenomenes religieux-Paris 1914—Max Müller-On the origin and growth of religions-London 1878—Vernes—Histoire des religions-Paris 1897—Sal. Reinach—Histoire general de religions-Paris 1909—C. L. Léretourneau—L'évolution religieuse etc.-Paris 1912—Des religions comparées au point de vue sociologique-Paris 1899—W. James-The will to believe Boutoux—Science et Religion-Paris 1922.

μεγ καθαρωτέραν εἰς τὰς ἀπλουστέρας κοινωνίας καὶ τὴν διασφῶμένην ἐν τῇ μυθολογίᾳ διαγοητικότητα αὐτῶν. Οἱ οἰκογόμικος βίος τῶν κοινωνιῶν, ή διαφοροποίησις εἰς τάξεις καὶ ἐπαγγέλματα διαφοροποιεῖ· καὶ τὰς ἔκδηλώσεις τῆς ἡθικῆς συγειδήσεως. Ή φιλοσοφική σκέψις γενικοποιοῦσα φυσικὰ καὶ ἡθικὰ φαινόμενα εἰς γενικοὺς τύπους κατὰ τὴν ἔξελιξιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου ὑπεισέρχεται εἰς τὴν κίνησιν τῆς ἔξελίξεως τῶν ἡθικῶν ἀξιῶν*.

Τὸ νομικὸν φαινόμενον, ἢτοι τὸ φαινόμενον τῆς ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς συγειδήσεως ἀναγγωρίσεως ἀπηγορευμένων πράξεων, ή διάπραξις τῶν δποίων ἐπιφέρει κοινωνικὴν ἀντίδρασιν μετ' ἐπιζημίων ἀποτελεσμάτων

* B. H. Spencer—Data of Ethics-London 1884
—τοῦ αὐτοῦ La morale des différents peuples (Γαλλικὴ μιτάφρ.) Paris 1893—M. Guyau—Esquisse d'une morale sans obligation ni sanction-Paris 1885 ('Ελληνικὴ μιτάφρ. N. Κουντουριώτη) ἐκδ. Φεβρ. 'Αθηναί 1913—B. Malo—La morale sociale-Paris 1895—Sutherland—The origin and growth of the moral instinct—London 1898—Hoeffding—Ethik—Münsterberg—Der Ursprung der Sittlichkeit 1888—Wundt Ethik 1886 Fr. Thilly—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν ἡθικὴν (μιτάφρ. Γ. Γρατσιάτου) 'Αθηναί 1923—Duprat—La morale psychologique-Paris 1912—Ch. Léon neau—L'évolution de la morale Paris 1895. — Westermarck—The origin and development of moral ideas-London 1908—Καουτσκυ—Η ἡθική, καὶ ἡ διειστικὴ ἀνειληψίς τῆς Ιστορίας (μιτάφρασις Διδούνη) ἐκδόσις Βιβλιοειδούς 'Αθηναί 1924—Nietzsche—La généologie de la morale (Γαλλ. μιτάφρ.) Paris 1908—Schopenhauer—Les fondements de la morale—Paris 1913—Roberty—Les fondements de l'éthique Paris 1898.

διὰ τὸν δράστην εἶναι φαινόμενον λίαν συσχετικὸν μὲ τὸ ἡθικὸν φαινόμενον. Ἡ νομικὴ συνείδησις διαφαίνεται εἰς τὸ δίκαιον καὶ τὰς περὶ δικαίου κατευθύνσεις τῆς κοινωνίας. Τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον ἀποτελεῖ τὸ κύριον ὑπόστρωμα τοῦ νομικοῦ φαινομένου. Ἡ διαφοροποίησις τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας εἰς κοινωνικὰς τάξεις δημιουργεῖ νομικὴν συνείδησιν τάξεως. Ἐν τῇ συγχρούσει τῶν τάξεων νέα ἡθικὴ καὶ νομικὴ συνείδησις γεννᾶται, ἀναλόγως τοῦ οἰκονομικοῦ βίου, τῶν ἀλλων κοινωνικῶν φαινομένων καὶ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πολιτισμοῦ. Τὸ Κράτος γενόμενον φορεὺς τοῦ δικαίου (πῶς συγένη τοῦτο ἔξετάζεται ὑπὸ τῆς Κοινωνιολογίας ἐν τῇ σπουδῇ τοῦ πολιτικοῦ φαινομένου) διαμορφώγει τοῦτο κατὰ τὸ βάρος τῆς ἐπικρατούσης κοινωνικῆς τάξεως καὶ τῶν ἀναγκῶν τοῦ οἰκονομικοῦ βίου. Κατὰ τοῦ διαμορφωμένου δικαίου αἱ κοινωνικαὶ τάξεις ἀντιδρῶσι ὑποσημειῶσαι τὴν ὑφυπάρχουσαν κοινωνικὴν συνείδησιν. Τὸ νομικὸν φαινόμενον πλέκεται μετὰ τῶν ἀλλων φαινομένων (οἰκογένεια, γαμικαὶ σχέσεις, θρησκεία, Κράτος, φιλοσοφικὴ σκέψις κλπ.) ἐπηρεάζει καὶ ἐπηρεάζεται ὑπὸ τῆς ἔξελιξεως τοῦ κοινωνικοῦ βίου καὶ κατευθύνει τὴν κοινωνικὴν ἔξελιξιν. Τούτων τῶν φαινομένων πάντων ἡ μελέτη ἀποτελεῖ εἰδικὸν κλάδον τῆς Κοινωνιολογίας, τὴν *Nomikήν Koinonioλογίαν*, εἰδικῶς δὲ περὶ τῶν ἐγκλημάτων καὶ τῆς ἔξελιξεως τῶν ποιῶν καὶ τῆς κατὰ τοῦ ἐγκλήματος κοινωνικῆς κυρώσεως τὴν *Ἐγκληματικήν Koinonioλογίαν**.

* B.L. Nardi-Greco—Sociologia Giuridica—Τόμο 1907—Vaccaro—Les bases sociologiques du droit (Γαλλ. μετάφρ.) Paris 1898—Ferri—Sociologia

‘Η ἀνάγκη διευθυντηρίου λειτουργίας εἰς κάθε διμα-
δικήν δρᾶσιν ἐδημούργησε τὸ πολιτικὸν φαινόμενον,
τὴν πολιτικὴν συγείδησιν. Ἀνάγκαι δργανώσεως τοῦ
οἰκονομικοῦ καὶ γομικοῦ βίου, ἐν πολυπλεκομένῳ κοι-
νωνικῷ συστήματι καταμερισμένῳ ἔργων καὶ ἀλληλε-
ξαρτήτων λειτουργιῶν ἐγέννησαν τὸ πολιτικὸν φαινό-
μενον, τὴν πολιτικὴν ψυχολογίαν μὲ τὴν συναφῆ του
στρατιωτικὴν δρᾶσιν, τὴν πολεμικὴν ὁδηγίαν λαῶν.
Τὸ πολιτικὸν φαινόμενον ἐγδεικνύον τὴν κοινωνικὴν
συγείδησιν καὶ ἐγσαρκῶν αὐτὴν εἰς τὸν ἀρχηγὸν τῆς
ψυλῆς, αἰτιατὸν ἀμα καὶ αἴτιον ἐν τῇ διαφοροποιήσει
τῶν τάξεων γίνεται ἡ ἐκδήλωσις τῆς βίας, ὡς ἴδιοτελοῦς
δργανωτικοῦ μέσου, τῆς οἰκειοποιήσεως τοῦ δικαίου,
τοῦ σφετερισμοῦ τῆς θέσεως θρησκευτικῶν ἀξιῶν, ἡ ὑπο-
βολὴ φιλοσοφικῶν σκέψεων κλπ. Ἐν γέγει πλεκό-
μενον μὲ τὰ ἄλλα φαινόμενα τροποποιεῖ τὴν κοινω-

criminale. Roma 1900—J e h r i n g—Der Zweek im
recht. Γαλλ. μετάφρ. O. Meulenare Paris 1901. Τοῦ αὐ-
τοῦ: ‘Ο ἀγών δικ τὸ δίκαιον (ελλ. μετάφρ.)’ Αθῆναι 1916
C h. L e t o u r n e n—L'évolution Juridique — Paris
1891—T arde—Les transformations du droit—Paris
1899—A. L ev i—La société et l'ordre Juridique — Paris
1911—S t a m m l e r—Wirtschaft und Recht.—Leipzig
1876—G r o p p a l i—I caratteri difierenziali della mo-
ralità e del diritto—Verona 1901—T a n o n—L'évolution
du droit et la conscience sociale—Paris 1911—B r u-
g e i l l e s—Le droit et la sociologie—Paris 1910—N.
C o l a j a n i—Sociologia criminale — Napoli 1889.
D u g u i t—L. Le droit social etc. Paris 1911 (Ἐλλ.
μετάφρ. Α. Σεφόλου) Αθῆναι 1923—J. K o h l e r—Τὸ δι-
καίον (μετάφρ. Θ. Πετριμέζα) Αθῆναι 1924 — Λ. N a c h o v—
‘Ἐγκληματολογικὴ Κοινωνιολογία’—Αθῆναι 1915.

νικήγι συγεέδησιγ δρῶν καὶ ἐπηρεαζόμενογ, ἀγ-
τιδρῶν ἡ ὥθιοῦ εἰς πρόδοδογ ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ
τῆς οἰκογομικῆς ἔξελιξεως καὶ τοῦ πολιτισμοῦ ἐν
γένει*.

Τὸ αἰσθητικὸν φαινόμενον, ἡ τέχνη, εἶγαι ἐκ τῶν
εὐρυτέρων κοινωνικῶν φαινομένων, παρουσιάζον τὰς
ποικιλωτέρας τῶν ἐκδηλώσεων καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ
ποικιλώτερα τῶν μέσων (μύθος, ἔπος, ποίησις, μου-
σική, δραματική, ἀσμα, γραφικαὶ τέχναι, γλυπτική, ἀρ-
χιτεκτονική, διακοσμητικαὶ τέχναι), καθὼς ἐπίσης καὶ
τὸ ὑψηλότερον εἰς τὴν βαθμίδα τοῦ πολιτισμοῦ. "Οτι
ἡ τέχνη εἶγαι κοινωνικὸν (δμάδικὸν) φαινόμενον, ἀγα-
πτυσσόμενον καὶ ἔχον λόγον ὑπάρξεως ἐν δμαδικῷ
βίῳ καὶ ὑπεῖκον εἰς αὐτὸν γίγεται φανερὸν ἐκ τῆς δια-
φορᾶς τοῦ ἀσματος τοῦ πτηγοῦ, ὑπείκοντος εἰς βιολο-
γικήγι ἐγέργειαν καὶ ἀφορῶντος τὸν ἀτομικὸν αὐτοῦ βίον
καὶ μάγον καὶ τῆς τέχνης τοῦ καλλιτέχνου παράγοντος
διὰ τοὺς δμοίους του, ὡν ἡ συμβίωσις καὶ ἡ ἀγαγνώ-
ρισις ἀποτελεῖ τὴν πηγὴν τῆς ἐμπιγένεως του. Πάν-
τοτε ἡ τέχνη δσονδήποτε καὶ ἀν ὥρμήθη ἐκ πρακτικῶν
λόγων, (δ ρυθμὸς πρὸς δργάνωσιγ τῆς δμαδικῆς ἐργα-
σίας, τὸ ἔπος ὡς διατήρησις τῶν παραδόσεων τοῦ γέ-

* Grah. Wallas—Human Nature in Politics—
Boston 1916—Tarde G.—L'opinion et la foule—Paris
1904—G. Le Bon—Psychologie politique—Paris 1910
—Ch. Letourneau—L'évolution politique—Paris 917
Gumplowicz—Sociologie et politique (Γαλλ. μετάφ.)
Paris 1882—ταῦ αὐτοῦ Die soziologische Staatsidee—
Svar 1882—Oppenheim—L'Estat (Γαλλ. μετάφρ.)
Paris 1913—Jellinek—L'Estat et son droit (Γαλλ.
μεταφρ.) Paris 1911—1913.

γους, εἰδος ἴστορικης καὶ νομικῆς μνημοτεχνίας κλπ). ἀπετέλεσε πάντοτε τὸ μέσον δχι μόνον πρακτικωτέρας ἀσκήσεως εἰς τὰ δμαδικὰ ἔργα, ἀλλὰ καὶ τονώσεως τοῦ συμπαθητικοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς δμαδικῆς ψυχῆς (έορταί, χοροί, ἀσματα κλπ.). Τοὺς ποιητὰς δὲ Ὁράτιος ἀποκαλεῖ ποιμένας λαῶν. Εἰς ἐποχὴν ὑποδούλωσεως λαῶν, ή ἐθνικὴ τέχνη (ἐθνικὴ ποίησις, μουσικὴ, χορὸς) ὑπῆρξεν δὲ ἔκδηλος συνεκτικὸς δεσμὸς τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως. Οὐδεὶς καλλιτέχνης δύναται γὰρ ἐκφύγη τοῦ περιβάλλοντός του καὶ τῆς ἐποχῆς του. Αἱ αἰσθητικαὶ ἀξίαι ἔξελισσονται ὑπὸ τὴν ἀμμεσον ἢ ἐμεσον ἐπίδρασιν τῆς ἔξελίξεως τῶν κοινωνικῶν ἀξῶν. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης ή Κοινωνιολογία μελετᾷ τὸ αἰσθητικὸν φαινόμενον, τὰς καλὰς τέχνας καὶ τὴν ἔξελιξιν αὐτῶν, ὡς φορέων κοινωνικῶν αἰσθημάτων, δμαδικῆς συνειδήσεως. Πάμπολλαι εἶναι αἱ σχέσεις τοῦ φαινομένου τούτου πρὸς τὸ θρησκευτικὸν φαινόμενον, τὸ ἐρωτικόν, τὸ οἰκονομικὸν καὶ τὰ λοιπὰ φαινόμενα. Πολύπλοκος εἶναι ή συμβολή του εἰς τὴν πορείαν καὶ τὴν κατεύθυνσιν τῆς ἔξελίξεως λαοῦ τινὸς καὶ γενικῶς τοῦ ἀνθρώπου. Τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀποτελοῦνται εἰδίκον κλάδον τῆς Κοινωνιολογίας, τὴν *Αἰσθητικὴν Κοινωνιολογίαν* ἐμελετήθησαν καὶ μελετῶνται ἀπὸ κοινωνιολογικῆς ἀπόψεως ὑπὸ πλειάδος Κοινωνιολόγων*.

* B. H. Spencer—The origin of music—London 1857—A. d. Baratono—Sociologia estetica—Genova 1899—F. Squillace—Sociologia artistica—Torino 1900—Hirn—The origin of art—London 1900
Bücher—Arbeit und Rythmus—Leipsig 1902—E. m. Gross—Les débuts de l'art (Γαλλ. μετάφρ.) Paris 1902

Είναι γνωστὸν πῶς αἱ ἐπιστῆμαι ἐγεννήθησαν ἐκ πρακτικῶν ἀναγκῶν (ἢ ἀστρονομία διὰ τὴν δόηγίαν τῶν ταξειδευόντων, τὰ μαθηματικὰ δι' ἀνάγκας μετρήσεως κλπ.) καὶ πῶς αἱ ἐπιστημονικαὶ ἐφευρέσεις εἰναι ἀπαντήσεις εἰς τὰ ἔρωτήματα τῆς ἐποχῆς, ποὺ θέτει δηλ. δ κοινωνικὸς βίος καὶ ὕδωρ αἱ οἰκονομικαὶ αὐτοῦ ἀνάγκαι. Δὲν εἰναι ἀνεξήγητος σύμπτωσις πῶς τὸ δευτέρον ἀγεκκλύφθη συγχρόνως τὸν 18ον αἰώνα ὑπὸ τοῦ Priestley ἐν Ἀγγλίᾳ, τοῦ Λαδοκαζίε ἐν Γαλλίᾳ, τοῦ Schelle ἐν Ἐλβετίᾳ, καὶ ἡ θεωρία τῆς ἔξελίξεως ὑπὸ τοῦ Δάρδιν, καὶ τοῦ Wallace συγχρόνως κατὰ τὸ αὐτὸν ἥμισυ τοῦ 19ου αἰώνος, καὶ δι πλανήτης Hesseidῶν συγχρόνως ὑπὸ τοῦ Λαπλάς καὶ τοῦ Adams. Ὁλόκληρος ἡ ἐπιστημονικὴ ἀγθησις καὶ ἡ φιλοσοφία καθόλου δὲν εἰναι ξένη πρὸς τὴν κοινωνικὴν διαμόρφωσιν καὶ τὰ φαινόμενά της. Οὕτε διλύγον ἐπηρεάζει αὐτὴν τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον, τὸ θρησκευτικὸν κλπ. Αὐτὴ ἡ γλῶσσα ζῆ καὶ ἀγαπτύσσεται ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τοῦ κοινωνικοῦ βίου, γεννωμένη καὶ ἔξελισσομένη πρὸς ἔξυπηρέτησιν διμαδικῶν πρακτικῶν κατ' ἀρχάς, αἰσθητικῶν δ' ἔτι καὶ ὕδεολογικῶν εἴτα κοινωνικῶν ἀναγκῶν*.

— Guyau—L'art au point de vue sociologique—Paris 1912—P. Lalo—L'art et la vie sociale Paris 1921—Souriau—La suggestion dans l'art—Paris 1909—Gummer—The Beginnings of Poetry New York 1901.

* Bl. Al. Gropalli—La genesi sociale del fenomeno scientifico. Torino 1899 Renan—L'avenir de la science—Paris 1898. 1911—H. Poicaré—La valeur de la science Paris 1909—Picard E.—La science moderne—Paris 1909—E. Renan—Essai sur l'origine du langage Paris 1862—Ball Ch. Le lan-

17. Διεκτυπώσαγτες τὰ κυριώτερα τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἀτινα μελετᾶ ἡ Κοινωνιολογία, ἵδωμεν δι^ο δλίγων τίνας μεθόδους χρησιμοποιεῖ αὕτη πρὸς μελέτην τῶν φαινομένων τῆς καθ^ο ἔαυτά, ἐν τῇ ἀλληλουχίᾳ των καὶ ἐν ταῖς ἐκδηλώσεσι γενικῶς τῆς κοινωνικῆς ψυχῆς.

Τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, φυσικὰ ἄμφι καὶ ψυχικά, δργανικὰ καὶ μηχανικὰ καὶ πολύπλοκα, ὅπως ἐρευνηθῶσι χρήζουσιν ὅλων τῶν μεθόδων, ἀς χρησιμοποιοῦσιν εἰς τὰς ἐρεύνας των αἱ φυσικαὶ, βιολογικαὶ καὶ ψυχολογικαὶ σπουδαὶ, τοσούτῳ μᾶλλον, ὅσῳ λείπει ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ τὸ ἐν τῇ Φυσικῇ μέσον ἐπαληθεύσεως, τὸ πείραμα. Παρατήρησις ἄμφακαὶ ἀνάλυσις τῶν φαινομένων, αὐτοπαρατήρησις, ἀγαδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν, σύγκρισις πρὸς ἄλλους βιολογικοὺς δργανισμοὺς καὶ πρὸς διαφόρους βαθμοὺς κοινωνίας, συναγωγὴ καὶ γενίκευσις, ἐπαγωγὴ καὶ ἐπαληθεύσις εἰναὶ αἱ μέθοδοι τῆς Κοινωνιολογίας. Πρὸς ζήτησιν, εὑρεσιν καὶ περιγραφὴν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ πρὸς ἐξήγησιν αὐτῶν καὶ εὑρεσιν τῶν σχέσεών των, τῆς αἰτιοκρατίας των, τῶν γόμων τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς κινήσεώς των ἐν τῇ παγκοσμίᾳ ἐξελίξει, αἱ θεωρίαι τῆς φυσικῆς εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν ἀπλουστέρων στοιχείων, αἱ θεωρίαι τῆς μηχανικῆς εἰς τὴν ἐξήγησιν τοῦ κοινωνικοῦ μηχανισμοῦ, ἡ τῆς ἐξελίξεως καὶ κληρογομικότητος εἰς τὴν

gage et la vie—Paris 1913—J. Ventry es—Le language—Paris 1921—J. A. Thompson—Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν Ἐπιστήμην (Ἐλλ. μετάφρ. Α. Δ. Σιδερί) ἔκδ. Βασιλείου Ἀθηνῶν 1924—Karl Pearson—The Grammar of science—London 1900.

έξήγησιν τῶν κοινωνικῶν δργανισμῶν, ὡς βιολογικῶν συστημάτων θὰ χρησιμοποιηθῶσιν ἀναλόγως.

Ἄφετηρίαν ἀποτελεῖ ἡ παρατήρησις, ἢτοι ἀπομόνωσις τοῦ ἔξεταζομένου φαινομένου, περιγραφὴ αὐτοῦ, κριτικὴ ἀνάλυσις αὐτοῦ ἐν τῇ σημερινῇ του μορφῇ, ἀνάλυσις εἰς τὰ ἀπλούστερα στοιχεῖα, ἀναδρομὴ εἰς τὸ παρελθόν του καὶ τὰς παρωχημένας του μορφάς, σύγκρισις κατὰ χρόνον καὶ τόπον. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως διμοίων φαινομένων προσπαθοῦμεν διὰ τῆς ἀναλύσεως γὰρ εὑρωμεν τὸ κοινὸν αὐτῶν χαρακτηριστικόν. Οὕτω ἐπιτυγχάνομεν μίαν πρώτην γενίκευσιν (μέθοδος συγαγωγῆς), ἐξ ἣς προχωροῦμεν εἰς δευτέραν γενίκευσιν ἐπὶ τῇ βάσει ἀλλού χαρακτηριστικοῦ καὶ οὕτω καθεξῆς περιστέρω. Είτα ἐλέγχομεν διατί κοινά τινα χαρακτηριστικὰ ὑπάρχουν εἰς φαινόμενά τινα καὶ εἰς ἄλλα, ἄλλου εἰδους λείπουν. Πρὸς τοῦτο καταφεύγομεν εἰς τὴν στατιστικὴν συγαγωγήν. Αὕτη μᾶς δεικνύει πόσον συχνὰ συναντᾶται ἔνα φαινόμενον ἢ ἔνα χαρακτηριστικὸν εἰς διμάδα φαινομένων, μέχρι ποίου βαθμοῦ ἐκδηλοῦται τοῦτο. Ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῶν διμοίων φαινομένων καὶ ἄλλων ἀναλόγων μὴ διμοίων ἀλλὰ μὲ κοινά τινα χαρακτηριστικὰ διδηγούμεθα γὰρ εὑρωμεν τὴν εἰδικωτέραν μορφὴν, ἢν λαμβάνει φαινόμενόν τι δταν προστίθεται χαρακτηριστικόν τι εἰς αὐτό. Ἀγαλύοντες οὕτω τὰ φαινόμενα εἰς τὰ ἀπλούστερα στοιχεῖα καὶ παρατηροῦντες τὴν μορφὴν αὐτῶν κατ' ἀλλεπάλληλον ὅπαρξιν ἢ ἀνυπαρξίαν χαρακτηριστικοῦ τινος πιθανολογοῦμεν αἰτίαν τινα, ἢν γενικοποιοῦντες (ἐπαγωγὴ) προσπαθοῦμεν γὰρ τὴν ἐπαληθεύσωμεν εἰς τὰ κατὰ μέρος φαινόμενα. Ἐκ τούτου ἀγόμεθα εἰς σύγθετον

έπαγωγήν, συνδυάζοντες τάς αἰτίας, εις αἴτιον ἀγώτερον καὶ προσπαθοῦμεν νὰ ἐπαληθεύσωμεν τὴν ἀγωτέραν ταύτην αἰτιότητακαὶ οὕτω μέχρις ἐπιτυχίας γενικωτέρων αἰτιῶν. Πρὸς τοῦτο ποιούμεθα χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν νόμων, τῶν γόμων τῆς μηχανικῆς, (τῆς Ισορροπίας τῶν δυνάμεων, τοῦ μεταβλητοῦ τῆς ἐνεργείας) καὶ τῆς βιολογίας (προσαρμογῆ, συγήθεια, κληρογομικότης, ἔξελιξις). Περαιτέρω ἔξετάζοντες τοὺς γόμους τῆς δυναμικῆς τῶν κοινωνικῶν φαινομένων χρησιμοποιοῦμεν τοὺς γόμους τῆς κινητικῆς (μεταβαλλομένη κίνησις μερῶν, σώματος, δλοκλήρου συστήματος) τὰς βιολογικὰς ἀναλογίας καὶ τὴν στατιστικοκινητικήν, στατιστικὴν μεταβαλλομένων φαινομένων, γενικεύοντες δὲ καὶ ἐπαληθεύοντες, ἀποκτῶμεν οὕτω βαθμιαίως τοὺς γόμους τῆς δυναμικῆς τῶν κοινωνικῶν φαινομένων*.

18. Ἐν τῇ χρῆσι τῶν μεθόδων τούτων ἀκολουθοῦμεν κανόνας τιγας, οὓς κυρίως διετύπωσεν Ἀριστα δ Εμ. Durkheim εἰς τὸ ἔργον του: *Les règles de méthode sociologique* (Paris 1919).

1ος Κανών. Τὰ κοινωνικὰ γεγονότα (*faits sociaux*) πρέπει νὰ μελετῶνται, ώς πράγματα, μὲ ἀντικειμενικὴν δηλ. Ὕπαρξιν, ἀνεξαρτήτως τῶν ἰδεῶν, ποῦ ἔχομεν περὶ αὐτῶν. Δὲν εἶναι κοινωνικὰ γεγονότα πράγματα

* Θεμέσιαν χρῆσιν τῶν μαθηματικῶν καὶ στατιστικῶν διπολογισμῶν καὶ μαθηματικῆς ἔξακρινώσεως καὶ διατυπώσεως τῆς κινήσεως τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, τοῦ πολετισμοῦ καὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως ἐν γένει ποιεῖται δ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Μεσογαζ Alf. Niciforo σίς τὸ βιβλίον του: *Les Indices numériques de la Civilisation et du progrès Γαλλ. έκδ. Paris 1921.*

έξαρτώμενα μόνον άπό τὴν θέλησίν μας. Ἡ θέλησίς μας δύναται νὰ μεταβάλῃ κοινωνικά τιγα γεγονότα, τῆς δράσεως τῶν δποίων ἔχομεν συνείδησιν, ἀλλ' ὅχι ἡ ἀτομικὴ θέλησις, ἀλλ' ἡ πολύπλοκος καὶ δικαδικὴ θέλησις καὶ δρᾶσις. Οὕτως ἔξετάζοντες τὰ κοινωνικά γεγονότα, ἀντιμετοπίζομεν αὐτὰ ὡς πράγματα, ὡς κάτι «qui resiste à notre spontanéité», κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ F. Simian. Σύστοιχοι τούτου κανόνες εἰναι: α') δέον κατὰ τὴν κοινωνιολογικὴν ἔρευναν γὰρ ἀπομακρύνωμεν ἀφ' ἡμῶν πᾶσαν ἐκ τῶν προτέρων ιδέαν ἡ ἔννοιαν (prénotion), ἣν ἔχομεν περὶ τοῦ ἔξεταζομένου γεγονότος. β') πρέπει μόνον γὰρ λαμβάνωμεν, ὡς ἀντικείμενον τῶν ἔρευνῶν μας διάδικτα φαινομένων ἐκ τῶν προτέρων καθορισμένων ὑπὸ ἔξωτερικῶν τιγων κοινῶν χαρακτηριστικῶν καὶ νὰ περιλαμβάνωμεν εἰς τὴν ἔρευναν ἔκεινα μόνον τὰ φαινόμενα, ἀτιγα ἀνταποκρίνονται εἰς τὸν τοιοῦτον καθορισμόν. γ') δταν δ Κοινωνιολόγος ἐπιχειρεῖ γὰρ ἔρευνήσῃ σειράν τιγα κοινωνικῶν γεγονότων δέον γὰρ προσπαθῇ νὰ τὰ θεωρῇ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ἔκείνης, ποὺ παρουσιάζονται ἐστερημένα χωριστῶν ἀτομικῶν ἔκδηλωσεων.

Σος Κανών. Πρέπει γὰρ διακρίνωμεν τὸ κανονικὸν (φυσιολογικὸν) ἀπὸ τοῦ παθολογικοῦ φαινομένου καὶ νὰ μὴ συγχέωμεν τὰς δύο ταύτας μορφάς.

Εἶναι φυσικὸν καὶ κανονικὸν (normal) κοινωνίκον τι γεγονός, ὡς πρὸς ὧρισμένον τύπον κοινωνίας, θεωρουμένης εἰς ὧρισμένην φάσιν τῆς ἀναπτύξεως της, δταν παρουσιάζεται (παράγεται) κατὰ μέσον δρον εἰς τὰς τοιούτου εἴδους κοινωνίας, ἐν τῇ ἀντιστοίχῳ τῆς ἀναπτύξεως των φάσεων.

Πρὸς καθορισμὸν τοῦ τύπου τούτου καὶ πρὸς τοὺς αὐτὴν συγεπῶς ταξιγόμησι τῶν κοινωνιῶν λαμβάνομεν ὡς βάσιν τὴν σύγθεσιν, τὸν βαθμὸν αὐτῶν μὲ ἀφετηρίαν τὰς ἀπλουστέρας κοινωνίας (δρόη), τὰς ἄνευ διαφοροποιήσεων καὶ μὲ ἐπικουρικὴν βάσιν τὸν πολλαπλασιασμὸν τῆς ἀπλῆς ταύτης μορφῆς.

3ος Κανών. Ὅταν ἐπιχειρῶμεν νὰ ἔξηγήσωμεν κοινωνιόν τι φαινόμενον πρέπει νὰ ζητῶμεν χωριστὰ τὴν δρῶσαν αἰτίαν ἀπὸ τὴν λειτουργίαν, ἢν τοῦτο ἐπιτελεῖ. Σύστοιχοι τούτου κανόνες εἰναι: α') Ἡ καθορίζουσα κοινωνικόν τι φαινόμενον αἰτία δέον νὰ ἀγαζητῆται μεταξὺ τῶν προηγουμένων αὐτοῦ κοινωνικῶν φαινομένων. β') Ἡ λειτουργία κοινωνικοῦ τινος φαινομένου δέον νὰ ἀγαζητῆται ἐν τῇ σχέσει τούτου πρὸς κοινωνικόν τινα σκοπόν. γ') ἡ καταγωγὴ καὶ πρώτη ἀρχὴ κάθε κοινωνικῆς ἔξελίξεως (οἵουδήποτε φαινομένου) δέον νὰ ἀγαζητῆται ἐν τῇ συστάσει καὶ τῇ συγκροτήσει τοῦ ἐσωτερικοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος.

4ος Κανών. Δὲν πρέπει νὰ ἔξηγῶμεν πολύπλοκον τι κοινωνικὸν φαινόμενον παρά, ἀφοῦ πρῶτον τὸ παρακολουθήσωμεν ἐν τῇ ἀγαπτύξει του ἐν μέσῳ δλῶν τῶν εἰδῶν κοινωνιῶν, ἀρκεῖ νὰ θεωρῶμεν τὰς παραβαλλομένας κοινωνίας εἰς παράλληλον περίοδον ἀγαπτύξεως.

19. Μελετῶντες τὰ διάφορα ζητήματα τῆς Κοινωνιολογίας χρησιμοποιοῦμεν πάσας σχεδὸν τὰς ἐπιστήμας: τὰ μαθηματικὰ καὶ τὴν λογικὴν διὰ τὴν ἐν τῇ ἀφαιρέσει καὶ τῇ ἐπαγωγῇ καὶ ταῖς στατιστικαῖς παρατηρήσεις χρῆσιν τῆς μαθηματικῆς σκέψεως· τὴν φυσικὴν καὶ τὴν βιολογίαν διὰ τοὺς γόμους τῆς δργανικῆς

ζωῆς, τῆς δυντολογίας, τῆς μορφολογίας καὶ τῆς ἔξελτ-
ξεως· τὴν φυσιολογίαν καὶ τὴν ψυχολογίαν διὰ τὴν
ἔρευναν τῶν ψυχικῶν καταστάσεων συνειδήσεως καὶ
ὑποσυνειδήτου· τὴν δμαδικὴν ἡ κοινωνικὴν ψυχολο-
γίαν διὰ τὴν μελέτην τῶν ψυχικῶν δμαδικῶν μορφῶν·
τὴν προϊστορίαν καὶ τὴν ἴστορίαν, τὴν ἀρχαιολογίαν
καὶ τὴν γλωσσολογίαν, τὴν ἐθνολογίαν καὶ ἐθνο-
γραφίαν διὰ τὴν συγκριτικὴν μελέτην τῆς ἀνα-
πτύξεως τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τὴν δημογραφίαν διὰ
τὴν μελέτην τῆς κινήσεως τοῦ πληθυσμοῦ, ἀκόμη τὴν
συγκριτικὴν μεθολογίαν, τὴν ἐπιστήμην τῶν θρησκειῶν,
τῶν ἡθῶν, τοῦ δικαίου. Πρὸς πάσας τὰς ἐπιστήμας
ταύτας ἐφάπτεται ὑποβασταζομένη ἡ Κοινωνιολογία,
οὖσα δῆμος διάφορος καὶ ἀνωτέρα, οὐχὶ ἀπλῇ σύνθεσις
αὐτῶν, ἀλλ᾽ ὑπηρετούμενη παρ³ αὐτῶν πρὸς μελέτην
τῶν ἰδίων αὐτῆς φαιγομένων, ὡς καθωρίσαμεν ταῦτα
ἀνωτέρω.

20. Πρὸς περάνωμεν τὴν εἰσαγωγὴν ταύτην, ἴδω-
μεν ἀκόμη ζητήματά τινα. Ἐνωτέρω ἔξειθέσαμεν τί
εἴγαι τὸ κοινωνικὸν φαιγόμενον καὶ ἀγεφέραμεν τὰ
σπουδαιότερα καὶ σημαντικώτερα αὐτῶν, ἐνδείξαντες
καὶ τὴν ἀλληλεπίδρασιν αὐτῶν. Ἐρωτᾶται ὑπάρχει
α') Ἱεραρχία τις αὐτῶν καὶ β') αἰτιοκρατοῦνται ταῦτα
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον μεταξύ των; Περὶ τοῦ βα-
σικοῦ τούτου προβλήματος τὴν λύσιν στρέφεται ἡ διά-
κρισις τῆς Κοινωνιολογίας, εἰς Κοινωνιολογίαν ἐπὶ
ψυχολογικῆς βάσεως, βιολογικῆς βάσεως καὶ οἰκονο-
μικῆς, περὶ ὧν δμιλεῖ εἰς τρία κεφάλαια δὲ Λόρια ἐν
τῷ παρόντι ἔργῳ. Ἡ μέθοδος τῆς μελέτης τῆς δυνα-
μικῆς τῶν Κοινωνικῶν φαιγομένων ἡ στηρίζεται κυ-

ρίως ἐπὶ τῶν ψυχολογικῶν δρων καθ³ οὓς δημιουρ-
γοῦνται ταῦτα, ἢ μελετῶνται ὡς ὀργανικὰ φαινόμενα
(ὑπεροργανικά) ἢ ἔξετάζονται ἐντελῶς ὑλιστικῶς, διὰ
τῆς ἐρεύνης τῶν ὑλικῶν δρων τῆς παραγωγῆς των.

Ο Aug. Comte κατατάσσων τὰ κοινωνικὰ φαι-
νόμενα κατὰ λόγον τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως, φρο-
νεῖ διτὶ ὅλη ἢ πρόδος τοῦ πολιτισμοῦ οὐδὲν ἄλλο εἶνε
ἢ πραγμάτωσις τῆς πνευματικῆς ζωῆς ἐπὶ τῆς ὑλικῆς.
Κατὰ αὐτὸν τὰ καθαρῶς πνευματικὰ φαινόμενα εἰναι
ἢ βάσις τῆς ἀγαπτύξεως τῶν ἄλλων φαινομένων. Τὴν
θεωρίαν τοῦ Comte ἡκολούθησαν διάφοροι δπαδοί,
ἀποτελέσαντες τὴν σχολὴν τοῦ ἴστορικοῦ ἰδεαλισμοῦ,
μεταξὺ τῶν δποίων διαπρεπέστερος ἐν τῇ Κοινωνιολο-
γίᾳ εἶναι δ Eug. de Roberty. Οὗτος χωρίζει τὰ
κοινωνικὰ φαινόμενα εἰς δύο μεγάλας κατηγορίας: 1)
φαινόμενα κοινωνικῆς σκέψεως (pensee è sociale) καὶ
2) φαινόμενα κοινωνικῆς δράσεως (action sociale).
Εἰς τὰ πρῶτα ὑπάγονται δ ἀναλυτικὸς ἢ ἐπιστημονι-
κὸς τρόπος (ἐπιστημονικὸν φαινόμενον), δ συγθετικὸς
ἢ φιλοσοφικὸς (φιλοσοφικὸν φαινόμενον), δ συμβολικὸς
(αἰσθητικὸν φαινόμενον), καὶ δ τελεολογικὸς ἢ πρα-
κτικός. Εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν ὑπάγονται τὸ οἰ-
κονομικόν, ἡθικόν, πολιτικόν κλπ. φαινόμενα. Μεταξὺ
τῶν δύο τούτων κατηγοριῶν καὶ τῶν τρόπων αὐτῶν
μεταξύ των ὑπάρχει ἵεραρχία ἀπὸ τοῦ ἀφηρημένου εἰς
τὸ συγκεκριμένον, ἀπὸ τοῦ γεγονοῦ εἰς τὸ μερικόν
καὶ ἀπὸ τοῦ ἀνεξαρτήτου εἰς τὸ ἔξηρτημένον. Αυτίθε-
τος πρὸς τὴν σχολὴν τοῦ ἴστορικοῦ ἰδεαλισμοῦ εἶναι
ἢ σχολὴ τοῦ ἴστορικοῦ ὑλισμοῦ*, ἀρχηγούμενη ἐπὶ

* Βλ. A. A. ΣΙΛΕΡΙ. Ο ιστορικὸς ὑλισμός. Αθῆναι 1925.

τοῦ ἀρχηγοῦ τοῦ νεωτέρου (ἐπιστημονικοῦ) σοσιαλισμοῦ Κάρλ Μάρκ. Ἐπιχειρῶν οὗτος κριτικὴν ἀνάλυσιν τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας* διετύπωσε τὸ ἔξῆς θεώρημα: «Εἰς τὴν κοινωνικὴν παραγωγὴν, μέ τὴν δποίαν οἱ ἀνθρωποι ἐκαγοποιοῦν τὰς ἀγάγκας τῆς ὑπάρξεως των ἔρχονται οὗτοι εἰς σχέσεις ὥρισμένας, ἀναγκαῖς, ἀνεξαρτήτους τῆς θελήσεώς των. Αἱ σχέσεις αὗται, (σχέσεις παραγωγῆς) ἀνταποκρίνονται πρὸς ὥρισμένον βαθμὸν ἀναπτύξεως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων. Τὸ σύνολον τῶν σχέσεων τούτων παραγόγης ἀποτελεῖ τὸν οἰκονομικὸν σκελετὸν (καθεστώς) τῆς κοινωνίας, τὴν πραγματικὴν βάσιν, ἐφ' ἣς ὑψοῦται δι νομικὸς καὶ πολιτικὸς ὑπερσκελετός, εἰς δὲ ἀντιστοιχοῦσιν αἱ ὥρισμέναι μορφαὶ γνώσεως καὶ ἰδεῶν. Ὁ τρόπος τῆς παραγωγῆς τῆς ὑλικῆς ζωῆς καθορίζει γενικῶς τὴν πορείαν τῆς ἔξελίξεως τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Δὲν εἶναι η θέλησις τῶν ἀνθρώπων, ἢτις καθορίζει τὴν πραγματικότητα. Τούγχαντον η κοινωνικὴ πραγματικότης καθορίζει τὴν θέλησιν καὶ τὴν γνώμην των.»

Τὴν σχολὴν ταύτην τοῦ ἱστορικοῦ ὑλισμοῦ ἐν τῇ ταξινομήσει τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἡ κοιλούθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον οἱ πλείονες τῶν Κοινωνιολόγων. Ὁ De Greef διατυπῶν τὴν ἴεραρχίαν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἀπὸ τοῦ ἀπλουστέρου εἰς τὰ συνθετώτερα καὶ ἀπὸ τοῦ γενικωτέρου εἰς τὰ μερικὰ κατέστρωσε τὴν ἔξῆς σειράν : οἰκονομικὸν φαινόμενον, γενεσιακὸν (ἔρωτικόν), αἰσθητικόν, ἡθικόν, θρησκευτι-

* K. Marx—Zur kritik der politischen oekonomie
Εκδ. Berlin 1907.

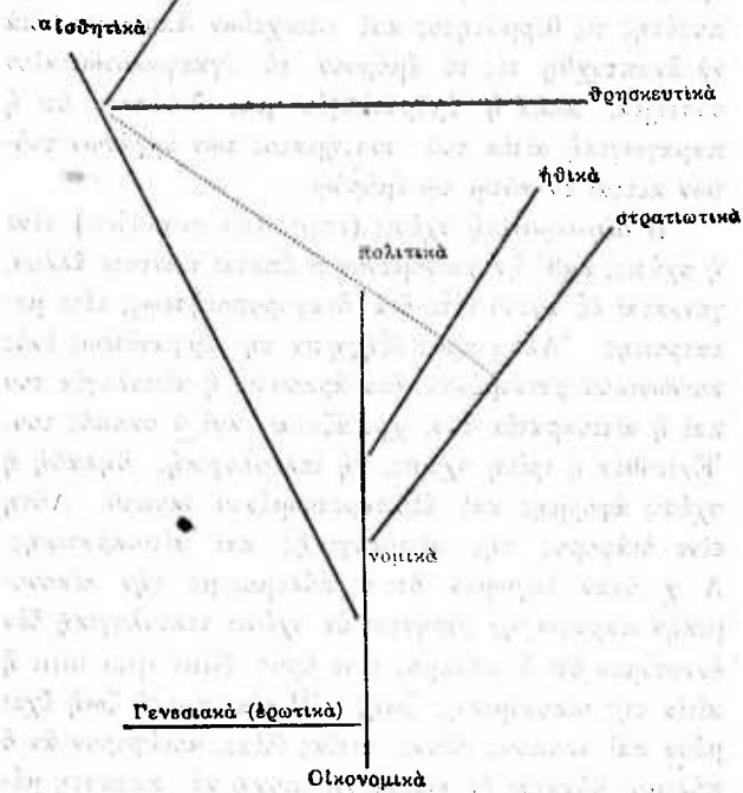
κόν, ἐπιστημογικόν, νομικόν, πολιτικόν. Ὁ René Worms ἀκολουθῶν μᾶλλον τὴν ἐπὶ βιολογικῆς έάσεως Κοινωνιολογίαν (περὶ ἡς ἀρχετὰ διαλαμβάνει τὸ Γ' κεφάλαιον τοῦ κατωτέρω θιδίου τοῦ Λόρια) τὴν ἱεραρχίαν τῶν φαινομένων, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς ὀργανιστικῆς σχολῆς διετύπωσεν εἰς σειρὰν φαινομένων: θρέψεως (οἰκονομικόν), ἀναπαραγωγῆς (ἐρωτικόν) καὶ σχέσεως (rélation) —δύο εἰδῶν: ἀπολιτικά: ἡθικόν, πνευματικόν, αἰσθητικόν, καὶ πολιτικά: νομικόν καὶ πολιτικόν φαινόμενον.

Διὰ τοὺς Κοινωνολόγους ἀμφοτέρων τῶν σχολῶν (ἰδεαλισμοῦ - διλισμοῦ) ἡ ἱεραρχία τῶν φαινομένων, ὡς αὕτη διατυποῦται ὑπὸ αὐτῶν ἔγδεικνύει καὶ τὴν αἰτιοχρατικὴν σχέσιν αὐτῶν. Μία ἄλλη ἀποψίς, ὅχι μόνον εἰδικὴ διὰ τὴν ἔξηγγησιν τῆς δυναμικῆς τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἀλλὰ καὶ γενικῶς διὰ τὴν παραγωγῆν των εἰναι· ἡ θελητική (volontarische), ἡ ἀποδίδουσα πρωτουργὸν σημασίαν εἰς τὴν θέλησιν τοῦ ἀνθρώπου ὡς θέτουσαν ιδίους κοινωνικούς σκοπούς. Τὴν σχολὴν ταύτην ἡ κοιλούθησαν κυρίως ἐρμηνευταὶ τοῦ νομικοῦ φαινομένου, ὡς δὲ Jhering ἀντιθέσας τὴν σκοπιμότητα εἰς τὴν αἰτιότητα εἰς τὰ φαινόμενα τῆς περὶ δικαίου συνειδήσεως καὶ δὲ Stammller θεωρήσας τὸ νομικόν φαινόμενον, ὡς αἰτιάζον τὴν μορφὴν τῶν οἰκονομικῶν φαινομένων (βλ. ἐν σημ. σελ. ἔξ' τὰ ἔργα τῶν συγγραφέων τούτων καὶ λοιπὴν θιδίογραφίαν).

Οἱ καθηγητὴς τῆς Κοινωνιολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τῆς Γενούης Alfonso Asturacio διέκρινε τὴν διαφορὰν τῆς ταξιγομήσεως ἀπὸ τὴν αἰτιοχρατίαν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων μεταξύ των καὶ τὴν πολυπλοκότητα τῶν σχέσεων αὐτῶν.

Όύτω ταξινομεῖ τὰς σχέσεις τῶν φαινομένων μεταξύ των κακθ' έξ (6) λόγους 1ον κατὰ λόγον αἰτιολογίας (*rapporto condizionale*) 2ον κατὰ λόγον αἴτιοκρατίας (*rapporto genetico*), 3ον κατὰ λόγον τελεολογί-

έπιστημονικά

χόν (teleologico), 4ον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον ἐπειγον (risi o πεπονήστηκε), 5ον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον σύνθετον καὶ 6ον κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον γενικόν. Καὶ διατυπώγει τὸ ἄνωθεν σχῆμα σχέσεων καὶ τάξεων τῶν φαινομένων:

**Η Κοινωνιολογία*

‘Η αίτιολογική σχέσις (rapporto condizionale) έίνε σχέσις φαινομένου τινός πρὸς ἄλλο, καθ’ ἥν τὸ ἄλλο χωρὶς νὰ εἴνε αἰτία ἐμφανίσεως τούτου, είνε δρός Sine qua non διὰ τὴν ἐμφάνισιν του, ἡτις δημιαὶ δύναται νὰ διφελεται εἰς ἄλλας αἰτίας. Λ. χ. ποσότης τις θέρμανσης καὶ στοιχείων ἀπαιτεῖται διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὸ ἐμβρύον τὸ ἔγκεφαλονωτικὸν σύστημα, ἀλλὰ ἡ ἐμβρυολογία μᾶς διδάσκει δτι ἡ παραγωγικὴ αἰτία τοῦ συστήματος τῶν δργάνων τούτων κεῖται ἐν αὐτῷ τῷ ἐμβρύῳ.

‘Η αίτιοκρατική σχέσις (rapporto genetico) είνε ἡ σχέσις, καθ’ ἥν φαινόμενον τι ἔπειται πάντοτε ἄλλου, γένενται: ἐξ αὐτοῦ εἴτε διαφοροποιήσεως, εἴτε μεταροπῆς. Ἀλλὰ πρὸς ἑξήγησιν τῆς ἐμφανίσεως ἐνδημογικοῦ φαινομένου δὲν ἀρκοῦσιν ἡ αίτιολογία του καὶ ἡ αίτιοκρατία του, χρειάζεται καὶ δ σκοπός του. Ἐντεῦθεν ἡ τρίτη σχέσις, ἡ τελεολογική, δηλαδὴ ἡ σχέσις ἀφορμῆς καὶ ἑξυπηρετουμένου σκοποῦ. Αὕτη είνε διάφορος τῆς αίτιολογικῆς καὶ αίτιοκρατικῆς. Λ. χ. δταν λέγωμεν δτι δ πόλεμος μὲ τὴν οἰκονομικὴν παραγωγὴν εὑρηνται ἐν σχέσει τελεολογικῇ δὲν ἐννοοῦμεν δτι δ πόλεμος είνε δρός Sine qua non ἡ αἰτία τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. ‘Η οἰκονομικὴ ζωὴ ἔχει μέσα καὶ σκοποὺς ιδίους, αἰτίας ιδίας, ἀδιάφορον δὲν δ πόλεμος δύναται ἐν ὠρισμένῃ ἐποχῇ νὰ καταστῇ μέσον πρὸς πλουτισμὸν τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς. Πρόκειται μόνον περὶ μέσου συμπληρωματικοῦ καὶ ἑτερογενοῦς.

‘Η πέμπτη καὶ ἕκτη σχέσις τοῦ μᾶλλον ἡ ηττον γενικοῦ καὶ μᾶλλον ἡ ηττον συγθέτου είνε δύο διά-

φοροι σχέσεις, ὡς δ' Αιγ. Comite συνέχεε, θεωρῶν τὸ γενικώτερον, ὡς ἀπλούστερον καὶ τάναπαλιν.

Κατὰ ταῦτα τὸ κυριώτερον φαιγόμενον εἶνε τὸ οἰκονομικόν. Τοῦτο ὑψώνει τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἀπὸ τῆς κτηνώδους εἰς τὴν ἀνθρωπίνην μορφήν, διὰ τῆς παραγωγῆς ἐργαλείων καὶ τῆς μεταβολῆς τῶν προανθρωπικῶν σχέσεων μεταξὺ παραγόντων ἀπὸ κοινοῦ παράγωγῶν εἰς συνειδητὰς σχέσεις συνεργασίας. Ἡ ἀγάπτυξις τῶν παραγωγικῶν σχέσεων μετατρέπει καὶ τὸ ἐρωτικὸν ἔνστικτον εἰς ἐρωτικὸν κοινωνικὸν φαιγόμενον (οἰκογένεια). Ἐκ τούτων γεννᾶται τὸ δίκαιον συναπτόμενον πολλαπλῶς καὶ μὲ τὸ οἰκονομικὸν φαιγόμενον καὶ μὲ τὸ ἐρωτικόν. Αὔξανομένου τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῶν σχέσεων ἐμφανίζεται δι πόλεμος, ἐξ οὗ τὸ πολιτικὸν φαιγόμενον καὶ ἡ διαφοροποίησις τῶν τάξεων, προσέτι δὲ ἐμφανίζονται ὑπὸ ἐντογωτέραν μορφὴν ἡ δημοσία γνώμη, ἡ ἡθικὴ, ἡ θρησκεία, ἡ τέχνη, ἡ ἐπιστήμη, ὡς μέσα πρὸς διατήρησιν καὶ αὔξησιν τῶν οἰκονομικῶν ἀγαθῶν, πρὸς δργάνωσιν τῆς διμαδικῆς δράσεως, πρὸς καγονικὴν πορείαν τῶν ἀτομικῶν δράσεων, πρὸς ἐπαύξησιν καὶ πολιτισμὸν τῆς ζωῆς, πρὸς μεταβολὴν τῶν μέσων εἰς σκοπούς, δράσις δυναμικὴ ἐν τῇ ἐξελίξει τῶν κοινωνικῶν φαιγομένων.

21. Ἐκθέσαντες τὸ ἀντικείμενον καὶ τὰς μεθόδους τῆς Κοινωνιολογίας, τὴν ἔννοιαν καὶ τὰ κυριώτερα τῶν κοινωνικῶν φαιγομένων, τὰς σχέσεις των καὶ τὴν αἰτιοκρατίαν των, δλίγα θά προσθέσωμεν περὶ τῶν γεγικῶν κοινωνιολογικῶν νόμων τῆς πορείας, τῆς ἐξελίξεως καὶ τῆς κατευθύνσεως τῆς κοινωνίας, ἢτοι

πῶς μορφοῦται, πῶς συντηρεῖται, πῶς ἀναπτύσσεται καὶ πῶς ἔξελισσεται, (προοδεύει καὶ διπλούμεται) ή κοινώνια καὶ τέλος ποία ἡ ἐξ ἀγωτέρας ἀπόψεως φύσις καὶ δικοπὸς τῆς Κοινωνικῆς συμβιώσεως.

"Ηδη ἐκθέσαγες τὰ περὶ κοινωνικότητος καὶ κοινωνικῆς συγένειδήσεως, εἰδομενός διτοῦ τῆς κοινωνικότητος εἶναι ἀξιώματα θεμελιώδεις (ὑπόδεσις) τῆς Κοινωνιολογίας. Ο διγέρωπος καὶ πρὸ τοῦ προσανθρωπίου του σταδίου ζῆν ἐν κοινωνίᾳ. Πληθυσμὸς καὶ περιβάλλον διποτελούσται τοὺς ἀναγκαίοδες φυσικοὺς δρους τῆς κοινωνίας. Ο πληθυσμὸς εἶναι διαφόρων φυλῶν (έθνολογικὴ ἀπόψις) καὶ τὸ περιβάλλον (χλιμαχ-χλωρίς, πλούτος, διαμέρφωσις τοῦ ἐδάφους - γεωγραφ. ἀποψίς) εἶγαι διαφόρων μορφῶν. Ταῦτα καὶ μόνα δὲν ἔχηγούσται τὴν γένεσιν τῆς κοινωνίας, ὡς ισχυρίσθη δ Isonlet θέωρων αὐτὴν ταῦτην τὴν συμβίωσιν, ἐκκνήην ὡς γενέτειραν τῆς κοινωνίας διὰ τοῦ κοινωνικοῦ ψυχισμοῦ ποὺ δημιουργεῖ αὕτη, ὡς ισχυρίζεται δ De Rubeiry. Χρειάζεται ἀλληλούχεσσις. Τὸ κοινωνικὸν ἔνστικτον, διπερ παραδέχεται δ Aristoτελῆς, εἶναι ὡς πᾶν ἔνστικτον, δημιουργημα, ὡς ἀπέδειξεν δ Δάρδιν τοῦ ἀγῶνος προσαρμογῆς πρὸς τὸ περιβάλλον, ἀλλ' εἶγαι ἀκόμη διλυτον ζήτημα, ἀν μόνος δ ἀγῶν οὗτος ἔδημιούργησε τὴν κοινωνικότητα η εἶναι αὕτη ἐγγενῆς ίδιότητος τῆς ἐνοργάνου οὐλῆς (η ὑπόδεσις τῆς φύσεως κοινωνικότητος) ητίς μετὰ τοῦ ἀγῶνος τῆς προσαρμογῆς γεννᾷ καὶ συντηρεῖ τὴν κοινωνίαν, τὴν μόνιμον συμβίωσιν, ἐν η ἐν τῷ ἀγώνι κατὰ τῆς φύσεως (ἀμύνης, ἐπιθέσεως κατὰ τῶν φυσικῶν στοιχείων καὶ τῶν θηρίων) καὶ τῆς ἐπιβολῆς ἐπὶ τῆς φύσεως πρὸς χρήσιμοποίησιν αὐτῆς δημιουργεῖται

ἡ τοῦ εἰδους συνείδησις (consciousness of Kind, ὡς παρατηρεῖ δὲ Giddings), τὸ συμφέρον τοῦ εἰδους (l' interet de l' espece—ώς παρατηρεῖ δὲ Ammon) καὶ ἐντεῦθεν μορφοῦται ἡ κοινωνία εἰς τὴν μορφὴν τῆς συνεργασίας, ἣν ἐπαυξάνει δὲ καταμερισμὸς τῶν ἔργων, ἢν πάλιγ δημιουργεῖ ἡ αὐτὴ οἰκονομικὴ αἵτια, καὶ στερεοποιεῖ τὸ δίκαιον. Συγτηρεῖται δὲ ἡ κοινωνία τὸ μὲν ἐξ αὐτῆς τῆς φυσικῆς κοινωνικότητος ἀγεν τῆς δποίας θὰ γίτο ἀγεέγγητον, Ισως, ἡ κοινωνική ζωὴ εἰς μακράς ἐποχὰς καθ' ἀς τὸ κοινωνικὸν καθεστώς οὐδαμῶς ἐξυπηρέτει τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν διὰ τὰ πλεῖστα (πλὴν διλιγίστων) μέλη κοινωνιῶν δλοκλήρων τὸ δὲ ἐξ αὐτῆς τῆς δυνάμεως, ἢν ἔχει κάθε ζῶν ἀργανισμὸς νὰ διατηρῇ ἑαυτόν, ἐξ αὐτῆς τῆς θελήσεως τοῦ ζῆν, ὡς δγώμασε τὴν δύναμιν αὐτὴν δὲ Σοπεγχάουερ. Πᾶσα ζωὴ ἀπαξί παραχθεῖσα τείνει εἰς τὸ γὰρ συντηρήσην ἑαυτὴν πρῶτον ἐκ τῆς ἐνότητος καὶ συνεχείας (νόμος τῆς ἐνότητος καὶ συγεχείας). Ἡ ἐνότης αὕτη εἶναι ἀπαραίτητος δρός κάθε διμάδος. Ἡ δὲ συγέχεια φυσιολογικὴ καὶ ψυχολογικὴ, γῆτις συγέχεια αἵματος τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας γενεῶν καὶ ψυχολογικὴ συγέχεια διὰ τῆς κληρονομήσεως τῶν ψυχικῶν ἴδιοτήτων, ἀς δημιουργεῖ ἡ κοινωνικὴ συγείδησις καὶ τοῦ διαρκοῦς συμμορφισμοῦ (conformisme) πρὸς τὴν γενικὴν ηθικὴν καὶ ψυχικὴν νοητικότητα τοῦ παρελθόντος. "Αλλοί" γέρ προσήλωσις αὕτη εἰς τὸ ιστορικὸν παρελθόν μόνη δὲν θὰ γίτο δυνατὸν νὰ συντηρήσῃ τὴν ζωτικότητα τῆς κοινωνίας. Δὲν ὑπάρχει ναρκωτικώτερον ἀπό τὸ ιστορικὸν πνεῦμα τοῦ παρελθόντος, λέγει, δὲ Νίτσε. "Ο γόμος τῆς ζωτικῆς προσαρμογῆς (δὲ γεωτερισμὸς)

είναι διορθωτικός τῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ ψυχικοῦ συμμορφισμοῦ, διαγόνος είναι ἀπόδυτος καὶ διάδοχος οὗτος ἀποτελεῖ ιδιαιτέραν διατηρητικήν δύναμιν τῆς κοινωνίας. Ἡ προσαρμογὴ αὕτη είναι ἔξωτερη (πρὸς τὸν ἔξωτερον σύστομον) καὶ ἐσωτερική (πρὸς τὸν ἐσωτερικὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ διαμορφουμένους σύστομον). Ἡ ἀναδρομικὴ ἔξέτασις τῶν ἐπαλλήλων μορφῶν τῆς κοινωνίας δεικνύει σαφέστατα τὴν ἴσχυν τοῦ νόμου τούτου, τῆς προσαρμογῆς. Μία δὲ μορφὴ τῆς προσαρμογῆς είναι διαταμερισμὸς τῶν ἔργων, διτις δισφαλίζει τὴν μονιμότητα τῆς συνεργασίας καὶ τὸν πολιτισμὸν τῆς κοινωνίκης ζωῆς καὶ διάδοχος τῆς διαφοροποιήσεως τῆς κοινωνίας, δι' οὗ δημιουργοῦνται αἱ κοινωνικαὶ λειτουργίαι καὶ τὰ πρὸς τοῦτο ὅργανα, ἀτιγα καὶ δισφαλίζουσι τὴν εὔκολον προσαρμογὴν καὶ τὴν πρὸς συντήρησιν εὔκαμψιν τῆς κοινωνίκης ζωῆς καὶ ἔντείνουσι τὴν ἀλληλεγγύην, ἐξ ἣς ή συντηρητικὴ δύναμις τοῦ διαδικοῦ πνεύματος (ioi du gregarisme). Οὕτω παγιοῦται ἡ ἑκάστοτε κοινωνικὴ συνείδησις δεσπόζουσα τῶν ἀτέμων καὶ ἀποκλείουσα πᾶν μὴ συμμορφούμενον πρὸς αὐτὴν ἀτομον, διπερ ἀποκαλεῖ ἀντικοινωνικὸν (λ. χ. τὸν ἐγκληματίαν). Ονόμας οὗτος τοῦ κοινωνικοῦ συμμορφισμοῦ (ioi du Coufōrmisme social) ἀποτελεῖ τὸ ἴσχυρότερον διπλον τῆς συντηρήσεως τῆς κοινωνίας, δρῶν διὰ συστημάτων καὶ τρόπων καθαρισμένων (γόνυμος τοῦ κοινωνικοῦ φορμαλισμοῦ), οἵτινες διασωζόμενοι καὶ ἐν ἐποχῇ μεταβολῆς ἀξιῶν ἐμφανίζουσι τὸ φαινόμενον τοῦ κοινωνικοῦ ψεύδους, τῶν κατὰ συνθήκην ψευδῶν, ὡς ὡγόμασε ταῦτα δι Μάξ Νορδάου, ἀτιγα διμως ψεύδη δὲν είνε συμβά-

τικά, ἀλλ' διαδικής ἀνοχῆς, λόγῳ τῆς παλαιοτέρχες των γητιολογημένης ἀξίας.

Διὰ γὰρ οὐ πάρετη καὶ γὰρ διατηρηθῆ δργανισμός τις, καὶ δικαιονικὸς δργανισμός ἐπίσης, ἔχει ἀνάγκην διαρκοῦς προσαρμογῆς, ἐξ οὗ η μεταβολὴ καὶ τῶν δργάνων του καὶ τῶν στοιχείων του καὶ συγεπώς αἱ μεταβολαὶ τῆς μορφῆς του καὶ τῆς συγκροτήσεώς του. Οὕτω τὰ στοιχεῖα τῆς κοινωνίας, τὰ μέλη, οὐ πείχοντα εἰς τὴν παγκόσμιον ἐξέλιξιν μεταβάλλονται, η δὲ διαφοροποίησις η κοινωνικὴ καὶ η κοινωνικὴ προσαρμογὴ μεταβάλλει τὰς λειτουργίας τὰς κοινωνικάς, ἐξ οὗ η κοινωνικὴ ἐξέλιξις παρουσιάζουσα τὴν κίνησιν ταύτην οὐ πότε τοὺς νόμους τῆς ἐπιλογῆς (physical selection) τῆς ἡθελημένης ἐπιλογῆς (law of choice) καὶ τῆς ἐπιβιώσεως (law of survival). Ἐν τῇ ἐξελίξει δὲ ταύτῃ παρατηρεῖται πρόοδος, στασιμότης καὶ ἐγίστε διπισθοδρόμησις πρὸς προγενεστέρας κοινωνικάς μορφάς. Τὴν διπισθοδρόμησιν τὴν ἔντονον μετὰ στασιμότητος μακράς κοινωνιολόγοι τινες τὴν δύναμασαν καὶ θάνατον τῆς Κοινωνίας*. Οὕτως η κοινωνία γενᾶται συντηρεῖται καὶ ἐξελίσσεται ἀποτελούσσα τὸ ἀνώτερον μέσον πρὸς ἀγάπτυξιν τῆς συνειδητῆς ζωῆς καὶ πρὸς δημιουργίαν καὶ ἀγύψωσιν τῆς ἀγθρωπίνης προσωπικότητος. Οὗτος

**Bl. Bagot—Lois scientifiques du développement des nations—Paris 1912—Gust. le Bon—Lois psychologiques de l'évolution des peuples—Paris 1913—Ammoun—Les Bases naturels de l'ordre social (Γαλλ.μετρ.)—Paris 1900—Tarde G. Les lois sociales—Paris 1913—Demoor, Massart et Vanderwelle—L'évolution régressive en biologie et en sociologie—Paris 1912.*

είγαι τρόπον τινά καὶ δ σκοπός της. Ἐν τῇ ἐπιτυχίᾳ τοῦ σκοποῦ τούτου ἔγκειται ἡ Κοινωνικὴ πρόδοσις.

20. Οὗτῳ κατηρτησμένῃ ἡ Κοινωνιολογία, μὲ τὸ εἰδικὸν αὐτῆς ἀγτικείμενον, τοὺς γόμους καὶ τὰς μεθόδους της καὶ τὸν εἰδικὸν σκοπὸν τῆς μελέτης της ἔχει τὴν μεγαλειτέραν πρακτικὴν ἀξίαν. Οὐδὲν ζήτημα ἔξ δισῶν ἀσχολοῦν σήμερον τὸν ἀνθρωπὸν εἰς τὰς κοινωνικάς, οἰκογομικάς, πολιτικάς, νομικάς, ἥθικάς του ἀλπ. σχέσεις εἴναι δυνατὸν γὰρ λυθῆ παρ' αὐτοῦ χωρὶς τὴν βοήθειαν τῆς Κοινωνιολογίας, ἡς ἡ σκέψις μεμιγμένη ἀλλοτε μὲ πάντοιας ἀλλας σκέψεις καὶ ἐπιστήμας, αλτινες ἀσχολοῦν τὸν ἀνθρωπὸν, κατέστη ἡδη συστηματικὴ σπουδὴ.

Η πολύπλοκος καὶ πολυπληθής σχέσις τῶν κοινωνικῶν φαινομένων πρὸς τὴν πρακτικὴν ζωὴν, σήμερον, μάλιστα εἴναι τοιαύτη, ὥστε πρακτικῆς αὐτόχρημα ἀνάγκης εἴναι ἡ ἐπιστήμη τῆς Κοινωνιολογίας. Οὐδεὶς δύναται γὰρ κρίνη εὑσταθῶς περὶ τῶν κοινωνικῶν πραγμάτων ἀνευ τῆς ἀμέσου ἢ ἐμμέσου γνώσεως τῆς Κοινωνιολογίας. Η ἐπιστήμη αὕτη εἴγαι νέα ἀκόμη. Ο προσωπικὸς χαρακτὴρ τοῦ κρίνοντος, αἱ προκαταλήψεις του, ἡ κρίσις παρωχημένων ἢ διαφόρων γεγονότων μὲ τὴν διανοητικότητα τοῦ παρόντος, ἡ ἀνάγκη πολυπληθῶν γνώσεων, ἡ εἰς ἄλλον χρόνον καὶ ὑπὸ ἄλλους δρούσις κατάρτισις ἀλλων ἥθιολογικῶν σπουδῶν, ὡς τῆς ἴστορίας λ. χ. εἴναι βεβαίως τόσοι κλέδυνοι, τόσαι δυσκολίαι καὶ τόσα ἐμπόδια εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν. Ἀλλος ἡ ἐργασία αὕτη προοδεύει δσημέραι καὶ γίνεται συμπέρασμα τῶν θεωρητικῶν σπουδῶν καὶ δ δόηγδος τῆς πρακτικῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀναγκαῖα συγεπων.

δχι μόνον εἰς τοὺς παλιτευόμενους, τοὺς γομικούς, τοὺς παιδαγωγούς, τοὺς αἰσθητικούς, τοὺς ἀσχολούμενους μὲ τὴν κοινωνικὴν δρᾶσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντα ἀγθρωπον, οὐτεινος ἡ φυσικὴ ἀνησυχία νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ ἔξηγγήσῃ δλκ τὰ φανόμενα τοῦ κόσμου, γίνεται κίνητρον τῆς ἑρεύνης καὶ τῆς πγευματικῆς ἐργασίας, καὶ οὕτινος ἡ συνείδησις μιᾶς ἀγθρωπιγωτέρας ἀποστόλης μεταξὺ τῶν δμοίων του γίνεται μέσον σοφωτέρας καὶ ἀποτελεσματικωτέρας κοινωνικῆς δράσεως. Περαίνων τὴν μικρὰν ταύτην εἰσαγωγὴν προσθέτω μικρὰν διδιλογραφίαν γενικῆς Κοινωνιολογίας, διὰ τοὺς θέλοντας νὰ χωρήσωσι περαιτέρω.

A. Δ. ΣΙΔΕΡΙΣ

τίτλοι απεριόριστοι αφοροῦν σύμφωνα με τη συγγραφή των παραπάνω παραγόντων καὶ την αναλογίαν των τομών της γενικής Κοινωνιολογίας. Οι τίτλοι της παραπάνω παραγόντων είναι:

- τίτλος γενικής Κοινωνιολογίας — ΤΙΤΛΟΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
- τίτλος μεταπολιτικής Κοινωνιολογίας — ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
- τίτλος μεταπολιτικής στοιχείων της Κοινωνιολογίας — ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
- τίτλος μεταπολιτικής στοιχείων της στοιχείων της Κοινωνιολογίας — ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ
- τίτλος μεταπολιτικής στοιχείων της στοιχείων της στοιχείων της Κοινωνιολογίας — ΤΙΤΛΟΣ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΓΕΝΙΚΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

- Asturaro Alf. — La sociologia. Genova 1907.
- Bouglé. — Qu'est-ce que la sociologie. Paris (4η
Έκδοσις) 1921.
- Cauillet E. — Elements de Sociologie. Paris 1913.
- Comte A. — Cours de philosophie positive 6 Vol.
Paris 1830—1854.
- Cornejo. — Sociologie générale (μετάφρασις εκ των
Ισπανικών). Paris 1911.
- Cosentini. — Sociologie génétique. Paris 1905.
- Coste A. — Les Principes d'une sociologie objective. Paris 1910.
- De Greef G. — Introduction à la Sociologie 2 vol.
Bruxelles 1886—1889.
- » La structure générale des sociétés.
 Paris 3 vol. Έκδ. 1922.
- » Precis des Sociologie. Paris 1909.
- Durkeim E. — Les regles de la méthode sociologique. Paris 1919.
- » Ἡ Κοινωνιολογία (μεταφρ. Δ. Καλιτσουνάκη) Αθῆναι 1919.
- Fouillée A. — La science sociale contemporaine.
Paris (6η έκδ.) 1922.
- Giddings F. — Principles of Sociology. New York 1921.
- Groppali A. — Elementi di Sociologia. Genova 1905.
- Gumplowicz L. — Grundriss der soziologie.
Wien 1885.
- Lestrade Combes — Elements de sociologie.
Paris 1889.

- Letourneau Ch. — La sociologie. Paris 1889.
- Oppenheimer F. — System der sociologie. Iena 1922.
- Palante G. — Precis de sociologie (6η έκδοσις).
Paris 1921.
- Pareto V. — Traité de sociologie générale Vol I-II.
Paris 1917—1919.
- Roberty Eug. — La sociologie. Paris 1880.
- Schäffle Al. — Ban und Leben der sozialen Körper.
Tübingen 1875.
- Spencer. — The study of sociology. London 1873
, The principles of sociology. London 1874—1881.
- Stein L. — Einführung in Soziologie München 1921.
- Van der Rest. — La sociologie. Bruxelles 1888.
- Ward L. — Dynamic sociologie 2 vol. New-York 1883.
» Sociologie pure (Γαλλ. μετάφ.) Paris 1906.
- Worms R. — Organisme et société. Paris 1896.

- 1980 αντικαθιστά την παραγωγή με επενδύσεις στην οικονομία και παραγωγή δύναμης γεωργίας → η μεταβολή από την παραγωγή στην παραγωγή δύναμης στην οικονομία προκαλεί αύξηση της απασχόλησης.
20. Το ΚΥΠΕ παρέχει υπηρεσίες στην αγορά της γεωργίας στην Ελλάδα.
- 1980 αντικαθιστά την παραγωγή με επενδύσεις στην οικονομία και παραγωγή δύναμης γεωργίας → η μεταβολή από την παραγωγή στην παραγωγή δύναμης στην οικονομία προκαλεί αύξηση της απασχόλησης.
- από την παραγωγή στην παραγωγή δύναμης στην οικονομία προκαλεί αύξηση της απασχόλησης.
- 1990 μεταβολή σημαντικής σημασίας → η μεταβολή από την παραγωγή στην παραγωγή δύναμης στην οικονομία προκαλεί αύξηση της απασχόλησης.
- 2000 αντικαθιστά την παραγωγή με επενδύσεις στην οικονομία και παραγωγή δύναμης γεωργίας → η μεταβολή από την παραγωγή στην παραγωγή δύναμης στην οικονομία προκαλεί αύξηση της απασχόλησης.

είλοτε δια προστάσιμην απόγειαν εκδόσεων και οικονομικών έργων
επιτημάτων στην Ελλάδα δια προστάσιμην απόγειαν εκδόσεων των έργων
επιτημάτων στην Ελλάδα δια προστάσιμην απόγειαν εκδόσεων των έργων

Η ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

I

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Χαιρετίζω μετά μεγαλειτέρας ἀκόμη ευχαριστήσεως τὴν πρόσκλησιν, ἣν μοὶ ἀπηγθύνατε τόσον αὐθορμήτως καὶ ζωηρῶς, νὰ διδάξω κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο θειρὰν μαθημάτων Κοινωνιολογίας, τοσούτῳ μαλλίν, δισφῇ ἡ πρόσκλησις σας αὗτῃ ἔρχεται εἰς κατάλληλου στιγμῆν, ἵνα ἀποτελέσῃ ἐπίσημον ἀπάντησιν πρὸς τοὺς πενθίμους ἔκείνους ἐπιτιμητὰς τῆς Ἰταλικῆς νεολαίας, κατηγοροῦντας αὐτὴν διὰ ἀδιαφορεῖ διὰ τὰς σοφαρὰς σπουδὰς διὰ νὰ ἐπιδίδηται εἰς εὐκόλους ἔρευνας καὶ διασκεδάσεις. Κατὰ τὰς μελανειμογούσας ταύτας Κασσάνδρας δὲ Ἰταλὸς φοιτητὴς ἐλάχιστον χρόνον ἀφιερώνει εἰς τὴν Ἐπιστήμην, τόσον μόνον, δισφῇ εἶναι ἀγαγκαῖος διὰ τὰς Πανεπιστημιακὰς ἔξετάσεις, ἐνῷ δὲ Γερμανὸς φοιτητὴς, τὸν διποίον δικιας οἱ ἐπικριταὶ οὗτοι ἔξ ἀκοῆς μόνον γγωρίζουν, καὶ οὗτινος ἀγγοοῦν τὰς συνεχεῖς διημέρευσεις ἢ διανυκτερεύσεις εἰς τὰ ζυθοπωλεῖα, βυθίζεται, κατ' αὐτοὺς, ἀπὸ τῶν πρώτων Πανεπιστημιακῶν του ἔτῶν εἰς τὰ κονιορτοθριθῆ συγγράμματα καὶ τοὺς ἀρχαῖους κώδικας τῶν βιβλιοθηκῶν. Ἰδοὺ λοιπὸν φελομάθεια ἐνδέξου Πανεπιστημίου, οὗτον

ἡ μαθητιῶσα νεολαία ἔρχεται αὐθορμήτως νὰ προσθέ-
σῃ εἰς τὰς τόσας σπουδάς μὲ τὰς δροίας βαρύνεται,
σπουδὴν νέαν, καὶ ἐπιδίδεται γὰ πληρώσῃ κενόν, δπερ
καθ' ἑκάστην καθίσταται αἰσθητότερον εἰς τὰς Ἀνω-
τέρας Σπουδάς μας. Δὲν εἶναι λοιπὸν τοῦτο ἡ κατη-
γορηματικωτέρα διάψευσις τοῦ διαδοθέντος θρύλου
περὶ φυσικῆς ἀδρανείας τῶν Ἰταλῶν φοιτητῶν; Δὲν
εἶναι τοῦτο ἀδιάσειστος ἀπόδειξις τῆς σοβαρότητος
τῶν προθέσεων· των, τοῦ ἐσκεμμένου καὶ εἰλικριγοῦς
ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, τῆς δροίας παρακολου-
θοῦσι τὰς ἐμφανεστέρας προόδους μὲ τὴν ζωηροτέραν
ἐπιμέλειαν;

Οὐδεμία περιέργεια ὑπῆρξε ποτε μᾶλλον δεδικαιο-
λογημένη ἐκείνης, εἰς τὴν δροίαν διείλεται ἡ σημε-
ρινὴ αὕτη συγκέντρωσις. Διότι ἡ Κοινωνιολογία εἶνε
ἡ νεωτέρα τῶν Κοινωνικῶν σπουδῶν καὶ διὰ τοῦτο
πρὸς τὸ παρὸν ἡ ὀλιγώτερον ἐπακριβῆς καὶ συγκε-
κροτημένη, ἐκείνη περὶ τὴν δροίαν κινοῦνται ἥδη αἱ
ζωηρότεραι ἀντιθέσεις, ἐκείνη, ἡς δυσκολώτατον εἶνε γὰ
μορφώσῃ τις ἐπακριβῆ ἰδέαν, ἐνῷ ἔξ ἄλλου, περιλαμ-
βάγουσα αὕτη τὸ σύγολον τῶν κοινωνικῶν φαινομένων,
εἶνε ἡ σπουδαιοτέρα μεταξὺ τῶν ἀφορωσῶν τὸν ἀν-
θρωπὸν σπουδῶν, ἡ μόνη δυναμένη γὰ λύσῃ κατὰ
τρόπον δριστικὸν καὶ πλήρη τὰ ζωτικὰ προβλήματα
τὰ ἀφορῶντα τὸν ἀνθρωπὸν. Ἡ ἀντίθεσις δ' αὕτη με-
ταξὺ τῆς ἀνωτέρας σημασίας τῆς Κοινωνιολογικῆς
Ἐπιστήμης καὶ τῆς συγκεχυμένης ἀτελείας τῶν ἐπ'
αὐτῆς γνώσεων, δικαιολογεῖ ἐντελῶς τὴν ἐπιθυμίαν,
τὴν ἀγάγκην ἐπιχύσεως δέσμης φωτός, ἥτις γὰ φω-
τίσῃ τὸ γέον ἔδαφος, δπερ ἐκ τῶν τελευταίων σπου-

δῶν προσηρτήθη εἰς τὴν χώραν τῆς σκέπτομένης ἀνθρωπότητος. Διὰ τοῦτο δὲ ή ἐπιθυμία σας δὲν εἶνε μόνον ἀξέπανγος, ἀλλὰ καὶ πλήρως δεδικαιολογημένη. Θάτι θεωρήσω δῆθεν εὐτύχημα μου, ἐάν εἴναι τῶν δρίων τῶν μικρῶν μου δυγάμεων δυνηθῶ γὰρ ἀνταποκριθῶ εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας ταύτην.

Ἡ Κοινωνιολογία εἶνε πράγματι ή ἐπιστήμη τῶν νεωτέρων χρόνων, καὶ ἀξίζει σήμερον νὰ δογμάτεται Νέα Ἐπιστήμη, δημοκρατικὸν δὲ τὸ δόποιον ἔκαστος αἰώνι χαρακτηρίζει κάθε Ἐπιστήμην, ἥτις γεννᾶται κατ’ αὐτόν, μὲ τὸ δόποιον, εἰς τὸν 18ον αἰῶνα δὲ Ἱωάννης Βαπτιστῆς Βίκος ὠνόμασε τὴν φιλοσοφίαν τῆς ιστορίας καὶ δὲ Dupont De Nemours τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν. Ἀλλ’ δεον δήποτε καὶ ἀν φανῇ τοῦτο παράδοξον, δὲν διστάζω δύμας γὰρ ὑποστηρίξω δτι εἴπερ η Κοινωνιολογία εἶνε ή νεωτέρα μεταξὺ τῶν Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν, εἶνε συγχρόνως καὶ ή ἀρχαιοτέρα. Πῶς δὲ εἶνε τοῦτο δυγατόν; Διὰ τὸν ἔξτης εύκολονότον λόγον, δι’ δν οὐδεὶς μελετήσας τὴν ἔξελιξιν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος δύναται γὰρ ἐκπλαγῇ. Ἀνακύπτει πράγματι ἐκ τούτου ἀπλῆ καὶ θεμελιώδης ἀλήθεια: δτι δὲ ἀνθρωπος φύσει εἶνε ἐγκυκλοπαιδικός, ἀρέσκεται εἰς γεγονοποίησεις, μόνον δὲ μετὰ μακρὰν ἔξελιξιν γεννᾶται αὐτῷ ή βάσις τῆς ἀγαλύσεως καὶ εἰδικοποίησεως. Ἡ φύσις δημιουργεῖ τὸν ἐγκυκλοπαιδικόν, δὲ πολιτισμὸς τὸν εἰδικόν. Ο Ἀλέξανδρος Δουμᾶς μὲ τὴν συνήθη του διαγόνησιν εἶπεν δτι δ εἰδικὸς είναι δ ἡλίθιος τοῦ νεωτέρου πολιτισμοῦ. Ὑπὸ τὴν ἀνευλαβῆ δὲ κάπως ταύτης φράσιν κρύπτεται η ἀδιάσειστος αὕτη ἀλήθεια, δτι δὲ ἀνθρωπος πνευματικῶς ἔξερχεται ἀκέ-

ρωις ἐκ τῶν χειρῶν τῆς φύσεως καὶ μόνον ἢ μάκρα ἔργασία τῆς ιστορίας γεννᾷ τὸ μικρόν, ἀποσπάσματικόν, λεπτομεριακὸν πνεῦμα τοῦ πολιτισμένου ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ διάφορα πεδία δράσεως τοῦ ἀνθρώπινου γοῦ αἱ πρωτόγονοι ἐκδηλώσεις δὲν εἴγαται λεπτομερειακαῖ, ἀλλὰ γενικαῖ, διὸ ἀντανακλῶσι μίαν μόνην ἀποφύγοντα φαινομένου ἢ ἐν μόνον φαινόμενον, ἀλλ᾽ ὀλόκληρον τὸ σύνολον τῶν φαινομένων, ἀτυχία παρουσιάζονται πρὸ τοῦ παρατηρητοῦ. Μόνον εἰς μεταγενέστερον στάδιον παρατηρήσεως γίνεται ἐμφανῆς ἡ ἐπιπλαιότης καὶ ἀτέλεια, αἱ παραμαρτοῦσαι εἰς τὸν πρωτογενῆ τούτον, καὶ χονδροειδῆ ἐγκυροπαιδισμόν. Καὶ συνεπείᾳ τούτου ἀρχίζει ὑπομονητικὴ ἔργασία εἰδικοπαιήσεως, γῆτις περιορίζεται εἰς ἐν μόνον τῶν πολυπλόκων φαινομένων, ὅπερ πρὶν περιελαμβάνετο εἰς τὸ σύνολον αὐτῶν, ἵνα ὑποβάλῃ τὰς ἐκδηλώσεις του εἰς ἐπιμελῆ καὶ ἐπανεολημμένην ἔξετασιν. Οὕτως ἡ διάνοια κέρδιζει εἰς βάθος δ, τι χάνει εἰς ἔκτασιν καὶ ἐπιτυγχάνει θριαμβευτικῶς γὰ διασαφηγίσῃ τὴν ἐσωτέραν συγκρότησιν τοῦ ἔξεταζομένου φαινομένου. Είτα τὸ αὐτὸν πρᾶγμα ἐπαναλαμβανόμενον εἰς ἄλλο τι τῶν εἰδικῶν φαινομένων, καὶ είτα εἰς ἄλλο καὶ εἰς ἄλλο καθορίζει τὴν φύσιν καὶ τὴν ἐξέλιξιν ἐκάστου. Ἀλλ' θταν δλα τὰ κατὰ μέρος φαινόμενα ἐρευνηθῶσι χωριστὰ καὶ βαθύτατα, τότε καθίσταται δυγατή μία συθετικὴ σπουδὴ δλων τῶν φαινομένων τούτων. Τότε ἐκ τῆς ἐπὶ αἰώνας ἐπιδιωχθείσης διαφοροποιήσεως δύναται τις γὰ χωρήσῃ πρὸς τὴν ὀλοκλήρωσιν. Τότε τέλος είγε: δυγατή καὶ ἐπιβαλλομένη ἡ ἀνασύγθεσις τοῦ πρωτογόνου ἐγκυροπαιδισμοῦ εἰς νέον δστις δμώς. δὲν

θὰ εἶναι πλέον, ώς δὲ πρωτόγονος αὐτὸς ἐγκυκλοπαιδει-
σμὸς ἐπιπόλαιος καὶ ἀμαθῆς, ἀλλὰ τούναντίον μεθο-
δικὸς καὶ ἐπιστημονικός, αὐστηρῶς καθωρισμένος καὶ
βασισμένος ἐπὶ τῶν ἀσφαλῶν πορισμάτων τῆς πείρας
καὶ τοῦ θετικισμοῦ.

Ἵδου διθενὲς ἡ μεγαλειώδης παραδοσή, ἣν διέγραψε
τὸ ἀνθρώπιγον πνεῦμα, ἵδου δὲ νόμος τῆς τροχιᾶς,
ὅστις ἀποκαλύπτεται φωτειγῶς ἐν τούτῳ, καθὼς καὶ
ἐν πάσῃ ἑκδηλώσει τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ζωῆς.
‘Ο ἀνθρωπὸς ἀρχίζει ὡν ἐγκυκλοπαιδικὸς καὶ μεθ'
ὑπερηφανείας βεβαιώγει : *homo sum, humani nihil
a me alienum esse puto.* Εἴτα δὲ κουρασμένος ἐκ
τοῦ ἐπιπολάρου καὶ ἀγόνου ἐγκυκλοπαιδισμοῦ, εἰδι-
κοποιεῖται καὶ μὲν ἐπιμεριστικὴν ἔργασίαν ἔξακριδώνει
καὶ ἀποχωρίζει τὸ ἔνα μετὰ τὸ ἄλλο τὰ διάφορα στοι-
χεῖα τοῦ συγόλου τῶν φαιγομέγων. Τέλος δταν τὸ ἔρ-
γον τοῦτο ἐν τινι μέτρῳ συμπληρωθῆ, δταν δλαι αἱ
κατὰ μέρος ἀπόφεις τῆς πραγματικότητος ἔξακριδω-
θῶσι κατὰ βάθος, δ σοφὸς ἐπιχειρεῖ τὴν σύνθεσιν τῶν
ἐπιτευχθέντων πορισμάτων καὶ ἀποκαθιστᾷ οὕτω τὴν
ἐγκυκλοπαιδείαν, δχι πλέον ἐνστιγματικήν, ἀλλὰ λογι-
κήν καὶ ἐπιστημονικήν, ἀναζωγονημένην ἀπὸ τὴν συγ-
δρομήν τῶν καταλληλοτέρων μεθόδων ἔρεύνης καὶ ἀπὸ
τὰ ἀποκτήματά των ἐντὸς τοῦ πεδίου τῶν διαφόρων
εἰδικῶν ἐπιστημῶν. Διὰ τοῦτο, εἰς δλας τὰς ἐπιστή-
μας, μόνον δταν ἀγαλυθῶσι βαθύτατα τὰ διάφορα φαι-
νόμενα καὶ ἀναχθῶσιν εἰς τὰς τελικὰς αὐτῶν αἰτίας,
τότε ἀνακύπτουσιν αἱ φωτειγαὶ ἐκείναι ἐπιστημονικαὶ
συγθέσεις, αἰτινες ἐπαναστατοῦσι τὸ ἀνθρώπιγον πνεῦμα
εἰς τὸ πεδίον τῆς ἔρμηνείας τῶν φαιγομέγων. Ἡτοι
‘Η Κοινωνιολογία

αἱ μεγάλαι συνθέσεις ἀνακύπτουσι τότε μόνον δταν ἡ ἀγάλυσις ἔφθασε τὸ μέγιστον αὐτῆς δριού. Καὶ εἰγαι φυσικόν· διότι αἱ δύο λογικαὶ αὗται μέθοδοι (τῆς συνθέσεως καὶ ἀγαλύσεως) εἰναι ἐσώτατα συγδυασμέναι, διότι μόνον μὲ τὴν ἐμβάθυνσιν εἰς τὰ μικρότερα τῶν φαινομένων, φθάνομεν εἰς τὸ γὰ ἐνοήσωμεν δλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ὅλης καὶ γὰ ἀγαγάγωμεν αὐτὰς δλας εἰς Ἑγιαζον τύπον.

Φωτεινὴ τούτου ἀπόδειξις εἰναι τὸ ἔργον δπερ ἐπετέλεσεν ἡ Κοινωνιολογία. Εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἀγθρωπίνης ἐρεύνης οἱ μελετῶντες τὰ διάφορα κοινωνικὰ φαινόμενα σοφοὶ δὲν ἐμελέτων τοῦτο ἢ ἔκεινο τὸ φαινόμενον, ώς λ. χ. τὸ νομικὸν ἢ πολιτικὸν ἢ θρησκευτικὸν φαινόμενον, ἀλλὰ τὴν κοινωνικὴν ζωὴν ἐν τῇ συγόλῳ τῆς καὶ ἐφαντάζοντο τὴν φύσιν τῶν νόμων της.

Ἐν ἀλλαις λέξεις, οἱ σοφοὶ τῆς ἀρχαιότητος, οἵτινες ἐμελέτων τὰ φαινόμενα τῶν ἀγθρωπίγων διμάδων ἦσαν πράγματι κοινωνιολόγοι, ἀλλ᾽ ἐκοινωνιολόγουν, καθὼς δ κύρ-Γιορδάνης, τοῦ Μολιέρου ἐπεζογράφει χωρὶς γὰ τὸ γνωρίζῃ. Τὰ ἔργα τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους, τῶν δύο διδασκάλων τοῦ ἀγθρωπίγου γέγονος, διομάζονται Πολιτικά, ἀλλὰ πράγματι εἰναι πραγματεῖαι Κοινωνιολογίας, ἀφοῦ περιλαμβάνουσι καὶ ἔξετάζουσιν δλας τὰς διαφόρους ἐκδηλώσεις τῆς Κοινωνικῆς Ζωῆς καὶ πραγματεύονται μετ' ίσης ἀμεροληψίας τὰ νομικά, οἰκονομικά, ήθικά, πολιτικά κτλ. φαινόμενα καὶ μὲ φωτεινὴν εὐγλωττίαν διευκριγίζουσι τὰς ἀμοιβαίας αὐτῶν ἐπιδράσεις καὶ τὸ πολυπλοκώτατον σύμπλεγμά των. Ἡ Κοινωνιολογικὴ

δημαρχών σύγχρονων οι διάφοροι σοφοί ήτο, ώς είναι εύνοητον ἐπιφανειακή, πολλάκις παιδαριώδης, συμπίπτουσα εἰς ἐποχήν, καθ' ἓν, ώς λέγει καὶ δ Μακώλεϋ, ἀντὶ τῆς φιλοσοφίας τῶν πραγμάτων ἐπεκράτει ἡ φιλοσοφία τῶν λόγων. Διὰ τοῦτο τὸ σκεπτόμενον πνεῦμα δὲν ἔδραδυνε νὰ καταγοήσῃ τὴν ἀνάγκην νὰ κατέληῃ ἀπὸ τῶν κενῶν καὶ ἀγόνων γενικοτήτων εἰς τὴν λεπτομερῆ καὶ ὑπομονητικὴν ἀνάλυσιν τῶν διαφόρων κοινωνικῶν φαινομένων. Ἡδη εἰς τὴν ἀρχαίαν Ρώμην δὲν συναντῶμεν πλέον ἔγκυκλο παλικούς συγθέτας τοῦ σκελετοῦ καὶ τῶν γόμων τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, ἀλλὰ τούγαντίον πλήθος εἰδίκων, οἵτινες ἔρευνοῦν μίαν μόνον τῶν κοινωνικῶν ἐκδηλώσεων, τὸ δίκαιον. Όμοίως κατὰ τὸν Μεσαίωνα συναντῶμεν εἰδίκους μελετῶντας μὲν λεπτομέρειαν μελέτης κυττάρων διάφορα κοινωνικὰ φαινόμενα, ἥγουν θεολόγους, καζουϊστὰς κτλ. Οὕτω ἡ δραδεῖα ἐργασία τῆς ἴστορίας ἐπάγω εἰς τοὺς ζωηροὺς καὶ συμμετρικούς τύπους τοῦ Ἑλληνος φιλοσόφου ὑπέσκαπτε τοὺς ραχιτικούς τύπους τοῦ Λατίνου Νομομαθοῦς καὶ τοῦ Μεσαίωνικοῦ γλωσσογράφου. Μὲ τὴν Ἀγαγέννησιν, τὴν ἐποχὴν τῶν Ἀπολυταρχικῶν Κυβερνήσεων καὶ τῶν συγκεντρωτικῶν Κρατῶν, ἀγακύπτουσιν οἱ πολιτικοί, οἵτινες μετὰ μεγαλειτέρας ἢ μικροτέρας ἐπιτυχίας ἀγερευνῶσι τοὺς κανόνας τῆς καλῆς διακυβεργήσεως, παρ' αὐτοῖς δ' ἴστορικοὶ καὶ φιλόσοφοι τῆς ἴστορίας, οἵτινες προσπαθοῦσι νὰ εὑρώσι τοὺς γενικούς νόμους τῆς πολιτικῆς Ἐπιστήμης καὶ Τέχνης. Μεταγενέστερον, δταν, ὑπὸ τὴν μαγικὴν ράθδον τοῦ κεφαλαίου ἐμφανίζονται τὰ γιγάντια ἐργοστάσια μὲ τὴν

πολύχρωμον ἀκολουθίαν λάμψεων, ἀθλιοτήτων καὶ ἀτιμῶν ἐγεννήθη ἡ πολιτικὴ οἰκονομία, ἢτις προετίθετο ἀκριβῶς γὰ μελετήσῃ τοὺς γόμους, καθ' οὓς παράγεται καὶ κατανέμεται ὁ πλοῦτος. Μὲ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν συγαλλαγῶν ἀνεπτύχθη τὸ ἐμπορικὸν δίκαιον, μὲ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἀδικημάτων τὸν δηλητηριώδη τοῦτον καρπὸν τοῦ γεωτέρου κεφαλαιοκρατικοῦ πολιτισμοῦ καθίστατο εἰδικὴ χωριστὴ ἐπιστήμη τὸ ποιγικὸν δίκαιον. Ἡ ἐπιστημονικὴ μελέτη τοῦ πληθυσμοῦ, ἡ μεθοδικὴ παρατήρησις τῆς στατιστικῆς του καὶ τῶν κινήσεών του (δυγαμικὴ) ἔδωσε γένυνησιν εἰς τὴν στατιστικὴν κτλ. Οὕτω δὲ αἱ ποικιλώταται ἀπόψεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καθίστανται ἡ μία μετὰ τὴν ἀλλην ἀντικείμενον μεθοδικῆς καὶ διαθείας σπουδῆς, καὶ ἐπιτυγχάνεται οὕτως ἡ θριαμβευτικὴ ἐκπόρθησις τοῦ πεδίου τῆς γνώσεως τοῦ δλοκληρωτικοῦ σκελετοῦ καὶ τοῦ μαστηριώδους συστήματος τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ἐν συνδλῳ.

Ἄλλ' αἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι προκύψασαι οὕτω ἐκ τῆς ἀναλύσεως τῶν κατὰ μέρος κοινωνικῶν φαιγομένων, προέβαινον ἀσυσχέτιστοι καὶ ἀσύνδετοι, χωρὶς ἡ μία νὰ γνωρίζῃ τὴν ἀλλην. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθὲς δτι αἱ περιληπτικαὶ πραγματεῖαι τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν δὲν παρέλειπον ποσῶς νὰ διμιλήσουν καὶ περὶ τῶν σχέσεων πρὸς τὰς ἀλλας ἐπιστήμας, ἀλλ' εἰς τὰ σχολικὰ αὐτὰ βιβλία, συντεταγμένα κατὰ βούλησιν καὶ μὲ τὸν εἰδικὸν σκοπὸν νὰ χρησιμεύσουν εἰς τοὺς ἔξετασθησομένους, ματαίως ζητεῖ τις ἔγδειξιν, ἔστω καὶ μεμακρυσμένην, δργαγικοῦ δεσμοῦ, συγδέοντος μεταξύ τῶν τὰς διαφόρους κοινώνικὰς ἐπιστήμας καὶ τὰ ἐπ-

αὐτῶν μελετώμενα φαινόμενα. Ὑπῆρχε τότε φιλοσοφία τις τοῦ δικαίου, ἀξιοῦσα, ἢν ὅχι ἄλλο τι, νὰ ἐπαναφέρῃ τὰς διαφόρους νομικάς ἐπιστήμας εἰς δογματικὴν ἑνότητα, ἀλλά, πλὴν τοῦ ἀποσπασματικοῦ χαρακτῆρος τῆς οὕτω ἐπιδιωκομένης ἑνότητος, η φιλοσοφία αὗτη οὐδὲν ἦτο ἡ κενή μεταφυσική, ἔξαγομένη ἐξ αὐθαιρέτων ἀρχῶν καὶ ἀγγοοῦσα ἐγτελῶς καὶ τὰς στοιχειωδεστέρας ἔτι ἀπαιτήσεις τῆς θετικιστικῆς μεθόδου. Ὁ, τι ἀφορᾶ δὲ τὰς ἄλλας κοινωνικάς σπουδάς, αὗται δὲν είχον οὔτε τὴν παραμικροτέραν τάσιν πρὸς ἐνοποιητικὴν σύνθεσιν καὶ περιωρίζοντο μόνον νὰ καταστῶσι περιγραφικὴν ἀφ' ἑνὸς ἐπιστήμης τῶν κατὰ μέρος κοινωνιῶν σχέσεων, καὶ φιλοσοφία τούτων ἀφ' ἑτέρου, γεννῶσαι τὴν ἴστορίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας, τὴν στατιστικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς στατιστικῆς, τὴν γεωγραφίαν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς γεωγραφίας, τὴν οἰκονομικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς οἰκονομικῆς κλπ. Ὡν αἱ πρώται πεζαὶ καὶ ἐμπειρικαῖ, αἱ δὲ δεύτεραι κεναὶ καὶ ἀφηρημέναι.

Ἐν τούτοις, ἐφ' ὅσον προώδευε τὸ κατὰ μέρος ἔργον, καὶ ἐπολλαπλασιάζοντο τὰ ζητήματα, ἐφ' ὧν ἥσκετο τὸ ἔργον τῶν εἰδικῶν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐγένετο ζωηρῶς αἰσθητὴ ἡ ἀνάγκη κεντρικῆς δόδοι τεμνούσης τὰ διάφορα πεδία ἐρεύνης. Ἐν ἄλλαις λέξεις, αὕτη αὗτη ἡ πρόδοσ τῆς ἀναλυτικῆς ἐργασίας καθίστων ἔν τιγι μέτρῳ ἐπείγουσαν τὴν ἀνάγκην συγχετικῆς ἐργασίας. Οὕτω δὲ ἐκ τῶν μερικῶν κοινωνιῶν σπουδῶν τοῦ δικαίου, τῆς ἡθικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς οἰκονομίας, τῆς στατιστικῆς, ἐφθάσαμεν εἰς τὴν ἐπιστήμην τῆς Κοινωνίας μελετωμένης εἰς τὰς συνολικὰς

αὐτῆς ἐκδηλώσεις, ἥτοι εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν. Ὅτιον
τειλεν οὕτω ἡ συνθετική ἐπιστήμη τοῦ Ἀριστοτέλους
καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ πόσον διάφορος! Ὅχι πλέον
ἡ διακοσμητική ἐπιστήμη τῶν λέξεων, φράσεων, ἣν
μᾶς ἔδωσαν οἱ εὔγλωττοι ἑκεῖνοι, ἀλλ᾽ ἐπιστήμη πλή-
ρης παρατηρήσεων, γεγονότων καὶ ἀριθμῶν, καὶ πλου-
σία ἐκ τῶν ἀναριθμήτων καὶ θετικῶν ἀποτελεσμάτων,
εἰς τὰ δόποια ἔφθασαν αἱ μερικώτεραι ἐπιστήμαι
κατὰ τὴν ἀπὸ αἰώνων ἔξελιξίν των. Ἡ δὲ ἐνότης, ἡ
ἐπιτυγχανομένη διὰ τῆς ἐπιστήμης ταύτης δὲν εἶναι
πλέον ἀφηρημένη καὶ μεταφυσική, ὡς ἔκεινη, ἣν
ἡξίου νὰ ἐπιτύχῃ ἡ ἀρχαία ἐπιστήμη, ἀλλὰ συγκε-
κριμένη καὶ θετική. Δὲν κατέρχεται ἐκ τοῦ ὑψους
ἀλλ᾽ ἀνέρχεται ἐκ τῶν κάτω. Δὲν συγάγεται αὐθαι-
ρέτως ἐκ μιᾶς ἰδέας, ἀλλὰ προκύπτει μετὰ κόπου ἐκ
τῶν γεγονότων. Δὲν πρόκειται πλέον περὶ συγκεντρώ-
σεως τῶν ποικιλωτέρων κοινωνικῶν φαινομένων ἐγ
μιᾷ μόνῃ πρώτῃ ἀρχῇ, αἰωνίᾳ καὶ ὑπερασθητῇ,
ἀλλὰ περὶ ἀνακαλύψεως τοῦ ἐνιαίου κυττάρου, ἐξ οὗ
προέρχονται τὰ διάφορα κοινωνικὰ φαινόμενα, περὶ
ἀνευρέσεως τοῦ μοναδικοῦ, ἀπλοῦ καὶ πρωτογόνου φαι-
νομένου, οὗτινος τὰ πλέον διάφορα κοινωνικὰ γεγονότα
εἶναι ἔξελιξις καὶ περαιτέρω ἐπεξεργασία, περὶ ἀγα-
γωγῆς τέλος δλων τῶν γεγονότων τούτων εἰς κοινὸν
παρανομαστήν. Ἡ ἀγακάλυψις λοιπὸν τοῦ κυτταρικοῦ
τούτου φαινομένου, ἡ διαχάραξις τῆς πορείας, καθὼ
ἢν ἀπορρέουν ἐξ αὐτῆς τὰ διάφορα ἄλλα κοινωνικὰ
φαινόμενα, ἡ ἀποκάλυψις τῶν δργανικῶν δεσμῶν,
ὅτινα συγδέουσι τὰ φαινόμενα ταῦτα, ἀναλόγως, τῆς
ἀμοιβαίας αὐτῶν συγγενείας ἢ πρωταρχικῆς ταυτότη-

τος, τέλος ή ἐκ τῆς συγκροτήσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ κυτταρικοῦ φαινομένου συναγωγὴ τῆς συγκροτήσεως καὶ τῶν μεταβολῶν τοῦ κοινωνικοῦ δργανισμοῦ, δστις εἰναι προὶδν τοῦ κυτταρικοῦ τούτου φαινομένου, ἵδον τὸ ἔργον καὶ δ σκοπὸς τῆς Κοινωνιολογίας. Ἡ Κοινωνιολογία ἐν τῇ ἀγωτέρῳ ἀντιλήψει, εἰνε λοιπὸν ἡ ἐπιστῆμη, ἡ σκοποῦσα τὴν μελέτην τῆς ἑνιαίας καταγωγῆς τῶν διαφόρων κοινωνικῶν φαινομένων, τῶν ἀμοιβαίων δεσμῶν των, τῆς συγκροτήσεως αὐτῶν καὶ τῆς δλοκληρωτικῆς ἔξελιξεώς των, τὴν χάραξιν τῆς στατικῆς καὶ τῆς δυναμικῆς τῆς κοινωνίας, τῶν συνθηκῶν τῆς ζωῆς της, τῶν φάσεων, ἀς αὗτη διέρχεται, τῶν διακριτικῶν αὐτῆς χαρακτήρων, τῶν γόμων τῆς διαδοχῆς των καὶ τῶν περιστέρω σταθμῶν τῆς ἔξελιξεώς τῆς κοινωνίας.

Καθὼς βλέπομεν, ἡ Κοινωνιολογία ἔχει λοιπὸν γὰ ἐπιτελέση ἔργον εὑρύτατον, ἀπείρως ἀνώτερον ἐκείνου, δπερ μέχρι τοῦδε εἶχον σκοπὸν αἱ διάφοροι μερικαὶ κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι, ἔργον, δπερ ἐκ πρώτης ὅψεως φαίνεται ἀνώτερον τῶν δυγάμεων ὅχι μόνον ἐνδες ἀνθρώπου, ἀλλὰ πολλῶν γενεῶν ἀνθρώπων. Ἡ δριστικὴ συγκρότησις τῆς ἐπιστῆμης, ταύτης, μόλις σήμερον γεννωμένης, δὲν θὰ εἴγαι λοιπὸν ἔργον ἐνδες ἀνθρώπου, οὔτε μιᾶς γενεᾶς. Ἀλλ ὅσον δήποτε κοπιώδης καὶ δύσκολος, δσονδήποτε χργῆσουσα τῆς συνδυασμένης ἔργασίας πολλῶν φαλάγγων ἐπιστημόνων, δμως ἡ συγκρότησις αὗτη ἀγαμφισθητήτως θὰ λάβῃ χώραν, διότι ἀνταποκρίνεται εἰς ἀγαπόφευκτον ἀνάγκην τῆς ἐποχῆς μας, ἀνάγκης, ητις εἰναι ἡ ἔκφρασις κενοῦ, δπερ βαθύτατα αἰσθάνεται ἡ σημερινή μας μόρφωσις, καὶ διέτι

συγεπώς είναι μοιραίον για έπιτελεσθή καὶ γὰ θριαμ-
βεύση. Ἀσφαλῶς δθεν ἡ νεαρὰ ἐπιστήμη δὲν εὔρεν
ἀκόμη τὸν Νεύτωνά της, οὕτε τὸν Κέπλερόν της.
Ἄλλος δὲ μάρτυς δὲν θὰ βραδύνῃ. Δύναται δὲ
ἀπὸ τοῦδε νὰ προαγγελθῇ δτι ἡ δριτικὴ συγκρότησις
τῆς Κοινωνιολογίας θὰ είναι τὸ καύχημα τοῦ 20οῦ
αἰῶνος, καθὼς ἡ ἔδρυσις τῆς Οἰκονομικῆς Ἐπιστήμης
ὑπῆρξε τὸ καύχημα καὶ ἡ δόξα τοῦ 19ου, ἡ δὲ τῆς
Πολιτικῆς Ἐπιστήμης τὸ καύχημα τοῦ 18ου αἰῶνος.

Ο χαρακτήρ, ἡ φύσις, τὸ περιεχόμενον τῆς νέας
Ἐπιστήμης θὰ φανοῦν σαφέστερον κατὰ τὴν σπουδήν,
ἥν ἀμέσως ἀρχίζομεν, τῶν τριῶν σχολῶν, αἵτινες διε-
ξεδίκησαν ἀλληλοδιαδόχως τὴν ἐπικράτησιν καὶ αἵτινες
δίδουσι τὴν κατεύθυνσιν καὶ τὴν σφραγίδα, ἥτοι τῆς
πνευματικῆς σχολῆς τοῦ Αὐγούστου Κόντ, τῆς βιολο-
γικῆς σχολῆς τοῦ Ἐρβέρτου Σπέγσερ καὶ τῆς οἰκονο-
μικῆς σχολῆς, ἥτις συγήθως διομάζεται σχολὴ τοῦ
Καρόλου Μάρκ. Ἀλλὰ πρὶν ἐπιχειρήσωμεν τὴν σπου-
δὴν ταύτην, δέον νὰ ἀποδάλωμεν σφαλεράς τινας ἀντι-
λήψεις, αἵτινες κρατοῦσιν ἥδη περὶ τοῦ χαρακτήρος
καὶ τῆς δξίας τῆς Κοινωνιολογίας.

Ισχυρίζονται πολλοὶ δτι ἡ Κοινωνιολογία συγχέε-
ται μὲ τὴν Φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας καὶ συγεπώς είναι
ἐπιστημονικὴ πολυτέλεια ἢ οὐδὲν ἀλλο κάμνει παρὰ
νὰ ἀντικαθιστᾶ ἀνευ λόγου ἐπιστήμην ὑπάρχουσαν
ἥδη ἀπὸ μακροῦ. Ἀλλος ἔχουσι, νομίζομεν, ἀδικοῦ. Ἡ
γέα Ἐπιστήμη διακρίνεται ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τῆς
ἱστορίας, διότι αὗτη ἀγαλάνει τὴν κοινωνίαν ἐν τῇ κι-
νήσει της, ἐνῷ ἡ Κοινωνιολογία ἀπεικονίζει τὴν συγ-
λικὴν ὅψιν, δυναμικὴν καὶ στατικήν, ἐν κινήσει καὶ

ἐν στάσει τῆς κοινωνίας. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιδολία ὅτι σήμερον ή Κοινωνιολογία ἀποδίδει μεγαλειτέραν σπουδαιότηταν εἰς τὸ δυγαμικὸν στοιχεῖον ἢ εἰς τὸ στατικόν, ἔξ οὐ καὶ τὸ θεμελιώδες θέμα περὶ τὸ δποτὸν συγκεντροῦνται αἱ βαθύτεραι ἔρευναι τῶν Κοινωνιολόγων εἰναι δύομος τῆς ἐξελίξεως. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἐπεισόδιον τῆς σημερινῆς καταστάσεως τῶν σπουδῶν ἢ ἴδιοτροπία τῶν σπουδαστῶν τῆς Κοινωνιολογίας, οἵτινες κυρίως εἰς τοῦτο προσηλοῦνται, ἀλλ᾽ οὐχὶ ἐσωτερικὸς χαρακτὴρ τῆς νέας ἐπιστήμης, τὰ δόγματα τῆς δποίας θὰ ἐφηρμόζοντο ἀριστα καὶ εἰς κοινωνίαν, καθ' ὑπόθεσιν, ἀδραγοῦσαν, ἀκίνητον.

Ἐξ ἄλλου ή Κοινωνιολογία διακρίνεται τῆς Φιλοσοφίας, τῆς ἱστορίας καὶ κατὰ τοῦτο ἀκόμη, ὅτι δὲν ἀποβλέπει μόνον τὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ἀλλὰ καὶ τὰ γεγονότα τῆς στατιστικῆς, τῆς ἡθικῆς, τοῦ δικαίου, ὅλα ἐν γένει τὰ θεμελιώδη φαινόμενα τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Ἐπὶ πλέον ή φιλοσοφία τῆς ἱστορίας ἥξουν γὰρ ἀναγάγη τὰ ὑπὸ αὐτῆς μελετώμενα γεγονότα εἰς ἐνότητας ταξινομημένας συμφώνως πρὸς ἀρχὰς ἀφηρημένας, μεταφυσικάς, ὑπεραισθητάς, ἐνῷ ή κοινωνιολογία οὐδεμίαν τοιούτου εἴδους ἀρχὴν ἐπικαλεῖται, δὲν περιέχει οὐδεμίαν ἀρχὴν ἐκ τῶν προτέρων ἢ αὐθαίρετον καὶ ἀνάγει τὰ φαινόμενα αὐτῆς εἰς ἐνότητα οὐχὶ ἐπὶ τῇ βάσει ἰδέας τιγος, ἀλλὰ γεγονότων καὶ μάλιστα σειρᾶς φηλαφητῶν γεγονότων, ἐξηκριβωμένων καὶ ἐμπεριστατωμένων.

Δὲν θὰ ἥδυνάμην δὲ γὰ συμφωνήσω οὕτε μετ' ἐκείνων, οἵτινες φρονοῦσιν ὅτι ή Κοινωνιολογία ὑποκαθίστᾳ τὴν πάλαι φιλοσοφίαν τοῦ δικαίου καὶ λαμβάνει

τὴν θέσιν της. Καὶ εἶγαι μὲν ἀληθὲς ὅτι ἡ τοιαύτη γγώμη εὑρίσκει ὑποστήριξιν εἰς τὴν αὐθεντίαν τοῦ ἡμετέρου Ἀρδιγό, διστις τὴν κοινωνιολογίαν δρίζει εἰς τὴν σπουδὴν τῆς φυσικῆς διαμορφώσεως τῆς δικαιοσύνης ἢ τέλος τοῦ δικαίου, ἀλλ᾽ ἡ σπουδὴ τῆς φυσικῆς δημιουργίας τοῦ δικαίου, δὲν εἶναι καθ' ἥμας, ἢ μέρος τοῦ ἔργου, διπερ ἔχει γὰρ ἐπιτελέση ἢ Κοινωνιολογία, ἢτοι τῆς ἐρεύνης διώγμων τῶν ἐκδηλώσεων τῆς διμαρτικῆς ζωῆς.

Ἐκεῖνο τὸ διποῖον δύναται τις καὶ πρέπει ἀληθῶς γὰρ δεχθῆ ἐιγαι ὅτι ἡ Κοινωνιολογία ὑποκαθιστᾶ καὶ τὴν φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας καὶ τοῦ δικαίου, διότι ἀποδίδει πᾶν ὅτι ἐκεῖναι ὑπέσχοντο καὶ τι πλέον. Τὸ αὐτὸ δὲ δύναται γὰρ λεχθῆ καὶ περὶ τῆς φιλοσοφίας τῆς γεωγραφίας, τῆς φιλοσοφίας τῆς οἰκονομικῆς κλπ. αἵτινες πᾶσαι δύναται γὰρ δινομασθῶσι παρελθοῦσαι πλέον καὶ ταφεῖσαι ἐπιστήμαι καὶ ὡν ἡ θέσις δέον ἀναμφισβήτως γὰρ καταληφθῆ ὑπὸ τῆς νεαρᾶς ἥμῶν Ἐπιστήμης. Ὑπό τινα ἐποψιν δύναται τις διθεν γὰρ δεχθῆ ὅτι διὰ τὰς ἐπιστήμας ταύτας ἡ Κοινωνιολογία ἀποτελεῖ καταδίκην εἰς θάνατον, ἀν καὶ θὰ ἢτο ἵσως ἀκριβέστερα γὰρ ἐλέγετο ὅτι αὗται εἰχον ἥδη ἀποθάνει καὶ ὅτι ἡ Κοινωνιολογία οὐδὲν ἄλλο ἔκαμε ἢ γὰρ βεβαιώσῃ τὸν θάνατον αὐτῶν.

Ολιγώτερον ἀκόμη δικαιολογεῖται δ φόδος, διστις προβάλλει πολλαχόθεν ὅτι ἡ Κοινωνιολογία θὰ κανονίζῃ τὰς ἄλλας κοινωνικὰς Ἐπιστήμας ἐντὸς τῶν τρομερῶν δαιδάλων της. Ἡδη δ Conite ἐθεβάλου ὅτι παρὰ ταῖς κατὰ μέρος ἐπιστήμαις, αἵτινες πραγματεύονται ἀπλάς διμάδας φαινομένων διμογενῶν ὑπάρχει;

θέσις δι' ἔκείνας, αἵτινες προτίθενται νὰ συστηματοποιῶσι καὶ συσχετίζωσι τὰς ἀνακαλύψεις τῶν ἐπιστημόνων τῶν διαφόρων ἐπιστημῶν. Ἡ Κοινωνιολογία δ' ἀκριβῶς ἔχει τὴν συστηματοποίησιν καὶ συγάρτησιν τῶν πορισμάτων τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἀνάγουσα αὐτὰς εἰς κοινὸν παρονομαστὴν καὶ διεξαχριθώνουσα τὴν ἀναγκαίαν καταγωγήν των ἐξ ἐνιαίας δμάδος αἰτιῶν ἢ παραγωγικῶν φαινομένων. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη συγάρτησις μακρὰν τοῦ γὰ ἀπειλῆ τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν αὐτονομίαν τῶν μερικῶν ἐπιστημῶν, αἵτινες μέχρι τοῦδε ἀσχολοῦνται μὲ μερικὰ κοινωνικὰ φαιγόμενα, τούναγτίον προϋποθέτει ταύτας καὶ βασίζεται ἐπ' αὐτῶν. Οὐδὲν δθεν σφαλερότερον τῆς γνώμης δτι θὰ ὑπερακοντισθοῦν καὶ θὰ διαλυθοῦν ἀπὸ τὴν νέαν Ἐπιστήμην τῆς Κοινωνιολογίας, διότι αὕτη ἔχει σχέσιν πρὸς ἔκείνας οἶαν τὸ συμπέρασμα πρὸς τὴν προϋπόθεσιν, οὔτε δύγαται δέ ποτε γὰ τὰς ἀντικαταστήσῃ ἢ γὰ τὰς ἔκμηδενίσῃ. Οὐδὲν δὲ βεβαιότερον τότε δτι ἔκάστη τῶν κατὰ μέρος Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν θὰ διατηρήσῃ ἀκόμη καὶ μετὰ τὴν συγχρότησιν τῆς Κοινωνιολογίας ἀναλλοίωτον τὸν λόγον τῆς ὑπάρχειώς της καὶ ἀμείωτον τὸν κύκλον τῆς δράσεώς της.

Ἀλλ' ἀκόμη καὶ ἄλλο. τι. Δὲν ἀρκεῖ ἡ Κοινωνιολογία γὰ μὴ καταργῇ τὰς κατὰ μέρος κοινωνικὰς ἐπιστήμας, ἀλλὰ δέον νὰ τὰς ζωογονῇ, γὰ τὰς γονιμοποιῇ, γὰ τὰς εὐρύνῃ, γὰ δίδῃ αὐταῖς νέαν ἀτμόσφαιραν καὶ γὰ τὰς ὑψώνῃ εἰς ἀνωτέραν σύνθεσιν. Συλλαμβάνουσα τὴν κυκλοφοροῦσαν καὶ συγέχουσαν τὰ διάφορα κοινωνικὰ φαιγόμενα λύμφην, ἀποκαλύπτει τὴν μυστικὴν αἰτίαν, ἥτις τρέφει τὴν συνεχῆ αὐτῶν πο-

ρείαν και τὴν ἀπαυστον ἀμοιβαιότητα, θίγουσα δὲ οὐσιαστικῶς τὰ ἀποτελέσματα τῶν κατὰ μέρος κοινωνικῶν ἐπιστημῶν, ἀποδαίγει συγχρόνως ἀγεκτίμητον δργανὸν ἐρεύνης. Ὡδη δὲ ὑπὸ τὴν μαγικὴν πνοήν τῆς νέας κοινωνιολογικῆς συγθέσεως παρουσιάζονται αἱ παλαιαὶ εἰδικαὶ κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι, ὡσεὶ ἀφυπνιζόμεναι ἐκ ληθάργου και ἐμφαγίζονται μὲ νέον σφρίγοις. Ἡ ἴστορία παύει γὰ εἶναι ἡ μονότονος χρονογραφία τῶν στρατιωτικῶν και δικαστικῶν περιπτετιῶν και καθίσταται δυγαμικὴ διήγησις τῶν ἀνθρωπίνων μεταβολῶν και ἔξελιξεως. Tὸ δίκαιον ἐγκαταλείπει τὴν παλαιὰν τυπολατρείαν (formalismo) και τὰς κενὰς λεπτολογίας, ὑφ' αἵς ἐσκωρίαζε, ἵγα εἰσέλθη εἰς τὴν βαθεῖαν ἀγάλυσιν τῶν ζωντανῶν σχέσεων τῶν ἀτόμων και τῶν κοινωνικῶν τάξεων.

Ἡ πολιτικὴ οἰκονομία καθίσταται κοινωνικὴ οἰκονομία, ἀναζωογονεῖται ἀπὸ τὴν ἐπαφὴν τῆς γονίμου θεωρίας τῆς ἔξελιξεως και ἀρχίζει ἐπιτυχῆ τὴν μορφολογικὴν μελέτην τῶν σχέσεων ἰδιοκτησίας και ἐργασίας κατὰ τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ἴστορίας. Ἡ ποινικὴ ἐπιστήμη δὲν εἶγαι πλέον τὸ πένθιμον δόγμα τῆς ἔξολοθρεύσεως και τῆς ἀντεκδικήσεως, δπερ ἀπαιτεῖ μαρτύρια και θάνατον τοῦ ἐνόχου, ἀλλὰ καθίσταται θεωρία ἐπιεικείας και συγγνώμης, ἀντιλαμβανομένη και συμπονοῦσα τὸν ἐγκληματίαν, ὡς προϊόν ἀναπόφευκτον μοιραίων ἀσυμμετριῶν. Τέλος δὲν ὑπάρχει ἐπιστήμη σχετικὴ πρὸς πλευράν τινα τοῦ κοινωνικοῦ πολυέδρου, ήτις γὰ μὴν ἀρύεται ἀγεκτίμητον δφελος και ζωηρὰν ὥθησιν ἐκ τῆς νέας ἐνοποιητικῆς ἐπιστήμης, ήτις, ὡς ἄριστα παρατηρεῖ δ Βάγη, δὲν ἀποτελεῖ μό-

νογ τὸ κεντρικὸν σημεῖον, εἰς δὲ ἀναφέρονται δλαι αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστήμαι, ἀλλὰ καὶ τὴν ρίζαν καὶ τὸ κοινὸν θεμέλιον αὐτῶν. Εἶναι ἐπιστήμη συνθετική καὶ συγδετική ἀφ' ἑνός, μήτηρ ἰθύγουσα ἀφ' ἑτέρου.

"Οτι νὴ Κοινωνιολογία πόρρω ἀπέχει εἰσέτι τοῦ ἴδεώδους τούτου εἶναι τι, ὅπερ οὐδεὶς λογικὸς ἀγθρωπὸς θὰ ἀμφισβητήσῃ. Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει δῆμος ἐξ ἄλλου ἀμφιβολία διτὶ νέα ἐπιστήμη δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τὴν αὐστηρότητα ἔκεινην τῆς μεθόδου, τὴν ἀκρίβειαν τῶν θεωρημάτων καὶ τῶν νόμων, οἵτινες ἀποτελοῦν τὸν χαρακτῆρα καὶ τὴν οὐσιαστικὴν ἀπαίτησιν ἐπιστήμης, ἀξίας τοῦ ὀνόματος τούτου. Ταῦτα παραδεχόμενος, δὲν δύναμαι ή νὰ θεωρήσω ὑπερβολικὸν καὶ παράλογον τὸν μυστικισμὸν καὶ τὴν ἀρνησιν, οἵτινες κατακλύζουσι τὴν γεαρὰν ἐπιστήμην καὶ τείνουσι γὰρ ἐμποδίσωσι τὰ πρῶτα καὶ θαραλλέα αὐτῆς βῆματα ἐν τῇ βραχείᾳ αὐτῆς πορείᾳ πρὸς τὴν ἀληθείαν.

"Αλλοι δισταγμοὶ προβάλλουν δύσον ἀφορᾶς τὴν σοβαρότητα τῆς νέας ταύτης ἐπιστήμης. Καὶ ἐγὼ δὲν ιδιος πρὸ 20 ἑτῶν ἔξεφράσθην μὲν φράσεις ἀνευλαβεῖς πως περὶ τῆς ἐπιστήμης μας ταύτης. Ἀλλὰ διὰ τοῦτο δὲν πρέπει γὰρ τιμωρηθῶ διὰ τοὺς λόγους μου ἔκεινους, τοῦτο μὲν διότι ἀφεώρων οὗτοι δευτερεύοντά τιγα ἔργα καὶ δὲν ἔθιγον ποσῶς τὰ ἔργα τῶν μεγάλων διδασκάλων, πρὸς οὓς πάντοτε ἐπέδειξα τὸν πλέον ἀπεριόριστον σεβασμόν, τοῦτο δὲ διότι ἀφεώρων τὴν Κοινωνιολογίαν ἐπὶ βιολογικῆς βάσεως ήτις καὶ ἐπεκράτει τότε καὶ δὲν ἔθιγον, εἶναι ἀδύνατον γὰρ θίξωσι, τὴν πρόσφατον κοινωνιολογικὴν ἐπιστήμην, ήτις στερεοῦται δυσημέραι ἐπὶ τῆς ἀσαλεύτου βάσεως τῆς οἰκονομικῆς ἀναλύσεως.

Βασιμοτέρα είνε άλλη τις παρατήρησις, γιατίς ἔγειρεται κατά τῆς Κοινωνιολογίας. Λέγουσι συγήθως δτι ἡ ἐπιστήμη αὕτη δὲν ἔφθασεν εἰς γραμμήν τινα ἀληθείας, ἐφ' ἣς γὰρ συμφωνήσασιν δλοι οἱ συγγραφεῖς, ἀλλὰ τούγαντίον οἱ κοινωνιολόγοι είνε διηγημένοι εἰς πλῆθος διαφωνουσῶν σχολῶν, ἢ δὲ ἀποκέντρωσις αὕτη φθάνει μέχρις ἀτομισμοῦ, ὥστε γὰρ δύναται περὶ αὐτῆς γὰρ ἐπαναληφθῆ τὸ κλασσικὸν ρητόν: *quot capita tot sententsia.* Ἀλλὰ τοιαύτη δμως, πράγματι, κατηγορία δύναται γὰρ ἔγερθη καὶ κατὰ πολλῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, τὴν στερέοτητα καὶ τὸν σεβασμὸν πρὸς τὰς δποίας οὐδεὶς θὰ ἐτέλμα γὰρ ἀμφισβητήσῃ. Λ. χ. καὶ εἰς τὴν Πολιτικὴν Οἰκογομίαν αἱ γνῶμαι τῶν συγγραφέων διίστανται καὶ ἐνίστε εὑρίσκονται εἰς ἀπόλυτον ἀντίθεσιν. Οἱ συντηρητικοὶ μάχονται μὲ τοὺς σοσιαλιστάς, οἱ κήρυκες τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου μάχονται κατὰ τῶν συγγρόων τῶν προστατευτικῶν δασμῶν, οἱ μονομεταλλισταὶ κατὰ τῶν διμεταλλιστῶν. Εἰς τὸ ποιγικὸν δίκαιον ἡ κλασσικὴ σχολὴ μάχεται κατὰ τῆς θετικῆς σχολῆς. Οὐδὲ μικροτέρα είνε ἡ ἀντίθεσις εἰς τὰς φυσικὰς ἀκόμη ἐπιστήμας. Εἰς τὴν βιολογίαν λ. χ. οἱ Λαμάρκ, Δάρβιν, Βάισμαν, Νεγκέλι, Ροῦ, Κόπ, είνε ἀρχηγοὶ θεωριῶν ἀντιθέτων ἀλλήλαις. Ἀκόμη πλέον τὸ σχῆμα εἰσχωρεῖ καὶ εἰς τὰ μαθηματικά, δπου ἡ ἀντευκλίδειος γεωμετρία (στηριζομένη ἐπὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ γγωστοῦ θεωρήματος, δτι αἱ τρεῖς γωνίαι ἔνδος τριγώνου ἰσοῦνται πρὸς 2 δρθάς) ἀπειλεῖ μὲ αὔξουσαν ἐπιτυχίαν τὰ αἰώνια δόγματα τοῦ Εὐκλείδου. Οὐδεὶς δμως ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν τούτων διαφωνιῶν σκέπτεται γὰρ ἀρυσθῆ ἐπιχειρεῖ

ρήματα ἔγαντίον τῆς ζωτικότητος τῶν ἐπιστημῶν τούτων. Τούγαντίον, αἱ διαφωνίαι καταὶ εἶνε τὸ μᾶλλον ἀλάθητον σύμπτωμα ζωῆς, σφριγώσης εἰς τὰς πνευματικὰς ταύτας ἑκδηλώσεις, ἐνῷ εἰς τὰς παλαιὰς ἐπιστήμας καὶ κατὰ τὰς παραμονὰς τῆς δύσεώς των ἀρχίζει ἀπελπιστικὴ δμοφωγία ἀπόψεων καὶ ἰδεῶν. Διὰ τοῦτο εἰς τὴν νομισματολογίαν λ. χ. δὲν ὑπάρχουν διαφωνοῦσαι σχολαῖ, οὔτε καθόσον γνωρίζω, εἰς τὴν μηλολογίαν. Ἀλλοίμονον δμως εἰς τὰς ἐπιστήμας, δταν ἀρχίζουν νὰ δμοιάζουν πρὸς τοὺς πύργους ἐκείνους τῆς σιωπῆς, οἵτινες ὑφοῦνται εἰς τὰς ἐρήμους πεδιάδας τῶν Ἰνδιῶν, καὶ δπου τὰ πτώματα μένουσιν ἔρματα τῶν κοράκων καὶ τῶν γυπῶν! ἀλλοίμονον εἰς αὐτάς, δταν καθίστανται μαυσωλεῖα τοῦ πνεύματος, δπόθεν κρέμονται σκελετώδη δόγματα, ἀτινα μόλις λείχει ἡρέμα ἢ εὐγοῦμχος κριτικὴ δλίγων γλωσσογράφων!

Λέγεται ἀκόμη κατὰ τῆς Κοινωνιολογίας δτι στρεῖται στερεᾶς βάσεως. Λέγεται δτι εἰνε ἀωρος ἀκόμη γενικοποίησις, καὶ τέλος σατυριζομένων τῶν νεο-εγκυκλοπαιδιστῶν, λέγεται δτι οὔτοι ἐγέννησαν θηγοι-γέννητον.

Εἰναι αὗται σοδαραῖ, ὡς πᾶς τις διλέπει, παρατηρήσεις, ἀλλ ἀίτινες δμως δὲν δύνανται, δὲν πρέπει νὰ μᾶς σταματήσουν εἰς τὴν δδὸν τῆς νέας προμηθεϊκῆς Ἐπιστήμης.

Εἰς ἐκείνους, οἵτινες λσχυρίζονται δτι ἡ Κοινωνιολογία στρεῖται ἀσφαλοῦς βάσεως, ἀπαγτῶ δτι αἱ στρεώτεραι οἰκοδομαὶ ἀνηγέρθησαν παρὰ τοὺς νόμους τῆς στατικῆς καὶ λσορροπίας. Οὕτω παρ δλους τοὺς

νόμους τῆς στατικῆς ἀνηγέρθη δὲν Ρώμη ὀδειλσκος τοῦ Ἀγίου Πέτρου, δοτις δμως προκαλεῖ ἀτρόμητος τὴν ἐπιρροὴν τῶν αἰώνων. Καὶ αὐτοὶ οἱ μαθηματικοὶ ὑπολογισμοὶ δὲν στηρίζονται πάντοτε ἐπὶ ἀσαλεύτων βάσεων, τόσον ὡστε Γάλλος τις μαθηματικὸς ἦγαγκάσθη γὰρ εἶπη εἰς ἀμφιβάλλοντας τινὰς περὶ τούτου : Allez en avant la foi vous viendra. Καὶ ἥμεται δθεν ἀς εἰμεθα εὐχαριστημένοι ἐὰν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν ἐδόθη γὰρ φθάσῃ εἰς τὸν μέτριον ἔκεινον βαθμὸν στερεότητος καὶ βεβαιότητος, δην καὶ αὐτοὶ αἱ βεβαιότεραι καὶ ἀκριβέστεραι ἐπιστήμαι δὲν ἀξιοῦσιν δτι ὑπερέθησαν.

Εἰς ἔκεινους, οἵτινες ισχυρίζονται δτι ἡ Κοινωνιολογία είναι ἀωρος ἐπιστήμη ἀπαντῶ δτι ὅλαι αἱ μεγάλαι δημιουργίαι τοῦ ἀνθρώπου είναι φύσει ἀωροι. Οὔτε ἥδύνατο γὰρ εἰχον ἄλλως, ἀφοῦ οἱ νεωτερισμοὶ παράγονται μόνον βιάζοντες τὸ μονοθεϊστικὸν περιβάλλον ἐντὸς τοῦ ὅποιου είναι ἀδύνατον αὐτοῖς γὰρ εὑρωσι τοὺς καταλλήλους δρους πρὸς ὡρίμασιν τῶν νέων ἰδεῶν. "Αωρος είναι ἡ ἐπιστημονικὴ ἔνότης πρὸς ἣν τείνει ἡ Κοινωνιολογία ; "Εστω. "Αλλὰ μήπως ἡ Ἰταλικὴ ἔνότης δὲν ἔθεωρεῖτο ἀωρος, ἀπὸ τοὺς αὐθεντικώτερους ἀγδρας ἡμῶν εἰς τὰ 1848 καὶ 1859 ; καὶ δμως αὗτη ἐπραγματοποιήθη θριαμβευτικῶς. "Ἐν Γερμανίᾳ τῷ 1870, ἐπιφανῆς σοφὸς δ Ρόσερ ἀπεφαίνετο δτι ἡ ἐποχὴ δὲν ἦτο ὡριμος διὰ τὴν Πολιτικὴν Ἐνότητα τῶν Γερμανῶν, δτι οἱ Ιστορικοὶ δροι τῆς χώρας δὲν ἐπέτρεπον τοῦτο ἀκόμη. Καὶ δμωςδ Βίσμαρκ ἐπραγματοποίησε ταύτην θριαμβευτικῶς μετά τινας μῆνας. "Αωρού ἐκάλουν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δούλων τῆς

³ Αμερικής τῷ 1864 καὶ δμως αὕτη ἐψηφίσθη καὶ ἐθριάμβευσε. "Αωρος εἰσέτι χαρακτηρίζεται σήμερον ἡ φεμινιστικὴ κίνησις καὶ δμως στέφεται αὕτη μὲ τὰς ἐνδοξοτέρας ἐπιτυχίας εἰς δλα τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη. Κατηγορεῖται ὡς μὴ ὥριμον κίνημα δ σοσιαλισμὸς καὶ δμως ἡ νομοθεσία τῶν πλειστον πεπολιτισμένων κρατῶν ἐπηρεάζεται βαθύτατα ἐξ αὐτοῦ. Τέλος δύναται τις νὰ εἴπῃ δτι δλα τὰ μεγάλα καὶ ὥραία πράγματα ἐγεννήθησαν προώρως. Διὰ τοῦτο εἰς τοὺς κηρύσσουτας τὴν Κοινωνιολογίαν ἀωρον δυνάμεθα νὰ ἀπαγτήσωμεν, ἐξ αὐτῶν ἀριστόμενοι τὸ ἐπίχειρημα, δτι διὰ τοῦτο τὸ μέλλον αὔτῆς προοσιωγίζεται μέγιστον.

Τέλος ἔκεινοι, οἵτινες ισχυρίζονται δτι οἱ κοινωνιολόγοι ἐγέννησαν θυησιγέννητον μοῦ ἐνθυμίζουν θρῦλον, δτις ὡς ίστορεῖ δ Ἰωάννης Βιλλάμ, ἔζη κατὰ τὸν μεσαίωνα εἰς τὰς πεποιθήσεις τῶν Φλωρευτιγῶν, καὶ δτις κατὰ τὸν Δασσάλ ζῆ ἀκόμη σήμερον παρὰ τοῖς Λαοῖς καὶ καθ^δ δν ὁ λέων γεγνᾶται νεκρὸς καὶ δτι οἱ βρυχηθμοὶ τοῦ πατρός του δίδουσιν αὐτῷ τὴν ζωήν. "Εστω, καὶ οἱ Κοινωνιολόγοι ἐγέννησαν νεκρογέννητον, ἀλλὰ τόσον ἐφώναζαν, τόσον δδύροντο ἐπὶ τοῦ πτώματός του, ὥστε τοῦτο ἀπροσδοκήτως ἀνέστη, ἔλαβε πνοὴν καὶ τώρα είναι λαιμπρόν, ὥραίον, ζωηρόν, ὑπερήφανον, κιγοῦν τὴν ὥραίαν χαίτην του εἰς θαυμασμὸν καὶ ὑπερηφάνειαν ἔναγτι τῶν τρομερῶν ἀντιπάλων του.

II

Η ΕΠΙ ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

‘Η μεγάλη πνευματική κίνησις, εἰς ḥην δφείλει τὴν γέννησιν της ἡ σύγχρονος Κοινωνιολογία ἥρχισεν ἐν Γαλλίᾳ, τῇ χώρᾳ εἰς ḥην ἔχει ἀνατεθῇ φαίνεται, τὸ ἔργον θαυμαστῆς ὠθήσεως τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος τὰ ἀποτελέσματα τῆς δποίας συστηματοποιοῦσι. Ἡ γονιμοποιοῦσιν εἴτα οἱ ἄλλοι λαοί. Καὶ πράγματι, δ Σαὶν Σιμόδῳ εἰς τὰ δημοσιεύματά του, (ἀρχαὶ 19ου αἰῶνος) καὶ εἰς τὰ μαθήματά του πρὸς τοὺς πιστούς του μαθητὰς ἔθεσε τὰ πρῶτα θεμέλια τῆς νέας ἑνοποιητικῆς ἐπιστήμης. Ὡς δὲ καὶ δ Πλάτων καὶ δ Ἀριστοτέλης, οὕτω καὶ δ Σαὶν Σιμόδον διετήρησε τὸ δγομα «Πολιτικὸν» εἰς τὸ ἀντικείμενον τῶν δνειροπολήσεών του, ἀλλὰ σπεύδει δμως νὰ προσθέσῃ δτι ἡ Πολιτικὴ δὲν πρέπει γὰ ἀσχολεῖται ἀποκλειστικῶς μὲ τὴν σύνταξιν τῶν πολιτειῶν, ἀλλὰ καὶ γὰ ἔρευνα τοὺς γόμους τῆς ὑπάρξεως καὶ ἀγαπτύξεως δλοκλήρου τῆς κοινωνίας.

Διὰ τοῦτο τὰ ἔργα του περιλαμβάνουσι πράγματι δλόκληρον τὸ ἔδαφος τῆς Κοινωνιολογίας. Δὲν πρέπει δμως εἰς τὰ σχεδὸν ἀγοργάνωτα ἔργα τοῦ Σαὶν Σιμόδον νὰ ζητήσωμεν συστηματοποίησιν, ἔστω καὶ ἀτελῆ τῆς γέας ἐπιστήμης, οὕτε κἄν σειράγι θεωριῶν αὐστηρῶς διατυπωμένων καὶ συγηρτημένων. ‘Αλλ’ οὕτε καὶ πρέ-

πει νὰ μᾶς φανῇ παράξενον, ἐὰν εἰς τὰ ἔργα τοῦ παραδόξου τούτου συγγραφέως, δστις ἥθελε νὰ καταστῇ εἰδος βιομηχανικοῦ Πάπα καὶ γὰ ἐμπιστευθῆ τὴν κυβέρνησιν τῶν φιλοσόφους καὶ τραπεζίτας, σύναντωνται ἀνὰ πᾶν θῆμα ἀπόψεις περίεργοι καὶ ἴδεις χιμαρικαί. Ἐγ τούτοις ἀνὰ μέσον τῶν φαντασιωδῶν γνωμῶν καὶ τῶν ὑπερδολικῶν οὐτοπιῶν, εὑρίσκομεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Σαίν Σιμὸν παρατηρήσεις τιγάς ἀληθῶς βαθείας καὶ μεγαλοφυεῖς, ἃς ἀπεθησαύρισαν οἱ μετ' αὐτὸν Κοινωνιολόγοι. Ὁ Σαίν Σιμὸν δὲν αἰρεται ἀκόμη μέχρι τῆς ἀντιλήψεως μεγάλου τιγος νόμου, τῆς ἐξελίξεως, δστις προσταται τῆς ζωῆς τῶν ἀγθρωπίνων κοινωνιῶν, ἀλλ' ἐξ ἄλλου δμως δὲν εἶναι ἀπολιθωμένος εἰς τὸ δόγμα ἐκεῖνο τῆς ἀδρανείας, δπερ χαρακτηρίζει τὰς κοινωνικὰς δνειροπολήσεις τῆς ἀρχαιότητος καὶ τοῦ Μεσαίωνος. Δέχεται δτι αἱ κοινωνίαι δὲν μένουν ἀδρανεῖς, κινοῦνται, ἀλλ' δτι ἡ κίνησίς των δὲν εἶναι διαρκής πρὸς τὰ ἐμπρός, ἀλλ' δτι εἶναι κυματοειδής, διακεκομένη καὶ μὲ δπισθοδρομήσεις καταστρεπτικάς. Καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀντιλήψεώς του ταύτης, φθάνει εἰς τὴν θεμελιώδη διάκρισιν τῶν ἐποχῶν εἰς ἐποχὰς δργανικὰς καὶ ἐποχὰς κρισίμους. Εἰς τὰς πρώτας, λέγει, δλα τὰ ἔργα τῆς ἀγθρωπίνης δράσεως ταξιγομοῦνται, προβλέπονται, συνδυάζονται ἀπὸ γενικῆς τιγος θεωρίας, δ δὲ σκοπὸς τῆς κοινωνικῆς δράσεως εἶναι σαφῶς καθωρισμένος, ἐνῷ εἰς τὰς δευτέρας κάθε δμαδικὴ δράσις, κάθε συγδυασμὸς δράσεων ἐκλείπει, ἡ δὲ κοινωνία οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἡ ἀθροισμα ἀτόμων μεμονωμένων καὶ ἀνταγωγίζομένων. Ἡ ἀντιληψίς αὕτη ἐμφαγίζεται εἰς τὰς ἀρχαίας

θρησκευτικάς κοσμογονίας, αἵτινες διακρίνουσι τὰς ἐνδέξους ἐποχάς ἀπὸ τὰς ἐποχάς τῆς παρακμῆς, καὶ θὰ ἡδύγατό τις γὰρ ἀναφέρῃ ώς προδρόμους τοῦ Σαιν-Σιμόν, τὸν Ἀγιον Ἰωάννην, τοὺς προφήτας τοῦ Ἰσραήλ, οἵτινες ἐπροφήτευον τὰ μεγαλεῖα καὶ τὰς πτώσεις τῶν Ἐθνῶν καὶ τὸν συγγράφεα τοῦ βιβλίου τοῦ Δανιήλ, δπου ἀκριβῶς διὰ τοῦτο, δ Ἐργέστος Ρενάν εὑρίσκει καὶ χαιρετίζει τὸν ἰδρυτὴν τῆς φιλοσοφίας τῆς ἴστορίας. Ἄλλος δὲ θεωρία τοῦ Σαιν-Σιμόν συγάπτεται ἀμεσώτερον εἰς τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Vico περὶ κυκλικῶν περιόδων (corsi ericorsi) καθ' ἄς πολιτισμός τις ἔξαφαγίζεται διὰ γὰρ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ ἄλλον, δην διαδέχεται μετὰ αἰώνας τινας δ προηγούμενός του. Ἡ γνωστὴ ἴστορία κατὰ τὸν Σαιν-Σιμόν, δύο μόνον δργανικάς ἐποχάς παρουσιάζει, τὴν Ἀνατολικὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν καὶ τὸν Μεσαίωνα, ἄς διεδέχθησαν δύο κρίσιμοι ἐποχαί, δ Ἐλληνορωμαϊκὸς κόσμος καὶ δ νεώτερος, ἄλλος ἡδη βαίνομεν πρὸς τὴν τρίτην δργανικὴν ἐποχὴν, τὴν ἐποχὴν τῆς εἰρήνης, τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῆς ἴσορροπουμένης διοργανώσεως, ἥτις θὰ διαδεχθῇ τὴν περίοδον τῆς κρίσεως, ὑφ' ἧς κατατρυχόμεθα καὶ θὰ πραγματοποιήσῃ δριστικῶς τὴν κοινωνικὴν ἴσορροπίαν.

Δὲν εἶναι ἀνάγκη γὰρ τονίσω ἐνταῦθα πᾶν δ, τι τὸ αἴθαλρετον καὶ φαγτασιῶδες περιλαμβάνεται εἰς τὴν Σαιγισμονικὴν ταύτην σύνθεσιν, ἥτις ἔξαίρει τὴν μορμιώδη καὶ ληθαργικὴν Ἀνατολικὴν ἐποχὴν καὶ σκοτεινὴν καὶ ἀγρίαν ἐποχὴν τοῦ Μεσαίωνος, χαρακτηρίζουσαν αὐτὰς ως ὅργανικάς ἐποχάς, διὰ γὰρ ἀναγάγη εἰς μορφὴν φαιγομένων κρισιμότητος καὶ παθολογικῶν

άνωμαλιών, περιόδους μηνημειώδεις, τὰς ἐγδόξοτέρας τῆς ἀνθρωπότητος, ώς ή Ἐλληνολατινική περίοδος καὶ η γεωτέρα. Ούδε καλλίτεραι εἶναι αἱ παρατηρήσεις τοῦ Σαίγ-Σιμόν ἐπὶ τοῦ μεγάλου προβλήματος τῆς Κοινωνιολογίας, τοῦ σχετικοῦ μὲ τὴν αἰτίαν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ὁ μεγαλοφυής ὅμως οὗτος σοφὸς ἔχει βεβαίως τὴν ἀξίαν διεκρίνει τὴν ὑπαρξίαν καὶ τὴν σημασίαν τοῦ μεγάλου τούτου προβλήματος τῆς κοινωνικῆς αἰτιοκρατίας, ἀλλ᾽ δταν ἡθέλησε γὰ τὸ λύση ἐπεσεν εἰς τὸν πλέον ταλαντευόμενον ἐκλεκτισμόν. Διότι οὗτος ισχυρίζετο διε καθε πολιτικὸν σύστημα στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ισχύοντος φιλοσοφικοῦ καὶ οἰκονομικοῦ συστήματος, εἰσάγων οὕτω τὸν φιλοσοφικὸν ἐκεῖνον δυαδισμόν, ἔξ ού, δυστυχῶς, ἐμπγέονται καὶ τόσοι σημερινοὶ ἀκόμη Κοινωνιολόγοι, ἀλλ᾽ δστις εἶγαι πνευματικῶς δλέθριος καὶ ἀπολύτως ἀκατάλληλος γὰ συγδυάση συστηματικῶς τὸ σύνολον τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Ἐν τούτοις ἀξιοσημείωτοι εἶναι παρατηρήσεις τινὲς μεγάλης ἀξίας, ἃς συγαντώμεν εἰς τὰ ἔργα τοῦ Σαίγ-Σιμόν, ώς ἐκείνη λ. χ. τῆς ἐξελίξεως τῆς κοινωνίας κατὰ τρία στάδια, θεολογικόν, μεταφυσικόν καὶ θετικόν, γῆτις ἀνεπτύχθη βραδύτερον ἐν πλάτει ὑπὸ τοῦ Αὔγούστου Κόντ, ἐκείνη περὶ ἀντιθέσεως τῶν κοινωνιῶν εἰς στρατιωτικάς καὶ βιομηχανικάς, γῆν εὑρίσκομεν βραδύτερον παρὰ τῷ Κόντ καὶ Σπένσερ καὶ αἱ συγήθεις παρατηρήσεις περὶ τῆς ἀπορροίας τῶν πολιτικῶν φαινομένων ἐκ τῶν οἰκονομικῶν παραγότων, δπερ τούτεις σήμερον κατὰ τρόπον πολὺ ἀποφασιστικώτερον. ὑπὸ τῆς γεωτέρας Κοινωνιολογικῆς Σχολῆς, τῆς λεγομένης σχολῆς τοῦ ιστορικοῦ ὄλισμοῦ.

“Ομως παρ’ δλα τὰ σοθαρὰ ταῦτα σημεῖα δ
Σαίν—Σιμὸν ἀγῆκε πάντοτε εἰς τὴν προϊστορίαν τῆς
Κοινωνιολογίας, ήτις δὲν γίνεται. Ἐπιστήμη παρὰ πολὺ¹
δραδύτερον καὶ χάρις εἰς ἄλλον Γάλλου συγγραφέα,
τὸν Αὐγούστον Κόντη προερχόμενον καὶ ἀπὸ τὴν Σαίν-
Σιμονικὴν σχολῆν, καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόψεων ἀνεξάρ-
τητον ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῆς σχολῆς ταύτης. Οὗτος
ἔχει μάλιστα τὴν ἀξίαν, ἢν δὲν θέλομεν νὰ ὑπερβά-
λωμεν, διτὶ ἔβαπτισε τὴν ἐπιστήμην μὲ τὸ διγομα, διερ
φέρει σήμερον καὶ θὰ διαφυλάξῃ πιθανῶς καὶ εἰς τὸ
μέλλον, παρ’ δλας τὰς φωγὰς τῶν λογίων διτὶ ἡ λέξις
εἶγαι μιγάς. Δὲν εἶγαι δὲ τοῦτο τὸ μικρότερον χρέος
ἔξ δοσῶν δφείλονται εἰς τὸν Κόντη ἐκ μέρους τῆς νεα-
ρᾶς ἐπιστήμης. Διότι οὗτος ἡσχολήθη γὰ καθορίση
ἐπακριβῶς καὶ μετὰ πολλῆς αὐστηρότητος, τὴν θέσιν
ήτις ἀρμόζει εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν ἐν τῷ συστήμα-
τι τῶν ἀνθρωπίνων γγώσεων, ἐπὶ πλέον δὲ νὰ διευ-
κρινίσῃ τοὺς ίθυντηρίους νόμους καὶ νὰ δώσῃ εὑρεῖαν
αὐτῶν ἐπιστημονικὴν ἀγάπτυξιν.

Πρὸς καθορισμὸν τῆς θέσεως, ήτις ἀγῆκε εἰς τὴν
Κοινωνιολογίαν ἐν τῷ συστήματι τῶν ἀνθρωπίνων
γγώσεων, δ Κόντη χαράσσει ταξιγύρμησι τῶν ἐπιστη-
μῶν ήτις, καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ πολλῶν εἶγαι
δεκτή, παρ’ δληγη τὴν κριτικήν, ἢν ἡσκησε κατ’ αὐ-
τῆς κυρίως δ Ἐρβέρτος Σπένσερ. Κατὰ τὸν Κόντη ἡ
τῶν πραγμάτων ἐπιστήμη, καθὼς αὐτὰ τὰ πράγματα,
ἀποτελεῖ σειρὰν προοδευτικῶς φθίνουσαν εἰς γενι-
κότητα καὶ ἀφαίρεσιν, αὖξουσαν δὲ εἰς πολυσυγθετό-
τητα καὶ οὐσιαστικότητα. Ή πρώτη θέσις τῆς σειρᾶς
κατέχεται ἀπὸ τὰς γενικωτέρας καὶ μᾶλλον ἀφηρημένας

έπιστημας, έξι ὡν βαθμιαίως φθάνει τις εἰς έπιστημας μᾶλλον συγκεκριμένας καὶ διὰ τοῦτο βεβαίως διεγώτερον αὐστηρῶς ἐπακριβεῖς. Ἡ ιεραρχικὴ σειρὰ τῶν ἐπιστημῶν κατὰ τὸν Κόδγ. εἶναι ἡ ἔξῆς: 1. Μαθηματικά, 2. Ἀστρονομία, 3. Φυσική, 4. Χημεία, 5. Κοινωνιολογία, ἐκάστη τῶν δποίων εἶναι ἡττον γενικὴ καὶ ἀφηρημένη τῆς προηγουμένης της καὶ ἀφορᾶ φαινόμενα μᾶλλον σύνθετα καὶ συγκεκριμένα αὐτῆς. Ἐπειδὴ δμως αἱ συγκεκριμέναι ἐπιστῆμαι δὲν δύνανται γὰ μελετηθούν, ἐάν πρὶν δὲν γνωσθῶσιν αἱ καθιδρυμέναι ἀρχαὶ τῶν ἀφηρημένων ἐπιστημῶν διὰ τοῦτο ἡ ιεραρχικὴ σειρὰ τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν ἀποτελεῖ συγχρόνως καὶ τὴν χρονολογικὴν σειρὰν αὐτῶν. Πρῶτον δηλ. σπουδάζεται ἡ μᾶλλον ἀφηρημένη ἐπιστήμη, ἐκείνη, ἡτις δὲν ἀπτεται ποσῶς τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν, δηλ. τὰ μαθηματικά. Ἡ ἀστρονομία ἡτις ἀπτεται λαμβάνει ἐκ τῶν μαθηματικῶν μερικάς ἀρχάς της, δὲν δύναται γὰ μελετηθῆ παρὰ μόνον μετὰ τὰ μαθηματικά, κατὰ μείζονα δὲ λόγον ἡ φυσικὴ καὶ οὕτω καθ' ἔξης μέχρι τῆς Κοινωνιολογίας, ἡτις οὖσα ἡ μᾶλλον συγκεκριμένη τῶν ἐπιστημῶν, δὲν δύναται γὰ ἀντιμετωπίσῃ τὴν σπουδὴν τῶν φαινομένων μὲ τὰ δποία ἀσχολεῖται, εἰμὴ χρησιμοποιοῦσα τὰς ἀληθείας τὰς ὑφ' ὅλων τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν ἀγακαλυφθείσας καὶ διὰ τοῦτο γεννᾶται μόνον ἀφοῦ ὅλαις αἱ ἄλλαι ἐκδηλώσεις τοῦ ἐπιστημονικοῦ πνεύματος συγκροτηθῶσι καὶ ἀγαπτυχθῶσιν. Ἰδού, διατί ἡ κοινωνιολογία εἶναι ἡ τελευταία τῶν ἐπιστημῶν, ἵδου δ λόγος τῆς θραδείας ἐμφανίσεώς της εἰς τὸ πνευματικὸν στερέωμα τῆς ἀγθρωπότητος, ἵδου τέλος διατί ἐπετέλεσε

μέχρι τοῦδε μικράς καὶ δραδείας προόδους ἐν τῇ ἔρεύνῃ τῆς ἀληθείας.

‘Η Κοντιανὴ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν παριστᾶ πρῶτον καὶ μέγα κενόν, διότι δὲν περιέχει τὴν ψυχολογίαν, ἣν δὲ Κόντι περιλαμβάνει προσωριγῶς καὶ ἐσφαλμένως εἰς τὴν βιολογικὴν ἐπιστήμην, ἐπιφυλασσόμενος νὰ θεωρήσῃ ταύτην, ὡς κεφάλαιον τῆς φρενολογίας, ἐπιστήμης ὑποθετικῆς μέν, ἀλλὰ τὴν δοπίαν δ Γκάλ, πρόδρομος τοῦ ἡμετέρου Λαμπρόζου ἐδίδασκε τότε μετὰ μεγάλης ἐπιτυχίας. Ἐπὶ πλέον ἡ ταξινόμησις αὕτη δὲν περιλαμβάνει τὴν πολιτικὴν οἰκονομίαν, οὕτε τὰς ἄλλας κοινωνικὰς ἐπιστήμας, ἀς δὲ Κόντι ἐσφαλμένως γομίζει δτι δύναται νὰ συγχωνεύσῃ εἰς τὴν νέαν συνθετικὴν ἐπιστήμην, ἣν εἰσηγεῖτο. ‘Αλλὰ παρ’ ὅλα ταῦτα καὶ ἄλλα κενά, ἀτινα εὐκόλως δύναται τις νὰ παρατηρήσῃ ἡ Κοντιανὴ ταξινόμησις εἶναι οὐσιαστικῶς λογικὴ καὶ συστηματικὴ καὶ δύναται δθεν γὰρ γίνη δεκτή. Γενομένης δμως ἀποδεκτῆς δὲν πρέπει νὰ λησμονηθῇ δτι αὕτη οὐδὲν ἀποκλείει, ἀλλὰ τούγαντίον ἀναγνωρίζει δτι αἱ μᾶλλον συγκεκριμέναι καὶ διάδοχοι ἐπιστῆμαι δύνανται νὰ παράσχωσι πολύτιμον συνδρομὴν εἰς τὰς μᾶλλον ἀφηρημένας καὶ κατὰ ταῦτα προηγουμένας τῶν ἄλλων ἐπιστήμας. ‘Οταν λ. χ. λέγεται δτι ἡ Κοινωνιολογία λαμβάνει ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιστημῶν τὰς ἴδιας αὐτῆς ἀρχὰς καὶ διὰ τοῦτο δέον γὰρ γεννηθῆ μεταγενεστέρως τούτων, δὲν ἀποκλείεται ποσῶς δτι αἱ προηγούμεναι αὗται ἐπιστῆμαι δύνανται νὰ λά�ωσιν ἐπίσης νέον φῶς ἐκ τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς ἃ καταλήγει ἡ Κοινωνιολογία καὶ νὰ ἀρύσθησαν ἐκ τούτων γέα στοιχεία πρὸς διόρθωσιν τῶν

ἰδίων των θεωριῶν. Βέβαιον εἶναι δτὶς ἡ βιολογία, ἡ ψυχολογία καὶ ἀλλαὶ γεγονότεραι ἐπιστῆμαι σπουδαίως ὡφελήθησαν ἐκ τῶν γνώσεων τῆς Κοινωνιολογίας. Ἡ ιεραρχία καὶ ἡ χρονολογικὴ διαδοχὴ τῶν κατὰ μέρος ἐπιστημῶν οὐδεμίαν ἐπὶ τέλους ἀποκλείει ἀλληλοσυν-δρομὴν καὶ ἀλληλοδούθειαν.

Καθοριζόμένης οὕτω τῆς θέσεως, γῆτις ἀνήκει εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν ἐν τῷ συστήματι τῶν Ἐπιστημῶν, διὸ Κὸντειςέρχεται ἐν αὐτῷ τῷ ἀντικειμένῳ τῆς Νέας Ἐπιστήμης, τὴν ἀποκάλυψιν δηλ. τῶν νόμων τῆς ἀγ-θρωπίνης κοινωνίας. Καί, ἐν τούτῳ, διακρίνει δύο οὐσιαστικὰς ἀπόφεις, τὴν στατικὴν καὶ δυγαμικὴν τῆς κοινωνίας, ἃς ὡν ἡ πρώτη μὲν ἀναλύει τὴν κοινωνίαν ἐν κκιαστάσει ἀδραγείας, ἡ δευτέρα ἐν καταστάσει κινήσεως καὶ ἔξελιξεως, ἣν διὸ Κὸντεις ἀντιθέτως πρὸς Σαλυ-Σιμόν θεωρεῖ ἀκατάπαυστον καὶ προοδευτι-κήν. Δὲν ἔλλειψαν θεοβαίως καὶ τῆς διακρίσεως ταύ-της αἱ ἐπικρίσεις. Ἐλέχθη οὕτως δτὶς ἡ ἐφαρμογὴ τῶν νόμων τῆς μηχανικῆς εἰς τὸ κοινωνικὸν σῶμα ἀποτελεῖ τὴν παλαιάν θεωρίαν, γῆτις ἐθεώρει τὴν κοινωνίαν ὡς μηχανισμόν τιγα, ἀλλ᾽ γῆτις εἶναι ἀσυμβίβαστος πλέον πρὸς τὴν γεωτέραν ἀντίληψιν, καθ³ ἣν ἡ κοινωνία θεωρεῖται ὀργανισμὸς ζῶν, κιγούμενος καὶ μόνον διὰ τοῦ θανάτου παύει τὴν κίνησιν ταύτην. Ἐν τούτοις δημιωρεῖ παρ³ ὅλα ταῦτα εἶναι πάγιτοτε ἀληθὲς δτὶς πολλὰ κοινωνικὰ φαινόμενα δὲν δύνανται γὰρ ἀναλυθῆσι κατὰ δάθος, εἰμὴ μόνον ἐὰν ἡ κοινωνία θεωρηθῇ εἰς κατά-στασιν ίσορροπίας. Οὕτω, ὡς καγών ἐρεύνης ἡ διάκρι-σις τοῦ Κὸντεις δύναται γὰρ ἀποδῆγε γόνιμος.

Εἰς τὴν κοινωνικὴν στατικὴν διὸ Κὸντεις δὲν δίδει

εύρεταιν ἡ θαθεῖταιν ἀνάπτυξιν. Περιορίζεται μόνον νὰ
θεωρηθεῖ διτὶ ἡ κατάστασις τῆς ἀγθρωπίνης κοινωνίας
δὲν διφέρεται—ώς δὲλλοι φρονοῦσιν—εἰς τὴν ὥφελειαν,
ἢν ἡ κοινωνικὴ συμβίωσις προσπερίζει εἰς τὸ ἀτομον,
ὥφελειαν μεγαλειτέραν αὐτοῦ τοῦ θεσμοῦ τῆς συμβίω-
σεως καὶ συγεπῶς οὐχὶ αἰτίαν αὐτῆς, ἀλλ' εἰγαί καρ-
πὸς ψυχολογικῶν δρων συμφυῶν τῷ ἀγθρώπῳ, οἵτιγες
ὤθισιν αὐτὸν εἰς τὴν κοινωνικὴν συμβίωσιν. Οἱ ψυχο-
λογικοὶ δ' οὗτοι δροὶ οὖς δ Κδὺτ ἀναλύει ἐν μέρει,

- συνοψίζονται εἰς δύο: τὴν κλίσιν τοῦ ἀγθρώπου πρὸς
- τὴν κοινωνίαν μετὰ τῶν δμοίων του καὶ τὴν συμπά-
θειαν.

Ἐξ δὲλλου δμως ἀπαντῶνται παρὰ τῷ ἀγθρώπῳ
ἐγωϊστικαὶ τινες τάσεις, αἵτιγες τείγουσι γὰρ ἀπομακρύ-
νωσιν αὐτὴν ἐκ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ὁθεν
ὑπάρχει ἀγταγωνισμός, πάλη μεταξὺ τῶν ἀλτρουϊστικῶν
ἐνστίκτων, ἀτιγαί ὥθισι τὸν ἀγθρωπὸν εἰς τὸν ἐν
κοινωνίᾳ δίον καὶ τῶν ἐγωϊστικῶν, ἀτιγαί ἀπωθοῦσιν
αὐτὸν ἐκτὸς αὐτῆς. Ἡ δὲ πυκνότης τῆς κοινωνίας καὶ
ἡ προοδευτικὴ ἀγύψωσίς της εἶγαι κατ' εὐθεῖαν ἀγά-
λογος πρὸς τὴν ἐπικράτησιν τῶν ἀλτρουϊστικῶν ἐν-
στίκτων ἐπὶ τοῦ πλήρους καὶ ἀπολύτου ἐγωϊσμοῦ.

Αἱ δύο μεγάλαι μορφαὶ τῆς συμβίωσεως, εἰς δὲς
δίδει χώραν ἡ γίκη τῶν ἀλτρουϊστικῶν ἐνστίκτων ἐπὶ^{*}
τῶν ἐγωϊστικῶν εἶναι ἡ οἰκογένεια καὶ δ συνεταιρι-
σμὸς ἔργασίας ἢ βιομηχανικὴ συνεργασία. Ἡ οἰκογέ-
νεια καὶ οὐχὶ τὸ ἀτομον ἀποτελεῖ, κατὰ τὸν Κόντ,
τὸ κοινωνικὸν κύτταρον. Ἄλλὰ ἡ σπουδὴ τῆς οἰκογε-
νείας ὑπεισέρχεται εἰς τὴν σφαῖραν τῶν βιολογικῶν
ἔρευγῶν, καὶ δὲν ἀποτελεῖ μέρος τῆς καθαυτὸς κοινω-
γιολογίας, ἢτις εἰσέρχεται ἀμέσως εἰς τὴν σπουδὴν

τῆς Κοινωνίας. Κατὰ τὸν Κόντη μόνον ἡ Κοινωνία εἶγαι ἀγτικείμενον τῆς Κοινωνιολογίας. Μόνον αὐτὴν δέον νὰ ἐρευνῶσιν οἱ εὖσυγείδητοι Κοινωνιολόγοι, μακρὰν πάσης ἔξετάσεως τῆς οἰκογενείας ἢ τοῦ ἀγθρώπου, ὡς ἀτόμου. Οὕτως δὲ Κόντη φθάνει νὰ ισχυρισθῇ διὰ τὸ ἀτομον δὲν ὑπάρχει, διὰ τοῦτο εἶγαι ἀφηρημένη ἔννοια καὶ διὰ ἡ κοινωνία μόνον ἔχει πραγματικότητα διερ—δὲν εἶγαι ἀγάγκη, νομίζω, γὰ προσθέσω—εἶναι τὸ ἀκαταγόντον. Διότι τὸ ἀτομον εἶγαι δη, οὗτιγος πᾶς τις δύναται γὰ ἀγτιληφθῇ τὴν ὕπαρξιν, διερ συγαντῶμεν καθ' ὅδόν, διερ χάιρετῶμεν, οὗτιγος δυνάμεθα γὰ σφίξωμεν τὴν χεῖρα, ἐνῷ ἡ Κοινωνία εἶγαι μεταφυσικὸν δημιούργημα, ἦν οὐδεὶς ποτε συγήγητης ἢ ἐπέτυχε νὰ τὸ Φαύση. Τὰ δρια αὐτῆς εἶγαι τόσον ἀδεβαία καὶ φευγαλέα, ὥστε εἶγαι ἐπιδεκτικὰ τῶν ποικιλωτέρων ἐρμηνειῶν. Διὰ μερικοὺς κοινωνία εἶγαι τὸ "Εθνος, δι' ἄλλους τὸ σύνολον τῶν ἀτόμων τῆς αὐτῆς φυλῆς, δι' ἄλλους οἱ κάτοικοι τῆς αὐτῆς ἡπείρου, δι' ἄλλους τέλος, κοινωνία εἶγαι τὸ ἀνθρώπιγον γένος ὀλόκληρον, ἀπαιτοῦται δὲ οἱ ἀγῶνες καὶ αἱ λεπτεπιλεπτώτεραι ἐρευναὶ τοῦ Κοινωνιολόγου πρὸς ἀσφαλῆ καθορισμὸν τοιαύτης ἔννοίας, φύσει ἀκαθορίστου. Ἐξ ἄλλου, ἐὰν τὸ ἀτομον εἶγαι, κατὰ τὸν Κόντη ἀφηρημένη ἔννοια, πῶς ἡ κοινωνία δύναται γὰ εἶγαι πραγματικότης, ἀφ' οὐδὲν ἄλλο εἶγαι ἐπὶ τέλους ἢ ἀθροισματότομων; Πῶς τὸ ἀθροισμα ἀφηρημένων φαντασιῶν δυντῶν δύναται γὰ ἀποτελέση πραγματικότητα;

Συζητῶν τὸ ἀπορρέον ἔκ τῶν ἀγωτέρω μέρος τῶν μελετῶν του ἐπὶ τοῦ κατα~~τε~~ισμοῦ τῆς ἐργασίας δὲ Κόντη διευκρινίζει τὰ μεγάλα ὠφελήματά του, ἀλλ

ἀναγγωρίζει συγχρόνως τὰ ἀξιοθρήητα κακά, μεταξὺ τῶν δποίων σοδαρώτατον εἶνε τοῦτο, δτι καθηλώνει τὸ ἀγθρώπινον δν εἰς μίαν μόνον ἀσχολίαν καθισταμένην ἀπελπιστικῶς μηχανικὴν καὶ μερικήν, ως λ. χ. τὸ διαρκῶς δξύγειν ἀκμὰς βελόνης, καὶ εἰς τοῦτο δ φιλόσοφος τοῦ θεωκισμοῦ ἔχει πλήρως δίκαιον. Ο καταμερισμὸς ἕργων καὶ ή ἐντεῦθεν συνεργασία εἶνε πράγματι, ἐν τῷ γονιμοτέρῳ ἐφευρημάτων τοῦ ἀγθρωπίου γοδός, τὸ εὐγενέστερον χαρακτηριστικὸν τῶν νοημόνων δητῶν, διότι μόνον ταῦτα συνεταιρίζονται. Οἱ τρελλοὶ λ. χ., οὐδέποτε συνεργάζονται καὶ—εἰρήσθω ἐν παρόδῳ—διὰ τοῦτο ή διατήρησις πειθαρχίας εἰς τὰ φρεγοκομεῖα εἶνε δυγατή μὲ δλιγίστους μόνον φύλακας. Ἀλλ' η συνεργασία καὶ δ συνεταιρισμὸς ἑργασίας εἰδίκως εἶνε συγχρόνως φοβερὰ ζημία τῶν πνευματικῶν ἴδιοτήτων, διότι περιορίζουν τὸν ἀγθρωπὸν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐπανειλημμένην ή μονότονον ἑργασίαν, πλήττουν κάθε πνευματικὴν ἀρετήν. Μόνον τότε περιπίπτει εἰς τι τὸ χονδροειδὲς δ Κόντ, δταν πρὸς ἐπαγόρθωσιν τῶν κακῶν τούτων συμβουλεύει τὴν καθίδρυσιν πνευματικῆς ἔξουσίας, ητίς νὰ διδάσκῃ εἰς τοὺς εἰδίκευμένους οῦτα καὶ μερικευμένους συνεπῶς ἀγθρώπους τὰς συνθετικὰς καὶ γεγικὰς ἀπόψεις.

Ἐξαιρετικωτέραν θέσιν κατέχει εἰς τὸ Κουτιαγόν σύστημα ή θεωρία τῆς κοινωνιγῆς δυγαμικῆς, η ή σπουδὴ τῶν νόμων τῆς ἐξελίξεως τῆς ἀγθρωπίης κοινωνίας. Ο Κόντ σημειοῖ μάλιστα τοὺς δευτερεύοντας συντελεστὰς τῆς ἐξελίξεως ταύτης, οὓς συγοψίζει εἰς τρεῖς: ἀνίαν, θάνατον καὶ ταχύτητα αὐξήσεας

τοῦ πληθυσμοῦ. Ἡ ἀνία διὰ τὰς πλουσίας τάξεις εἶνε δτὶ ή πεῖγα διὰ τὰς πτωχὰς—ῶθησις πρὸς δρασιγ. Ὡς ή πεῖγα, ή ἀνία ὑποκινεῖ τινας εἰς μεγάλας πράξεις, ἀλλους δμως εἰς μεγάλα ἐγκλήματα. Ἐα
 δ' εἰς αὐτὴν ὀφείλονται τὰ μεγάλα ποιήματα τοῦ Βύρωνος, ὀφείλονται δμως καὶ αἱ αἰσχρότητες τοῦ Νέρωνος καὶ τοῦ Δουδοβίκου 15ου. Ἀλλὰ πέπονται ταῦτα εἰνε δμως ἀληθὲς δτὶ ή ἀνία εἶνε ἴσχυρός τοι. *

τελεστῆς ἐφευρέσεων καὶ γονίμου πρωτοδουλίας, καὶ ἔτιν ή ἀνία δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὸν κόσμον πολλαὶ ἐφευρέσεις δὲν θὰ ἐτελεσιουργοῦντο καὶ πολλὰ ἔξοχα ἔργα θὰ παρημελοῦντο. Δεύτερος συντελεστῆς προόδου εἶνε δ θάγατος. Ἐὰν δ ἀνθρωπος ήτο ἀθάνατος, ή πρόοδος δὲν θὰ ὑπῆρχε, διότι θὰ ἔλλειπεν δ αἰώνιος κύκλος τῶν δυντῶν, ή ἐργώδης κίνησις τῶν διαφόρων καὶ ἀνταγωνιζομένων ἀνθρωπίνων ρευμάτων, διτινα ἀδιακόπως ἐμπλέκονται εἰς τὸ αἰώνιον κῦμα τῆς ζωῆς. Διὰ τοῦτο πρόοδος δὲν ήτο δυγατὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς τὸ Βασίλειον τῆς Λαπότας, δπερ περιέγραψεν δ χιουμοριστῆς μυθιστοριογράφος Σουΐφτ, καὶ δπου οἱ κάτοικοι ήσαν ἀθάνατοι ή κατέληγον νὰ ἀποθνήσκωσι ἐξ ἀνίας πρὸ τῆς καταπιεστικῆς μονοτονίας τῆς ἀτελευτήτου ὑπάρξεώς των. Ὁ θάγατος τηρεῖ τὸ συντηρητικὸν πυεῦμα εἰς τοὺς γέροντας καὶ τὰς νεωτεριστικὰς τάξεις εἰς τοὺς γένους. Ἐκ τῆς ἀκαταπαύστου δὲ ἴσχυρᾶς ταύτης πάλης προέρχεται ή δραστηριότης, ή ἀνήσυχος συζήτησις, καὶ ή καρποφόρος προχώρησις τῆς ἀνθρωπότητος εἰς τὴν δόδυ τῆς προόδου. Εἰς τὰς παρατηρήσεις τοῦ Κόντη προσθέτουν σήμερον αὐθεντικὴν συμβολὴν αἱ πολύτιμοι σημειώσεις τοῦ Βάτσμαν, δστις ἴσχυρίζεται

ὅτι δὲ θάγατος ἐδημιουργήθη ἀπὸ τὴν φύσιν πρὸς ἀποτελεσματικὴν ὡφέλειαν τοῦ εἰδούς καὶ εἰς τοῦτο μόνον διείλεται ἡ βελτιωτικὴ ἐξέλιξις, ἐξ ἣς τὸ εἶδος ἐπαγαλαμβάνει τὰς ἴδιας αὐτῆς προόδους. Ἐξ ἀλλού οὐδὲν ἡττον φανερὸν εἶναι ὅτι ἀγτιθέτως ἡ ζωὴ πάλιν λίαν ἐφήμερος θὰ ἀντετίθετο εἰς πᾶσαν κοινωνικὴν βελτίωσιν, καθιστῶσα ἀδύνατον τὴν πραγματοποίησιν μεγάλων σκοπῶν, τὴν ἐπιτέλεσιν ἐξόχων καὶ μογίμων ἔργων. Ἐξ οὗ συγάγεται ὅτι ἡ διάρκεια τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς εἶναι σχεδὸν τοιαύτη, οὐαὶ ἀπαιτεῖται διὰ κανογικὴν πρόσοδον, ἀποκλεισμένης καὶ τῆς ἀθαγασίας, ἥτις θὰ ἡμπόδιζε κάθε ἐξέλιξιν καὶ τῆς μεγάλης ἐφημερότητος, ἥτις θὰ τὴν κατέπνιγε. Τέλος καὶ ἡ ταχίστη αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ ἐπιδρᾷ ἐπὶ τῆς προόδου, διότι ἐπιταχύνει τὴν στροφὴν τοῦ κύκλου τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν, διότι μειοῦσα τὴν διαφορὰν τῆς ἡλικίας γονέων καὶ τέκνων καθιστᾷ ταῦτα πλέον ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν διαγωγὴν πλέον ἐλευθέραν, διότι τέλος αὔξανει τὸν περὶ ἀτομικῶν σκοπῶν ἀγῶνα καὶ τὴν κοινωνικὴν κίνησιν, ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτοῦ. Διὰ τοῦτο δπου αἱ γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας ταχύτερον, διότι οἱ γάμοι εἶναι προμώτεροι, ἐκεῖ ἡ σύγκρουσις τῶν ἰδεῶν εἶναι ζωηρότερα καὶ ἡ ἐξέλιξις ἐπιταχύνεται, δπερ παρατηροῦμεν εἰς τὰς νεωτέρας χώρας ὡς ἡ Βόρειος Ἀμερικὴ καὶ εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις τῶν παλαιῶν χωρῶν, δπου οἱ πρώτοι τῶν τάξεων τούτων γάμοι ἀγαγκάζουν αὐτὰς εἰς δραστηριότητα καὶ κίνησιν ἰδεῶν ἀνωτέρας τῶν ἀστικῶν τάξεων. Οὕτω δὲν ὑπάρχει ἀμφισβολία ὅτι αἱ ῥῖζοσπαστικαὶ τάξεις τῶν λαϊκῶν τάξεων διείλογται

εἰς πολλὰς καὶ τοιαύτας πνευματικάς ἐπιδράσεις, αἵτινες ἀγακύπτουσιν ἐκ τῆς ταχυτέρας διαδοχῆς τῶν ἀνθρωπίνων γενεῶν.

Ἐμδαθύνων εἴτα ἵνα χαράξῃ τὴν μεγίστην αἰτίαν, ἢτις καθορίζει τὴν κοινωνικήν ἔξελιξιν δὲ Κδυτ φθάνει εἰς τὸ θεμελιώδες συμπέρασμα διτὶ ἡ ἔξελιξις τῆς κοινωνικᾶς προκαθορίζεται αὐστηρῶς ἐκ τῆς ἔξελίξεως τοῦ πνεύματος ἡ ἐν ἀλλαις λέξεις διτὶ ἡ κοινωνική

‘δὲν ἄλλο εἶναι ἢ προϊόν τῆς πνευματικῆς προόδου. Δόσατέ μου τὴν πνευματικὴν κατάστασιν λαοῦ τινος, λγέει, δ Κόντ, καὶ θὰ σᾶς εἴπω τὴν κοινωνικήν του σύνθεσιν. Τὸ ἀνθρώπιγον δν ἐν τῇ αἰωνίᾳ σταδιοδρομίᾳ του διηῆθε τρία στάδια· ἥρξατο μὲ τὴν θεολογικὴν φάσιν, μετέδη εἰς τὴν μεταφυσικὴν καὶ σήμερον πλησάζει τὴν θετικήν του φάσιν, εἰς ἣν ἀνήκει τὸ μέλλον. Εἰς τὰ τρία δὲ ταῦτα μεγάλα πνευματικὰ στάδια ἀντιστοιχοῦσι τρία ἄλλα στάδια τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως, τὸ στρατιωτικόν, τὸ νομικὸν καὶ τὸ βιομηχανικόν. Ολόκληρος ἡ φιλοσοφία τοῦ Κδυτ προτίθεται μοναδικῶς γὰ διποδεῖξῃ τὴν ἀντιστοιχίαν ταύτην. Ή διπόδειξις εἶγαι ἐπαρκῶς ἴκανοποιητική ἐν σχέσει πρὸς τὴν φάσιν, ἡ τὴν θεολογικὴν περίοδον. Διὰ τοῦτο δι φιλόσοφος οὗτος ἴσχυρίζεται διτὶ δι φετιχισμὸς δημιουργεῖ τὴν πρώτην ὥθησιν πρὸς τὴν τέχνην, προμηθεύει τὰ πρῶτα ὅργανα εἰς τὴν βιομηχανίαν, ἐπεκτείνει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀνταλλαγῶν. Ή πρωτόγονος θρησκεία ἐμπνέει τὴν λατρείαν τῶν τοπικῶν θεῶν προσδένει τὸν ἀγθρωπὸν ἐπὶ τῆς γῆς καὶ τὸν ὥθετ ἐμμέσως εἰς τὴν ἀγροτικὴν ζωήν. Ο πολυθεῖσμός, διτὶς ἐπακολουθεῖ, γεννᾷ τὰς ἔχθρότητας καὶ

τοὺς πολέμους μεταξὺ τῶν λαῶν, οὗτω δὲ ή γέγεισις τοῦ στρατιωτικοῦ συστήματος τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν συνδέεται μὲ τὴν θεολογικὴν τάσιν τοῦ πνεύματος. Οἱ πόλεμοι γεννῶσι τὰς αἰχμαλωσίας τῶν ἔχθρων καὶ ἐντεῦθεν τὴν δουλείαν. Ἐξ οὗ δὲ θεμελιώδης οὗτος θε- σμὸς δλων σχεδὸν τῶν ἀρχαίων χρόνων οὐδὲν ἡττον παρίσταται ως προϊὸν τοῦ πολυθεϊσμοῦ. Ἡ ἐπακόλου- θος μετάβασις ἀπὸ τοῦ πολυθεϊσμοῦ εἰς τὸν μονοθεϊ- σμὸν γεγνῆ ἀντίθετα φαινόμενα—σπάνιν τῶν πολέμων μετάβασις ἀπὸ τὴν δουλείαν εἰς τὴν δουλοπαροικίαν καὶ τέλος εἰς τὴν χειραφέτησιν τῆς ἔργασίας. Οὕτως δὲ φειχισμὸς φογεύει τὸν αἰχμάλωτον, δὲ πολυθεϊσμὸς τὸν ὑποδουλώγει, δὲ μονοθεϊσμὸς τὸν ἀπελευθεροῖ. Ἔν πάσῃ δὲ περιπτώσει ἡ θεμελιώδης σύνθεσις τῆς κοι- νωνίας οὐδὲν ἄλλο εἶγαι ἢ ἀναγκαῖον προϊὸν τῆς πνεύ- ματικῆς τάσεως ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς αὐτήν.

Εἰς τὸ πρῶτον του τοῦτο μέρος τοῦ σχεδίου του δὲ Κόντη συναντᾶ μεγάλας δυσχερείας καὶ ἐμπέδια σχεδὸν ἀνυπέρβλητα. Ἀρκεῖ μόνον νὰ ἀναφέρωμεν τὴν Κον- τιανὴν θεωρίαν, καθ' ἣν ἡ δουλεία εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ πολυθεϊσμοῦ, καὶ ἥτις εἶγαι θεωρία ἀνίκανος νὰ ἔξηγήσῃ τὴν δουλείαν τῶν ἀποικιῶν, ἣν ἀσκοῦσι σή- μερον ἔθνη κάθε ἄλλο παρὰ πολυθεϊστικά. Οὐδὲ ἰσχύουν βεδαίως νὰ διαλύσουν τὸ μυστήριον οἱ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον εὔγλωττοι κατηγορίαι τοῦ φιλοσό- φου τούτου κατὰ τῆς ἀνωμαλίας, τοῦ τερατώδους καὶ τοῦ μεγέθους τῆς ἐν ταῖς ἀποικίαις ἀναστάσεως τῆς ἀρχαίας δουλείας. .

“Ἄλλο” ἡ δυσκολία αὕτη ἐπὶ τέλους εἶγαι μηδαμιγῆ ἔναντι ἔκείνης, ἣν ἀντιμετωπίζει δὲ φιλόσοφος οὗτος,

δταν προχωρεῖ εἰς τὴν ἔξέλιξιν τῆς ἐπακολούθου κοινωνικῆς φάσεως. Πράγματι μόλις φθάγει εἰς τὴν μεταφυσικὴν περίοδον, ἥτις ἀρχίζει μὲ τὸν 14ον αἰώνα, ἀντιλαμβάνεται ἀμέσως δτι ἡ θέσις του κλονίζεται καὶ δτι εἶναι ὑποχρεωμένος γὰρ ἀναγνωρίσῃ δτι πέραν τῆς ἐποχῆς ταύτης, ἡ πνευματικὴ ἀνάπτυξις δὲν παίζει πλέον τὸν καθορίζοντα τοῦτον ρόλον ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως, ἀλλὰ τούγαντίον ἡ βιομηχανικὴ ἔξέλιξις καθορίζει τὴν παραγωγὴν τῶν αἰσθητικῶν, ἐπιστημονικῶν, στρατιωτικῶν προϊόντων καὶ γενικῶς τὴν κατάστασιν καὶ τὴν ἔξέλιξιν τῆς κοινωνίας. Ὁ Κόντρα σπεύδει, ἀληθῶς, νὰ προσθέσῃ δτι εἰς μέλλουσαν ἐποχὴν, καθ' καθ' ἦν ἡ μεταφυσικὴ τάσις τοῦ πνεύματος θὰ ἔξαφανισθῇ ἐντελῶς διὰ γὰρ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ θετικιστικὸν προσαγαπολισμὸν θὰ ἀγαύψῃ τέλος διὰ νὰ μὴ ἔξαφανισθῇ πλέον ἡ παγκορατορία τοῦ πνευματικοῦ στοιχείου ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ δυγαμικῇ. Ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος διμως μετὰ λύπης δέον νὰ ἀναγνωρίσῃ δ φιλόσοφος οὗτος δτι ἡ θεωρία του εἶναι ἀνεστραμμένη καὶ δτι σὺχι δ νοῦς, ἀλλ' ἡ βιομηχανία καθορίζει τὴν κατάστασιν τῆς κοινωνίας καὶ τοὺς γόμους της, οἵτινες οὐδὲν ἀλλο εἶναι ἢ οἰκονομικαὶ σχέσεις ἐπιβάλλονται ὠρισμένην κοινωνικὴν δργάνωσιν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα. Οὕτω δ Κόντρα, δστις, διὰ τὰς γνώμας αὗτοῦ περὶ τῆς θεολογικῆς περιόδου, δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδρυτής τῆς Κοινωνιολογίας, τῆς ἐπὶ ψυχολογίας βασιζομένης, ἐν τῷ ἐπακολούθῳ τμήματι τῶν ἐρευνῶν του ἀνοίγει ρῆγμα, ἐξ οὗ δύναται νὰ ἀγαύψῃ καὶ ἀγέκυψε πράγματι ἡ

γεωτέρα καὶ ἀληθεστέρα σχολὴ τῆς Κοιγωνιολογίας,
ἡ ἐπὶ οἰκονομικῆς βάσεως Κοιγωνιολογία.

Ἐμπνεόμενος δὲ ἐκ τῆς θεμελιώδους θεωρίας δια
κοιγωνικὴ ἔξέλιξις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς
ἔξελίξεως, διὸ Κόντ φαντάζεται ἐποχήν, καθ' ἥν ἡ ἐπι-
στήμη θὰ κυριαρχῇ ἀπολύτως ἐπὶ τῶν τυχῶν τῶν
ἀγαζωγούμενων λαῶν. Εἰς τοιαύτην μέλλουσαν
κοιγωνίαν δικόσμος θὰ κυβερνᾶται ὑπὸ πνευματι-
κῆς ἔξουσίας, ἀποτελουμένης ἐκ σωματείου θετικι-
στῶν φιλοσόφων, οἵτινες θὰ εἶνε ἀδύνατον γὰρ πλου-
τῶσι καὶ θὰ εἶνε ὑποχρεωμένοι γὰρ ἀφιερώγωσι δλον
τὸν καιρὸν αὐτῶν εἰς τὴν μελέτην τῶν γενικῶν νόμων
τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὅλης καὶ ὑπὸ κοσμικῆς ἔξου-
σίας ἀποτελουμένης ὑπὸ σωματείου κεφαλαιούχων,
κυρίως τραπεζιτῶν οἵτινες θὰ ἐφαρμόζωσι τοὺς ἔξα-
κριβωμένους ἐκείνους νόμους εἰς τὴν παραγωγήν.

Θὰ σταματήσω τὴν περιττέρω ἔξέτασιν τῶν Κοι-
τιαγῶν διγειροπολήσεων, αἵτινες εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο
ἐγκαταλείπουσι τὸ στερεὸν ἔδαφος τῆς θετικῆς ἔξετά-
σεως, ἵνα πετάξωσι εἰς τὰς αἱθερίας σφαίρας τῆς οὐ-
τοπίας. Εἰγαι τῷ δητὶ γνωστὸν δι τὰ σχέδια τῆς
κοιγωνικῆς μεταρρυθμίσεως τοῦ Κόντ, συλληφθέντα
κυρίως, δταν αἱ τραγωδίαι τῆς Ἰδιωτικῆς του ζωῆς
εἰχον μειώσει τὴν δξυδέρκειαν τοῦ πνεύματος του, οὐ-
δεμίαν δλληγη ἀξίαν ἔχουσι ἢ ἀξιοθηγήτου μνημείου
τῆς ἀποσυγθέσεως ἔνδεις ἀγωτέρου πνεύματος. Εἰς τοὺς
πρώτους τόμους τῆς «Σειρᾶς μαθημάτων» του (Courses)
γραφέντας δταν συγένη μετὰ τῆς Ἰδιοτρόπου καὶ ἐρι-
στικῆς συζύγου του, οὗτος καταδικάζει τὴν γυναικο-
εἰς διαρκῆ κηδεμογίαν, ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν τοῦ συζύγου,

τοῦ πατρὸς ἢ τοῦ ἀδελφοῦ. Τούγαντίον, δραδύτερον, δταν δ Κὸντ ἀπετίναξε τὸν οἰκιακὸν δεσμὸν διὰ δια-
ζυγίου καὶ συνῆψε φιλικὰς σχέσεις μὲ τὴν ὥραιαν
Κλοτίλδην Ντὲ Βῶ, διακοπείσας ἀποτόμως διὰ τοῦ
θανάτου της, ἐδυθίσθη δ' οὗτος εἰς ἀσκητικὴν λατρείαν
τῆς μνήμης της, δὲν ἐδίστασε νὰ ὑψώσῃ τὰς γυναικας
εἰς ὕψος φανταστικῶν θεοτήτων, ἀς δέον νὰ λατρεύῃ
πᾶς ἔνθερμος θετικιστής. Καὶ γίνεται κῆρυξ γέας θρη-
σκείας, ἡς τὸ ὑπέρτατον δν είγαι ἡ Ἀγθρωπότης,
Παρθένος ἡ Κλοτίλδη, τὸ μέγα Φετίχ ἡ Γῆ καὶ ὁ
Μέγας Ἀρχιερεὺς αὐτῆς δ Κόντ, θρησκείας ἥτις δέ-
χεται τὴν προσευχὴν, ὡς μνημόσυνον καὶ λατρείαν
ἀγαπητῶν καὶ ἐκλεκτῶν προσώπων, ἥτις ἔχει «Πάτερ
Ἡμῶν» καὶ «Δοξολογίαν» θετικιστικὴν καὶ 48 ἑορτὰς
ἐτησίως. Δημιουργεὶ τριάδα, ἀποτελουμένην ἐκ τῶν
τριῶν γυναικῶν, ἀς ἡγάπησε εἰς τὴν ζωὴν του, τὴν
ἔρωμένην του Κλοτίλδην, τὴν μητέρα του Ροζαλίαν
καὶ τὴν ὑπηρέτριαν του Σοφίαν. Ἄλλα δὲν τὸν ἀρκεῖ.
Τὸ Καθολικὸν ἡμερολόγιον θέλει νὰ ἀντικαταστήσῃ
μὲ ἡμερολόγιον θετικιστικόν, δπου ἐκάστη ἡμέρα θὰ
φέρῃ τὸ δυομχ μεγάλου τιγδας ποιητοῦ, ἐπιστήμονος
ἢ εὑεργέτου τῆς ἀγθρωπότητος, σειρὰ δὲ ὑποδεεστέ-
ρων ἀνδρῶν θὰ συμπληροῖ τὰς ἡμέρας τῶν δισέκτων
ἐτῶν. Ἄλλα κατὶ ἀκόμη, δ Κὸντ θέλει νὰ καθιερώσῃ
τὸ σημεῖον τοῦ θετικιστικοῦ σταυροῦ, δπερ θὰ ἀπο-
τελεῖται εἰς τριτῆς φαύσεις τῶν δργάνων τοῦ ἔρω-
τος, τῆς τάξεως καὶ τῆς προόδου. . . .

“Ἄλλ’ ἀς ἀποστρέψωμεν τὸ βλέμμα ἀπὸ τῶν ἀξιο-
θρηγήτων τούτων φρεγοπληξιῶν. Τὸ σύστημα τοῦ
Κόντ, ἡ ἡ οὐσιαστικὴ του θέσις, ἡ ἐξάρτησις τῆς

κοινωνικής ἔξελίξεως ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως ἐγένετο ἀποδεκτὴ καὶ ἀπεδείχθη ἀπὸ πολλοὺς καὶ δικασήμους σοφούς. Πρῶτος τότε δὲ ὁ Ἀδόλφος Κετελέ, διστις ἔγραψεν εἰς τὴν «Κοινωνικὴν Φυσικήν» του: «Οὐδεμία πρόοδος πλὴν τῆς ἐπιστήμης. Αἱ ἴδιοτες τοῦ ἀνθρώπου, αἴτιες δὲν στηρίζονται ἐπὶ τῆς ἐπιστήμης εἶναι φύσει στάσιμοι, οἱ δὲ γόμοι τῶν σταθεροῦνται ἀλλαὶ ἀγαπήσσονται μόνον ἐν ἔξαρτησει ἀπὸ τὴν ἐπιστήμην. Μιὰ τοῦτο ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἐπιστήμης θὰ ἔδιε τὸ μέτρον τῆς ἔξελίξεως τῆς ἀνθρωπότητος». Τὴν αὐτὴν θεωρίαν ἐπαγέλαθε καὶ δ. Μπόκλ (Buckle), διστις ζητεῖ γὰ τὴν ἀποδείξη μὲ τοῖς πολιτικούς συλλογισμόν. Δύο μόνον δύνανται, παρατηρεῖ, γὰ εἶναι οἱ συντελεσταὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως, δονοῦς καὶ ἡ ήθική. ^{Άλλο} ἡ ήθικὴ εἶναι στάσιμος, καὶ δὲν ἀλλάζει ἀπὸ ἐποχῆς εἰς ἐποχήν, ώς ἀποδεικνύει δ. ἀμετάβλητος ἀριθμὸς ἐγκλημάτων τελουμένων κατ' ἔτος. Σταθερὸν δὲ στοιχεῖον δὲν εἶναι δυνατὸν γὰ εἶναι αἰτία ἀποτελέσματος οὐσιαστικῶς ποικίλου, οἷον ἡ ἀνθρωπίνη ἔξέλιξις, ἥτις συνεπῶς δὲν δύναται γὰ ἔχῃ ἄλλην αἰτίαν ἀπὸ τὸ πνευματικὸν στοιχεῖον. Ὁ Ἀναχωρεῖ δὲ ἐκ τῆς θεωρίας ταύτης δ. Μπόκλ, εἰς τὸ ἀξιοθαύματον βιβλίον του 'Ιστορία τοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἡγγαλίας, διακοπὴν δυστυχῶς διὰ τοῦ θανάτου του, ἀποθανόντος ἐκ πυρετῶν κατὰ τὸ ταξείδιον του εἰς Ἑγαντίαν, καὶ περιγράφει τὴν ἔξέλιξιν τοῦ δυτικοῦ πολιτισμοῦ, ώς προϊόντος τῆς ἀναδείξεως τοῦ πνεύματος καὶ τῆς ἐπιστήμης ἐν τῇ Δύσει. Ὁ Ἀκόμη καὶ δ. Ἐδγαρ Κινέ, δ. Φυστέλ ντε Κουλάν^ς καὶ δ. Μάξ Μίλλερ δύνανται ἔν τινι μέτρῳ γὰ θεωρηθῶσι μαθηταὶ τοῦ

Κόντ, διότι συνδέουσι τὴν ἴστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς τὴν τῶν μυστικιστικῶν καὶ θρησκευτικῶν ἀντιλήψεων.

“Αλλ’ ἀντὶ γὰρ ἀναφέρωμεν σελίδας τῶν πιστοτέρων μαθητῶν τοῦ Κόντ, ἐπαναλαμβανόντων ἡ ἐπεξεργασθέντων τῇ θεωρίᾳ τοῦ διδασκάλου, ἐπείγει νὰ λύσωμεν τὸ πρόβλημα διπερ ἥδη ἀντιμετωπίζωμεν: ἡ θεωρία τοῦ Κόντ, εἶναι σύμφωνος πρὸς τὴν ἀλήθειαν; ἀξίζει πράγματι γὰρ γίνη δεκτὴ ἀπὸ τὴν σύγχρονον ἐπιστημονικὴν Κοινωνιολογίαν;

“Η ἀπλουστέρα παρατήρησις ἀρκεῖ γὰρ μᾶς ἀποδεῖξῃ ὅτι ἡ θεμελιώδης θεωρία τοῦ Κόντ, μακρὰν τοῦ νὰ εἶναι ὁ καρπὸς μεμονωμένης συλλήψεως συνάπτεται πρὸς πολυάριθμον σειράν προηγηθέντων καὶ συγχρόνων σοφῶν. Ἡδη, πράγματι, ὁ Κοντορσέ, Μαρκήσιος ^f καὶ μέλος τῆς Συμβατικῆς Συνελεύσεως εἰς τὰς «Σκέψεις» του ἐπὶ τῶν προσδῶν τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος Ισχυρίσθη ὅτι ἡ κοινωνικὴ ἔξελιξις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως. Τὴν αὐτὴν θέσιν ὑπεστήριξεν δὲ Τυργκὸς καὶ καθὼς ἐσημειώσαμεν ἥδη καὶ δὲ Σαίν-Σιμόν.

“Ομοίως καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν δχθηγ τοῦ Ρήγου εἰς σφοδρότερον τρόπον ἡ αὐτὴ θεωρία ἔξηγγέλθη καὶ ὑπὸ τοῦ Ἐγέλου ὅστις ἐφαντάζετο τὴν ἴστορίαν, ὡς ἔξελικτικὴν ἔξήγησιν τῆς ιδέας. Ἡ σύγχρονος λοιπὸν αὐτη ἐμφάνισις τῆς αὐτῆς ἀντιλήψεως παρὰ συγγραφεῖσι τόσον διαφόροις καὶ τόσον ἀπέχουσι ἀρκεῖ μόνη γὰρ μᾶς κάμη γὰρ ἐγγονήσαμεν ὅτι ἡ ἀντίληψις αὕτη δὲν ἀνέκυψε ὡς μήκυς ἐκ τῆς γῆς, ἡ κατ’ αὐτόματον γένεσιν, ἀλλ’ ἥτο καὶ οὗτος ἀναγκαῖον πνευματικὸν

ἀποτέλεσμα τῶν ισχυόντων κοινωνικῶν δρων. Οὐδέποτε δὲ βεβαίως οἱ δροι τῆς κοινωνίας ἡσαν προσφορώτεροι εἰς παραγωγὴν τοιαύτης θεωρίας. Ἡσαν πρόγραμματι, οἱ χρόνοι ἐκεῖνοι, καθ' οὓς καὶ μόνοι οἱ σοφοὶ ἔφερον βαθείας καὶ δριστικάς μεταβολὰς τῶν πραγμάτων. Ο Φραγκλῖγος ἐτιθάσσει τὸν κεραυνόν, δὲ Βάτη ἐπενόει τὴν ἀτμομηχανήν, ἥτις ἔπανεστάτει τὰς βιομηχανίας. Ο Ἀδάμ Σμίθ τὴν θεωρίαν τοῦ ἐλευθέρου ἐμπορίου, ἥτις κατέρριπτε τὰ τελωνεῖα, δὲ Ρουσσώ μὲ τὸ «Κοινωνικόν του Συμβόλαιον» ἐκίνει τὴν πολιτικὴν καὶ ἔξεθρόγιζε δυναστείας, δὲ Καγτ ἔξωριζε τὴν θεότητα ἀπὸ τὸ βασίλειον τοῦ δροθοῦ λόγου καὶ ἐκλόγιζε τὰς βάσεις τῆς πίστεως. Οἱ σοφοὶ οὗτοι ἐπίστευαν ὅτι δύνανται νὰ ἀλλάξουν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς καὶ νὰ κάμουν τὸν κόσμον νὰ βαδίσῃ κατὰ τὰς ἀκάμπτους ὑπαγορεύσεις τῆς ἀφηρημένης τῶν λογικῆς. Εἰς τοιαύτην λοιπόν, κατάστασιν πραγμάτων, δποία φυσικωτέρα καὶ αὐθορμητότερα θεωρία ταύτης, ὅτι ἡ ἴδεα καθορίζει καὶ προδιαγράφει τὴν κοινωνικὴν κίνησιν, ὅτι ἡ ἐπιστήμη καθορίζει τὴν πορείαν τῆς ἀγθρωπότητος καὶ προϊσταται κυριαρχικῶς ἐπὶ τῶν τυχῶν της;

Ἄλλος ἐνιαὶ εὔκολος ἡ ἔξήγησις τῆς Κοντιακῆς φιλοσοφίας, ὃς ἀναγκαίας ἀνταγωνικάσεως τῆς ἐποχῆς, καθ' ἥν ἔζη δ συγγραφεύς, ἐὰν αὕτη εὔρε τὸν ἀποχρώντα λόγον ὑπάρξεως καὶ ἀμεσού δρμήν εἰς τοὺς δρους τῆς ἐποχῆς της, δὲν εἶναι δύμως βέβαιον ὅτι, ὃς γενικὴ θεωρία τῆς ἀγθρωπίνης ἔξελιξεως στερεῖται βάσεως καὶ ἀληθείας. Εἰδομεν ἥδη ὅτι δὲ Κόρυτ αὐτός, τὴν ἐπέκριγε, ἔστω καὶ δυσαρέστως, ἀναγνωρίζων ὅτι τοις αὐτη θεωρία δὲν εἶναι ἐφαρμόσιμος εἰς τὴν ἀπόδοτοῦ

14ου αἰώνος μέχρι σήμερον ἐποχήν, καθ' ὃν δχι ἡ
ἰδέα, ἀλλ' ἡ βιομηχανία καθορίζει τὴν κοινωνικήν
ἔξελιξιν.

Τί λοιπὸν γὰ εἰπωμεν περὶ φιλοσοφίας τῆς ἴστο-
ρίας, ἢτις κηρύσσει ἔαυτὴν ἀγίκανον νὰ ἐξηγήσῃ,
τίποτε δλιγάτερον, τὴν ἴστορίαν ἐξ αἰώνων, τῶν
προοδευτικωτέρων δ' αἰώνων τῆς ἀνθρωπότητος; Τὸ
σφάλμα τοῦ Κόρυτ εἶναι ὅτι θεωρεῖ τὸ πνεῦμα, τὴν
σκέψιν τοῦ ἀνθρώπου, ώς πρῶτον τι, ως τι τὸ ἀγαρ-
χον, δπερ ἐξελίσσεται ἐξ ίδίας δυγάμεως καὶ κατὰ νό-
μον ἐσωτερικὸν εἰς αὐτήν. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀπολύτως
ἀδέξιμον. Τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα μακρὰν τοῦ γὰ εἶναι
πρῶτον, ἀγαρχον καὶ δρῶν ἀνεξαρτήτως τῶν πραγμά-
των, εἶναι τούγαντίον ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα καὶ μοι-
ραία ἀνταγάκλασις τῆς πραγματικότητος, ἐντὸς τῆς
δποίας ζῆς, τοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ δποίου ἀνα-
πτύσσεται. Ἡ γεωτέρα, καὶ ἀληθῶς θετική ἔρευνα
καταλήγει, ώς πρὸς τοῦτο, εἰς τὸ γὰ ἀγατρέψη ἐντε-
λῶς τὴν θεωρίαν τοῦ Κόρυτ καὶ συμπεραίγει ὅτι δὲν
εἶναι ἡ κοινωνική ἐξελίξις ἀποτέλεσμα τῆς πνευματι-
κῆς ἐξελίξεως, ἀλλὰ τούγαντίον, ἡ πνευματική ἀνά-
πτυξις εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς κοινωνικῆς ἐξελίξεως. Ἐν
ἄλλοις λόγοις ὅτι δὲν εἶναι δ τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι,
ὅτις καθορίζει τὸν τρόπον τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώ-
πων, ἀλλὰ τούγαντίον δ τρόπος τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν
καθορίζει τὸν τρόπον τῆς σκέψεως. Τοῦτο, ἀληθῶς,
δὲν μᾶς δδηγεῖ ἀκόμη νὰ γνωρίσωμεν τὴν πρώτην
αἰτίαν τῶν πραγμάτων, ἀφοῦ ἡ κοινωνική ἐξελίξις, ἡ
δ τρόπος τῆς ὑπάρξεως τῶν πραγμάτων, εἶναι καὶ
αὐτὸς ἀποτέλεσμα αἰτιῶν αἰτιγες δέον γὰ διευκρινι-

σθῶσιν, ἀλλὰ μᾶς ἐπιτρέπει δικιάς νὰ συμπεράνωμεν δτὶ
ἡ κοινωνικὴ θεωρία τοῦ Κδγτ εἶναι χριτακλήτως
καταδικασμένη.

+ Ἐάν γη θεωρία τοῦ Κδγτ
 ἡτο ἀληθής, αἱ πρόοδοι τοῦ πνεύματος θὰ συνεβάδιζον
 μὲ τὰς κοινωνικὰς καὶ πολιτικὰς προόδους, ἐνῷ τού-
 νάντιον, κατὰ κανόνα, συμβαίνει ἐντελῶς τὸ ἐναντίον.
 Συχνὰ τὰ ἔθνη ἔκεινα, δπου ἡ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ
 ζωὴ εἶναι ἀξιοθρήνητος, ἐρημος, ἐξηυτελισμένη ἀπὸ
 ἀδίκους καὶ τυραννικοὺς κυβερνήτας εἶναι ἀκριβῶς
 ἔκεινα ἀτινα παρουσιάζουν τὴν ἐκπληκτικωτέραν πγευ-
 ματικὴν ἀνθησι, τὸ θαυμασιώτερον καύχημα γραμμά-
 των, ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν. Οὐδ' εἶναι τοῦτο ἀπλῆ
 καὶ τυχαία σύμπτωσις ἀλλὰ μᾶλλον λογικὸν καὶ εὐε-
 ξῆγητον γεγονός, ἀφοῦ ἡ πεγία καὶ ἡ ἀθλιότης τῆς
 δημοσίας ζωῆς ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν πολιτικὴν τοὺς
 καλλιτέρους ἀγθρώπους, ἵνα ὠθήσουν αὐτοὺς εἰς τὴν
 ῆσυχον ἔκεινην ἀτμοσφαίραν τῶν ἴδεων, δπου δύγανται
 νὰ ἀποδώσωσι θαυμασιώτερους καρπούς. Ἰδοὺ διατί αἱ
 ἐποχαὶ τῆς πληρεστέρας πολιτικῆς ἀποσυγθέσεως εἶναι
 κατὰ κανόνα ἐποχαὶ ἐνδόξου πνευματικῆς παραγωγῆς,
 παραδείγματα τούτου ἀξιοσημείωτα εἶναι δ αἰών τοῦ
 Περικλέους ἐν Ἀθήναις, τοῦ Λέοντος Ζ' ἐν Ἰταλίᾳ,
 τοῦ Μίλτωνος ἐν Ἀγγλίᾳ. Ἡ Γερμανία φθάνει τὸ ἐπα-
 κρον τῆς φιλοσοφίας μὲ τοὺς Κάγτ, Σχέλλιγκ, Ἐγελον,
 ὑπὸ ἀπολυταρχικὰς καὶ ἀντιδραστικὰς κυβερνήσεις.
 Ἀκόμη δὲ καὶ σήμερον τὸ λαμπρότερον καὶ θαυμασιώ-
 τερον λογοτεχνικὸν ἔργον, τὸ κινηταν εἰς ἐνθουσιασμὸν
 καὶ γενικὴν συγκείνησιν εἶναι τὸ Quo Vadis, ἔρ-
 γον Πολωνοῦ παραχθὲν ὑπὸ τὴν τσαρικὴν Κυβέρνησιν

τοῦ Κυούτου καὶ τῆς ἔξορίας. Ὅιδού, μὰ τὴν ἀλγήθειαν παραλληλισμὸς μεταξὺ πνευματικῆς ἀγαπτύξεως καὶ κοινωνικῆς ἔξελίξεως! Ὅαντι παραλληλισμοῦ ἄδυσσος παρατηρεῖται μεταξὺ τῶν δύο τούτων ἀγθρωπίνων ἐκδηλώσεων, ἡγ μόνον ἡ ἐπίδρασις τῆς μελλούσης ἔξελίξεως θὰ πληρώσῃ πως.

Ἐλπίζω δὲ τι κατώρθωσα νὰ δώσω συνοπτικὴν ἰδέαν τῆς Κοντιανῆς θεωρίας, τῶν εὐγενεστέρων της ἀρετῶν καὶ τῶν διαλυτικωτέρων πλαγῶν, αἵτινες καθιστῶσιν αὐτὴν ἔλαττωματικήν. Αἱ πλάναι βεβαίως, αὗται σήμερον ἀγαγνωρίζονται γεγονός. Δὲν ὑπάρχουσι σήμερον ἀγεπιφύλακτοι δπαδοὶ κοινωνιολογικοῦ συστήματος, παρελθόντος πλέον. Ἀλλ ἡ Κοντιανὴ θεωρία καίπερ κατειρειπωμένη μένει πάντοτε ἡ μᾶλλον ἀξιομημόνευτος, ὡς πρώτη ἀπόπειρα συστηματικῆς ἐρεύνης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ παρ' ὅλην τὴν θεμελειώδη πλάνην της περιέχει φωτεινὰς ἀληθείας, ἃς θὰ ἀποθησαρίσουν οἱ κοινωνιολόγοι πάσης ἐποχῆς. Τιγές δὲ τῶν νεωτέρων κοινωνιολόγων παρέλαθον ἀπὸ τὸν Κὸντ πολλάκις σημαντικάς ἀπόψεις. Ὁ Σπένσερ παρέλαθε καὶ πολλάκις ἐπαγέλαθε οὐχὶ ὀλίγας τῶν ἰδεῶν, ἃς ἀριστοτεχνικῶς ἀγέπτυξε εἰς τὸ διδύλιον του «πρῶται ἀρχαὶ τῆς Κοινωνιολογίας». Ἀπὸ τὸν Κὸντ ἀπορρέουν θεωρίαι τιγές καὶ παρατηρήσεις τοῦ DeGreef, αἱ μεγαλοφυεῖς παρατηρήσεις τοῦ Tarde περὶ τῆς μημήσεως, καὶ αἱ ἀξιοσπούδασται ἀπόπειραι τοῦ Giddings γὰ δώσῃ ψυχολογικὴν βάσιν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν. Ἡ θεωρία τοῦ Κὸντ περὶ τῆς ἔξαρτήσεως, τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως ἐκ τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως δσογδήποτε πεπλαγημένη, ἔδωσεν δμως πολύ-

τιμον ὥθησινεὶς τὰς ἔρεύνας ἐπὶ τῆς ἴστορίας τῶν ἐπι-
στημῶν, τῶν πίστεων καὶ γενικώτερον τοῦ πνεύματος, αἱ
δὲ ἔρευναι αὗται χάρις εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ἀπέκτων
ἐνδιαφέρον καὶ ἡσκουν γοητείαν πρωτοφανῆ ἔως τότε.
Καίτοι δὲ κατέπεσε τὸ ἐπιστέγασμα τῆς θεωρίας, καθ'
δὲ οὐθελε αὕτη γὰρ καταστήσῃ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν ἡγε-
μόνα τῆς ἴστορίας καὶ τῆς ἔξελιξεως, οὐχ' ἡττον ἀλη-
θές εἶναι δτι τὸ σύστημα τοῦτο ἀπὸ ἀπόφεως ἐσωτερι-
κῆς λαμπρότητος εἶναι στέφανος δόξης, δστις θὰ
παραμείνῃ κόσμημα καὶ καύχημα τοῦ ἀνθρωπίνου
πνεύματος ἐπὶ αἰῶνας.

III

Η ΕΠΙ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΒΑΣΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Αἱ μεγαλύτεραι ἀγακαλύψεις, καὶ αἵτιγες τιμῶσι μάλιστα τὸ ἀνθρώπιγον πνεῦμα, ἐγένοντο πάντοτε δίς, πρῶτον μὲν ἀθελήτως καὶ κατὰ παιδιάν, εἴτα δὲ μὲ συνείδησιν τῆς ἀξίας καὶ τῆς γονιμότητος τῆς ἀγακαλύψεως. Εἰς τὸ θέατρον τὸ δρᾶμα προηγεῖται τῆς κωμῳδίας, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῆς σκηνῆς τῆς ζωῆς συμβαίνει τὸ ἀντίθετον, ἡ κωμῳδία προηγεῖται τοῦ δράματος, ἡ χάριν παιδιάς καὶ γέλωτος ἐφεύρεσις προηγεῖται τῆς σοδαρῶς ἐπιχειρουμένης τοικύτης. Τὴν Ἀφρικὴν περιέπλευσεν δέ Νέκων, 21 αἰῶνας πρὸ τοῦ Βαρθολομίου Ντὲ Ντιάζ, ἡ Ἀμερικὴ ἀνεκαλύφθη ἀπὸ τοὺς Ἰσλανδῶν 5 αἰῶνας πρὸ τοῦ Χριστοφόρου Κολόμβου, δὲ γαίανθραξ, ἡ τυπογραφία, ἡ πυρίτις ἀνεκαλύφθησαν ὑπὸ τῶν Κινέζων πολὺ πρὸ τῶν Ἀγγλων τοῦ Γουτεμβεργίου καὶ τοῦ Σχβάρτζ, ἀλλ᾽ εἰς δλας ταύτας τὰς προγεγενημένας ἀγακαλύψεις ἐλλείπει ἡ γνῶσις τῆς σπουδαιότητός των, τῆς κοινωνικῆς χρησιμότητος, ἥτις δύναται γὰ τὰς ἐκμεταλλευθῆ. Εἶναι ἀκόμη ἀτομικαὶ ἐπιτυχίαι, δχι κοινωνικοὶ νεωτερισμοί. Ως κοινωνικοὶ νεωτερισμοὶ ἐμφανίζονται πολὺ δραδύτερον, κατὰ τὸ δεύτερον σταθμὸν τῆς ἐφεύρεσεως. Καὶ διὰ τοῦτο δικαίως ἡ ἀνθρωπότης ἀποδίδει τὴν δόξαν τῆς

ἀνακαλύψεως καὶ ἔκδηλοι τὴν εὐγυνωμοσύνην τῆς εἰς τοὺς δευτέρους ἐφευρέτας καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς πρώτους, οἵτινες οὐδὲν ἄλλο ἐσκόπιουν διὰ τῆς ἀνακαλύψεως τῶν ἡ τὴν ἵκανοποίησιν ἐγωΐστικοῦ αἰσθήματος, τὴν διάθρυψιν τῆς ματαιοδοξίας τῶν, τὴν ἀπαλλαγὴν τῶν ἀπὸ ἀγίκες, ἐνῷ οἱ δεύτεροι μὲ στερήσεις καὶ θάσανα ἐζήτησαν γὰ τέσσας τὰ εὐρήματά των εἰς ἔξυπηρέτησιν τῆς κοινωνίας, νὰ ἀντλήσωσι διαρκῆ ὀφελήματα ὑπὲρ δλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος.

Αἱ σκέψεις αὗται δὲν εἰναι ἀσχετοι πρὸς τὴν ἔξετασιν τῆς δευτέρας καὶ ἀπὸ πολλῶν ἀπόφεων μεγαλειτέρας Κοινωνιολογικῆς σχολῆς, ἥτις τὰς ἀρχάς της βασίζει ἐπὶ τῶν πορισμάτων τῆς βιολογίας. Πράγματι, δλαὶ σχεδὸν αἱ θεμελιώδεις ἀρχαὶ τῆς σχολῆς ταύτης εἶχον ὑποστηριχθῆ ὑπὸ παλαιοτέρων συγγραφέων. Οὕτως, ἡ ἴδεα δτὶ ἡ κοινωνία εἰναι δργανισμός, ἴδεα ἐφ' ἣς τέσσον ἐπιμέγουσιν οἱ συγγραφεῖς, περὶ τῶν δποίων δμιλοῦμεν, εύρισκεται ἥδη εἰς τὸν Πλάτωνα, τὸν Βάκχωνα, τὸν Hobbes, (ὅστις φθάνει μέχρι τοῦ σημείου μάλιστα νὰ τὴν καταστήσῃ ἐμφανεστέραν καὶ μὲ τὸ κατὰ μᾶλλον ἡ ἡττον ὥραίας εἰκόνας) τὸν Ρουσσώ καὶ τὸν "Ἐγελον. Ἡ ἴδεα δτὶ ἡ Κοινωνιολογία δέον νὰ στηριχθῇ ἐπὶ τῆς βιολογίας καὶ ἔχει νὰ ὀφεληθῇ ἐκ τοῦ παραλληλισμοῦ μεταξὺ κοινωνιῶν ἀνθρώπων καὶ κοινωνιῶν ζώων, ἐπανειλημμένως ὑπεστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Κόντ, τοῦ δποίου ἡ ταξινόμησις τῶν ἐπιστημῶν· θεωρεῖ τὴν Κοινωνιολογίαν, ὡς ἀνάπτυξιν τῆς Βιολογίας. Αὕτη αὗτη ἡ ἴδεα τῆς ἔξελήζεως εύρισκεται εἰς τὰς σελίδας τοῦ "Ηρακλείτου, τοῦ Ἐγέλου, τοῦ Κόντ, πλειάδος ἀρχαίων καὶ νεωτέρων συγγραφέων. Καὶ δμως, παρ' ὅλα

ταῦτα, παγκόσμιον ἐπιστημονικὸν δημοψήφισμα ἀποδίδει τὴν ἐπὶ βιολογικῆς βάσεως κοινωνιολογίαν εἰς τὸν Ἐρβέρτον Σπέγσερ. Καὶ διατί; Διότι, ἔκεινο, τὸ διποῖον εἰς τοὺς προγενεστέρους συγγραφεῖς δὲν ἦτο παρὰ δειλοὶ ἴσχυροις μὲν καὶ ἀξιωματικαὶ διαβεβαιώσεις, εἰς τὰς σελίδας τοῦ μεγάλου "Ἀγγλου φιλοσόφου μετατρέπονται τὸ πρῶτον εἰς σύστημα θεωριῶν αὐστηρῶς συνηρτημένων καὶ λογικῶς ἀπορρεουσῶν ἐξ ἐμπνεούσης ἀρχῆς. Διότι ἔκει δῆπου οἱ προηγούμενοι θεωρητικοὶ ἔθετον ἀξιωματικῶς μίαν ἀπλῆν θεωρίαν δ Σπένσερ τὴν καθιστᾶ συγκεκριμένην καὶ τὴν ἀποδεικνύει μὲν ἴσχυρὰ ἐπιχειρήματα καὶ σπουδαιοτάτας ἀποδείξεις.

"Ο Σπέγσερ παρασυρθεὶς εἰς τὰς κοινωνιολογικὰς | σπουδὰς ἔκ τῶν βιολογικῶν του ἔρευνῶν, ἀναγκαίως ἔκ τοῦ ῥεύματος τῶν ἔρευνῶν του, παρασύρεται γὰρ ἀποδώσῃ εἰς τὸν βιολογικὸν παράγοντα ὑπέροχον σημασίαν ἐν τῇ διαμορφώσει τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Διὰ τοῦτο ἀποκρούει οὗτος τὴν θεωρίαν τοῦ Κόντ, καθ' ὃ δο πνευματικὸς παράγων, ἡ σκέψις κυριαρχεῖ ἐπὶ τῆς μορφῆς τῆς κοινωνίας καὶ ἴσχυρίζεται θαραλλέως δτι οὐχὶ αἱ ἰδέαι, ἀλλὰ τὰ αἰσθήματα κυνεργῶσι καὶ κινοῦσι τὸν κόσμον, ἡ δτι δο ἀνθρωπος δὲν δρᾷ κινούμενος ὑπὸ τῶν ἰδεῶν του, ἀλλ' ὑπὸ τῶν αἰσθημάτων του καὶ τῶν παθῶν του.

"Ηδη ἐκ τούτων προκύπτει δτι ἡ στατικὴ καὶ ἡ δυναμικὴ τῆς κοινωνίας δὲν δύναται γὰρ ἀναλυθῆσι διὰ τῆς πνευματικῆς δράσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ τῆς μελέτης αὐτῆς τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου ἡ τῶν γόμων τοῦ ἐσωτερικοῦ δργανισμοῦ. Ἔν αλλαῖς λέξεις οὐχὶ ἡ φι-

λοσοφία, ἀλλ' ἡ βιολογία δύναται νὰ μᾶς ἀποκάλύψῃ τὸ μυστικὸν τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως.

Ἡ ἀγεκτίμητος συγδρομή, ἣν ἡ βιολογία δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, εἶναι ἀμέσως καταφανῆς καὶ σπουδαία, δια τὸ ἀναλογισθῆ τις τὴν θεμελιώδη ταύτην ἀρχὴν δι τὸ πᾶς δργανισμὸς εἶναι κοινωνία καὶ πᾶσα κοινωνία δργανισμός. Πᾶς δργανισμὸς εἶναι κοινωνία, καθ' ὃ ἀθροισμὸς κυττάρων ἀλληλεγγύων καὶ συγδεδεμένων δι τὸ ἀμοιβαίων αὐστηρῶν σχέσεων, πᾶσα δὲ κοινωνία εἶναι δργανισμός, καθ' ὃ ἀπαρτίζομένη ἐκ κυττάρων (ἀτόμων) στενῶς μεταξὺ τῶν ἀλληλεγγύων καὶ συγηρητημένων πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ἀγαπτύξεως τοῦ συγόλου. Ἡ δὲ ἀναλογία μεταξὺ κοινωνίας καὶ δργανισμοῦ καταδείκνυται καὶ εἰς τὰς μικροτέρας λεπτομερείας. Κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀνόργανα σώματα, ἀτιγα αὐξάνουσι εἰς ἔκτασιν, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολυπλοκότητα (ώς τὰ δρυκτὰ διὰ τῶν διαδοχικῶν των ἀπολιθώσεων) τὰ δργανικὰ σώματα, ἀναπτυσσόμενα, αὐξάνουσι οὐχὶ μόνον εἰς ἔκτασιν, ἀλλὰ πολυπλέκονται εἰς σύγθεσιν, ἐγτείνονται εἰς ἐγάρθρωσιν καὶ παρουσιάζουν προοδευτικὴν διαφοροποίησιν δργάνων καὶ λειτουργιῶν. Τοῦτ' αὐτὸν συμβαίνει δὲ καὶ εἰς τὰς ἀνθρωπίνας κοινωνίας. Αἱ πρωτόγονοι κοινωνίαι εἶναι ἀπολύτως ἀδιαφοροποίητοι. "Ἐκαστον ἀτομὸν εἶναι συγχρόνως πολεμιστής, θηρευτής, ἀλιεύς. Οἱ ιατροὶ εἶναι συγχρόνως καὶ ἔξορκοι, καθὼς εἰς τοὺς κατωτέρους δργανισμοὺς διὰ τὸ διάπορον εἰδικὸν θρέψεως, εἰδικὰ δργανακὰ κινήσεως, ἀγαπηνοῆς κλπ. "Αλλὰ καθὼς ἡ ἔξελιξις εἰς ἀνωτέρας δργανικὰς μορφὰς διακρίνεται ἀπὸ τὴν δημο

μιουργίαν εἰδικῶν δργάνων, ἔκαστον τῶν ὅποιων εἶναι ἀφιερωμένον εἰς εἰδικὴν λειτουργίαν, οὕτως ἡ μετάβασις τῶν ἀγθρωπίων κοινωνιῶν εἰς κατάστασιν ὑψηλοτέραν διαχρίνεται ἀπὸ τὴν διαμόρφωσιν εἰδικῶν κοινωνικῶν δργάνων διακεκριμένων καὶ εἰδικοποιημένων.

Διὰ τοῦτο διαμορφοῦνται εἰδικὰ δργανα κοινωνικῆς θρέψεως (γεωργία, βιομηχανία) κοινωνικῆς κυκλοφορίας (ἐμπόριο), κοινωνικῆς ἀμύνης (στρατὸς δικαστήριο) καὶ οὕτω καθ' ἐξῆς. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ μόγον τοῦτο. διὰλλον ἔκδηλος χαρακτὴρ τοῦ ζωëκοῦ δργανισμοῦ πεπροικισμένου μὲν διακεκριμένα καὶ εἰδικὰ δργανα εἶναι ἡ ἀνωτάτῃ ἀλληλεγγύη, ἥτις ἐνώνει ταῦτα, ἡ ἀπόλυτος ἀλληλεξάρτησις μεταξὺ τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, εἰς τρόπον, ὡστε ἐάν τὸ ἐν τούτων σταματήσῃ, ἀμέσως καὶ τὰ ἄλλα εἶναι ἀγίκανα γὰ λειτουργήσουν. Ὅταν πρὸς στιγμὴν ἡ καρδία παύσῃ νὰ πάλλῃ, οἱ πνεύμονες παύουν γὰ ἀγαπνέουν, δὲ ἐγκέφαλος παύει νὰ σκέπτεται, τὰ νεῦρα παύουν γὰ δογοῦνται, τὰ κινητήρια κέντρα παύουν γὰ δρῶσι κτλ. Οὕτω παρομοίᾳ αὐστηρὰ ἀλληλεγγύη ὑπάρχει καὶ μεταξὺ τῶν δργάνων τοῦ κοινωνικοῦ συγόλου. Ὅταν δὲρυκτὸς ἀγθραξ σπαγίζει, οἱ ἐργάται τῶν ἐργοστασίων ἀπολύονται. Ὅταν ἡ γῆ δὲν παράγει πρώτας ὄλας, αἱ βιομηχανίαι σταματῶσι, τὸ ἐμπόριον ἀδρανεῖ, δὲ στρατὸς στερεῖται δπλων καὶ πολεμεφοδίων κτλ. Καὶ καθὼς ἡ σύμπτωσις τῶν λειτουργιῶν, ἡ ἡ ἀλληλεγγύη των, εἶναι ἀρτιωτέρα, δταν δὲργανισμὸς τοῦ ἀτόμου ἔξελίσσεται, οὕτω συμβαίνει καὶ μὲ τὸν κοινωνικὸν δργανισμὸν. Ἐπὶ πλέον ἡ ζωὴ τοῦ ζωëκοῦ δργανισμοῦ, ἔξαιρέσει τῆς περιπτώσεως ἐκτάκτου καταστροφῆς εἶγαι μεγα-

λειτέρας διαρκείας τῶν μερῶν του. Τὰ κύτταρα καταστρέφονται καὶ ἀγαπαράγονται, τὰ δργανα ἀγανεοῦνται, ἀλλ᾽ ὁ δργανισμὸς μένει. Ὁμοίως καὶ ἡ ζωὴ τοῦ κοινωνικοῦ συγόλου εἶναι πολὺ μεγαλυτέρας διαρκείας τῶν κυττάρων του, ἵτοι τῶν ἀτόμων ἐξ ὧν ἀποτελεῖται. Διότι, αἱ γενεαὶ διαδέχονται ἀλλήλας, αἱ κοινωνίαι διαρκοῦσιν αἰώνιως καὶ δὲν ἐξαφαγίζονται παρὰ μόνον μετὰ παρέλευσιν διαστήματος αἰώνων.

Ἄλλὰ δὲν σταματᾷ ἐδῶ ἡ ἀγαλογία μεταξὺ ἀτομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ δργανισμοῦ. Εἰς τοὺς ζωϊκοὺς δργανισμοὺς παρατηροῦνται τρία συστήματα ἀγγείων. Τὸ πρῶτον ὑπόκειται εἰς τὴν ἀμεσοῦ δράσιγ τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος καὶ ἔργον ἔχει γὰρ ἀφομοιώγη τὴν ὡφέλιμον ἐπίδρασιν, γὰρ ἀπορρίπτῃ δὲ τὰς βλαβερὰς διὰ τὸν δργανισμὸν ἐπιδράσεις: ἐξώδερμον σύστημα. Τὸ δεύτερον δέχεται καὶ κατεργάζεται τὰς προωρισμένας πρὸς ἀφομοίωσιν ὅλας—ἐνδόδερμον σύστημα. Μεταξὺ δού αὐτῶν παρεντίθεται τρίτον, διερχησιμεύει εἰς τὴν καταγομὴν τῶν ζωϊκῶν χυμῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου εἰς τὸ δεύτερον—μεσόδερμον σύστημα, ἀποτελούμενον ἐκ τῶν αἵμοφόρων ἀγγείων. Οὗτως ἐπίσης εἰς τὸν κοινωνικὸν δργανισμὸν τὸ ἐξώδερμον σύστημα εὑρηται εἰς τὴν πολεμικὴν καὶ δικαστικὴν τάξιν, ἥτις ἀμύνεται, τὸ ἐνδόδερμον εἰς τὴν γεωργοβιομηχανικήν, ἥτις διατρέφει καὶ τὸ μεσόδερμον εἰς τὴν ἐμπορικήν, ἥτις κατανέμει. Καθ' ὃν τρόπον, εἰς τὸν ζωϊκὸν δργανισμὸν ἐκ τοῦ ἐξώδερμου συστήματος μορφοῦται διὰ τῆς οἰκείας τὸ νευρικὸν σύστημα, οὗτω καὶ εἰς τὸν κοινωνικὸν δργανισμὸν ἐκ τῆς πολεμικῆς τάξεως μορφοῦται ἡ κυθεργῶσα τάξις. Καὶ κα-

Θώς ἐν τῇ δργαγικῇ ἔξελίζει τὸ ἔξωδερμον σύστημα χάνει βαθμιαίως τὴν σημασίαν του πρὸ τῶν ἀλλων δύο, οὕτω καὶ ἐν τῇ κοινωνικῇ ἔξελίζει τὴν πολεμικὴν τάξις βλέπει ἐλαττουμένην τὴν ἴδιαν ὑπεροχήν της πρὸ τῆς παραγωγικῆς καὶ ἐμπορικῆς τάξεως. Διὰ τοῦτο τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν βάλει ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ καθεστῶτος εἰς τὸ βιομηχανικὸν καθεστώς.³ Αναχωροῦσα δὲ ἀπὸ τῶν πρώτων διμάδων τῶν ἀποκλειστικῶν πολεμικῶν τείνει πρὸς κοινωνικὴν μορφήν, σήμερον, δυστυχῶς, ἀπέχουσαν ἀκόμη, ἐν τῇ δραστηριότητι ἐκάστου θά δύναται γὰ εὑρητικὸν ἀσφαλῆ πραγμάτωσιν ἐντὸς τῆς παγκοσμίου εἰρήνης. Συναφῶς πρὸς τὴν ἔξελιξιν ταύτην καὶ τὰ κοινωνικὰ δργαγανά διαίγουσι ρυθμικῶς μεταβαλλόμενα καὶ ἐάν τὴν κυβέργησις πολεμικῆς φυλῆς δύναται γὰ παρομοιασθῇ πρὸς τὸ ἔγκεφαλον τιαίτον γευρικὸν σύστημα, τὴν κυβέργησιν εἰρηνικῆς φυλῆς δύναται γὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ συμπαθητικὸν σύστημα.⁴ Εν τούτοις δέον γὰ προστεθῇ διτὶ τὴν τελευταίαν αὔτη Σπενσεριανὴν ἀναλογίαν δὲν λαμβάνεται πλέον ὑπὸ δψεις ἀπὸ τοὺς νεωτέρους Κοινωνιολόγους, οἵτινες στηρίζονται εἰς νεωτέρας ἐρεύνας τῆς διοιογίας καὶ οἵτινες ἔξεθρόγνισαν πλέον ἐσαει τὸ μέγχα συμπαθητικὸν σύστημα ἐκ τῆς ἡγεμονίας, τὴν τοῦ ἀγεγνώριζον ἀλλοτε, διὰ τὸ περιορίσουν εἰς τὰς μετρίας διαστάσεις οἴουδήποτε γεύρου τὴν δργάνου, διαγράφοντες οὕτω καὶ κάθε δυνατὴν ἔξομοιώσιν αὐτοῦ πρὸς πολιτικὸν ἡγεμόγα, ἔστω καὶ τόσον ἀγίσχυρον ὃς δ τελευταῖος τῶν Προέδρων Δημοκρατίας.

Ἄλλος δὲ πόλεσιν ἀπόφεων ἔξωθημένη αὔτη ἀναλογία, δ παραλληλισμὸς μεταξὺ ἀτομικοῦ δργαγισμοῦ
 * Η Κοινωνιολογία

καὶ κοινωνικοῦ δργαγισμοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀποκλείσῃ ἀπὸ τὸ θλέμμα μας δύο οὐσιαστικὰς διαφοράς, αἵτινες διαστέλλουσι τοὺς δργανισμοὺς τούτους. Πράγματι, 1.

- + Ο ζωϊκὸς δργαγισμὸς σύγκειται ἐκ μερῶν συγκεκριμένων, ἀδιαλύτως συγδεδεμένων ἀλλήλοις, ἐνῷ δὲ κοινωνικὸς δργαγισμὸς σύγκειται ἐκ μερῶν διακεκριμένων καὶ ἀσυνδέτων ἀλλήλοις. Ἐν κύτταρον δὲν δύγαται νὰ ἀποσπασθῇ ἄλλου, μὲ τὸ δποῖον εὑρίσκεται συνημμένον, ἀλλὰ τὸ κοινὸν κύτταρον, τὸ ἀτομον, δὲνθρωπος, δύγαται γένετος μακρυγάδες χώρας, νὰ σύνσῃ τὴν ἀτομικότητα αὐτοκτονῶν, 2. Εἰς τὸν ζωϊκὸν δργαγισμὸν ὑπάρχουν μέρη αἰσθανόμενα καὶ οὐχί, ἐνῷ εἰς τὸν κοινωνικὸν δργαγισμὸν δὲν ὑπάρχει μονοπώλιον αἰσθητικότητος παρά τισιν ἀτόμοις ἢ διμάσιν, ἀλλὰ ἵση κατανομὴ τούτων παρ' ἀπασι. Ἐνῷ εἰς τὸν ζωϊκὸν δργαγισμὸν ἢ συγείδησις εἶγαι συγκεντρωμένη εἰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον περιωρισμένην ζώην, εἰς τὸν κοινωνικὸν δργαγισμὸν αὕτη εἶγαι διακεχυμένη εἰς δλόκληρον τὸν δργαγισμόν. Εἶναι λοιπόν, ἀδύγατον γά τερωμεν εἰς τὰς ἀγθρωπίνας διμάδας κοινωνικὸν αἰσθητήριον διάφορον τοῦ ἀτομικοῦ αἰσθητηρίου, καθ' ὅν τρόπον ὑπάρχει αἰσθητήριον, ἔγκλειστον εἰς μέρος μόνον τοῦ ζωϊκοῦ δργαγισμοῦ.

- + Καὶ ἐκ τῆς διαφορᾶς ταύτης προκύπτει ἀλλη σπουδαιοτάτη: δτι ἐνῷ τὰ ἀτομικὰ δργανα ζῶσι καὶ λειτουργοῦσι χάριν τοῦ δργαγισμοῦ τὰ ἀτομα ἐν τῇ κοινωνίᾳ διμως δὲν ζῶσι οὔτε λειτουργοῦσι χάριν τῆς κοινωνίας ἢ χάριν προνομιούχου τινος δργάγου

της, ἀλλὰ τούγαντίον ἡ κοινωνία ζῇ καὶ ἀγαπτύσ-
σεται χάριν τῶν ἀτόμων ἐξ ὧν σύγκειται. Πίπτει
ὅθεν ἡ παλαιὰ γνώμη τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλων
φιλοσόφων δτὶ δ ἀνθρωπος ἐπλάσθη διὰ τὸ κράτος
καὶ οὐχὶ τὸ κράτος διὰ τὸν ἀνθρωπὸν καὶ καταφαί-
γεται διπάξ ἔτι ἡ ἀλήθεια τῆς ἀντιθέτου ἀπόψεως,
φυσικωτέρας καὶ δρθοτέρας, ἦν τὸ πρῶτον ὑποστηρίζει
δ Hobbēs δτὶ τὸ Κράτος εἶγαι τὸ μέσον τὸ δ' ἀτομον
δ σκοπὸς καὶ δτὶ ἐπιτρέπονται μόνον ἔκεινοι οἱ γόμοι
καὶ αἱ διατάξεις, οἵτινες τείγουσι πρὸς δφελος τοῦ ἀν-
θρωπίου ὅντος.

Αἱ τέσσον σπουδαῖαι δημως αὗται διαφοραὶ μεταξὺ¹
κοινωνίας καὶ δργανισμοῦ δέν ἀρκοῦσι γὰ ἔξαφανίσωσι τὰς
σωματικὰς δμοιότητας, αἵτινες παρατηροῦνται ἐπὶ τῶν
δύο τούτων εἰδῶν δργανισμῶν, καὶ ἐπὶ τῇ βάσει τούτων δ
Σπένσερ δὲν δυσκολεύεται γὰ συμπεράνη δτὶ ἡ Κοινω-
νία εἶγαι μὲν δργανισμὸς sui generis, ἀλλὰ πάντοτε
δργανισμός. Ἄλλῳ δὲ ἀναλογίᾳ μεταξὺ Κοινωνίας καὶ
δργανισμοῦ παρέχει εἰς τὸν Σπένσερ σπουδαίαν συ-
δρομὴν εἰς τὰς ἔρευνας του, ἀφιερωμένας εἰς τὴν ἀνά-
λυσιν τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας καὶ τῶν προγενεστέ-
ρων μορφῶν της. Καθὼς δ ζωϊκὸς δργανισμός, λέγει,
οὕτω καὶ δ κοινωνικὸς τοιοῦτος ὑπόκειται εἰς τὸν
ἄκαμπτον γόμον τῆς ἔξελίξεως, αὕτη ἐκ τοῦ ἀδιαφο-
ροποιήτου δμογενοῦς ἀγει αὔτὸν εἰς τὸ διαφοροποιημέ-
γον ἐτερογενές. Κοινὴ δ' εἶναι ἡ αἵτια τῆς τε δργα-
νικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως. Καθὼς δ ζωϊκὸς
δργανισμὸς ἔξελίσσεται ὑπὸ τὸν ἀγῶνα ὑπάρξεως, δστις
καὶ καθορίζει τὸν θρίαμβον τῶν μᾶλλον προσειρμοσμέ-
νων καὶ τῶν ισχυροτέρων καὶ τὴν ἔξαφάγισιν τῶν

ἀσθενικῶν, οὕτως δὲ κοινωνικὸς δργανισμὸς ἔξελίσσεται ὑπὸ τὸν ἀγῶνα ὑπάρχειν, καθ' ὃν τὰ μᾶλλον πεπροκισμένα ἀτομα, τὰ ἴσχυρότερα, τὰ σοφώτερα θριαμβεύουσι, καταδικάζοντα δὲ εἰς ἀφάνειαν τὰ ἀσθενέστερα καὶ ἐκφυλισμένα στοιχεῖα. Η φυσικὴ ἐπιλογὴ τῶν ἀρίστων εἶναι δὲ δραστικώτερος συντελεστῆς τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως, δὲ δραστικώτερος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ διόρος. Καθώς, πράγματι, πρὸς καθορισμὸν τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως συντελεῖ παρὰ τῇ φυσικῇ ἐπιλογῇ καὶ ἡ δράσις τοῦ περιβάλλοντος καὶ ἡ κληροδότησις τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων, οὕτω συμβαίνει καὶ μὲ τὴν κοινωνικὴν ἔξελιξιν, οὐδὲ ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ κληροδότησις τῶν ἥθικῶν ἰδεῶν, τῶν γέων εύρημάτων καὶ τῶν γέων θεωριῶν εἰς τὰς ἐπιγειομένας γενεὰς εἶναι οὐχὶ μικρᾶς ἀξίας συντελεστῆς τῆς ἔξελίξεως, διτις χαλκεύεται ἐκτὸς τοῦ ἀπηγούντος ἀγῶνος ὑπάρχειν καὶ ὠθεῖ τὴν βαθμιαίαν ἀγύψωσιν τοῦ ἀγθρωπίου γένους εἰς τὴν . λαμπρὰν κορυφὴν ἀπροσδιορίστου προόδου.

Αὕτη ἐν συντόμῳ εἶναι ἡ Κοινωνιολογικὴ θεωρία τοῦ Ἐρβέρτου Σπένσερ, ἡτις, ὡς εἶγαι φανερόν, παρουσιάζεται ὡς συμμετρικὸν δλογο, σαφῶς συγηρτημένον καὶ ἐπιβάλλεται ἀμέσως εἰς τὸν θαυμασμὸν καὶ τὴν προσοχὴν τῶν μελετητῶν. Καὶ περὶ τὴν θεωρίαν ταύτην ἐμορφώθη σχολὴ διασήμων καὶ ἔγθουσιωδῶν διαδῶν (Βόρμς, Λίλιενφελδ, Ντυρκέμ, Νοδικώφ, Μάλλοκ) οἵτινες ἐσχολίασαν, ἀπέδειξαν, ἐπλούτισαν καὶ ἐνίστε καὶ ὑπερέβαλον τὰς θεωρίας τοῦ διδασκάλου, Οἱ ἔγθερμοι οὗτοι συγγραφεῖς, οἵτινες καλούνται δργανικοί ἀκολουθοῦσι τὴν προμηγμονευθεῖσαν τοῦ Σπένσερ

θεωρίαν περὶ ἀναλογίας μεταξὺ δργανισμοῦ καὶ κοινωνίας ποικίλλοντες αὐτὴν μὲ πλήθος ἐπιστημονικῶν ἀριστουργημάτων, ἔγιοτε ἀπροσαρμόστων καὶ παραδέξων. Τῇ ἀληθείᾳ δ Σπένσερ ἐπιμένων μετὰ τόσου ζήλου ἐπὶ τῆς διμοιότητος καὶ ἀναλογίας μεταξὺ κοινωνικού σώματος καὶ σώματος τῶν ζώων ἔσπευσε γὰ προσθέη δι εἰς τὴν ἀναλογίαν ταύτην δὲν ἔδιδε ἀλληγ ἀξίαν πλὴν ἔκεινης βητορικοῦ σχήματος καταλλήλου γὰ ἐκφράση εἰς πλαστικωτέραν μορφὴν τοὺς νόμους τῆς ζωῆς τῆς κοινωνίας. "Αλλ" ή σώφρων αὕτη ἐπιφύλαξις, δυστυχῶς, διέλαθε τοὺς μαθητάς του, οἵτινες δχι μόνον ὑπερβάλλουσι μέχρι τῶν μικροτέρων λεπτομερειῶν τὴν ἀναλογίαν, ἢν ἐνέδειξεν δ διδάσκαλος, ἀλλὰ τὴν ἐκλαμβάνουσι ὡς ἀποδεικτικὸν ἐπιχείρημα, ὡς ὑπόστρωμα τῶν ἀλλων κοινωνικῶν νόμων. Ό σχολαστικώτατος μάλιστα Σαΐφλε, ὡς ἀληθῆς Γερμανός, φθάγει μέχρι τῆς ὑπερβολῆς γὰ ἀπαριθμῆ τὰ στρώματα, δργανα, συστήματα, ἀγγεῖα, κινητήρια κέντρα, γεῦρα καὶ γάγγλια τῆς κοινωνίας, οἱ δ' ἄλλοι κοινωνιολόγοι τῆς σχολῆς ταύτης δὲν είγαι ἐπιφυλακτικώτεροι τούτου. Οὗτοι μᾶς περιγράφουσι τὴν κοινωνικὴν λεκάνην, τὸ μέγα συμπαθητικὸν τῆς κοινωνίας, τοὺς κοινωνικοὺς πνεύμονας, τὸ ἀγγειακὸν σύστημα τῆς κοινωνίας, δπερ παρίσταται διὰ τῶν ταμιευτηρίων. Καθηγητής τις τῆς Σορδόνης δρίζει τὸν κλῆρον ὡς νευρικὸν σύστημα καταστὰν ἀχρηστον, φράσις, ἥτις ἀπηχεῖ γελοίως εἰς δσους ἔτυχε νὰ παρατηρήσωσι τοὺς ἵερεῖς τῶν χωρίων μας. "Ετερος Κοινωνιολόγος παραβάλλει τὰς γευρικὰς ἵνας τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τηλεγραφικὰ σύρματα καὶ τὸν ἐγκέφαλον πρὸς τηλεγρα-

φείον. Καί τι πλέον. Συγγραφεύς τις ἔφθασε μέχρι του νὰ διακρίνη τὰ κράτη εἰς ἀρρενα καὶ εἰς θήλεα, ἀρρενα μὲν τὰ κατακτητικά, διτινα κυριαρχοῦσι τῶν ἐξησθευμένων λαῶν καὶ θήλεα τὰ κατακτώμενα.

Αἱ παράδοξοὶ αὗται ὑπερβολαὶ φαίνονται ώς νὰ εἶχον γίνει ἐπίτηδες διὰ νὰ γελοιοποιῆσωσι τὴν θεωρίαν, ἵστηλουσι νὰ γίνωσι σχολιασταὶ καὶ οὐχὶ δλίγον εὑθύνονται διὰ τὴν ἀνυποληφίαν εἰς ἥην περιέπεσε παρὰ πολλοῖς—καίτοι μὴ μισογεῖσταῖς ἢ διπισθιδρομικοῖς—νέα Κοινωνιολογία.

Ἄλλ' ἀς ἀφήσωμεν τὰς ὑπερβολὰς καὶ ἐπιδιορθώσεις τῶν μαθητῶν διὰ νὰ ἰδωμεν τὰς δρθὰς σελίδας του διδασκάλου. Ἀγαγνωρίζομεν λοιπὸν κατ' ἀνάγκην διτι οἱ μαθηταὶ οὗτοι οὐδὲν ἀλλο ἔκχαμχν ἢ νὰ ἀγτικαταστήσωσι τὴν βαθεῖαν ἀγάλυσιν τῆς κοινωνικῆς συνθέσεως μὲ βαρὺν φόρτον στείρων ἀναλογιῶν, αἵτινες οὐδὲν ἀπολύτως ἀποδεικνύουσυν. Διότι δυνάμεθα, κατὰ βιόλησιν νὰ πολλαπλασιάσωμεν τὰ σημεῖα παραλληλισμοῦ μεταξὺ κοινωνιῶν καὶ ἀγθρωπίου δργανισμοῦ, νὰ εὑρωμεν εἰς τὴν κοινωνίαν τένοντας, στρώματα ἀγγείων, δοθιῆνας, ἐμβολὰς καὶ περικαρδίτιδας ἀκόμη, ἀλλὰ πάντα ταῦτα δὲν θὰ μᾶς προσαγάγωσι οὐδὲ κατὰ ἐν βῆμα ἐν τῇ ἐρεύνῃ τῶν κοινωνικῶν νόμων. Οἰκοδομοῦμεν οὕτω περιγραφὰς κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον πλαστικὰς καὶ ἐγχρώμους ἀλλὰ δὲν ἐπιτελοῦμεν ἀποφασιστικὴν καὶ ἐπιστημονικὴν ἀγάλυσιν του ἐξεταζομένου φαινομένου. Τοιαύτη δ' ἀκριβῶς είναι ἡ τύχη του Σπένσερ. Ὁ συστηματικὸς παραλληλισμός του ἐπέτρεψεν αὐτῷ νὰ παραστήσῃ τὰς ἐμφανεστέρας ἐκδηλώσεις τῆς κοινωνικῆς ζωῆς ὑπὸ γραφικὸν σχῆμα,

δπερ δύναται εἰς τινας μὲν νὰ ἀρέσῃ ἀπὸ φιλολογικῆς
ἢ καλλιτεχνικῆς ἀπόψεως, ἐνῷ εἰς ἄλλους τούγαντίουν
φαίγεται τεχνῆεν καὶ παρηκμασμένον, ἀλλ' ὅπερ διμῶς
ἐν πάσῃ περιπτώσει δὲν διευκρινίζει, δὲν ἔξηγετ, δὲν
διαφωτίζει τίποτε. Διὰ τοῦτο ἡ Σπέγσεριανή Κοινωνιο-
λογία εἶγαι ἀπλῶς περιγραφική, ~~αὐτὴ δὲ Εγγυητική~~
Παριστᾶ, λοιπόν, στάδιον παρελθόν πλέον, δύναται δὲ
μόνον νὰ θεωρῇθῇ ὡς προπαρασκευὴ καὶ πρόδρομος
μόνον πρὸς ἀνωτέραν ἐπιστημονικὴν ἔρευναν.

"Αλλ' ἔκτὸς τοῦ ζητήματος τῆς ἀγαλογικῆς του
μεθόδου αὐτὸς τοῦτο τὸ σύστημα τοῦ Σπέγσερ ἢ ἡ θε-
μελιώδης θεωρία του δτι ἡ Κοινωνιολογία δέον νὰ βα-
σίζεται ἐπὶ τῆς Βιολογίας εἶναι ἐπίμεμπτον. Ἡ ἐπι-
πολαιιοτέρα ἔξετασις ἀρκεῖ γὰρ μᾶς πείσῃ περὶ τῆς δγ-
κώδους ἀντιφάσεως, ἥντι ἡ θεωρία αὗτη περιέχει. Τῷ
δντι, ἡ Κοινωνιολογία, ὡς αὐθύπαρκτος ἐπιστήμη, ἔχει
λόγον ὑπάρξεως μόνον ἐφ' δσον ἡ ζωὴ τῶν κοινωνικῶν
σωμάτων στηρίζεται εἰς νόμους διαφόρους ἐκείνων,
οἵτινες ρυθμίζουσι τὴν ζωὴν τοῦ ἀτόμου. Ἐὰν διμῶς
βεδαίοιται δτι δρυθμιστής τῆς ζωῆς τοῦ ἀτόμου νόμος
ἀρκεῖ καὶ διὰ τὴν δρυθμισιν τῆς κοινωνίας, δέον λογι-
κῶς γὰρ συναχθῇ δτι ἡ βιολογία ἀρκεῖ μόνη γὰρ διευ-
κριγίσῃ τὸ σύγολον τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ
διὰ τοῦτο ἡ Κοινωνιολογία, ὡς χωριστὴ ἐπιστήμη, δὲν
ἔχει λόγον ὑπάρξεως. Οὕτω λοιπὸν ἡ σχολὴ αὗτη ἀντὶ
γὰρ θεμελιώνη τὴν Κοινωνιολογίαν τὴν πνίγει εἰς τὰ
σπάργανα. Ἀλλ' ἔκτὸς τούτου βλέπει τις δτι τὸ βιο-
λογικὸν φαινόμενον, γενικὸν εἰς δλα τὰ δργανικὰ δυτα,
δὲν δύναται γὰρ δώσῃ λογικὴν ἔξηγησιν τῶν κοινωνικῶν
φαινομένων, ἀτινα τούλαχιστον εἰς τὰς πολυπλοκωτέρας

καὶ σημαντικὰς αὐτῶν ἐκδηλώσεις, εἶγαι ἀποκλειστικὰ τοῦ ἀγθρωπίου εἰδους. Καὶ πράγματι δ ἀνθρωπος δημιουργεῖ κανονισμοὺς ἀγωγῆς, δικαίου, τάξεως, δ ἀνθρωπος καθιδρύει σχέσεις πολιτικάς, ἔθυικάς, διεθνεῖς, ὃν ματαίως ἥθελε τις ἀναζητήσει ἵχνη εἰς τὰ κατώτερα εἰδη, τέλος καὶ κυριώτερον δ ἀνθρωπος μόνον ἐν κοινωνίᾳ ζῆ. Καὶ γνωρίζω μὲν καλῶς δτι οἱ Σπενσεριαγοὶ Κοινωνιολόγοι ἀλλως σκέπτονται καὶ ἔξαρουσιν εἰς πᾶσαν δεδομένην στιγμὴν τὰς κοινωνίας τῶν καστόρων, τῶν μελισσῶν, τῶν μυρμήκων, ἀλλὰ παρ' ὅλην τὴν καλήν των θέλησιν καὶ τὴν συστηματικότητά των δὲν ἐπέτυχον νὰ ἀνεύρωσι εἰς τὰ ζῷα παρὰ μόνον ὄλικὰ ἀθροίσματα, δημιουργούμενα ἀπὸ τὴν ἀπειλὴν κοινοῦ κινδύνου, ἀσυνείδητα καὶ μηχανικά, οὐδὲν τέλος τὸ ἀναλογοῦν πρὸς τὴν ἔρρυθμον καὶ πολύπλοκον ἀγθρωπίην συμβίωσιν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ βιολογικὰ φαινόμενα εἶγαι κοινὰ εἰς ὅλα τὰ εἰδη, τὰ δὲ κοινωνικὰ καὶ αἱ κατ' αὐτὰ σχέσεις προσιδιάζουσι μόνον εἰς τὸ ἀνθρώπιον εἰδος εἶναι λογικῶς ἀτοπος κάθε ἀπόπειρα πρὸς ἔξήγησιν τῶν γεγονότων τοῦ δευτέρους εἰδους ὃς προερχομένων ἐκ τῶν τοῦ πρώτου. Διότι εἶγαι φανερὸν δτι πρὸς παραγωγὴν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ἀτινα ἔξειλισσονται ἐντὸς τῆς ἀγθρωπίης κοινωνίας καὶ οὐχὶ ἐντὸς τῶν κατωτέρων δμάδων, δὲν ἀρκεῖ πλέον τὸ βιολογικὸν φαινόμενον, δπερ εἶναι κοινὸν εἰς ὅλα, ἀλλὰ χρειάζεται καὶ ἀλλο τι, δπερ προσιδιάζει ἀποκλειστικῶς εἰς τὸ ἀγθρώπιον δν.

Τὸ κεφαλαιῶδες τοῦτο σφάλμα παραμέτει εἰς δλας τὰς ἐφερμογάς τῆς θεωρίας τοῦ Σπένσερ καὶ εἶναι πρώτη ἀρχὴ τῶν πολλῶν κενῶν καὶ τῶν ἀξιοθρη-

νήτων ἐλαττωμάτων αὐτῆς, ὡν ἐλαφρότερον βεδαίως δὲν εἶναι ή ἀπόδυτος ἀγνοια τοῦ ἴστορικοῦ παράγοντος τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως. Εἶναι, τῷ δυτὶ, εὐνόητον δτι σχολὴ ἥτις θεωρεῖ τὴν Κοινωνιολογίαν ὡς ἐπέκτασιν τῆς Βιολογίας δὲν δύναται γὰ λάθη ὑπὸ δψει παρὰ μόνον τοὺς παράγοντας ἔκείνους, οἵτινες ισχύουσι διὰ τὸν ἀνθρώπον καὶ διὰ τὰ κατώτερα ζῶα. Ἀλλ ἐπειδὴ ή ἴστορία εἶναι εἰδικὸν καὶ ἀποκλειστικὸν φαινόμενον τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι φυσικὸν ή βιολογικὴ σχολὴ γὰ μὴ περιλαμβάνη ταύτην εἰς τὸ πλαίσιόν της. Ἐντεῦθεν δ λόγος δι' ὃν δ Σπέγσερ καὶ οἱ ὄπαδοί του παραδίδονται εἰς περιπλανήσεις εἰς τὰς ἀορίστους σφαίρας τῆς προϊστορίας, ἐξαγτλοῦν τὴν ισχυράν των μάθησιν περὶ τοὺς ἀγρίους τῆς Ἀμερικῆς, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Αὔστραλίας, οὕτε προσεγγίζουν τὴν ἴστορίαν καὶ ἀγνοοῦσιν ἐντελῶς τὰς ἴστορικὰς ἐποχὰς τοῦ ἀνθρωπίου γένους. Καὶ διατί τοῦτο; Διότι ή βιολογικὴ μέθοδος εὑρίσκεται μὲν εἰς τὸ ἀπόγειόν της εἰς τὴν κτηνωδίαν τῆς ἀγρίας ζωῆς, ἀλλὰ δὲν δύναται νὰ προσαγατολισθῇ εἰς τὰς πολυπλοκότητας τοῦ πολιτισμοῦ ή εἰς τὴν συνθετωτέραν καὶ ἀνωτέραν κατάστασιν, εἰς ἥγεις ζωῆς οἱ ἀγώτεροι τῶν ἀγρίων λαοί. Διὰ τοῦτο δὲν δυσκολεύομαι γὰ εἴπω δτι τὸ σύστημα τοῦ Σπέγσερ δέον νὰ θεωρηθῇ ὡς ἀληθῆς ὅπισθιδρόμησις ἔγαντι τοῦ συστήματος τοῦ Κόγτ. Πράγματι, ή θεωρίᾳ τοῦ τελευταίου τούτου, ἀναμφισβλώς εἶναι ἐσφαλμένη ἀλλὰ τούλαχιστον ἔθετε τὸν μίτον τῆς Ἀριάδνης, δστις ὠδήγηει τὸν μελετητὴν ἐκτὸς τοῦ λαδυρίθου τῆς ἴστορίας, τὸν ἔδογήθει νὰ διακρίγη τὰς διαφόρους ἀληθοδιαδόχους κοινωνικὰς φάσεις καὶ ἔτεινέ πως νὰ συλ-

λέξη τὰς εἰδικὰς κατευθύνεις περὶ μίαν ἐμπγέουσαν πρώτην ἀρχήν. Ἐνῷ τούναντίον ἡ θεωρία τοῦ Σπένσερ διμολογεῖ ἔχατὴν ἀπολύτως ἀκατάλληλον πρὸς τοιούτον ἔργον. Εἶγαι ὑποχρεωμένη νὰ σταματήσῃ εἰς τὸ κατώφλιον τῶν ἴστορικῶν χρόνων καὶ εἶναι ἀγίκανος νὰ ἔξηγήσῃ πως τὰ διάφορα καὶ πολύπλοκα φαινόμενα, ἀτινα ἔξελισσονται ἐντὸς αὐτῶν. Δύναται ίσως γὰ δώσῃ φιλοσοφίαντινα περὶ τῆς ἀγρίας κοινωνίας ἡ τῆς προϊστορίας, ἀλλ᾽ οὐδέποτε θὰ δώσῃ φιλοσοφίαν τοῦ πολιτισμοῦ, οὔτε καν τῆς βαρβάρου ἐποχῆς, μίαν τέλος φιλοσοφίαν τῆς ἴστορίας. Ἐνῷ δὲ ἡ Κουτιανή Κοινωνιολογία ἔρριπτε δέσμας ζωηροῦ φωτὸς ἐπὶ τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, τοῦ Μεσαίωνος, τῆς σιγχρόνου ζωῆς, ἡ θεωρία τοῦ Σπένσερ ἀφήνει δλας τὰς μεγάλας ἐποχὰς τοῦ ἀνθρώπου ἔντελῶς εἰς τὸ σκότος ἡ τὰς φωτίζει μὲ τόσον ωχρὸν φῶς, ώστε μόλις εἶναι δυνατὸν γὰ διακριθῆσι αἱ ἔξωτερικαὶ καὶ ἀδιαφοροποίηται γραμματί.

Ἐκ τούτου δὲ ἀπορρέει ἀλλη συγέπεια: δτι ἡ βιολογικὴ θεωρία τῆς Κοινωνιολογίας καταδεικνύεται ἀγίκανος γὰ ἐννοήση τὸν εἰδικὸν χαρακτῆρα τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως ἡ τὴν διάβασιν τῆς διὰ σειρᾶς μορφῶν ἀπολύτως διαφόρων καὶ προρρευτικῶν. Δὲν διστάζω δὲ νὰ ίσχυρισθῇ, δσον καὶ ἀν φανῇ τοῦτο παράδοξον, δτι ἡ Σπενσεριακὴ θεωρία τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως εἶναι ἀντιεξελικτική. Διότι θεωρεῖ τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν, ἐν τῇ αἰωνίᾳ ἔξελιξει τῆς, ώς κοινωνίαν στρατιωτικήν, τείγουσαν πρὸς βιομηχανικήν μορφήν, ἢν οὐδέποιτε ἐπιτυγχάνει. Ἐν τῇ μεγαλοπρεπεῖ ἔξελιξει, ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία, ώς δ Σπένσερ τὴν περιγράφει, τελειοποιεῖται, διαφοροποιεῖται, λε-

πτίνεται, πολλαπλασιάζει τὰ ίδια αὐτῆς μέσα εξηγήσεως καὶ ἐπεκτάσεως, ἀλλὰ μένει πάντοτε ἡ αὐτὴ εἰς τοὺς οὐσιαστικούς της χαρακτῆρας, εἰς τοὺς ρυθμιστηρίους αὐτῆς γόμους, εἶναι πάντοτε στρατιωτικὴ κοινωνία τείνουσα πρὸς τὴν βιομηχανικὴν μορφὴν.³ Άλλα ἡ πραγματικότης δὲν εἶναι αὕτη. Διότι ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία εἰς τὴν πορείαν τῆς ἔξελίξεως της, διέρχεται σειρὰν ἴστορικῶν φάσεων, εἰς ἑκάστην τῶν διοίων λαμβάνει μορφὴν, χαρακτῆρα, γόμους ριζικῶς διαφόρους. Εἶναι πρῶτα κομμουγιστική, εἴτα δουλική, εἴτα φεουδαλική, εἴτα μίσθιρος. Αἱ φάσεις δ' αὗται είγαι τόσοι διάφοροι κόσμοι αὐστηρῶς διακεκριμένοι, τόσοι διάφοροι δργανισμοὶ διάφοροι ἀλλήλων, ὡς διαφέρει ἡ μιᾶς ἀπὸ τὸν γορίλλαν, ἡ μέλισσα ἀπὸ τὸν ἐλέφαντα. Αἱ πολλαπλαῖς δ' αὗται μορφαί, αἱ τόσον οὐσιαστικῶς διασκορπισμέναι συναθροίζονται ὑπὸ τοῦ Σπένσερ εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν, καὶ ὑπὸ τὴν αὐτὴν σημαίαν. Καὶ διατί; διὰ τὸν κατ³ ἔξοχὴν ἐπιφανειακὸν τοῦτον χαρακτῆρα, διὰ ἔχουσι κοινόν, διὰ εἶναι δλαι κοινωνίαι στρατιωτικαῖ! ⁴ Άλλα κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον θὰ ἥδυνατό τις νὰ θέσῃ ὑπὸ τὴν αὐτὴν κατηγορίαν τὸν βάτραχον, τὸν ἀετόν, τὸν ἀνθρώπον, διὰ μόνον τὸν λόγον διὰ δλαι τὰ ζῷα ταῦτα ἀγαπνέουσι,

Τέλος καὶ αἱ θεωρίαι τοῦ Σπένσερ διὰ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν πραγματοποιεῖται διὰγκόσμιος ⁵ νόμος τῆς ἐπιβιώσεως τοῦ μᾶλλον εὐπροσαρμόστου διαψεύδεται σκληρῶς ἀπὸ τὴν στοιχειώδη παρατήρησιν τῆς πραγματικότητος, ἢτις μᾶς διδάσκει διὰ τὸν ἀνθρώπινον ἀγῶνα ὑπάρξεως δὲν νικῶσιν οἱ ἀριστοί, ἐνῷ πολλάκις θριαμβεύουσιν οἱ πουηρότεροι, οἱ

εύτελέστεροι, οἱ πλουσιώτεροι, οὕτε ἔξαφαγίζονται οἱ
ήττημένοι, οἵτινες τούγαντίον ζῶσιν ἵγα τρέφωσιν,
ὑπηρετῶσιν, διασκεδάζωσιν τοὺς νικητάς, ἔγτεῦθεν δὲ
λείπουσιν ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν πάλην δλα τὰ στοιχεῖα,
ἄτινα παρατηροῦνται εἰς τὴν διολογικὴν πάλην καὶ
ἄτινα δημιουργοῦσι οὕτως ἴσχυρὸν παράγοντα δελ-
τιώσεως.

Θὰ ἔπιπτεν δμως εἰς θαρεῖαν πλάνην ἐκεῖνος,
ὅστις ἥθιελε θεωρήσῃ τὰς παρατηρήσεις μου ταύτας,
ώς ἀπόλυτον καταδίκην ἐπιστημονικῆς κατευθύνσεως,
ἥτις ἔδωσε σημαντικὴν ὕθησιν εἰς τὰς κοινωνιολο-
γικὰς ἐρεύνας καὶ ἥτις ἔχει—εἰναι χρέος μας νὰ τὸ
ἀναγνωρίσωμεν—ἴσχυρὸν θεμέλιον ἀληθείας. Οὐδεμία,
πράγματι, ἀμφιβολία δτι ἡ ἀγθρωπίνη κοινωνία, ώς
πεπροικισμένη μὲ ίδίαν ζωῆν, ἀνεξάρτητον τῆς τῶν
ἀτόμων, ἄτινα τὴν ἀποτελοῦσι, ἀποτελεῖται πάντοτε
ἔξ ἀτόμων, ἥτοι ἐνοργάνων δυτῶν, τῶν δποίων δ τρό-
πος τῆς ζωῆς καὶ τῆς συμπεριφορᾶς εἶγαι δεδαίως
αὐτηρῶς προσδιωρισμένος ἐκ τῶν διολογικῶν δρων ἢ
τῶν νόμων τοῦ δργανισμοῦ. Οὐδεμία ἔπισης ἀμφιβο-
λία δτι ἡ γνῶσις τῶν νόμων τοῦ ζωῆκοῦ δργανισμοῦ
εἶγαι ἀπαρίτητος διὰ τὴν γνῶσιν τῶν νόμων τοῦ κοι-
νωνικοῦ δργανισμοῦ. Ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης εἶγαι
καὶ θὰ εἰνε πάντοτε ἀγαμφισθήτητον δτι ἡ διολογία
ἀποτελεῖ τὴν θεμελιώδη προϋπόθεσιν τῆς Κοινωνιολο-
γίας. Ἰδοὺ λοιπὸν πρῶτον στοιχεῖον ἀληθείας εἰς τὸ
σύστημα τοῦ Σπένσερ δπερ οὐδεὶς δύγαται νὰ παραγνω-
ρίσῃ. Ἐξ ἀλλου δ παραλληλισμὸς μεταξὺ κοινωνίας καὶ
δργανισμοῦ, ἐνῷ, ἀφ' ἑνὸς δὲν παρέχει ἔδαφος εἰς γρνι-
μόν τινα ἀγακάλυψιν, παρέχει δμως τὴν πεποίθησιν δτι

ἡ κοινωνία δὲν είναι τεχνητὸν κατασκεύασμα τοῦ ἀγθρώπου, δὲν είναι μηχανή, ἢν οὗτος κατασκευάζει καὶ δύναται νὰ μεταβάλῃ ἢ νὰ καταστρέψῃ κατὰ διούλησιν, ἀλλ᾽ είναι φυσικὸν προϊόν, δπερ ὑπόκειται εἰς αὐστηρὸν νόμον ἔξελίξεως καὶ προόδου καὶ δπερ είναι ἀδύνατον εἰς τὸν ἀγθρωπὸν νὰ καταστρέψῃ ἢ νὰ μεταβάλῃ ὄντιαστικῶς. Ἐν τούτῳ δ' ἔγκειται ἡ μεγάλη προόδος τῆς θεωρίας τοῦ Σπέγσερ ἔναντι τῆς τοῦ Κόντ. Ἐνῷ οὗτος θεωρῶν τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα, ὡς ἐκδηλώσεις τοῦ πνεύματος, ἐδέχετο τὴν ἀποφιν δτι εἰς τὴν διάθεσιν τοῦ ἀγθρώπου ἥτο νὰ μεταβάλῃ τὴν μορφὴν τῆς κοινωνίας καὶ οὕτω ἐδικαιολόγει τοὺς μεταρρυθμιστάς, τοὺς προοδευτικοὺς, δλους τοὺς δγειροπόλους τῶν κοινωνικῶν μεταρρυθμίσεων, ἡ θεωρία τοῦ Σπέγσερ ἐπέρχεται ἐπικαίρως, ἵνα καταψυχράνη τοὺς νοσηροὺς τούτους ζήλους, ἀποδεικνύουσα δτι ἡ κοινωνία είναι δργανικὸν δλον, αὐστηρῶς πειθαρχημένον, ἀκάμπτων νόμων καὶ δτι ἡ ἰδέα τῆς αὐθαιρέτου μεταβολῆς τῆς κοινωνικῆς μορφῆς δι^o ἀρθρου τινος, κακονισμοῦ τινος ἢ διοικητικῆς πολιτικῆς μεταρρυθμίσεως είναι ἀτοπος, ὡς ἡ ἰδέα ἐκείνου, δστις θὰ ἡξίου νὰ δραχύνῃ τοὺς πόδας τῶν κυρῶν ἢ νὰ κάμη τοὺς ἐλέφαντας νὰ πετάξουν. Αἱ κοινωνικαὶ μεταρρυθμίσεις δύνανται νὰ ἐπιτύχωσι τὸ μέτριον τοῦτο ἀποτέλεσμα, δπερ κατορθοῦσι λ. χ. οἱ κτηγορόφοι μὲ σοφὰς καὶ καταλλήλους διασταύρωσεις εἰδῶν. Ως οὗτοι ἐπιτυχάνουσι, δι^o ἐπαγειλημμένων προσπαθειῶν νὰ μικρύνωσι ἢ ἔξωραΐσωσι τὴν κεφαλὴν ἢ τὰ κέρατα ἢ τοὺς πόδας τῶν βιῶν ἢ τῶν προβάτων, οὕτω τὸ ὑπομονευτικῶς ἐπιμελὲς ἔργον τῶν μεταρρυθμιστῶν δύ-

ναται γὰ διορθώσῃ ἀσυμμετρίαν ἢ δυσμορφίαν τιγα κοινωνικήν. Ἀλλ' οὐδὲν πλέον. Εάν λοιπὸν δὲ Κόντ καταλήγει εἰς μεταρρυθμιστικὰ σχέδια κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ήτον τολμηρά, δὲ Σπένσερ καταλήγει εἰς τὴν ἀδράνειαν, ἢν μάλιστα ἔξαίρει, καταπολεμῶν τὸν σοσιαλισμόν, τὰς ἐργατικὰς ἑγώσεις καὶ κάθε μορφὴν ἐπεμβάσεως τοῦ Κράτους χωρὶς γὰ τίδη διτὶ τὰ φαινόμενα ταῦτα ἀποτελοῦσι μέρος τῆς ἀναγκαίας αὐτῆς ἔξελίξεως τῆς κοινωνίας, ἢν ματαίως ἀργούμεθα, ἀδράνειαν τέλος, ήτις ἐν πάσῃ περιπτώσει είγαι διλγώτερον μακρὰν τῆς ἀλήθείας ἀπὸ τὰς καταστροφικὰς φαντασιοπληξίας τοῦ Κόντ.

Εάν τέλος ἔκαλούμην γὰ διατυπώσω συγθετικὴν κρίσιν ἐπὶ τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Σπένσερ καὶ συγκριτικὴν συγχρόνως κρίσιν ταύτης πρὸς τὴν Κουτιανὴν Κοινωνιολογίαν, θὰ ἔλεγον διτὶ τὰ ἀντικείμενα τοῦ Κόντ είναι δὲ νψηλότερος ἴδαιγισμός, ἐνῷ τοῦ Σπένσερ δὲ κατώτερος ζωϊσμός. Ο Κόντ διμιλεῖ ἐν δνόμαιι τῶν ἰδεῶν καὶ τὰς χαιρετᾷ, ὡς ἀνωτέρας δυθμιστρίας τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἐνῷ δὲ Σπένσερ ἐν δνόμαιι τῶν κυττάρων, τῶν γεύρων καὶ τῶν ἀσυγειδήτων των πχλμῶν. Ο Κόντ πλανᾶται εἰς τὰ νέφη, δὲ Σπένσερ σύρεται ὑπογείως. Ο Κόντ είναι δὲ ἀγγελος, δὲ Σπένσερ δὲ φαῦγος. Ἀλλ' οὐδεὶς τῶν δύο τούτων σοφῶν ἵσταται ἐπὶ τῆς γῆς μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, οὐδεὶς τούτων ἔχει βλέψιν πράγματι θετικὴν καὶ ἀνθρωπίνην ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως. Η Κοινωνιολογία ήτις ἔσχε τὸν ἀγγελον αὐτῆς ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Κόντ καὶ τὸν Φαῦγον ἐν τῷ προσώπῳ τοῦ Σπένσερ κατήντησε Διογένης ἀναζητῶν ἀνθρώπον. Τὸν εὑρε; Τοῦτο μένει γὰ τίδωμεν. Εν δμως είναι βένθαιον διτὶ ἐκ τῆς εὑρέσεώς του ἔξαρτᾶται τὸ μέλλον τῆς γέας ἐπιστήμης καὶ ἡ λαμπρά τῆς τύχη.

IV

Η ΤΕΙΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΛΟΓΙΚΗΣ
ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

Η θεωρία τῆς δργανικῆς ἔξελιξεως, γῆτις μόνη κατὰ τοὺς ὄπαδους τῆς βιολογικῆς Κοινωνιολογίας, δύναται γὰ λύση τὸ αἰνιγμα τῆς κοινωνικῆς ἔξελιξεως ὑπέστη καὶ αὕτη ἔξελιξιν ἡ σημαντικὴν καμπήν, ἣν εἶγαι ἀπόλυτος ἀγάγκη νὰ γωρίζωμεν διὰ γὰ ἐνγοήσωμεν τὰ σοδαρὰ καὶ φλέγοντα ζητήματα, ἀτινα σήμερον συζητοῦνται μεταξὺ τῶν καλλιεργούντων τὴν γέαν ἐπιστήμην. Κατὰ τὸν πρῶτον θεωρητικὸν τοῦ μεταμορφισμοῦ, τὸν Λαμάρκ, ἡ ἔξελιξις τῶν εἰδῶν εἶγαι ἀπλῶς ἀποτέλεσμα τῶν ἀγώνων τοῦ ἀτόμου πρὸς προσαρμογὴν εἰς τὸ περιβάλλον, ἀγώνων, οἵτινες δπου ἐγένοντο ἐπὶ σημαντικὴν περίοδον, κατέληξαν γὰ μεταβάλουν ἡ βελτιώσουν τὸ σχετικὸν δργανον καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ τὸν δργανισμὸν δλόκληρον. Αἱ βαθμιαῖαι αὗται ἀλλοιώσεις τοῦ δργανισμοῦ, καρπὸς τῆς ἀπαύστου πάλης τοῦ δντος κατὰ τοῦ περιβάλλοντος μεταβιδάζονται ἔντονοι καὶ ἀγώτεραι εἰς τοὺς ἐπιγόνους καὶ ἐπιτειγόμεναι μὲ τὴν κληρογομικότητα καὶ τὴν ἀσκησιν τῶν διαδοχικῶν γενεῶν, καταλήγουσιν δριστικῶς δημιουργοῦσαι διζικὴν μεταμόρφωσιν τοῦ εἰδους ἡ ἀκόμη καὶ γέον εἰδος. Αὕτη, ἐν βραχυτάτοις, εἶγαι ἡ θεωρία τοῦ Λαμάρκ. "Αλλ' αὕτη, γενομένη

δυσπίστως δεκτή κατά τὴν ἐμφάνισίν της ἔξέλειψεν
ἔντελῶς πρὸ τῆς βαθυτέρας καὶ εύρυτέρας θεωρίας τοῦ
Δάρδιν, ήτις δὲν ἀρνεῖται μὲν δτι τὸ περιβάλλον, ή
προσαρμογή, ή κληροδότησις τῶν ἀποκτημένων ἰδίω-
κτήτων εἶναι σπουδαῖοι συντελεσταὶ τῆς ὀργανικῆς
ἔξελίξεως, ἀλλ' ὑποστηρίζει δτι οὗτοι ἔχουσι σημα-
σίαν μικροτέραν τοῦ ἄλλου παράγοντος, δν πρῶτος δ
Δάρδιν ἔφερεν εἰς φῶς, τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς. Διότι,
λέγει οὗτος, ἐπειδὴ πάντοτε τὰ μέσα τῆς ζωῆς εἶναι
ἀγεπαρκῆ πρὸς θρέψιν τοῦ συγόλου τῶν ζώντων,
ἐκρήγνυται τρομερὸς ἀγών νπάρξεως μεταξύ των,
εἰς δν οἱ καλλίτεροι, οἱ ισχυρότεροι θριαμβεύουν, ἐνῷ
οἱ ἀσθενέστεροι ἀφεύκτως ἔξαφανίζονται. Ἡ ἐπιδίωσις
λοιπὸν τῶν ισχυρῶν, τῶν πεπροικισμένων μὲν ὀργανα
καλλίτερα καὶ ἐκλεκτά, ἐπιδρᾶ ἀποτελεσματικῶς πρὸς
βελτίωσιν ἢ τελειοποίησιν τοῦ εἰδους, οἱ δὲ πλεονεκτικοὶ¹
χαρακτῆρες τῶν ἐπιζώντων μεταδιβαζόμενοι καὶ ἐντει-
νόμενοι εἰς τὴν σειρὰν τῶν γεγεῶν δύνανται δριστικῶς
νὰ ἐπιτύχουν τὴν διαμόρφωσιν νέων καὶ ἀνωτέρων
εἰδῶν. Οὕτω δὲν ὑπάρχει εἰς μόνος συντελεστὴς ἔξε-
λίξεως, ὡς ἐφρόνει δ Λαμάρκ, ἀλλὰ πολλοί, οἵτινες
ἐνοῦνται πρὸς παραγωγὴν τοῦ μεγάλου ἀποτελέσματος.

Τὴν εύρυτέραν ταύτην θεωρίαν ὑπερήσπισε, συ-
γώψισε θαυμασίως δ Σπένσερ, δστις θεωρεῖ τὴν ὀργα-
νικὴν ἔξελιξιν ὡς προϊδὺ τριῶν συντελεστῶν: περι-
βάλλοντος, ἐπιλογῆς, κληρονομικότητος. Ἡ δράσις
τοῦ περιβάλλοντος γεννᾷ τὰς ἀτομικὰς ποικιλίας ἢ ἐγ-
καίνιάζει τὴν πρωτογενῆ διαφοροποίησιν τοῦ πρωτο-
πλάσματος. Ἡ φυσικὴ ἐπιλογὴ διατηρεῖ καὶ ἐντείνει
τὰς θετικὰς καὶ βιολογικὰς ποικιλίας. Τέλος ἡ κληρο-

νομικότης τῶν κεκτημένων ἴδιοτήτων η̄ μεταβολῶν δργανισμοῦ, δφειλομένη εἰς ἀσκησιν καὶ προσαρμογὴν τελειοποιεῖ τελικῶς τὰ ἀτομά καὶ τὰ εἶδον. Καὶ δ τελευταῖος οὗτος συντελεστῆς εἶγαι ἔξαιρετικῶς ἀποτελεσματικὸς καὶ ἀποκτῷ μάλιστα εἰδικὴν σημασίαν διὰ τὰ ἀγώντερα εἶδον καὶ εἰδικῶς διὰ τὸν ἀνθρωπὸν, δπου η̄ δράσις τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς προσκρούει συγηθέστατα εἰς ἵσχυρῶς ἀντεγεργούσας ἐπιρροάς. Ἡ γέα θεωρία, ἐμφανισθεισα ὑπὸ τοὺς οἰωνοὺς δύο διογμάτων τοῦ Δάρδιν καὶ τοῦ Σπέγσερ ἐφαίνετο πρωτισμένη νὰ διατηρήσῃ ἀγαμφίβολον τὴν κυριαρχίαν τῆς ἐπὶ τῶν βιολογικῶν σπουδῶν καὶ συγεπῶς καὶ τῶν Κοινωνικῶν σπουδῶν, δτε ἀπὸ τριακούταετίκας περίπου, ἐμφαγίζεται καὶ τείνει πρὸς ἐπικράτησιν ἀλλη διάφορος ἐπιστημονικὴ κατεύθυνσις, καθ' ἥν ἐπιστρέφομεν κατ' ἀγτίστροφον ἔννοιαν εἰς τὴν θεωρίαν τοῦ Λαμάρκ, διότι θεωρεῖται ἀποκλειστικὸς συντελεστῆς τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως μόνον εἰς, η̄ φυσικὴ ἐπιλογή, ἀποκλειομένων η̄ θεωρουμένων βωδῶν προσώπων τῶν ἀλλων προσαγαφερθέντων συντελεστῶν.

Ἡ γέα αὕτη ἔξελιξις τῆς θεωρίας τῆς ἔξελίξεως δφείλεται εἰς τὸν Γερμανὸν φυσιοδίφην Αὔγουστον Βάϊσμαν δστις ἐγένετο διάσημος, κυρίως, διότι ἡργήθη κατὰ τὸν πλέον κατηγορηματικὸν τρόπον τὴν κληρονομικότητα ἐπὶ τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων, δπερ διὰ τὸν Λαμάρκο ἀπετέλει τὸν ἀποκλειστικὸν συντελεστὴν τῆς ζωής ἔξελίξεως. Κατὰ τὸν Βάϊσμαν μεταβιβάζονται διὰ τῶν γενεῶν μόνον αἱ ἐγγενεῖς ἴδιότητες καὶ οὐχὶ αἱ κτηθεῖσαι διὰ τῆς χρήσεως καὶ τῆς ἀσκήσεως. λ. χ. "Ανθρωπὸς μαῦρος θὰ ἔχῃ τέχνα·

* Η Κοινωνιολογία

μαῦρα, διότι πρόκειται περὶ ἴδιότητος συγγενοῦς, μεταβιβάζομένης εἰς τοὺς ἀπογόνους. Ἀλλὰ χορευτής ἡ χορεύτρια, οἵτινες διὰ μακρᾶς χορευτικῆς ἀσκήσεως ἐπροικίσθησαν διὰ κνημῶν ὥραίων δὲν θὰ ἀποκτήσωσι τέκνα, ἢτινα ἀναγκαῖως θὰ ἔχωσι κνήμας ἔξαιρετικῶς ὥραίας· δὸν ποδηματοποιός, δοτις, ἐκ της εἰδικῆς στάσεως, εἰς ἣν ἀναγκάζεται γὰ εὑρίσκηται καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας ἔχει· τὴν ράχιν κυρφὴν δὲν θὰ ἀποκτήσῃ ἀναγκαῖως τέκνα μὲ τὴν ράχιν δμοίαν, διὸς τοῦ βιολιστοῦ δὲν θὰ κληρονομήσῃ ἀναγκαῖως παρὰ τοῦ πατρός του τὴν ἐπιδεξιότητα τῶν δακτύλων, ἣν διατήρη ἀπέκτησε διὰ τῆς ἀσκήσεως καὶ οὕτω καθ' ἔξῆς, διότι ἀπασαι αὗται αἱ ἴδιότητες καὶ χαρακτῆρες εἶναι ἐπίκτητοι καὶ δὲν μεταβιβάζονται συνεπῶς εἰς τοὺς ἐπιγόνους. Πρὸς ἀπόδειξιν τῆς θεωρίας του δὲ Βάσιμαν ἀρχεται ἵσχυριζόμενος, διτις δλα τὰ ἐνόργανα ὄντα ἀποτελοῦνται ἐκ δύο μερῶν ἐντελῶς διακεκριμένων—τοῦ γεννητικοῦ πλάσματος καὶ τῶν σαματικῶν κυττάρων. Εἰς τὸ ἀτομον, διτις δὲν εἶναι γεννητικὸν πλάσμα εἶναι σῶμα, μεταξὺ δὲ τῶν δύο τούτων μερῶν οὐδεμίᾳ ἐγαλλαγή ἡ ἀμοιβαία ἐπικοινωνία ἐπιτελεῖται. Μὲ τὴν γέννησιν λοιπὸν τὸ ἐνόργανον ὃν μεταβιβάζει εἰς τὸ γεννητικὸν ἐν μέρος τοῦ ἴδιου γεννητικοῦ πλάσματος, ἀλλ' οὐδὲν μέρος τῶν ἴδιων σωματικῶν κυττάρων καὶ διὰ τοῦτο αἱ μεταβολαί, αἱ παραγόμεναι εἰς τὰ σωματικὰ κύτταρα ἔξαφανίζονται μετὰ τοῦ ἀτόμου χωρὶς γὰ μεταβιβισθῶσιν εἰς τοὺς διαδόχους του. Οὕτω λοιπὸν αἱ μεταβολαί, αἱ ἐπελθοῦσαι εἰς τὰ δργαγα καὶ τῆς ἀσκήσεως ἡ τῆς ἀχρησίας, ἐν ἄλλαις λέξεσι αἱ ἴδιότητες καὶ τὰ ἐπίκτητα ἐλαττώματα ἀφορῶσιν ἀποκλειστικῶς

τὰ σωματικὰ κύτταρα χωρὶς γὰ τὸ θίγουν ποσῶς τὸ γευ-
νητικὸν πλάσμα, διπερ ἔγκειμενον εἰς τὰ βαθύτερα
στρώματα τοῦ ὀργανισμοῦ εὑρηται ἐντελῶς ἐκτὸς τῆς
δράσεως τῶν ἐπιρροῶν τούτων. Αἱ ἐπίκτητοι δόθεν ἴδιό-
τητες δὲν μεταβιβάζονται κληρονομικῶς. "Ινα καταστῇ
ἔμφανέστερον τὸ πρᾶγμα χρειάζεται ἀπότερον παρά-
δειγμα. Ἡ μεγάλη ταινία τοῦ χρυσοῦ δόρατος διπερ
εἶναι κατάστικτον μὲ πολυτίμους λίθους δέον μετὰ τὸν
θάγατον τοῦ γούν δικαιούχου γὰ ἀπονεμηθῇ εἰς τὸν Βα-
σιλέα τῆς Ἰσπανίας, δστις κατόπιν θὰ τὴν ἀπονείμῃ
εἰς ἄλλο πρόσωπον καὶ οὕτω καθ' ἔξῆς, ἀλλ' ή θήκη
ἐντὸς τῆς δοπίας φυλάσσεται ή ταινία δύναται γὰ κρα-
τηθῇ ἀπὸ τὸν σημεριγὸν δικαιούχον καὶ τὴν οἰκογέ-
νειάν του. Ἐξ οὗ ἔπειται δτι τὸ πρόσωπον τὸ τετιμη-
μένον διὰ τοῦ χρυσοῦ δόρατος ἔξωραΐζει τὴν θήκην,
τὴν περικοσμεῖ τὴν πλουτίζει, ἀλλὰ τὰ κοσμήματα ταῦτα
δὲν μεταβιβάζονται εἰς τὸν διάδοχον του σὺν τῇ ἀπονεμο-
μένῃ τιμῇ ταύτῃ, δστις λαμβάνει μόνον τὴν ταινίαν καὶ
οὐχὶ τὴν θήκην. Οὕτω τὸ γεννητικὸν πλάσμα τοῦ Βασ-
ισμαν εἶναι ή ταινία τοῦ χρυσοῦ δόρατος καὶ τὰ σωματικὰ
κύτταρα ή θήκη. Αἱ ὀργανικαὶ τελειοποιήσεις ἀν στρε-
φόμεγαι εἰς τὴν ἀσκησιν, τὴν ἐκπαίδευσιν κλπ. εἶναι
τέσσαι διακοσμήσεις τῆς θήκης τοῦ γεννητικοῦ πλάσμα-
τος, ἥφοι δὲ ή θήκη δὲν μεταβιβάζεται εἰς τοὺς κλη-
ρονόμους, τὰ κοσμήματα καὶ βελτιώσεις δὲν μεταβιβά-
ζονται, ἀλλὰ παραμένουσιν ἐπεισόδια ἀτομικὰ καὶ οὐχὶ
κοινωνικαὶ καταστάσεις.

Καταφαίγεται λοιπὸν δτι, ἀποκλειομένης τῆς διὰ
κληρονομίας μεταβιβάσεως τῶν ἐπικτήτων χαρακτή-
ρων, δὲν εἶναι δυνατὸν γὰ ἀποδοθῇ πλέον εἰς τὴν μετα-

βίβασιν ταύτην ἡ ἔξέλιξις τῶν εἰδῶν, ητις οὕτω καθορίζεται μέρον ἀπὸ τὴν φυσικὴν ἐπιλογὴν. Ἀλλὰ δὲν ἀρκεῖ ἡ φυσικὴ αὕτη ἐπιλογὴ νὰ εἶναι μοναδικὸς καὶ ἀποκλειστικὸς συντελεστῆς τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως, ἀφοῦ δὲ Βάσιμην *Ισχυρίζεται* ἐξ ἀλλου ὅτι αὕτη εἶγαι δρός *sine que* πω τῆς συντηρήσεως τοῦ εἶδους καὶ τῆς μὴ διεισθοδρομήσεώς του εἰς ἄλλας κατωτέρας μορφάς. Διότι ἐὰν δὲν ἐλειτούργει τὸ φυινόμενον τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς θὰ ἐλάμβανε χώραν τρομερὸν γεγονός, ὅπερ δὲ Βάσιμην ἀποκαλεῖ *παμμιξίαν*, ητις κατ' αὐτὸν εἶγαι συντελεστῆς μοιραίου ἐκφυλισμοῦ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν δὲ ἀγῶν νπάρξεως, ἐὰν δὲν ὑπῆρχεν ἡ σταθερὰ ἐπιβίωσις τῶν μᾶλλον πεπροικισμένων ἀτόμων καὶ η ἔξολόθρευσις τῶν ἀσθεγεστέρων, ταῦτα θὰ ἔζων, θὰ ἐπολληπλασιάζοντο συμμιγνύμενα μὲ ἀγώτερα εἴδη, ἀτιγα θὰ ἔξεπιπτον εἰς κατώτερα καὶ οὕτω καθ'. ἔξῆς μέχρι τῶν ἀτελεστέρων οὕτω δὲν ἡ *ζωὴκή* τεχνολογία μακράν τοῦ νὰ τελειοποιεῖται κατ' ἐποχὰς θὰ ἔξεπιπτε εἰς ἐπικράτησιν τῶν ἀτελεστέρων δυτῶν.

Τοῦ φυινομένου τούτου τῆς *παμμιξίας* καὶ ἐκ τῶν δηλητηριωδῶν ἐπιδράσεών του δυγάμεθα νὰ ἀγεύρωμεν μερικάς τινας ἐκδηλώσεις εἰς γνωστά τινα καὶ κοινὰ φαινόμενα. Οὕτω λ. χ. οἱ ἄγριοι, οἱ τρεφόμενοι μὲ κρέας ὡμόν, ἡ κακῶς ἐψημένον, καὶ οἵτινες δὲν ἔχουν παρ' αὐτοῖς Ἀμερικανούς δδοντοῖατρούς, ἐφοδιάζοντας αὐτοὺς μὲ τεχνητούς δδόντας καὶ δδοντοστοιχίας, διὰ γὰ ζήσουν ἔχουν ἀνάγκην δδόντων *Ισχυροτάτων*. Ἐκεῖνοι λοιπὸν ἐκ τῶν ἀγρίων, οἵτινες ἔχουσιν δδόντας ἀσθενεῖς ἀναγκαίως ἔξαφανίζονται, ἐνῷ οἱ ἐπιζῶντες προκισμένοι μὲ δδόντας ἔξαιρέτους νυμφεύονται μεταξύ

των και ἀποκτῶσι τέκνα μὲ ἰσχυροτέρους ἀκόμη ὀδόντας και οὕτως οἱ ὀδόντες τοῦ εἴδους τούτου ἰσχυροποιοῦνται. Ἐγῷ δὲ πολιτισμένος ἀγθρωπος δύναται γὰρ ζήσῃ μὲ ἐφθαρμένους ὀδόντας η̄ και ἀγευ ὀδόντων εἴτε διότι οἱ γεώτεροι μάγειροι μεταβάλλουσι τὸ κρέας εἰς πολτόν, ὅστις δὲν ἔχει κάνη ἀγάγκην γὰρ μασηθῇ, εἴτε διότι σήμερον κάθε ἀγθρωπος εὑρίσκει περὶ αὐτὸν κατασκευαστὰς τεχνητῶν ὀδόντων. Πρόσφατος στατιστικὴ ἀνέφερεν δτι ἐν Ἀγγλίᾳ μόνον κατασκευάζονται ἑτησίως 1½ ἑκατομμύριον τεχνητῶν ὀδόντων. Ἐξ οὗ προκύπτει δτι εἰς τὴν σημερινὴν κοινωνίαν μας παρὰ τοῖς ἀγθρώποις τοῖς κεκτημένοις ἰσχυροὺς ὀδόντας εὑρίσκονται ἄλλοι μὲ ἀσθενεῖς τοιούτους, και ἔμως γάμοι συγάπτονται μεταξύ των. Ὅταν, λοιπόν, πρόσωπον πεπροικισμένον μὲ ἀρίστους ὀδόντας νυμφεύεται ἄλλο μὲ κατωτέρους ὀδόντας συνήθως δὲν κατορθώνει γὰρ μεταβιβάσῃ τοὺς ἰσχυροὺς ὀδόντας του εἰς τὸ τέκνον του και οὕτω ἀγτὶ γὰρ τοιοῦτας διδόντες εἰς τὸ διάστημα τῶν ἐπιγεγομένων γενεῶν, καθὼς συμβαίνει και εἰς τοὺς ἀγρίους, τούγαντίον φθείρονται οὕτοι περισσότερον καθώς, δυστυχῶς, συμβαίνει εἰς τὰς πεπολιτισμένας μας κοινωνίας. Ἄν τοῦτο, δπερ συμβαίνει εἰς δευτερεῦον ὅργανον τοῦ σώματος τὸ ἐπεκτείνομεν εἰς δλα τὰ ὅργανα η̄ τὰ ζωτικότερα τοῦ δργανισμοῦ βλέπομεν δτι η̄ ἐπιβίωσις τῶν ήττον προσηρμοσμένων, δίδουσα χώραν εἰς γάμους τούτων μετὰ τῶν μᾶλλον πεπροικισμένων προκαλεῖ μοιραῖον ἐκφυλισμὸν η̄ ἀγαγκαίαν δπισθοδρόμησιν τοῦ εἴδους. Ἐνταῦθα καταγοεῖται η̄ μεγίστη σημασία, η̄ν αἱ παρατηρήσεις αὗται ἀποδίδουσιν εἰς τὴν φυσι-

κήγενέπιλογήν, ἀφοῦ αὕτη δὲν εἶγε πλέον ή μόνη αἰτία τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως, ἀλλ' ή μόνη ἄμυνα κατὰ τῆς στασιμότητος ή δπισθιδρομήσεως τοῦ εἰδους, δι μόνος δρος οὐα μὴ οἱ ἀνθρωποιειδεῖς καταστῶσι μονήρη καὶ οἱ ἀνθρωποι πίθηκοι.

Οὗτως η θεωρία τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως διηλθε περίεργον παραβολειδή γραμμήν. Πρῶτον, η ἔξελιξις αὕτη θεωρεῖται, ως προϊὸν τῆς κληρογομικότητος τῶν ἐνστίκτων χαρακτήρων, είτα ως προϊὸν καὶ αὐτῆς καὶ τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, είτα μόνον τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς καὶ τέλος η φυσικὴ ἐπιλογὴ δὲν θεωρεῖται ή αἰτία τῆς ἔξελίξεως, ἀλλὰ τῆς διατηρήσεως τοῦ εἰδους.

"Ηδη, η γεωτάτη στάσις, ήν, ουτώς, ἐλάμβανεν η θεωρία τῆς ἔξελίξεως, ἔξήσκησε σπουδαίαν ἐπιρροὴν καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς Κοινωνιολογίας. Διότι οι γεωτεροι πρόμαχοι τῆς ἐπὶ βιολογικῆς βάσεως Κοινωνιολογίας σπεύδουν νὰ δεχθοῦν τὴν θεωρίαν τοῦ Βάϊσμαν καὶ γὰ τὴν ἀγιτήσωσιν ἐναντίον τῶν σπουδαιοτέρων καὶ θριαμβευουσῶν μέχρι σήμερον κοινωνικῶν θεωριῶν. "Οταν, τῷ δητι, λέγουσιν, γίνη δεκτὴ ή κληρονομικότης τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων εὐνόητος καθίσταται ή πρόδοος τοῦ ἀνθρωπίου γένους. ἔστω καὶ ὑπὸ δρους, ἀποκλείοντας τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, ἀλλ' ὅταν τούγαντίον ἀποκλεισθῇ ή κληρογομικότης τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων, ὅταν οἱ συντελεσταὶ τῆς ἔξελίξεως ἀναχθῶσι δλοι εἰς ἔνα, τὴν φυσικὴν ἐπιλογήν, ὅταν ἔξ αλλου, αὕτη καταστῇ δ οὐσιώδης δρος, οὐα μὴ τὸ εἰδος παρακμάσῃ καὶ ἔκψυλισθῇ, τότε προφανῶς δ ἀγῶν μεταξὺ τῶν δητῶν, ἀγῶν ἀγρίος καὶ σκληρὸς καὶ η συγαφής ἔξολόθρευσις τῶν ἥττον

πεπροικισμένων καθίστανται οἱ ἀμετάθετοι δροι τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως, ἐπὶ τῇ τιμῇ τῶν δποίων δέον καὶ ἀγάγκην γὰ τὸ ἔξαγορασθῶσιν αἱ ἀνθρώπινοι πρόδοι καὶ ή τὸ σορροπία τῶν ἀνθρωπίων κοινωνιῶν. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀπόλυτος ἀγάγκη ὑποδοηθήσεως τῆς κοινωνικῆς πάλης, ἐνισχύσεως τῶν ἀγώνων μεταξὺ τῶν δυτῶν, ἀφοῦ ἔξ αὐτῆς μόνον ἔξαρτῶνται ή ἀγάπτυξις καὶ ή ζωὴ τοῦ συγόλου.

Μεταξὺ τῶν συγγραφέων, οἵτινες, καίπερ διαφέροντες εἰς οὐσιώδεις τινὰς ἀπόψεις, συμπίπτουσιν εἰς τὴν ἀποθέωσιν ταύτην τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἀξιοσημείωτοι είναι δὲ Μορσέλλι, δὲ Νοβικώφ, δὲ Gumplowicz, δὲ Βακκάρο κ.λ.π., ἀλλὰ δύο δέον ιδιαιτέρως γὰ ἀγαφερθῶσιν, οἵτινες ἔχει τῆς βάσεως ταύτης ἡρύσθησαν τὰ πλέον ἀπροσδόκητα καὶ παράδοξα συμπεράσματα, δὲ Ἀμμὸν καὶ δὲ Kidd.

Οἱ Ἀμμὸν εἰς τὸ γνωστότατον ἔργον του: «Ἄν φυσικαὶ βάσεις τῆς κοινωνικῆς τάξεως» ἴσχυρίζεται, ἀκολουθῶν τὸν Βάσιμαν, δτι ή παντοκρατορία τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς είναι ἀπόλυτος καὶ ἐπιχειρεῖ γὰ ἀποδειξη δτι λειτουργεῖ αὕτη δμοίως εἰς τὸ ἀνθρώπινον εἶδος, ὃς καὶ εἰς τὰ κατώτερα εἰδη. Καθώς, λέγει οὗτος, εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν ζώων περὶ ὑπάρχεως, τὰ ἴσχυρότερα καὶ καλλίτερα θριαμβεύουν, ἐνῷ τὰ χειρότερα φθείρονται καὶ ἔξαφανίζονται, οὕτω συμβαίνει καὶ εἰς τὴν ἀνθρωπίνην κοινωνίαν. Καὶ ἀφοῦ οἱ νικῶντες εἰς τὸν κοινωνικὸν ἀγῶνα είναι οἱ πλούσιοι, οἱ κεφαλαιοῦχοι καὶ οἱ ἴδιοκτῆται, οἱ δὲ γιττώμενοι, οἱ πτωχοὶ καὶ οἱ ἐργάται, οὕτως ἀποδεικνύεται δτι ἴσχυρός καὶ πλούσιος καὶ ἀσθενής καὶ πτωχὸς είναι

συνώνυμα (!) ή ἐν ἄλλαις λέξεσι, οἱ πλούσιοι εἰναι δλοι μεγαλοφυεῖς καὶ πνευματώδεις, ἐνῷ οἱ πτωχοὶ εἰναι δλοι ἡλίθιοι! πρὸς ἀπόδειξιν δὲ τούτου ἀρχεται ταξινομῶν τοὺς ἀγθρώπους ἀγαλόγως τοῦ πνεύματός των καὶ εὑρίσκει δτι οὗτοι διατίθενται κατὰ διπλῆν καμπύλην καὶ κατὰ παραβολήν. Σπάνιος δ ἀριθμὸς ἀγθρώπων μεγίστου πνεύματος, μεγαλείτερος δ ἀριθμὸς τῶν ἀγθρώπων τῶν πεπροικισμένων μὲ πνεῦμα κάτω τοῦ μεγίστου, μέχρι τοῦ μετρίου, δπου ἀθροίζεται δ μεγαλύτερος ἀριθμὸς τῶν ἀγθρώπων, ἐνῷ δ ἀριθμὸς τῶν ἀγθρώπων μὲ πνεῦμα κάτω τοῦ μετρίου σμικρύνεται μέχρι τῶν ἐλαχίστων πνευμάτων, τῶν ἡλιθίων, δ ἀριθμὸς τῶν δποίων εἰναι τόσον μικρὸς δσον καὶ τῶν μεγαλοφυῶν. Παράλληλος εἰναι ἡ καμπύλη τῶν εἰσοδημάτων. "Οσον δλίγιστοι εἰναι οἱ ἔξοχως πλούσιοι, οἱ δισεκατομμυριοῦχοι, τόσον αὐξάγει βαθμιαίως δ ἀριθμὸς τῶν ἔχόντων εἰσόδημα μικρότερὸν τοῦ μεγίστου μέχρι τοῦ μετρίου, δστις περιλαμβάνει τὴν πλειονότητα τῶν ἀγθρώπων, ἵνα καταπέσῃ εἰς τοὺς ἔχοντας εἰσόδημα κάτω τοῦ μετρίου μέχρι τῶν ἔχόντων ἐλάχιστων εἰσόδημα, τῶν προλεταρίων, ὧν δ ἀριθμός, νομίζει, εἰναι τόσον μικρὸς δσον καὶ τῶν δισεκατομμυριούχων. Συμπεραίνει λοιπὸν δ Ἀμμῶν θριαμβευτικῶς δτι συμπίπτει ἀπολύτως ἡ καμπύλη τῶν εἰσοδημάτων μὲ τὴν καμπύλην τοῦ πνεύματος καὶ ἀποδεικνύει (!) οὕτω δτι δ πλούτος εἰναι ἀλάθητος συνάρτησις τοῦ πνεύματος, δτι ἡ ἴδιοκτησία εἰναι τὸ ἔδαφος, δπου φύεται ἡ μεγαλοφυτά, δτι δ ἀγθρωπος εἰναι τόσον πλουσιώτερος δσον ἡ διάνοια του εἰναι καλλιτέρα.

"Η στοιχειωδεστέρα δμως παρατήρησις ἔξεγείρει"

ἐκ πρώτης ὅψεως πλήθος ἀμφιβολιῶν ἐπὶ τοῦ συμπεράσματος τούτου. Ἡς ἀφήσωμεν ὅσα δύνανται γὰρ λεχθῶσι κατὰ τοῦ δῆθεν παραλληλισμοῦ τῆς καμπύλης τῶν εἰσοδημάτων πρὸς τὴν τοῦ πνεύματος — τοιοῦτος παραλληλισμὸς πράγματι δὲν ὑπάρχει, διότι ἐνῷ ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀγθρώπων τοῦ πνεύματος πίπτει συνεχῶς κατὰ τοῦ μέσου δρου, ὁ ἀριθμὸς τῶν εἰσοδημάτων αὐξάνει, οὕτε ὁ ἀριθμὸς τῶν πτωχοτάτων εἶναι ἵσος πρὸς τὸν τῶν πλουσιωτάτων, ἀλλὰ πολὺ ἀγώτερος — αἱ καμπύλαι τοῦ Ἀμμὸν θὰ εἰχον, ἀληθῶς ἀποδεικτικήν τινα ἀξίαν τῆς θεωρίας του, ἐὰν εἰχεν ἀποδειχθῆ δι τὰ ἀτομικά, ἀτινα τοποθετοῦνται εἰς τὰ διαδοχικά σημεῖα τῆς καμπύλης τῶν εἰσοδημάτων εἶναι τὰ αὐτά, ἀτινα κατέχουσι τὰ διμόλογα σημεῖα τῆς καμπύλης τοῦ πνεύματος, ἐὰν δηλ. ἐν ἀλλαις λέξεις εἰχεν ἀποδειχθῆ δι τι αἱ διαδοχικαὶ τάξεις τῶν εἰσοδημάτων ἀποτελοῦνται: ἀπὸ τὰ αὐτὰ πρόσωπα, ἀτινα ἀποτελοῦν καὶ τὰς διαδοχικὰς τάξεις τοῦ πνεύματος. Τοιαύτην δημαρχίαν δὲ πόδειξιν, θεωρεῖ περιττὸν νὰ δώσῃ ὁ Ἀμμόν, ἀγενεῖ δὲ τῆς δημαρχίας οὐδὲν τοιοῦτον συμπέρασμα ἐπιτρέπεται ἐπὶ τοῦ συζητουμένου θέματος. Θὰ ἡδύνατο ἐξ ἀλλου, νὰ λεχθῇ δι τι καὶ αὐτὸς ὁ συγγραφεὺς αἰσθάνεται τὸ ἀτελὲς τῆς μεθόδου του, διότι ἀγωνίζεται γὰρ εὑρη ἀλλα ποικιλώτατα μέσα ἀποδείξεως. Μᾶς βεβαιώνει, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀριθμῶν, οὓς συνέλεξεν δ. Candolle, δι τι αἱ πλούσιαι οἰκογένειαι εἴδωσαν μεγαλύτερον ἀριθμὸν ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν ἀπὸ τὰς πτωχὰς οἰκογενείας. Μᾶς διηγείται δι τι ἐμέτρησε ἔκατοντάδας τιγας κρανίων πλουσίων καὶ πτωχῶν καὶ δι τι εὔρε τὸν δγκον τῶν πρώτων πάντοτε ἀγώτερον τοῦ

τῶν δευτέρων. Κυρίως τὸ κραχίον τῶν τραπεζιτῶν εἶναι δύγκωδες, διπερ ἀποδεικνύει προφανῶς δτι ὑπερτεροῦσι οὗτοι πγευματικῶς τοῦ ὑπολοίπου τῶν θυητῶν! Τοῦ χρειάζεται καὶ ἄλλο τι: δ Ἀμμὸν ἐμέτρησε τέλος τοὺς πλίους τῶν πλουσίων καὶ τῶν πτωχῶν, ἡρώτησε πλῆθος πιλοπωλῶν, οἵτινες τὸν ἔβεβαίωσαν δτι τὸ μέτρον τῶν πίλων εἶναι πάντοτε μεγαλείτερον εἰς τοὺς πλουσίους ἢ εἰς τοὺς πτωχούς. Χρειάζεται ἄλλο τι: διὰ νὰ καταστῇ δυνατὸν γὰ δοθῆ εἰς δλους τοὺς ἐργάτας τῆς ὑδρογείου δίπλωμα ἡλιθιότητος καὶ εἰς τοὺς ἀστοὺς δίπλωμα μεγαλοφυῖας; Ὡστε συμπεράγει δ Ἀμμόν, δλοι οἱ πλούσιοι εἶναι πγευματώδεις ἀνθρωποι, δλοι οἱ πτωχοὶ ἡλίθιοι. Η ἀνθρωπίνη κοινωνία λοιπὸν ὑπόκειται αὐστηρῶς καὶ εἰς τὴν δργάνωσίν της καὶ τὴν ἔξελιξίν της εἰς τὸν μέγαν βιολογικὸν νόμον τῆς φυσικῆς ἐπιλογῆς, ἀφοῦ ἐν αὐτῇ θριαμβεύουσιν οἱ καλλίτεροι, οἱ ἰσχυρότεροι, δὲ θρίαμβος αὐτῶν εἶναι ἀποκλειστικὸς παράγων καὶ οὖσιώδης δρός τῆς προόδου.

Καὶ δμως ἡ ἐπιπλακιότερα παρατήρησις ἀρκεῖ νὰ ἀποκρούσῃ τὴν δῆθεν ταύτην πγευματικὴν ὑπεροχὴν τῶν εὐπόρων τάξεων, τὴν δποίαν δ Ἀμμὸν τόσον ἐπιπλακιώς ἦθελε γ' ἀναγράψῃ, ὡς γενικὸν ἀνθρωπολογικὸν νόμον. Χωρὶς νὰ δεχθῇ τις τὴν ἀντίθετον θεωρίαν, ὑποστηριχθεῖσαν ὑπὸ διασημοτάτων συγγραφέων, ἐν οἷς δ Ἄδαμ Σμίθ, δτι οἱ πλούσιοι δὲν εἶγαι πλούσιοι λόγῳ εὐφυῖας, ἀλλὰ εὐφυεῖς λόγῳ τοῦ πλούτου τῶν, βέβαιον δμως εἶναι δτι εἰς τὴν θεωρίαν ταύτην ὑπάρχει διατυπωμένη περισσοτέρα ἀλήθεια ἀπὸ τὴν τοῦ Ἀμμόν πρὸς ἀπόδειξιν τούτου θὰ ἥρκει τὸ γεγονός αὐτὸ ἐπὶ τοῦ δποίου δ συγγραφεὺς στηρίζεται, δτι αἴ

εύγενεῖς καὶ πλούσιαι οἰκογένειαι ἔδωσαν ἀπολύτως καὶ σχετικῶς μεγαλείτερον ἀριθμὸν ἐπιστημόνων καὶ καλλιτεχνῶν, διότι δὲ λόγος τούτου εἶναι ἀπλούστατα δὲ ἔξῆς, δτι μόνον αἱ εὐποροῦσαι τάξεις δύνανται νὰ δώσωσιν εἰς τὰ τέχνα τῶν τὴν ἀπαιτουμένην μόρφωσιν, δπως καλλιεργηθῇ ἐλευθέρα τις τέχνη καὶ συγεπῶς δὲν εἶναι ἀληθὲς δτι τὸ πνεῦμα δύναται νὰ ἀγθήσῃ μόνον ἐντὸς τοῦ θερμοκηπίου τοῦ πλούτου, ἀλλ δτι τὸ θερμοκήπιον τοῦτο παρέχει τὴν εὐχέρειαν καὶ δὲν εἶναι η αἰτία τῆς ἀγαπτύξεως τοῦ πνεύματος.

Πόσοι δὲ ἐφευρέται διάσημοι ὄφείλουν τὴν πατρότητα τῶν ἐφευρέσεών τῶν μόνον εἰς τὸ χρῆμα τῶν! Ο Λεβερριὲ οἰκειοποιεῖτο συστηματικῶς δλας τὰς ἐπὶ τῶν ἀστεροΐδῶν ἀνακαλύψεις τῶν βοηθῶν του, εἰς σχετικὴν δὲ ἐρώτησιν γενομένην αὐτῷ ἀπήντα κυνικῶς δτι εἶναι κεκτημένη ἴδιοκτησία του, διότι εἶχε πληρώσει 1000 δραχμὰς διὰ καθ' ἓνα τῶν ἀνακαλυπτομένων ἀστεροειδῶν. Ἐξ ἀλλου μικρὰ ἐπαφὴ μὲ τὴν ἱστορίαν τῶν περιουσιῶν ἀρκεῖ γὰ διαψεύσῃ τὴν θεωρίαν δτι δ πλοῦτος εἶναι ἀμοιβὴ τοῦ πνεύματος. Θὰ ὑπομνήσω ἐν μόνον σχετικὸν παράδειγμα. Δοῦλος Ἱνδὸς τεθεὶς φύλαξ τοῦ γαοῦ Σίβα, ἀφαιρεῖ ἐν καιρῷ γυνκτὸς ἐνα τῶν κολοσσιαίων ἀδαμάντων τῶν ἀποτελούντων τοὺς δφθαλμοὺς τοῦ θεοῦ, φεύγει μὲ τὸ πολύτιμον ἀπόκτημά του εἰς Ἀσίαν, εἰσδύει εἰς τὴν Ρωσίαν καὶ φθάνει εἰς Πετρούπολιν, δπου κατορθώνει νὰ πωλήσῃ τὸν ἀδάμαντα εἰς τὴν αὐτοκράτειραν Αἰκατερίνην ἀντὶ ἐνδὸς ἐκατομμυρίου ρουβλίων. Ο ἀγθρωπὸς οὗτος εἶγαι δ. ἀρχηγὸς τῆς διασήμου ρωσσικῆς οἰκογενείας Λαζάρωφ. Ἐρωτῶ λοιπὸν ποῦ εὑρίσκεται

έδω τὸ πνεῦμα, ἔπειρ ἐγέννησε τὸν πλοῦτον; Τίς θὰ τολμήσῃ γ^ρ ἀργηθῇ δτὶ ἡ κλοπὴ καὶ οὐχὶ τὸ πνεῦμα ὑπῆρξεν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ δὲ δημιουργὸς τῆς ἴδιοκτησίας; Καὶ πόσον εὔκολον θὰ ἦτο νὰ πολλαπλασιάσῃ τις τὰ παραδείγματα ταῦτα καὶ νὰ γενικοποιήσῃ τὸ συμπέρασμα!

Ἐὰν δημάρτι, ἔξακολουθεῖ δὲ Ἀμμόν, ἡ φυσικὴ τάξις τῆς κοινωνίας ἔξασφαλίζει τὸν θρίαμβον τῶν καλλιτέρων καὶ εὐπροσαρμοστοτέρων στοιχείων, δὲν σημαίνει δτὶ τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο δὲν δύναται ἢ δὲν πρέπει νὰ ἔξασφαλισθῇ καὶ διὰ τῆς ἐλλόγου δράσεως τοῦ ἀγνθρώπου. Τούγχατέον. Ἐὰν δὲ ἔξέλιξις καὶ δὲν ἰσορροπία τῆς κοινωνίας ἔξαρτᾶται ἀπὸ τὸν θρίαμβον τῶν ἵσχυροτέρων, ἥτοι τῶν πλουσιωτέρων, δὲν δράγανωσις τῶν κρατῶν πρέπει νὰ στραφῇ εἰς τὸ νὰ αὖξηθῇ δὲριθμός των (ἐπὶ τοσούτῳ δὲ μᾶλλον, καθ' ὅσον πολλαὶ βιολογικαὶ ἐπιφροκαὶ συγομωτοῦσι πρὸς ἐπιτάχυσιν τῆς ἔξαφανίσεως των) νὰ ὑποδοηθῇ δημάρτι ἐπισπευθῇ δὲ θρίαμβός των καὶ νὰ ἐπιδιώχθῃ μὲ κάθε τρόπον δὲ ἔξαρτάνισις τῶν κατωτέρων καὶ ἀθλιεστέρων τάξεων. Καὶ δὲν διστάζει οὕτως δὲ Ἀμμὸν νὰ προτείνῃ σειρὰν μέτρων τειγόντων εἰς τὸν σκοπὸν τοῦτον. Πρῶτον μέσον πρὸς ἐπίτευξιν αὐτῶν—λέγει οὗτος—εἰγαὶ δὲ ἐπιβολὴ ἔξαιρετικῶν ἐμμέσων φόρων ἐπὶ τῶν εἰδῶν πρώτης ἀγάγκης, ἵνα φειδόμενοι τῶν ἀγω τάξεων, δίπτωμεν τούτους ἐπὶ τῶν ἀποκτηγωμένων πτωχῶν τάξεων, ἀμα δὲ αὖξησις τῆς ἐκδόσεως δημιοσίων δὲ κρατικῶν τίτλων πρὸς πλήθυνσιν τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προγομιούχων ἐκείνων δητῶν, ἀτινα καταγέμουν τὴν ζωὴν των μεταξὺ τῆς κοπῆς τοκομεριδίων καὶ τῆς

νόψηλής επισκοπήσεως τῆς ἀληθείας. Τὸ Κράτος δέον νὰ στερήσῃ τῆς φύγου τοὺς προλεταρίους, διότι οὗτοι παριστῶσι τὸ μᾶλλον ἔκφυλο γ στοιχεῖον τῆς πολιτικῆς συμβιώσεως. Δέον γὰ εὐγονήσῃ τοὺς γάμους μεταξὺ ἀτόμων τῆς αὐτῆς τάξεως, οἵτινες, προκαλοῦντες τὴν ἐπιλογὴν τῶν ἀρίστων καὶ τὴν διάδοσιν τῶν ἔξαιρετικῶν ἰδιοτήτων τῶν κατορθώγουν νὰ ἀποφύγουν τὴν βιολογικὴν συμφορὰν τῆς παμμιξίας. Ἀλλὰ δὲν ἀρκοῦσί ταῦτα μόνον. Δέον γὰ εὐγονήθωσιν αἱ φυλετικαὶ καταδιώξεις, διότι αὗται στρέφονται ἀλαθήτως καὶ κατὰ τῶν κατωτέρων φυλῶν, ὡν προκαλοῦν τὴν ἐξολόθρευσιν. Πράγματι, κατὰ τὸν Ἀμμόν, ἐπὶ τῶν πεδίων τῶν μαχῶν ἀπόλυται οἱ ἥττον προσαρμόσιμοι ἢ οἱ ἀγίκανοι, διότι οἱ εὐγενέστεροι καὶ ἐπιδεξιώτεροι κατορθώγουσι νὰ διαφύγωσιν ἀσφαλῶς, καθὼς ἔλαν τὸ μυδραλλιούδλον, ποὺ θερίζει σειρᾶς μαχητῶν ἐξέλεγε τὰ θύματά του! Οὐα σκληρὰ βλασφημία, δταγ βλέπομεν νὰ ἀπαριθμῆται μεταξὺ τῶν ἀπροσαρμόστων καὶ ἔκφύλων δ Γοδοφρεῖδος Μαμελῆς τὸ ώραῖον τοῦτο Ἰταλικὸν ἀγθος τὸ βαρδοχρότατα κοπὲν ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης καὶ γὰ θεωρῶνται ἔξ ἐναγτίου, ὡς ἀνώτερα ἀτομα, ὑπεράνθρωποι, ἔκλεκτα πνεύματα οἱ περίφημοι ἔκεινοι στρατηγοί μας, οἵτινες ἐσώθησαν διὰ τῆς φυγῆς ἐν Ἀμπα Γαρίμα! Τοιοῦτοι Ισχυρισμοί, προφανῶς, δὲν ἔχουν ἀνάγκην ἀγασκευῆς.

Μεγαλειτέρας ἀκόμη παροδοξολογίας συγήγαγεν ἐκ τῆς θεωρίας τοῦ Βάισμαν δ Kidd εἰς τὸ περίφημον βιβλίον του ἐπὶ τῆς «Κοινωνικῆς ἐξέλεξεως». Ἀφοῦ ἡ ἐξέλεξις, λέγει δ συγγραφεὺς οὗτος, ἦ καὶ ἡ διατήρησις

τῆς κοινωνίας δὲν δύναται γὰρ συνεχισθῆ παρὰ μόνον μὲ τὴν φυσικὴν ἐπιλογήν, ἵτοι τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, εἶναι φανερὸν ὅτι ὑπάρχει ἀσυμβίβαστος ἀντίθεσις μεταξὺ τοῦ ἀτομικοῦ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Διότι, δταν τὸ συμφέρον τῆς κοινωνίας δὲν δύναται γὰρ ἔξασφαλισθῆ, ἡ δπισθοδρομησίς της κατὰ μείζονα λόγον δὲν δύναται γὰρ ἀποφευχθῆ εἰμὴ μὲ σκληρὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῶν ὅντων, δστις καταλήγει εἰς τὴν ἀθλιότητα καὶ τὸν ὅλεθρον τῆς ἀσθενοῦς πληθύος τῶν ζώντων. Ἐνῷ δ' ἡ ἀνθρωπίνη κοινωνία φθάνει εἰς τὴν μεγίστην ἀνάπτυξίν της, καὶ τὴν Ισορροπίαν της μάλιστα, ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ ἐλευθέρου ἀνταγωνισμοῦ, δστις δίδει τὴν ζωηροτέραν ὥθησιν εἰς τὸν περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνα, τὰ ἀτομα ἢ τούλαχιστον τὸ μεγαλείτερον μέρος των ἐνδιαφέρονται ὑπὲρ τοῦ σοσιαλισμοῦ, δπου κάθε ἀγὼν ὑπάρξεως ἀποκλείεται αριστο.

Ἡ λογικὴ δθεν συμβουλεύει οὕτω εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἀνθρώπων τὴν καθίδρυσιν κοινωνικοῦ καθεστῶτας ἀπολύτως ἀσυμβίβαστου πρὸς τὴν συντήρησιν τοῦ ἀνθρωπίου εἰδούς. Ἔξ ἀλλού οἱ γικηταὶ τῶν κοινωνικῶν ἀγώνων θὰ ὑπεκινοῦντο γὰρ καταχρώνται τῆς γίνης των καὶ γὰρ ἔκμεταλλεύωνται τοὺς ἡττημένους, δπερ τέλος θὰ κατέληγεν ἀσφαλῶς εἰς ἔξέγερσιν τούτων καὶ διάλυσιν τῆς κοινωνίας. Καὶ ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην λοιπὸν ἡ λογικὴ ὥθει τοὺς ἀνθρώπους εἰς ἀντικοινωνικὰς πράξεις. Ἐάν λοιπὸν αὐτὴ ἡ λογικὴ ὥθει τὸν ἀνθρώπον εἰς πράξεις ἐπιζημίας εἰς τὸ εἰδος του, εἶναι προφανῶς ὅτι δὲν θὰ τὸν ὥθησῃ γὰρ ἀποστῇ τῶν πράξεων τούτων εἰμὴ ἐάν γίνη ἔκκλησις εἰς κίνητρα ξένα πρὸς τὴν λογικήν, καταφεύγουσι δ' οὕτω εἰς ὑπερλογικήν

κύρωσιν. Ή οπερλογική αὕτη κύρωσις παρέχεται μετ' άσυγχρότου ἀποτελεσματικότητος ἀπό τὴν θρησκείαν, ητίς ἐπιβάλλουσα ποιητὴν ὑπερφυσικὴν εἰς τὰς βλαβερὰς κατὰ τῆς κοινωνίας πράξεις ἀποτρέπει τὸν ἀγνθρωπὸν ἀπ' αὐτῶν καὶ ἔξασφαλίζει οὕτω τὸν κανόνα ἐκεῖνον συμπεριφορᾶς, δστις ἀνταποκρίνεται κάλλιον εἰς τοὺς ἐσωτερικοὺς νόμους τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως, Ή θρησκεία εἶγαι λοιπόν η συγκολλητική οὐσία τῶν ἀγνθρωπίνων διάδοων, η θείας προνοίας δύναμις, ητίς προκαλεῖ τὴν προοδευτικὴν ἀγύψωσιν καὶ ἀκόμη ητίς μόνη δύναται νὰ προφυλάξῃ τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τὴν φθορὰν καὶ θάνατον. Διὰ τοῦτο οὐδόλως ἀξιοθαύμαστον, ἐὰν τὸ θρησκευτικὸν αἴσθημα ἐνισχύεται διαρκῶς καὶ αἱ ἀκμαίτεραι καὶ ὑγιέστεραι κοινωνίαι εἶγαι ἐκεῖναι ἀκριβῶς εἰς τὰς δύοις η θρησκεία ἐκτιμᾶται περισσότερον. Οὕτως δ Kidd φθάγει εἰς τὸ ἀντίθετον τοῦ Μπόκλ συμπέρασμα. Διότι ἐνῷ δ τελευταῖος οὗτος ἐθεώρει τὴν ἡθικὴν ὡς στάσιμον καὶ ἔδλεπε τὸ πνεῦμα, ὡς κίνητρον τῆς ἀγνθρωπίνης ἔξελίξεως δ Kidd φρογεῖ δτι η λογική καὶ τὸ πνεῦμα εἶγαι ἐμπόδιον εἰς τὴν κοινωνικὴν ἔξελιξιν, καὶ ισχυρίζεται δτι αὕτη ἔξαρτᾶται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ τὰς εὐργετικὰς ἐπιρροὰς τῆς ἡθικῆς καὶ τῆς θρησκείας.

Καθὼς προκύπτει, η βιολογικὴ θεωρία περὶ τῆς Κοινωνίας λαμβάνει εἰς τὰς σελίδας τοῦ Kidd ἔκτασιν καὶ ἐφαρμογὴν εὑρυτάτην καὶ χρησιμοποιεῖται πρὸς λύσιν κατὰ τρόπου δριστικὸν προβλημάτων ὑπεράγαν σπουδαίων, τῶν δύο σπουδαιοτέρων μάλιστα προβλημάτων, δτινα ἀσχολοῦσι τὴν ἐποχὴν μας, τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ τῆς θρησκείας. Δὲν συμφέρει, λέγει κατ'

ούσιαν δ' Kidd, νὰ καταπολεμήσωμεν τὸν σοσιαλισμὸν ἐν δυόμχτι τῶν ἡθικῶν η̄ οἰκονομικῶν ἴθεων, ἐπειδὴ ἐπὶ τοῦ πεδίου τούτου πάντοτε θὰ εἴμεθα οἱ ἡττημένοι. Εἶναι περιτὸν νὰ πλαγώμεθα. 'Ο σοσιαλισμὸς θὰ ἔδιε εἰς τὸ ἀγθρώπινον γένος ἡθικήν, οἰκονομικήν καὶ πολιτικήν δργάνωσιν ἀπείρως ἀνωτέραν ἔκεινης, τὴν δοπίαν δύναται νὰ δώσῃ ἀδικον καὶ ἀνισον κεφαλαιοκρατικὸν καθεστώς.' Άλλος ήμεῖς, λέγει, δὲν ἔχομεν ἀνάγκην νὰ καταφύγωμεν εἰς ἡθικὰ καὶ οἰκονομικὰ ἐπιχειρήματα, ἵνα ἀποκρούσωμεν τὸν σοσιαλισμόν, διτὶς κατεδικάσθη ἡδη ἀνεκκλήτως ὑπὸ τῆς βιολογίας, ἐφ' ὅσον ἔξαφανιζομένου τοῦ περὶ ὑπάρξεως ἀγῶνος θὰ ἔξηφανίζετο η̄ φυσική ἐπιλογή, η̄τις εἶναι ὑψιστος δρος τῆς συντηρήσεως καὶ τῆς ισορροπίας τοῦ εἰδους, η̄τοι θὰ ἐπήρχετο η̄ διάλυσις τῆς πολιτισμένης κοινωνίας καὶ η̄ διασθοδρόμησίς της εἰς πρωτογόνους καὶ βαρβάρους μυρφάς συμβιώσεως. Οὐδὲς η̄ττον ἀχρηστον εἶναι νὰ ὑπερασπίσωμεν τὴν θρησκείαν ἐν δύναμι τῆς ἀποκαλύψεως καὶ τοῦ δόγματος, ἀτιγα ἐπιτυχῆς ἔξήγησις δύναται ήμέραν τιγα νὰ τὰ κατανικήσῃ, ἀφοῦ η̄ θρησκεία δικαιολογεῖται ἀνεκκλήτως ἐκ τῶν βιολογικῶν ἔρευνῶν, αἵτινες ὑψοῦσιν αὐτὴν εἰς ἀγαγκαῖον θεσμὸν πρὸς ἐπιβολὴν ἐπὶ τῶν ἀτόμων τῆς συμφωνοτέρας πρὸς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς κοινωνίας διαχωρίζεις. Οὕτω δὲ η̄ βιολογία κατορθοῖ ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ καταρρίψῃ θριαμβευτικῶς τὰς ἀγατρεπτικὰς θεωρίας ἀφ' ἐτέρου δὲ νὰ διατηρήσῃ τὰς θρησκευτικὰς πεπειθήσεις! Ποιον δὲ ἀξιοθαυμαστότερον ἀποτέλεσμα ἡδύνατό τις νὰ ἀναμένῃ ἀπὸ τὰς αὐστηρὰς καὶ ψυχραίμους ἔρευνας τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν;

‘Αλλ’ ή βιο-κοινωνιολογική αυτη σύνθεσις του Kidd, η τόσον γοητευτική έκ πρώτης δψεως, άποτελεῖται πράγματι έκ σειρᾶς ψευδῶν ισχυρισμῶν. Εἶνε ψευδῆς δ ισχυρισμὸς δτι δ σοσιαλισμὸς θὰ ἀπέκλειε τὸν ἀγῶνα ὑπάρξεως. Καὶ πράγματι, εἰς τὸ σοσιαλιστικὸν καθεστώς μακρὰν τοῦ γὰ παύῃ δ ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως, θὰ ἐλάμβανεν οὗτος τούγαντίον πλήρη ἔλευθερίαν, ἀφοῦ χάρις εἰς αὐτὸν τὰ ἀτομα θὰ ἡδύναντο γὰ κατέλθουν εἰς τὸν ἀγῶνα μὲ πλήρη ἐκδήλωσιν τῶν ιδίων δυνάμεων καὶ ὅχι ως σήμερον μὲ τῆμποδισμένας ἢ διαταραχμένας τὰς δυνάμεις των ἔνεκα τῶν ὑπαρχουσῶν σχέσεων ιδιοκτησίας. Ἀποκλειομένου λοιπὸν δτι δ σοσιαλισμὸς καταργεῖ τὸν ἀγῶνα περὶ ὑπάρξεως δὲν ἀληθεύει πλέον δτι οὗτος εἶνε ἀσυμβίβαστος πρὸς τοὺς δρους ισορροπίας τῆς κοινωνίας. Συγεπῶς συμφέρον τῶν ἀτόμων ἢ τούλαχιστον τῆς μεγάλης πλειονότητος εἰνε ἢ δημιουργία σοσιαλιστικῆς δργανώσεως, ἥτις κάθε ἄλλο παρὰ ἀντίθετος εἶνε πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συγόλου. Ἀποκλειομένου δ’ δτι ὑπάρχει αἰώνιος ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ ἀτόμου καὶ συγόλου, οὐδαμῶς ἀληθεύει, λοιπόν, δτι χρειάζεται ὑπερ-λογικὴ κύρωσις ἵνα ἔξαναγκάσῃ τὸν ἀγθρωπὸν γὰ δρᾶ συμφώνως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συγόλου, χωρὶς συγχρόνως γὰ παρατηρήσωμεν ἀκόμη δτι θεωρία ἥτις ἀναθέτει εἰς τὴν θρησκευτικὴν κύρωσιν τὸ ἔργον τοῦ γὰ ἔξαναγκάζῃ διαρκῶς τὸν ἀγθρωπὸν γὰ δρᾶ συμφώνως πρὸς τὸ συμφέρον τοῦ συγόλου, καὶ ἐνατίον τοῦ συμφέροντός του, καταλήγει εἰς ἀποτελέσματα κάθε ἄλλο παρὰ ἀσφαλῆ δι’ ἔκεινον, δστις, καθὼς δ Kidd, ἔχει εἰς τὴν καρδίαν του διαρκῶς τὴν

* Κοινωνιολογία

πίστιν. Δὲν δύναται πράγματι νὰ γίνη παραδεκτὸν ὅπως οἱ ἀνθρωποὶ ὡσι διαρκῶς θύματα τοιαύτης παραδόξου φαντασιοπληξίας ἢ ὅπως ἀφήνωνται, μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων γὰρ ἔξαπατῶνται ἀπὸ τὴν πλάνην θρησκευτικῶν κυρώσεων πρὸς διάπραξιν πράξεων, ἃς οὗτοι αἰσθάγονται πραγματικῶς ἀντιθέτους πρὸς τὸ πραγματικόν τῶν συμφέρον. ^{!!;} Εάν η θρησκεία, ὡς φρογεῖ δι Kidd, οὐδὲν ἄλλο εἴνε ἢ πάγις στηγομένη εἰς τὸν ἀνθρωπὸν, ἵνα τὸν ἀναγκάζῃ γὰρ δρᾶ ἀγτιθέτως πρὸς τὸ συμφέρον του, δέον ἀναγκαίως γὰρ συμπεράγωμεν δτι αὕτη δὲν δύναται γὰρ ἔχῃ ἢ ἐφῆμερον ὑπαρξίαν, ἢ δύναται γὰρ ἰσχύῃ μόγον εἰς ἐποχὰς ἀμαθείας καὶ βαρβαρότητος, καὶ θὰ ἔξαλειφθῇ μόλις η διάνοια φωτίσῃ τὸν ἀνθρωπὸν ἐπὶ τῶν θετικῶν συμφερόντων του καὶ τῶν ἐκ τούτων ἐμπνεούμένων καγόνων.

Ακόμη δημος ψευδέστεροι καὶ αὐθαίρετοι εἶναι οἱ βιολογικοὶ ἴσχυρισμοί, οὓς τόσου πεφρούτισμένως προβάλλουσι δ Kidd καὶ δ Ἀμμὸν καὶ δλοι οἱ συγγραφεῖς τῆς σχολῆς ταύτης καὶ θέτουσιν ὡς βάσιν τῶν φαντασιοπληξίων των. Εἶναι γνωστὸν ἡδη δτι η θεωρία τοῦ Βάϊσμαν περὶ τῆς μὴ μεταβιβάσεως τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων ἔχει σήμερον καταρριφθῆ ἔξ δριστικωτέρων παρατηρήσεων καὶ πείρας καὶ αὐτὸς δ διδρυτής της ἡγαγκάσθη ἐσχάτως γὰ τὴν ἀναθεωρήσῃ καὶ ἀναμορφώσῃ κατὰ τρόπον τοιοῦτον, ὥστε τὸ δόγμα ἔχει τὰ μέγιστα ὑπογομευθῆ. Δὲν εἶναι δ κατάλληλος τόπος ἐδῶ, ἵνα ἀναφέρωμεν τινὰς τῶν κατ³ αὐτῆς ἀντιρρήσεων. Εκείνο δημος τὸ δοποῖον δύναται ἐνταῦθα γὰρ προστεθῆ εἶναι δτι τὰ εὐγλωττέρα γεγογότα ἀποδεικύουσι τὸ κληρογομητὸν τῶν ἐπικτήτων χαρα-

κτήρων ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ κοινωνίᾳ. Οὕτω π. χ. εἶναι γνωστὸν δὲι οἱ Μογγόλοι, οἵτινες γεννῶντει μὲ δεῖσοὺς τοὺς πόδας καὶ μὲ κυφήν τινα διαμόρφωσιν τοῦ σώματος, δρεῖλουσι τοῦτο εἰς τὴν καθημερινὴν συνήθειαν τῆς ἵππασίας, ἵτις ἐπὶ αἰώνας ἐπικρατεῖ εἰς τὰς νομαδικὰς καὶ ἀνησύχους ταύτας φυλάς. Αὕτη ἡ νομοθεσία τῶν διαφόρων λαῶν καὶ ἐποχῶν προσέφερε σιωπηρὸν ἔγκωμιον εἰς τὸ κληρονομητὸν τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων. Οὕτω ὑπὸ ἐπιφυλάξεις θεῖαίως, δὲ σεμδὲς τῶν ἴγδικῶν τάξεων ἢ δὲ μεσαιωνικὸς θεσμὸς τῶν συντεχνιῶν, δστις δρίζει δπῶς δὲ αἰδὲς ἀκολουθεῖ τὸ ἐπάγγελμα τοῦ πατρὸς ἐμπνέεται σιωπηρῶς ἀπὸ τὴν ἴδεαν δτι αἱ ἐπωφελεῖς δργανικαὶ μεταβολαὶ αἱ κτηθεῖσαι ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐκ τῆς ἐπανειλημμένης ἀσκήσεως τοῦ ἐπαγγέλματός του μεταβιβάζονται δἰὰ τῶν γενῶν εἰς τὰ τέχνα καὶ καθιστῶσιν αὐτὰ μοναδικῶς πρόσφορα εἰς τὴν ἔργασίαν ἔκεινην. Καὶ σήμερον ἀκόμη τὸ Ἀγγλικὸν Ναυαρχεῖον προτιμᾶνὰ κατατάσσῃ εἰς τὸ Ναυτικὸν τέχνα γαυτικῶν, ἔχον ἐκ πείρας παρατηρήσει δτι ἡ φυσικὴ διαμόρφωσις, ἵνα ἔχουσιν οὔτοι ἐκ γενετῆς τὰ καθιστῷ ἴδιαιτέρως κατάλληλα πρὸς τὸ ἔργον τοῦτο. "Ολα ταῦτα δμως εἶγαι ἐντελῶς ἀγτίθετα πρὸς τὰ δόγμα τοῦ ἀμεταβιβάστου τῶν ἐπικτήτων χαρακτήρων. Βεβαίως δὲν βιάζομεν τὰ συμπεράσματα μέχρι τοῦ σημείου γὰρ ὑποστηρίζωμεν δτι οἱ ἐπίκτητοι χαρακτῆρες εἶγαι πάντοτε καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει κληρονομητοί, δπερ, ἐὰν ἥτο ἀληθὲς θὰ κατήγντα γὰρ ἀπολιθώσῃ τὸ ἀγθρώπιγον γένος εἰς πλῆθος διακεκριμένων δμάδων αὐτηρῶς ἀδυσωπήτων. "Οχι, δὲδὲς δὲν εἶγαι καταδικασμένος ὑπὸ ἀδυσωπήτου φυσικοῦ γόμου

γὰς ἀκολουθῇ τὴν κατάστασιν τοῦ πατρός, οὐδὲ εἶγαι σπάνιον γὰς κατορθώσῃ οὗτος μὲ τὸ πνεῦμα καὶ τὴν ἔργασίαν νὰ διασπάσῃ τὰ σύνορα, ἐντὸς τῶν δποίων ἥτο περιωρισμένη ἢ δράσις τοῦ γεννήταρός του, ἵνα ἀγυψιθῇ εἰς ἔξαιρετικωτέραν θέσιν. Ὁ Λούθηρος, υῖδες δρύκτου, δι Κἀντ υῖδες ἐφιππιοποιοῦ, δι Giotto υῖδες βοσκοῦ προδότων διαιμαρτύρουται ἔναντίον τῆς ἀπελπιστικῆς θεωρίας τῆς μοιραίας κληρονομικότητος. Ἀλλὰ καίπερ ἀγαγωρίζοντες δλα ταῦτα ὑποχρεούμεθα διμως νὰ παραδεχθῶμεν δτι εἰς πολλὰς περιπτώσεις οἱ ἐπίκτητοι χαρακτῆρες τοῦ ἀγθρώπου μεταβιβάζονται εἰς τοὺς ἀπογόνους του καὶ συγεπῶς ἡ κυριωτέρα θεωρία τοῦ Βάσμαν δὲν ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ ἀγθρώπου.

Οὐδὲ ἥττον φευδῆς καὶ χιμαίρικὴ εἶγαι ἢ πένθιμος περιγραφὴ τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς παμμιξίας, ἐν τῇ δποίᾳ δι Βάσμαν κατεδίκασε ἐπὶ τινα χρόνον τὸ ἀγθρώπινον γένος. Διὰ γὰ πεισθῶμεν περὶ τοῦ ἐσφαλμένου της ἀρκεῖ γὰ εἰπωμεν δτι δι περὶ ὑπάρξεως ἀγῶν ἔξαφανίζει μικρότατον μόνον μέρος τοῦ συγόλου τῶν ζώντων καὶ διὰ τοῦτο εἰς δλα τὰ εἰδη καὶ εἰδικῶς εἰς τὸ ἀγθρώπινον εἰδος ἐπιζῶσι καὶ πολλὰ τῶν ἀσθενῶν ἥ καὶ ἔξηγτλημένων δυτῶν. Προκύπτει δθεν δτι ἡ παμμιξία, μακρὰν τοῦ νὰ εἶγαι ἔξαιρετικὸν φαιγόμενον, συμβαίνον μόνον ὑπὸ ἀγωμάλους καὶ παθολογικὰς συνθῆκας εἶγαι τούγαντίον φαιγόμενον, παρατηρούμενον ἀνὰ πᾶσχν στιγμὴν καὶ εἰς δλα τὰ ζώντα εἰδη. Ἐὰν λοιπὸν ἡ παμμιξία παρήγαγε πράγματι τὰ δλέθρια ἔκεινα ἀποτελέσματα, διτινα τῇ ἀποδίδει δι Βάσμαν, δλα τὰ εἰδη θὰ παρουσιάζον τὸ θέαμα τῆς

ἀπελπιστικωτέρας ἀτυχίας καὶ η ἀγεέλιξις θὰ γῆτο παγκόσμιος νόμος τῆς ἔνοργάνου φύσεως. Ἀλλὰ ως καὶ αὐτὸς δ Βάϊσμαν ἀναγνωρίζει, συμβαίνει ἀκριβῶς τὸ ἐναγτίον, διότι ἐφ' δλωγ τῶν ἐκδηλώσεων τῆς ζωῆς κυριαρχεῖ δ εὔποιητικὸς νόμος τῆς προαγομένης ἔξελίξεως.—Αἱ βιολογικαὶ λοιπόν θεωρίαι, ἃς οἱ γεώτεροι Κοινωνιολόγοι θέτουν ως βάσιν τῶν ισχυρισμῶν των—ισχυρισμῶν, καθὼς βλέπομεν εὑρυτάτων καὶ παραδόξου ἐκτάσεως—δὲν δύνανται παρὰ νὰ εἶγαι ἐλαττωματικαὶ καὶ ἔκπτωτοι. Καταπεσούσης δὲ τῆς βάσεως δλόκληρον τὸ οἰκοδόμημα, τὸ μὲ τόσηγ δεξιοτεχνίαν ἀνεγερθὲν ὑπὸ τῶν βιο-κοινωνιολόγων καταπίπτει ἀξιοθρηνήτως.

Τὸ παράδειγμα τῶν δύο ἀξιομνημογευτωτέρων συγγραφέων, οὓς ἔξελεξα, ως μοναδικὸν ἀξιοσημείωτον μεταξὺ πολλῶν, οὓς ἡδυνάμην γὰ ἀναφέρω δέον γὰ ἀποτελέοη δίδαγμα καὶ ἐπιφύλαξιν. Δέον γὰ μᾶς προφυλάξῃ ἀπὸ τοῦ γὰ δημιουργήσωμεν διὰ τῶν ίδίων χειρῶν μας βιολογικὰς θεότητας οὐδὲν ἄλλο συγήθως η φετίχ, καὶ ἀγεγέίρωμεν αὐταῖς ἀγευ λόγου καὶ κριτηρίους πνευματικοὺς βωμούς. Κάθε ἐπιστήμη δέον γὰ ἐπωφελῆται βεβαίως τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς τὰ δποῖα ἔφθασαν αἱ ἄλλαι, ἀλλὰ μόνον δταγ τὰ ἀποτελέσματα ἔκεινα εἶγαι αὐστηρῶς ἀποδεδειγμένα καὶ οὐχὶ δταν πρόκειται περὶ ὑποθέσεων ἵπταμένων εἰς τὸ κενόν. Λησμογοῦμεν δτι καὶ αὐτὴ η Δαρβίνειος θεωρία ἀπέχει ἀκόμη τοῦ γὰ ἀποτελῇ ἀδιάσειστον ἀλήθειαν. Υπενθυμίζομεν δτι τὰ ἀγθρώπιγα πρόσωπα τὰ ἀνακαλυφθέντα εἰς ἀγάγλυφον αἰγυπτιακὸν γῆλικίας 4000 ἔτῶν παριστῶσι πρόσωπα τόσου λεπτομερῶς δμοια

πρὸς τὰ σημεριγά, ὥστε φαίνονται ταῦτα μειδιῶγια μὲ τὴν προσπάθειαν τῶν γεωτέρων βιολόγων νὰ ἔκτεινουν καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τοὺς γόμους τῆς ζωῆς ἐξελίξεως. Τοπεγνθυμίζομεν τὰς μοιμφὰς διασήμων Κοινωνιολόγων, ώς δὲ Κολαχιάνη, δὲ Tarde καὶ ἄλλοι πολλοί, κατὰ τῶν ἐσπευσμένων Κοινωνιολογικῶν συμπερασμάτων ἐξ ἀώρων βιολογικῶν ισχυρισμῶν.

“Αλλοί” ὑπεγνθυμίζομεν ίδιαιτέρως τοὺς λόγους δύο διασήμων ἀγνιπροσώπων τῶν φυσικῶν καὶ βιολογικῶν ἐπιστημῶν κάθε ἄλλο παρὰ ὑπόπτων ὅτι μικρύνουσι τὴν ἀξίαν τῶν ἀποτελεσμάτων, εἰς δὲ ἐφθασαν αἱ ἐπιστῆμαι ἐκεῖναι καὶ τῆς συγδρομῆς, ἢν δύνανται νὰ δώσουν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν.

Ο Πήρσον, καθηγητὴς τῆς ἐφηρμοσμένης μηχανῆς εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τοῦ Λονδίνου καὶ μέλος τῆς Βασιλικῆς Ἐταιρείας ὡμοιόγει ὅτι ἡ θεωρία τῆς δργανικῆς ἐξελίξεως δὲν ἐφθασεν ἀκόμη εἰς τὴν ποσοτικὴν καὶ ἀκριβολογικὴν αὐτὴν ἐκδήλωσιν, ἢτις μόνη θὰ ἡδύνατο νὰ τὴν ὑψώσῃ εἰς τὸ ὕψος ἐπιστημονικῆς ἀληθείας, οἱ δὲ Κοινωνιολόγοι, οἱ ἀξιούντες νὰ οἰκοδομήσουν ἐπ’ αὐτῆς τῆς θεωρίας τῶν, οἰκοδομῶσιν ἐπὶ τῆς ἀμμού. Κατὰ τὸν αὐτὸν δὲ περίπου χρόνον δὲ Grassi, καθηγητὴς τῆς Συγκριτικῆς Ἀνατομίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Ρώμης, ἐπιφανῆς διὰ τὰς ἀγακαλύψεις του ἐπὶ τῶν ἐλωδῶν πυρετῶν ἐπεκαλεῖτο τὴν προσοχὴν καὶ τὴν ἐπιφυλακτικότητα τῶν Κοινωνιολόγων κατὰ τῆς κακῆς συγηθείας τοῦ συγοφίζειν ἐπὶ τῇ δάσει κομωγικῶν θεωριῶν καὶ φιλοσοφικῶν συστημάτων φυσιολογικὰς καὶ βιολογικὰς θεωρίας, αἵτινες δὲν δύνανται γὰρ θεωρηθῶσιν ἢ ἀπόπειραι, ὑπό-

θέσεις, ἀμφίδιολα, ἀπολύτως ἐστερημένα θεωριώτητος καὶ ἀποδείξεως. Εἴθε δὲ σοφὴ αὕτη συμβουλή, γάτις ἐκπορεύεται ἐκ δύο διαφόρων μὲν πηγῶν, ἀλλ᾽ ἐξ τούτου αὐθεντικῶν, γὰρ συγκρατήσουν τὴν Κοινωνιολογίαν ἀπὸ τούτου ἐπικίνδυνον δρόμον, εἰς δὲ ἀγεπιφυλάκτων ἐρρίφθη καὶ δστις ἀπειλεῖ αὕτην γὰρ ἐκτραπῆ ἀξιοθρηνήτως η καὶ γὰρ παραμελήσῃ διὰ παγτὸς τὴν ἐπιθυμητὴν ἐκπλήρωσιν τῶν φωτεινῶν ὑποσχέσεών της.

V

Η ΕΠΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΒΑΣΕΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

Συμβαίνει συνήθως η φύσις φαινομένου τινός, γῆτις θὰ ἡδύνατο γὰ ἀποκαλυφθῇ ἐν δυγάμει καὶ δταν τοῦτο ἦτο εἰς κατάστασιν ἐμδρυώδη ἢ ἀτελῆ, γὰ μὴν ἀγακαλύπτηται διόλου, παρὰ μόνον δταν τὸ φαινόμενον φθάσῃ εἰς πλήρη σύγθεσιν καὶ μεγάλην ἔκτασιν, αἵτινες τὸ ἐμφανίζουσιν ἐκ πρώτης δψεως. ³ Αξιοθαύμαστον παράδειγμα τούτου είνε δ μέγας νόμος τῆς δργανικῆς ἔξελίξεως, δστις θὰ ἡδύνατο γὰ ἀποκαλυφθῇ εἰς τὰς εὐρωπαϊκὰς χώρας, ἀφ' οὐ καθημερινῶς συγαγωμεν γ τοῦτον εἰς εἰδικὰ φαινόμενα, καὶ δμως ἀνεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Δάρδιν καὶ Wallace εἰς τὰς χώρας ἐκείνας τοῦ Νέου Κόσμου, δπου δ φαῦνος είνε πλουσιώτερος καὶ πολυμορφώτερος. Βαθμός τις ἐμφανίσεως καὶ ἔκτασεως είναι ἀγαγκαῖος, ἵνα φαινόμενόν τι κάμη ἐντύπωσιν εἰς τὰς αἰσθήσεις μας, ἐλκύσῃ τὴν προσοχὴν μας καὶ ἐπιβληθῇ εἰς τὰς μελέτας μας. ⁴ Εάν η θεωρία φαινομένου τινος δύγαται γὰ ἀποδειχθῇ καὶ ἐκεὶ ἀκόμη, δπου τοῦτο είγαι μᾶλλον περιωρισμένον καὶ μέτριον, η πρώτη ὥθησις πρὸς παρατήρησίν του παράγεται ἐκεὶ μόνον δπού τὸ φαινόμενον ἀποκτᾷ μεγάλας καὶ ἀγεπτυγμένας διχτάσεις.

Τῆς παρατηρήσεως ταύτης φωτεινὴ ἀπόδειξις είναι αὕτη η ιστορία τῆς Κοινωνιολογίας, η τὸ εύκολώτερον

αὐτῆς ἐπεισόδιον, ή ἀνακάλυψις τῆς οἰκονομικῆς βάσεως τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Θεωρητικῶς ή ἀνακάλυψις αὕτη θὰ ἡδύνατο γὰρ γίνη εἰς οἰανδήποτε ιστορικὴν ἐποχὴν μὲ τὴν ἀπλῆν βοήθειαν τῆς λογικῆς καὶ τῆς στοιχειώδους παρατηρήσεως. Καὶ δμως εἰς τὸ διάστημα περιόδου πολλῶν αἰώνων, καθ' ἥν αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις ήσαν πτωχαὶ καὶ οἰονεὶ λαθραῖαι, καθ' ἥν ἀσθενικὴ βιομηχανία καὶ τεμαχισμένη καλλιέργεια ἐφυτοζώουν ἐν σιγῇ καὶ ἐν σκιᾷ, ἡγνοήθη ἐντελῶς τὸ οἰκονομικὸν βάθρον τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως καὶ ἔζητηθη ἐπιμόνως καὶ ἀποκλειστικῶς δι πνευματικὸς ἢ δι βιολογικὸς παράγων. Βεβαίως δὲν ἔλειψαν καὶ κατὰ τὸ παρελθόν σοφοί, οἵτινες παρουσίασαν τὴν ἀλήθειαν. Μεταξὺ τούτων δύναται γὰρ ἀναφερθῆ δι Αριστοτέλης εἰς τὴν ἀρχαιότητα καὶ δι Χάρριγκτον εἰς τοὺς μέσους χρόνους καὶ δι Ρομιαγνοσί εἰς τοὺς νεωτέρους, συγγραφεῖς, οἵτινες κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἡττον εὔκρινῶς ἐξήγγειλαν τὴν ἐξάρτησιν δλοκλήρου τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως ἐκ τῶν γεγονότων τῆς κοινωνικῆς οἰκονομίας. Ἐπρόκειτο δμως περὶ μονομερῶν ισχυρισμῶν, χωρὶς γενικὴν ισχὺν καὶ αὐστηρὰν ἐπιστημονικὴν ἀπόδειξιν, οἵτινες κατεπνίγησαν ἐν τῇ γενέσει των ἐκ τῆς ἐντελῶς διαφόρου καὶ ἀντιθέτου κατευθύνσεως τοῦ ἐπικρατοῦντος τότε φιλοσοφικοῦ πνεύματος. Μόνον κατὰ τοὺς νεωτέρους χρόνους, δταν ἡ ἀπροσδόκητος ἐπέκτασις τῆς βιομηχανίας καὶ τοῦ κεφαλαιοκρατισμοῦ ὑψώσαν τὰς ἔρπούσας βιομηχανικὰς ἐπιχειρήσεις καὶ ἡ εὐρεῖα πίστωσις ηὗξησε ὑπερμέτρως τὰς ἀτομικὰς περιουσίας καὶ κατέστησε φανεράν καὶ ἐπολλαπλασίασε τὴν κυριαρχίαν τῶν ἐπὶ τῶν τυχῶν τῶν

ἐθνῶν, τότε μόνον κατενοήθη ὅτι ἡ πολιτικὴ τῶν κρατῶν, οἱ μεγάλοι προσανατολισμοὶ τῆς ἱστορίας καὶ αἱ θεμελιώδεις κατευθύνσεις τῆς διμαδικῆς ἡθικῆς δὲν καθορίζονται ἐξ ὑπεραισθητῶν κοινωνικῶν ἴδεωδῶν, ἀλλὰ προέρχονται ἐκ τοῦ πεζοῦ ὑπεδάφους τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Καὶ ως ἀγεμένετο, τὴν ἀλήθειαν ταύτην διηγείθη πρῶτον καὶ εὐκριγῶς καθώρισεν ἡ χώρα ἐκείνη, ὅπου αἱ γεώτεραι οἰκονομικαὶ σχέσεις ἔλαχον τὸ πρῶτον ἀγάπτυξιν ἐπιδηλητικὴν καὶ μεγάλην, ἡ Ἀγγλία. Ὁ Μᾶρκος καὶ δὲ Ἐγκελές, δύο ἐξόριστοι, οὓς ἡ μακρὰ διαμονὴ ἐν Ἀγγλίᾳ κατέστησεν οἰκείους πρὸς τὴν παγτοδυναμίαν καὶ τοὺς πλέον μυστικοὺς γόμους τοῦ συγχρόνου Καπιταλισμοῦ, οὗτοι ἔξέφρασαν πρῶτον κατ' ἀκριβῆ καὶ εὐκρινῆ τρόπον τὴν γέαν Κοινωνιολογικὴν ἀλήθειαν. Ὁ Μᾶρκος συγώψιε ταύτην κλασσικῶς εἰς τὸν Πρόλογον τῆς «Κοιτικῆς τῆς Πολιτικῆς Οἰκονομίας», δημοσιευθεῖσης τῷ 1859. «Ο τρόπος, ἔλεγε τῆς παραγωγῆς ἐν κοινωνίᾳ τινί, ἀποτελεῖ τὴν πραγματικὴν βάσιν, ἐφ' ἣς ὁ φοῦνται οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ καὶ αἱ νομικαὶ διατάξεις, καὶ εἰς ἣν ἀντιστοιχοῦσιν ὥρισμέναιι μορφαὶ τῆς κοινωνικῆς συνειδήσεως. Ο τρόπος τῆς παραγωγῆς, δημιουργεῖ τὸν τρόπον τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως, τῆς πολιτικῆς καὶ πνευματικῆς ζωῆς». Τοῦτο αὐτὸ δὲ ἐπανελάμβανε καὶ δὲ Ἐγκελές εἰς διαφόρους σπουδαίας του συγγραφάς. Ἀλλ' ἐὰν δέον νὰ ἀγαγνωρισθῇ εἰς τοὺς δύο τούτους συγγραφεῖς ἡ δόξα ὅτι πρῶτοι ἔδωσαν τὴν γέαν κατεύθυνσιν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, δίκαιον εἶγαι γὰ προστεθῆ ὅτι οὗτοι ἐδειναίωσαν ταύτην μᾶλλον, ως δόγμα, ἡ ἔδωσαν ἀσφαλῆ καὶ θετικὴν ἀπόδειξιν. Οὗτοι μάλιστα παρ-

μέλησαν κάθε λογικήν δικαιολόγησιν τῆς θεωρίας των καὶ ἐπροτίμησαν νὰ τὴν περιχαρακώσουν στεγῶς ἐντὸς τοῦ ἀπορθήτου πύργου τῶν ἀξιωματικῶν βεβαιώσεων. Εἰς τοῦτο, εἰρήσθω ἐν παρόδῳ, καῖται ἡ διαφορὰ ἢ οὐσιαστικῶς, ἡ μειογενετικότης τῶν ἀρχηγῶν τῆς νέας Κοινωνιολογικῆς σχολῆς ἔναντι τῶν θεμελιωτῶν τῶν δύο ἄλλων σχολῶν, ἃς ἔξητάσσεμεν ἦδη. Πράγματι δὲ Κδυτ καὶ δ Σπένσερ δὲν περιορίζονται νὰ ἴσχυρισθοῦν ἀπλῶς ὅσα περὶ τῆς πνευματικῆς ἢ περὶ τῆς βιολογικῆς βάσεως τῆς Κοινωνιολογίας ἔξεθεσαν, ἀλλ᾽ ἀσχολοῦνται ἐπιμελῶς νὰ ἀποδεῖξουν ταῦτα. Οὐδὲν δμως τούτου πειρῶνται οἱ Μάρκ καὶ Ἐγκελς, οἵτινες ἴσχυρίζονται ἀπλῶς ὅτι ἡ βάσις τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως εἶγαι τὸ οἰκονομικὸν καθεστώς. Ἐπαγαλαμβάνουσι μὲν ἀγὰ πᾶν βῆμα ὅτι ἡ πολιτικὴ οἰκονομία εἶγαι ἡ ἀγατομία τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας, ἀλλ᾽ ἐὰν ζητήσωμεν αὐτοῖς τὴν λογικήν ἀπόδειξιν, λόγον τινά τοῦ ἴσχυρισμοῦ των τούτου μᾶς ἐγκαταλείπουσιν ἢ μᾶς ἀπαγτῶσι: μελετήσατε τὴν ἴστορίαν καὶ θὰ εῦρητε ἐπιβεβαίωσιν τῆς θεωρίας μας. Ἀπάντησις κάθε ἀλλο παρὰ ἵκανοποιητική, ἀφοῦ ἡ ἴστορία εἶγαι εὔπλαστος ὅλη, ἢν ἔκαστος δύναται γὰ μεταχειρισθῆ κατὰ βούλησιν καὶ ἥτις παρέχει ἴσχυρὰ δπλα καὶ εἰς τοὺς ὑλιστὰς καὶ εἰς τοὺς ἰδεαλιστὰς καὶ εἰς τοὺς προμάχους οἵασδήποτε πνευματικῆς κατευθύνσεως. Οὔτε ἡ ἐπίκλησις τῆς ἴστορίας δύναται γὰ λύσῃ θετικῶς καὶ διὰ παντὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀληθοῦς κοινωνικῆς θεωρίας, ἥτις ἀπαιτεῖται ν ἀποδειχθῇ. αὐστηρῶς, μὲ ἀκλόνητα λογικὰ ἐπιχειρήματα.

Ὑπάρχουν ἐν προκειμένῳ λοιπὸν ἐπιχειρήματα τοιαύτης φύσεως; Ὑπάρχουν πράγματι ἐπιστημονικοὶ

λόγοι ίσχυροι νὰ ἀποδείξουν τὴν οἰκονομικὴν αἰτιότητα τῶν κοινωνικῶν φαινομένων; Ἰδού τὸ θεμελιώδες πρόβλημα, δπερ μένει ἀκόμη ἀλυτον καὶ δπερ ἔχομεν καθῆκον γὰ λύσωμεν.

Μόλις ἀγαμμησθῶμεν τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων δυγάμεθα γὰ κατίδωμεν πῶς ταῦτα παρουσιάζονται πεπροικισμένα μὲ τοιούτους χαρακτῆρας οἵτινες ἀποδίδουσιν αὐτοῖς προφανῆ ὑπεροχὴν ἐν τῇ συγκροτήσει τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας. Μάλιστα, κατ' ἀντίθεσιν τῶν βιολογικῶν γεγονότων, ἀτινα εἶναι κοινὰ εἰς δλα τὰ ἐνόργανα ζῷα, τὰ οἰκονομικὰ γεγονότα εἶναι φύσει ἀποκλειστικῶς ἀνθρώπιγα. Δὲν θὰ ἥτο βεβαίως δύσκολον εἰς λεπτολόγους τιγάς σοφοὺς νὰ εὑρωσι καὶ παρὰ τοῖς ζώοις ἀκόμη γεγονότα τιγά, ἀτινα φαίνονται ὅτι παρουσιάζουν μεμακρυσμένην τιγά συγγένειαν μὲ τὰς οἰκονομικὰς σχέσεις. Οὕτω λ. χ. δταν πίθηκός τις ἀποσπᾶ κλάδον δένδρου καὶ θραύει μὲ τοῦτον τὸ χέλυφος ἴγδικοῦ καρύου, δυγάμεθα ἀληθῶς πως νὰ εἴπωμεν ὅτι δ πίθηκος οὗτος εἶναι κεφαλαιοῦχος ἢ ἐπιτελεῖ πράξιν οἰκειοποιήσεως. Ἀλλὰ ταῦτα πάγτα οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀσκήσεις σοφῶν, οἵτινες δμως δὲν φθάνουσι μέχρι τοῦ νὰ ἀμφισβητήσωσι τὴν ἔλλειψιν ἀληθῶν καὶ ἰδίων οἰκονομικῶν σχέσεων μεταξὺ τῶν κατωτέρων ζώων. Εἰς ταῦτα ἔλλείπει, τῇ ἀληθείᾳ, ἐντελῶς αὐτὴ ἡ βάσις τῶν οἰκονομικῶν γεγονότων, ἡ παραγωγὴ. Ἐκ μέρους αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο παρατηρεῖται ἢ ἀπλῇ προσπάθεια συλλογῆς τῶν αὐτομάτων καρπῶν τῆς γῆς, ἄλλο ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποτελέσῃ βάσιν, ἐφ' ἣς νὰ οἰκοδομηθοῦν οἰαιδήποτε οἰκονομικαὶ σχέσεις. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰς δμάδας

ζώων ἐλλείπει καὶ ἡ παραμικροτέρα ἐμφάνισις φαιγό-
μένων ἀνταλλαγῆς, κέρδους, προσόδων, μισθοῦ. Δι-
καιούμεθα διεγ νὰ ισχυρισθῶμεν δτι ἡ οἰκονομικὴ
δράσις εἰς τὰς οὐσιαστικὰς αὐτῆς ἐκδηλώσεις εἶγαι
ἀποκλειστικὴ δράσις τοῦ ἀνθρωπίνου εἰδούς καὶ ἀναμ-
φιρήστως δυνάμεθα νὰ δέχθωμεν αὐτήν, ως θεμέλιον
τῶν κοινωνικῶν φαιγομένων τῶν κατ' ἔξοχήν καὶ ἀπο-
κλειστικῶς ἀγθρωπίνων.⁷ Άλλα τοῦτο δὲν εἶγαι τὸ πᾶν.
Τὰ οἰκονομικὰ φαιγόμενα εἶγαι τὰ ἀπλούστερα δλων
τῶν ἀλλων κοινωνικῶν φαιγομένων. Καὶ πράγματι, οὐδα-
μῶς εἶγαι δύσκολον νὰ καταδειχθῇ δτι τὸ δλικὸν γεγονός
τῆς παραγωγῆς τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν καὶ τῆς διανομῆς
αὐτῶν καὶ τῆς καταγαλώσεώς των εἶγαι τὸ ἀπλούστερον
δλων τῶν ἀλλων ἐκδηλώσεων τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς
ἡθικῆς, τοῦ δικαίου, τῆς πολιτικῆς κλπ.⁸ Οτι διὰ νὰ ζήσω-
μεν χρειάζεται νὰ παράγωμεν, δτι τὰ παραγόμενα δέον
νὰ διανέμωνται μεταξὺ παραγωγῶν κλπ. εἶγαι πράγματα,
ὅτι γίνονται καὶ καταγοοῦνται καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγριω-
τέρους καὶ πλέον ἀξέστους ἀγθρώπους.⁹ Άλλ¹⁰ δτι δέον
νὰ ἀκολουθῶμεν κανόνας τινας συμβιώσεως, δτι λα-
τρεύομεν ὑπερφυσικὰ δντα, δτι ἐκδίδομεν καὶ ὑπα-
κούομεν εἰς γόμους—ταῦτα εἶγαι ἀλλα φαιγόμενα
πολὺ συνθετώτερα, ὅτι γα ἵγα κατανοηθῶσι καὶ ἐκτελε-
σθῶσι ἀπαιτοῦσι μεγαλυτέραν λεπτότητα νοήσεως καὶ
μᾶλλον ἐξειλιγμένον πολιτισμόν. Πλὴν τούτων εἶγαι
φαινερὸν δτι τὸ οἰκονομικὸν φαιγόμενον προηγεῖται
χρονολογικῶς δλων τῶν ἀλλων κοινωνικῶν φαιγομέ-
νων. Εἶγαι γνωστὸν τὸ κλασικὸν λόγιον: *primum vivere deinde philosophari.*¹¹ Ο ἀγθρωπός δέον κυ-
ρίως νὰ ἐπεδιώξῃ νὰ ἀποκτήσῃ πρῶτον τὰ ἀγαγ-

κατιούντα αὐτῷ διὰ τὴν συντήρησίν του καὶ μόνον δταν διὰ τούτων ἐπιτύχη νὰ δρθοποδήσῃ δύναται νὰ σκέψθῃ νὰ θέσῃ γόμους, νὰ δημιουργήσῃ ἡθικὰς κυρώσεις κλπ. Τοῦτο σημαίνει δτι τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον πάρουσιάζεται προηγούμενον δλων τῶν ἄλλων φαινομένων τῆς κοινωνικῆς συμβιώσεως.

Βεβαίως—ἀνάγκη νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμεν—γεγονός τι δύναται νὰ είναι ἀπλούστερον ἑτέρου, χωρὶς νὰ είναι αἰτία τοῦ ἑτέρου τούτου. Ἀληθὲς ἐπίσης είναι δτι ἡ χρονολογικὴ προτεραιότης γεγονότος τινὸς ἐν σχέσει πρὸς ἄλλο δὲν ἀποδεικνύει αὐτη καὶ μόνη δτι τὸ προηγούμενον είναι αἰτία τοῦ ἐπομένου. Οὕτω λ.χ. τὸ

- γεγονός δτι κατὰ τὸ ἐπακολουθῆσαν τὸν θάγατον τοῦ Καίσαρος ἔτος δ ἥλιος, ὡς λέγεται, παρουσιάσθη ὠχρότερος καὶ ἅγει λάμψεως. Ἐν τούτοις οὐδαμῶς τοῦτο σημαίνει δτι δ θάνατος τοῦ δικτάτορος ὑπῆρξεν αἰτία τοιούτου ἀστρονομικοῦ γεγονότος. Ἐν τούτοις διμως τὸ σύνολον τῶν χαρακτήρων, οἵτινες παρουσιάζονται εἰς τὸ οἰκονομικὸν φαινόμενον, ἥτοι δτι τοῦτο είναι ἀποκλειστικῶς ἀγθρώπινον, δτι είναι ἀπλούστερον τῶν ἄλλων κοινωνικῶν φαινομένων καὶ προγένεστερον αὐτῶν χρονολογικῶς προσδίδει ἴσχυρὸν στήριγμα εἰς τὴν γνώμην δτι τὸ οἰκονομικὸν γεγονός είναι τὸ θεμέλιον τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος.

Ἡ τοιαύτη δὲ γνώμη ἀποκτᾷ καὶ ἀκόμη μεγαλειτέραν πιθανότητα, δταν ἐμβαθύνωμεν εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ οἰκονομικοῦ γεγονότος εἰς τὴν οὐσιαστικήν του σύνθεσιν. Πράγματι δ πυρὴν τῆς οἰκονομικῆς σχέσεως, ὡς ἐκτυλίσεται αὖτη εἰς δλας τὰς ἴστορικὰς περιόδους τῆς ἀνθρωπότητος είναι δ ἀπόλυτος, διηγεχῆς καὶ ἀμε-

τάσθλητος χωρίσματος του πληθυσμοῦ εἰς δύο μέρη, μέιον Ψηφίαν ίδιοκτητῶν μη ἐργαζομένων καὶ πλειοψηφίαν ἐργατῶν, ἀκτημόνων καὶ παραγόντων πρὸς ἀποκλειστικὸν δῆμος τῶν πρώτων. "Ηδη καὶ δι' ἑκεῖνον, διτις δὲν θέλει γὰ παραδεχθῇ τὴν αἰτίαν του χωρίσμου του ἀγθρωπίου πλήθους γίνεται δηλας φανερὸν διτι δ χωρίσματος οὗτος δὲν εἶναι ἔργον τῆς φύσεως. Τῷ δυτὶ διαφοράς δὲν ἔπλασεν ab origine ἀγθρώπους τιγας μὲ κεφαλαιοκρατικὸν περίβλημα καὶ ἄλλους μὲ προλεταριακὸν ἥ, ως ἔλεγεν δ Βολταΐρος, εἶναι δηλας ἀπαράδεκτον διτι ἀγθρωποι τιγές ἐγεννήθησαν «μὲ τὴν σέλλα στὸν ὄμο καὶ ἄλλοι μὲ τὰ σπηρούνια στὰ πόδια». Προφανῶς, διαπαρξίας τάξεως, ήτις χωρίς γὰ ἐργάζηται ζῆσθαι ἐκ τῶν καρπῶν τῆς ἐργασίας του ἄλλου, τῆς ἄλλης τάξεως, ήτις δι' δηλης τῆς ζωῆς τῆς ἐργάζεται πρὸς δῆμος τῆς πρώτης δὲν δύναται γὰ εἶναι διαποτέλεσμα μεγάλης οἰκονομικῆς ἐξέλιξεως, ήτις ἡμπόδισε καὶ ἐμποδίζει συνεχῶς τὴν μάζαν του γὰ παράγῃ δι' ἑαυτὴν καὶ ἡγάγκασε αὐτὴν γὰ πωλῇ τὴν ἐργασίαν της εἰς τὴν ἐπικρατοῦσαν μειοψηφίαν. Καὶ πράγματι θετικὴ ἔνδειξις μᾶς ἀποκαλύπτει ποίκιλα εἶναι διαξέλιξις αὕτη. Διότι μᾶς διδάσκει διτι εἰς τὸ παρελθόν δια μάζα ἡγαγκάσθη γὰ ἐργασθῇ διὰ τοὺς δλίγους, μεταβάλλοντας αὐτὴν εἰς δούλους, σήμερον δὲ τὸ αὐτὸν ἀποτέλεσμα συντελεῖται διὰ τῆς ἀποκλειστικῆς οἰκειοποιήσεως τῆς ζωῆς διὰ τῆς γῆς καὶ τῶν μέσων τῆς παραγωγῆς. "Αλλ' ἐν πάσῃ περιπτώσει διαπαρξίας κοινωνικῶν διακρίσεων δια σταθερᾶς σχέσεως κυριαρχίας τάξεως καὶ ἐκμεταλλεύσεως, εἶναι ἀποτέλεσμα

τῆς αγθρωπίνης βίας καὶ οὐχὶ τῆς αὐτομάτου δράσεως τῆς φύσεως.

Ἐάν δὲ χωρίσμαδές τῆς κοινωνίας εἰς τάξιν ἴδιοκτητῶν καὶ τάξιν ἐργατῶν ἡτοῦ ἀποιέλεσμα ἀγάγκης τοῦ σύμπαντος, μοιραίας καὶ ἀφέύκτου, ὡς δὲ χωρίσμαδές τῶν 24 ὠρῶν εἰς ἡμέραν καὶ νύκτα, οὐδὲν θεραπέμπει τότε εἰς ἡμᾶς γὰρ πράξωμεν εἰτε ὑπὲρ εἰτε κατὰ τῆς ὑπάρχειας τοῦ χωρίσμοῦ τούτου, ἢ δὲ σοφωτέρα συμβουλή θὰ ἡτοῦ γὰρ παραστῶμεν ἀπαθεῖς καὶ ἀδραγεῖς πρὸ τῆς φυσικῆς ἐκτυλίξεως τῶν ἀποτελεσμάτων του. Ἀλλ' ἐπειδὴ διμως δὲ χωρίσμαδές ἔκεινος εἶγαι ἀποτέλεσμα ἐξελίξεως οὐσιαστικῶς τεχνητῆς καὶ οἰαίας διὰ τοῦτο ὑπάρχει διαρκῶς δὲ κίγδυνος τῆς παύσεώς του. Ὑπάρχει μάλιστα δὲ κίγδυνος μήπως ἢ πολυπληθεστέρα τάξις, εἰς ἣν ἀπεκλείσθη ἢ πιθανότης τοῦ γὰρ χρησιμοποιήσῃ τὴν ἐργασίαν τῆς διὰ λογαριασμὸν τῆς καὶ ἐξηγαγκάσθη γὰρ κοπιάζῃ διηγεκῶς χάριν ἄλλου, συγέλθη, λάভη συγείδησιν τῆς δυνάμεως τῆς ἐξεγερθῆ καὶ καταθρυμματίσῃ τὸ ὑπάρχον καθεστώς. Ὑπάρχει δὲ ἐπὶ πλέον δὲ κίγδυνος μήπως τὸ γεγονός τοῦτο ἐπισπευσθῆ ἐξ αὐτῶν τῶν ὑπερβολῶν τῆς κυριαρχούσης τάξεως, αἵτινες φέρουσαι εἰς τὸ ἔσχατον δριον τὴν ἐκμετάλλευσιν τῆς ὑποτεταγμένης τάξεως ἐπιταχύνουν τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐξεγέρσεως ταύτης. Οὕτω τὸ κοινωνικὸν καθεστώς ἀκριβῶς, διότι στηρίζεται ἐπὶ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τῆς μάζης, τοῦ πληθους ἐκ τῆς ἴδιοκτησίας, διὰ τοῦτο εὑρίσκεται εἰς διηγεκῆ κατάστασιν ἀσταθοῦς ἵσορροπίας, ἐπαναστάσεως, δυναμικῆς φθορᾶς. Καὶ διὰ τοῦτο καθίσταται ἀπολύτως ἀγακαίον γὰρ λαμβάνωνται μέτρα πρὸς ἐξασφάλισιν τῆς

συντηρήσεως τοῦ καθεστῶτος, ἐμποδιζομένων τῶν πτωχῶν τάξεων νὰ ἔξεγερθῶσι. Ἐν ἀλλοις λόγοις καθίσταται ἀγαγκαλία δργάνωσις σειρᾶς τινος συνεκτικῶν θεσμῶν, συνεχόντων προσφυῶς τὴν διαγωγὴν τῶν διαφόρων τάξεων καὶ ἐμποδιζόντων αὐτὰς νὰ ἀπειλήσωσι τὸ κοινωνικὸν καθεστώς.

Πρώτη μέθοδος πρὸς συγκράτησιν τῶν ἀκλήρων μαζῶν ἐν τῇ ὑποταγῇ καὶ τῶν κρατουσῶν τάξεων ἐν τῇ μετριοπαθείᾳ ἐδόθη ὑπὸ τῶν ἡθικῶν κανόνων, οἵτινες ἀποτρέπουσι τὸν πτωχὸν ἀπὸ τοῦ νὰ ἔξεγερθῇ καὶ τὸν πλούσιον ἀπὸ τοῦ νὰ κάμῃ κατάχρησιν τῆς έιας, ἀποδίδοντες εἰς τὰς ἀντικοινωνικὰς ταύτας πράξεις ὑπερφυσικὴν κύρωσιγ. Ὁ ἡθικὸς κανὼν λαμβάνει διαφόρους μορφὰς εἰς τὰς ἀλληλοδιαδόχους φάσεις τῆς ιστορίας. Εἰς τὴν ἀρχαιότητα ἔχει κυρίως τὴν μορφὴν τρομοκρατίας, εἰς τὸν Μεσαίωνα τὴν μορφὴν θρησκείας, σήμερον τὴν μορφὴν κοινῆς γνώμης. Ἀλλ' ἡ οὖσα πάντων τούτων τῶν μέσων εἰναι μία, ἡ περιστολὴ τῆς ἀνθρωπίνης πρωτοβουλίας πρὸς διάπραξιν ἐγωϊστικῶν πράξεων, αἵτινες θὰ ἐκλόγησον τὴν κοινωνικὴν συγκρότησιν. Οὕτω λ. χ. ὁ πτωχὸς συμφέρον ἔχει νὰ κλέπτῃ, νὰ ὑπονομεύῃ τὸ κοινωνικὸν καθεστώς. Ἀλλ' ἔρχεται διερεὺς δστις τοῦ λέγει: σκέψου δτι ἀν κλέψης, ἀν ἔξεγερθῆς κατὰ τοῦ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, ποιγαὶ διαρκεῖς σὲ περιμένουν εἰς τὴν μέλλουσαν ζωὴν. Ὁ πτωχὸς δὲ διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν τρομερὰν ἀπειλὴν ἔφη συχάζει καὶ ἀποδέχεται τὸ πιέζον αὐτὸν κοινωνικὸν καθεστώς. Αἱ διάφοροι θρησκεῖαι, αἵτινες ἔκρατησαν διαδοχικῶς τὰ σκῆπτρα τῆς κυριαρχίας ἐπὶ τῶν πνευμάτων εἰς τὰς διαφόρους φάσεις τῆς ιστορίας, ἀπασκι ἐπεδίω-

κού σταθερώς τὸν σκοπὸν τοῦτον, οὐδεμίᾳ δμως ἔφθασε τὴν ἀκάθεκτον ἐπιτυχίαν καὶ τὴν δλοκληρωτικὴν δύναμιν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι τὸ Εὐαγγέλιον δὲν ἀπειλεῖ μόνον τρομερὰς ποιγάς ἐν τῷ μέλλοντι κόσμῳ κατὰ τῶν ἀντικοινωνικῶν πράξεων, ἀλλ᾽ ἔξαγγέλλει δὲι τῇ μετὰ θάνατον τύχῃ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀντιστρόφως ἀνάλογος πρὸς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ δικαγωγήν του, καὶ δὲι τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν ἀπαγορεύεται ἀπολύτως εἰς τοὺς πλουσίους καὶ ἴσχυρούς, ἵνα ἀγοράθῃ μόνον εἰς τοὺς πτωχούς καὶ ἐγκαταλειπούντος.

Οὐδεὶς δὲ δύναται γὰρ φαντασθῆν πόσον τὸ μεγαλοφυὲς τοῦτο δόγμα συνετέλεσε πρὸς ἔξασφάλισιν τῆς ἡσυχίας καὶ ὑποταγῆς τῶν μαζῶν εἰς τὸ ἴσχυον σύστημα τῆς ἰδιοκτησίας, διότι προφανῶς οἱ πτωχοὶ δὲν ἔχουν πλέον λόγον γὰρ παραπονοῦνται διὰ τὴν πενίαν των, ἀφοῦ αὕτη θὰ τοὺς προμηθεύσῃ τὸ διαβατήριον πρὸς τὴν αἰώνιαν εὐδαιμογίαν τοῦ παραδείσου, τείνουσι δὲ μᾶλλον γὰρ αἰσθανθοῦν οἰκτόν τινα πρὸς τοὺς πλουσίους, οἵτινες τὴν παροῦσαν ἐφήμερον εὐτυχίαν ἔξαγοράζουσι διὰ παραιτήσεως των ἀπὸ τὰς ἀἰδίους ἥδονάς τοῦ μέλλοντος κόσμου. Ἀποτείνεται δὲ συγχρόνως δὲ Χριστιανισμὸς καὶ πρὸς τοὺς πλουσίους καὶ προνομιούχους καὶ τοὺς παροτρύνει πρὸς ἐλεημοσύνην καὶ οἰκτον, ἀποτρέπων αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ὑπερβολῶν ἔκείνων αἴτινες θὰ δξυνον ἀναγκαίως τὰς σχέσεις μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν τάξεων. Καὶ ἀπὸ τῆς ἀπόψεως ταύτης δθεν τῇ θρησκείᾳ ἔκείνη εἶναι πολυτιμώτατος παράγων συγοχῆς καὶ συντηρήσεως τῆς οὐτωσὶ συγκεκροτημένης ἀνθρωπίνης κοινωνίας.

Εἰς τοὺς νεωτέρους δμως χρόνους, πρὸ τῶν θριάμβων

τῆς θετικῆς μεθόδου εἰς τὰ ποικιλώτερα πεδία ἐρεύ-
νης ἀφοῦ αἱ ἵστρικαι σχολαῖ, αἱ Μητροπόλεις αὗται
τοῦ ἀθεϊσμοῦ, διέσπειραν τὸν λόγον τῆς ἀμφισβολίας
καὶ τῆς ἀργήσεως, ἡ θρησκευτικὴ πίστις κλονίζεται
καὶ μετ' αὐτῆς ὑποχωρεῖ ἀμετακλήτως ἴσχυρὸς παρά-
γων τῆς κοινωνικῆς συνοχῆς. Ἐλλὰ συγχρόνως ἐνῷ ἡ
θρησκεία ὥχρια καὶ δύει, ἀνατέλλει ἀπρόσπτως μέσον
ἡθικῆς προσταγῆς ἐξ ἵσου ἀποτελεσματικὸν καὶ ἄγνω-
στον εἰς τὰς προγενεστέρας γενεάς, ἡ κοινὴ γνώμη.
Αὕτη ἀποτρέπει τοὺς ἀγθρώπους πράξεων ἐπιθλαβῶν
εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀπειλοῦσα κοινὴν κατ' αὐτῶν ἀπο-
δοκιμασίαν. Ἐὰν σήμερον οἱ ἔργάται δὲν ἔξεγείρονται
κατὰ τοῦ ἴσχύοντος κοινωνικοῦ ακθεστῶτος, ἐὰν οἱ
ἴδιοκτῆται δὲν μετέρχονται ἀφορήτους ὑπερβολὰς κατὰ
τῶν ὑποτελῶν αὐτῶν τοῦτο ὀφείλεται ἐν μέρει εἰς
τὴν ὅμαδικὴν κύρωσιν, ἢτις ἀπειλεῖ κατὰ τοῦ δράστου
γενικὴν ἀποδοκιμασίαν, ἡ καθαρῶς δ' ἡθικὴ αὕτη
δύναμις τῆς δημοσίας γνώμης ἀποδαίνει ἴσχυρὸς
παράγων συνοχῆς τῆς σημερινῆς, τόσον ἐσωτερικῶς
ὑπονομευμένης, κοινωνίας μαζι.

Ίδοù λοιπὸν δλέκληρος σειρὰ κοινωνικῶν φαινομέ-
νων, περιλαμβανόντων τὸ σύνολον τῶν ἡθικῶν φαινο-
μένων καὶ κανόνων, ἢτις συγέχεται ἐσωτερικῶς πρὸς
τὴν οἰκονομικὴν μορφὴν τῆς κοινωνίας καὶ μόνον ὑπὸ
τὸ φῶς τῆς οἰκονομικῆς ταύτης μορφῆς ἔξηγεῖται.
Ἐλλὰ δ' ἡθικὸς κανὼν αὐτὸς καθ' ἔσυτὸν εἶγαι ἀνί-
σχυρος ἵνα ἀποτρέψῃ ἀπὸ ἀντικοινωνικῶν πράξεων τὸ
σύνολον τῶν ἀγθρώπων, διότι ὑπάρχει πάντοτε ἀριθ-
μός τις κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον σημαντικὸς ἀγθρώ-
πων, οἵτινες γελῶσι μὲ τὰ ἡθικὰ παραγγέλματα καὶ

τὰς κυρώσεις τῶν, εἴτε κυρώσεις ποιηῆς μελλούσης
 ζωῆς, εἴτε κυρώσεις ἀποδοκιμασίας εἰς τὸν πίγακα
 τῆς κοινῆς γνώμης. Πρὸς συγκράτησιν δὲ τῶν ἀδιαλ-
 λακτωτέρων τούτων ἀνθρώπων ἔντδες τῆς τάξεως
 χρειάζεται κατασταλτικόν τι σύστημα δραστικώτερον
 καὶ ἀκριβέστερον, οἱ γάμοι. Οὗτοι ἀπομακρύγουσι τὸν
 ἀνθρωπὸν ἀπὸ τὰς ἀντικοινωνικὰς πράξεις, ἀπειλοῦν-
 τες ποιηὴν οὐχὶ πλέον ὑπερφυσικήν, ἀλλὰ φαυστήν.
 Ἐάν δὴ ἡθικὴ ἀπειλεῖ ποιηὰς ὑπερκοσμίας καὶ ἀἄλους
 εἰς τὸν πτωχὸν, δστις· κλέπτει, οἱ γόμοι ἀπειλοῦσι φυ-
 λάκισιγ. Συγχρόνως δὲ ἀπειλοῦσι ποιηὴν καὶ κατὰ τοῦ
 ἰδιοκτήτου τοῦ σφετεριζομένου τὴν περιουσίαν ἀλλου
 ἰδιοκτήτου ἢ τοῦ καταχρωμένου κατ' ἔξοχὴν τοῦ
 ἐργάτου του. Οἱ γόμοι θέτουσι πειθαρχίαν εἰς τὰς οἰ-
 κογενειακὰς σχέσεις, τὰς σχέσεις ἰδιοκτησίας, κληρο-
 νομίας, συμβάσεων, δηλ. δλας τὰς σχέσεις τὰς προκυ-
 πτούσας ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴν διαιμόρφωσιν καὶ συναφῆ
 δράσιν, ἐμπνέονται δὲ κατὰ τὸ πλεῖστον τῶν διατά-
 ἔσων αὐτῶν ἐκ τοῦ συμφέροντος τῆς τάξεως τῶν
 ἰδιοκτητῶν.

Διὰ τοῦτο οἱ γόμοι κάθε ἐποχῆς ἀνταποκρίγονται
 κυρίως εἰς τὰ συμφέροντα τοῦ εἰδους ἐκείγου ἰδιο-
 κτησίας, δπερ ἐπικρατεῖ. Ἐκεὶ δπου ἐπικρατεῖ ἡ
 ἔγγειος ἰδιοκτησία, οἱ γόμοι παρουσιάζονται μερολη-
 πτικώτεροι ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῶν γαιοκτημόνων,
 ἐγῷ, ἐκεὶ δπου ἐπικρατεῖ τὸ κεφάλαιον, ἐκεὶ οἱ γόμοι
 κλίγουν μᾶλλον ὑπὲρ τοῦ κινητοῦ πλούτου. Διὰ τοῦτο
 ἐπίσης δημιουργούμενων καθαρισμένων οἰκονομικῶν
 σχέσεων δημιουργοῦνται μοιραίως καὶ οἱ ἀντιστοι-
 χοῦντες εἰς αὐτοὺς γόμοι. Ἀξιοθαύμαστον τούτου πα-

ράδειγμα είνε ή εἰσαγωγή του Ρωμαϊκού δικαίου εἰς Γερμανίαν μετά τὸν 15ον αἰώνα. Αὕτη οὐδὲν ἀλλο ἦτο ἢ ἀποτέλεσμα τῶν νέων οἰκονομικῶν σχέσεων, αἵτινες ἀγεπτύσσοντο εἰς τοὺς κόλπους τοῦ ἔθνους τούτου κατὰ τὴν ἀγατολήγην τῆς γέας περιόδου καὶ αἵτινες παρουσίαζον οὐσιώδη ἀγαλογίαν πρὸς τοὺς οἰκονομικοὺς θεσμοὺς τοὺς ισχύσαντας ἐν τῇ ἔθνει τῇ Ρώμῃ. Τέλος ἐκ τῆς βαθείας μελέτης τῆς νομικῆς ζωῆς ὅλων τῶν γνωστῶν λαῶν ἀγακύπτει ή ἀλήθεια ὅτι τὸ μυστικὸν τῶν νομικῶν σχέσεων τῶν ισχυουσῶν εἰς κάθε ἐποχήν, δέον νὰ ζητηθῇ οὐχὶ εἰς μεταφυσικὰς ἀρχὰς μὲ τὰς ὅποιας τρέφεται ἡ παλαιὰ φιλοσοφία τοῦ δικαίου, ἀλλ᾽ εἰς τὴν πεζήν καὶ ὄλικήν συκρότησιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Ἐν ἀλλαῖς λέξεις η φιλοσοφία τοῦ δικαίου εἶναι η πολιτικὴ οἰκονομία.

Ἄλλ' ἵνα αἱ νομικαὶ διατάξεις δύγανται νὰ ἀνταποκρίνωνται εἰς τὸν ὄψιστον αὐτῶν σκοπόν, ἀμύνης, ἐνισχύσεως καὶ διατηρήσεως τοῦ θεσμοῦ τῆς ἴδιοκτησίας, δέον η δημιουργία καὶ ὁ καθορισμὸς αὐτοῦ νὰ εἶναι ἀποκλειστικῶς ἐμπεπιστευμένος εἰς χεῖρας τῆς ἴδιοκτητρίας τάξεως, ἥτοι αἱ νομοθετικαὶ λειτουργίαι διὰ τοῦτο καὶ η πολιτικὴ ἔξουσία ἐξ ης προέρχεται ἐκείνη νὰ εἶναι ἀποκλειστικὸν κτῆμα τῆς τάξεως ταύτης. Τοῦτο δὲ εἶναι ἀγαγκαῖον καὶ διὸ ἀλλον λόγον, διότι, προφανῶς, ἐὰν οἱ προλετάριοι κατελάμβανον τὴν πολιτικὴν ἔξουσίαν δὲν θὰ ἐνράδυνον νὰ χρησιμοποιήσωσι ταύτην πρὸς κατάλυσιν τοῦ κρατοῦτος καὶ πρὸς ἀνίδρυσιν ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτου οἰκονομικοῦ συστήματος ἀνταποκριγομέγου καλλίτερον

εἰς τὰ συμφέροντά των. Αὐτὴ δθεν ἡ συντήρησις τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ καθεστῶτος ἀπαιτεῖ δπως ἡ πολιτικὴ ἔξουσία καθίσταται μονοπώλιον τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν δημιουργημάτων του καὶ ἀποκλείται ἀμειλίκτως ἐκ τῶν φαλάγγων τῶν ἀποκλήρων. Ὁ σκοπὸς οὗτος ἐπὶ μακρὸν ἐπετεύχθη μὲ μέσα βίαια, πρῶτον μὲν ἀμέσως παραχωρουμένης τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας εἰς τοὺς ἰδιοκτήτας, εἰτα, μὲ τὴν ἀγάπτυξιν τῶν ἀντιπροσωπευτικῶν θεσμῶν στερουμένων τῶν πτωχῶν τῆς ψήφου, ἐνῷ βραδύτερον, δταν κατ' ἀγάγκην ἀνεγγυωρίσθη τὸ δικαίωμα τῆς ψήφου, τὸ ἀποτέλεσμα τοῦτο ἐπετεύχθη διὰ μεγάλης αὐξήσεως τῶν ἐκλογικῶν δαπανῶν, ὥστε αἱ κοινοβουλευτικαὶ ἔδραι νὰ καταντῶσιν ἀπρόσιτοι εἰς τοὺς ἀκτήμονας ἢ τῆς παγτοίας ἐπιδράσεως ἐπὶ τῆς ψήφου τῶν πτωχῶν τάξεων, ἢ τέλος τῆς ἔξαγορᾶς αὐτῆς. Ἄλλ' οἰαδήποτε καὶ ἂν είναι τὰ μέσα, ὡν γίνεται χρῆσις ἔμμεσα ἢ ἀμεσα τὸ ἀποτέλεσμα πάντοτε είναι τὸ αὐτὸ ἦτοι ἡ ἀποκλειστικὴ κατοχὴ τῆς ἔξουσίας ὑπὸ τῶν ἰδιοκτητῶν καὶ τῶν οἰκονομικῶν κρατούντων. Ἡ ἰδιοκτησία δμως τῶν ἰδιοκτητῶν τούτων είναι διαφόρου εἶδους ἀναλόγως τῆς πηγῆς τοῦ εἰσοδήματος, εἰς ἣν ἀναφέρεται. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ἰδιοκτῆται διαφόρων εἰδῶν εἰσοδήματος κυριαρχοῦνται ὑπὸ διαφόρων συμφερόντων, διὰ τοῦτο ἡ τάξις τῶν ἰδιοκτητῶν κάτοχος τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας, διαιρεῖται δμοίως εἰς δύο ἢ πλειότερα κόμματα, ἔχθρικά πως μεταξύ των, ἀναλόγως τοῦ ῥιζικοῦ ἀνταγωνισμοῦ, δτις ὑπεισέρχεται μεταξύ τῶν εἰσοδημάτων, ὡν είναι κάτοχοι. Γοιαύτη ἀντίθεσις σπουδαιοτέρα καὶ οὐσιαστικωτέρα παρατηρεῖται οὗτω

μεταξὺ τῆς ἑγγείου ἴδιοκτησίας καὶ τῆς κινητῆς τοιαύτης, ἡ πρώτη τῶν δποίων αηρύσσεται ὑπὲρ τοῦ status quo, ἐνῷ ἡ δευτέρα ἐνδιαφέρεται διὰ τὴν πρόδον. Ἀντιστοίχως δὲ τοῦ οἰκονομικοῦ τούτου ἀνταγωνισμοῦ δρθοῦται καὶ πολιτικὸς ἀνταγωνισμὸς μεταξὺ τῶν ἴδιοκτητῶν γῆς, οἵτινες κατὰ μεγίστην πλειοψηφίαν ἀποτελοῦσι τὸ συντηρητικὸν κόμμα καὶ τῶν ἴδιοκτητῶν κεφχλαίων, κεφαλαιούχων, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ προσδευτικὸν κόμμα ἢ κόμμα τῶν φιλελευθέρων. Ἡ σύγκρουσις δὲ αὕτη μεταξὺ τῶν δύο εἰδῶν τοῦ εἰσοδήματος βοήθει μοιραίως τὴν ἀποκεκλεισμένην ἐκ τῆς πολιτικῆς ἔξουσίας ἐργατικὴν τάξιν. Διότι ἔκαστον τῶν κομμάτων τούτων, ἵγα θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ ἀντιπάλου του, ἐπικαλεῖται τὴν βοήθειαν τοῦ λαοῦ, πρὸς ἐπίτευξιν τῆς δποίας εἶγαι ἥγακασμένος νὰ προδῆεις παραχωρήσεις, αἵτινες ἀποδαίγουσιν εἰς δφελος τῶν προλεταριακῶν μαζῶν. Οὕτως ἔξηγούνται μέτρα ὠφέλιμα εἰς τὰς πτωχὰς τάξεις, ἐντὸς κοινωνίας ἀποκλειστικῶς κυριαρχούμενης ἀπὸ τὸν κόσμον τῶν ἴδιοκτητῶν καὶ αἰτιολογεῖται καὶ χαρακτηρίζεται καταλλήλως τὸ φωτεινὸν ῥεῦμα θεσμῶν καὶ γόμων τειγόντων πρὸς δφελος τοῦ ἐργαζομένου λαοῦ, δπερ ἀρχεται ἀπὸ τοὺς ἀρχαιοτάτους ἀγροτικοὺς νόμους καὶ σεισαχθείας, ἵγα φθάσῃ μέχρι τῆς συστάσεως τῶν ἐλευθέρων κοινοτήτων καὶ μέχρι τῆς σημερινῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας. Ὁ ὠχρὸς καπνὸς τῶν δημοκρατικῶν μεταρρυθμίσεων, δστις ἐπὶ αἰῶνας ἀγαθρώσκει ὑπὲρ τὸ τραχὺ δάσος τῶν ἐλευθεριοκτόνων γόμων, ἔχει τὴν πηγήν του εἰς τὴν ἴστορικὴν δῆξιν μεταξὺ τῶν δύο ἔχθρικῶν ἀντιτίθεμένων κατηγοριῶν εἰσοδήματιῶν καὶ τὴν συναφῆ

ἀνάγκην, εἰς ἣν ἔκάστη τούτων εὑρίσκεται νὰ ζητῇ
τὴν συμμαχίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ λαοῦ μέσω
εὐεργετικῶν νόμων.

Οὕτω λοιπόν, ἐν συνόψει, ή μοιραίᾳ ἀστάθεια τῆς
κεφαλαιοκρατικῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως ἢ ή διαρ-
κῆς ἀπειλὴ ἔξεγέρσεως τῆς καταπιεζομένης τάξεως,
ἐπιβάλλουν τὴν ἀνάγκην δργανώσεως σειρᾶς συγεκτικῶν
θεσμῶν, συγκρατούντων εἰς ὑποταγὴν τοὺς προλετα-
ρίους καὶ περιοριζόντων τοὺς ἴδιοκτήτας ἀπὸ ὑπερβο-
λάς, αἵτινες ἥδύναντο ταχέως νὰ προκαλέσουν ἔξέ-
γερσιν τῶν καταπιεζομένων. Οἱ συγεκτικοὶ οὗτοι θε-
σμοί, ἢ οἱ σπουδαιότεροι τούτων εἰναι ἡ ἡθική, οἱ
νόμοι καὶ ἡ πολιτικὴ συγκρότησις, οἵτινες δμως πάν-
τες εἰναι διαπερασμένα, καὶ διατελοῦσι ὑπὸ τὸ κράτος
τῆς ἀκαθέκτου δράσεως, τοῦ ἀγευρισκομένου οἰκονομι-
κοῦ παράγοντος, δην ἔξυπηρετεῖ ἀποκλειστικῶς δ
σκοπὸς τῆς ὑπάρχειώς των. Οἱ θεσμοὶ δμως οὗτοι,
ἡθικοί, νομικοί, πολιτικοὶ ἀποτελοῦσι τὸ σύνολον σχε-
δὸν τῶν μὴ οἰκονομικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀνθρωπίνης
κοινωνίας, συνοφίζουσιν ἐν ἔκαυτῃ — πλὴν τῆς οἰκονο-
μικῆς — δλόκληρον τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Διὰ τοῦτο
λέγοντες δτι οἱ θεσμοὶ οὗτοι καθορίζονται ἀποκλειστι-
κῶς ἀπὸ τὸν οἰκονομικὸν παράγοντα δηλοῦμεν δτι ἡ
βάσις τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως εἰναι ἡ οἰκονο-
μικὴ δράσις, ἦτοι δτι τὸ οἰκονομικὸν φαιγόμεγον εἰναι
τὸ κυτταρικὸν φαιγόμεγον τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας
ἦτοι δτι ἡ Κοινωνιολογία δὲν εἰναι δυνατὸν γὰ κατα-
στῇ ἐπιστήμη εἰμὴ μόνον ἐρειδομένη ἐπὶ τῆς οἰκονο-
μικῆς. Οὕτω δὲ ἀξέκδηλώσεις τοῦ κοινωνικοῦ καθε-
στῶτος, ως ἀποτέλεσμα τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων

ἀπαλάσσονται τοῦ δογματικοῦ καὶ ἀγαποδείκτου ἔκεινου χαρακτῆρος, δην ἐλάμβανον εἰς τὰς σελίδας τῶν πρώτων αὐτῶν ἑρμηνευτῶν, ἵνα καταστῶσι ἀλήθεια ἀποδεδειγμένως καὶ λογικῶς ἀσάλευτος.

Αὕτη εἶναι ἐν συνόψει ἡ νεωτάτη κατεύθυνσις τῆς Κοινωνιολογίας, ἣτις πολλαχῶς θριαμβεύει σήμερον καὶ γεγονός δυναμάζεται μὲ τὸ δνομικά ἴστορικὸς ὑλισμός. Ἡ δνομασία εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἀνακριθής, διότι καὶ ἄλλοι κοινωνιολογικαὶ θεωρίαι διάφοροι τῆς ἀνωτέρω περιγραφείσης καὶ μεταξὺ ἄλλων καὶ αὐτὴ ἡ σπενσεριανὴ ἐπὶ βιολογικῆς βάσεως Κοινωνιολογία θὰ ἥδυναντο νὰ δνομασθῶσι κάλλιστα μὲ τὸ αὐτὸ δνομικά. Νομίζομεν λοιπὸν δτι θὰ ἡτο λογικώτερον νὰ ἀντιδιαστείλωμεν τὴν νεωτέραν κοινωνιολογικὴν σχολὴν μὲ τὸ δνομικά ἴστορικὸς οἰκονομισμός. Ἀφήγοντες δημως κάθε ζήτημα δνοματολογίας, δπερ εἶναι ζήτημα δευτερεῦον, διέπομεν δτι ἀναμφισθήτητον εἶναι δτι ἡ νέα κατεύθυνσις πολλὴν ἔχει ἐν ἔκατῃ ἀλήθειαν καὶ ἐγάργειαν, αἱ δὲ πολλαπλαῖς ἀντιρρήσεις μὲ τὰς δποίας πειρῶνται νὰ πνίξωσιν αὐτὴν εἶναι ἐν πολλοῖς ἐστερημέναι βάσεως. Ἀσφαλῶς οὐδὲν εὔκολώτερον τοῦ νὰ ἐπιρρίπτεται ἐπὶ τῆς νέας σχολῆς ἡ δυσπιστία, σχολιαζομένων καὶ ἐπαναλαμβανομένων κατὰ κόρον ὑπερβολῶν τινῶν μερικῶν ἐκ τῶν ἐργατῶν αὐτῆς, οἵτινες παρίστανται ὡσαγεῖ φροντίζοντες μόνον νὰ παραστήσωσι τὴν γελοιογραφίαν αὐτῆς. Πράγματι μερικαὶ τῶν ἀποδείξεων ἡ παραδειγμάτων μὲ τὰ δποία ἐπεζητήθη νὰ ἀποδειχθῇ ἡ οἰκονομικὴ βάσις τῶν κοινωνικῶν φαινομένων ἀποδεικνύουσι μόνον τὴν ἀσυγχώρητον ἐλαφρότητα τῶν συγγραφέων, οἵτινες ἔτολμων νὰ ἐπιχειρήσωσι τοῦτο.

Ούτω λ. χ. δ De Molinari, οίκογομολόγος ὑπερ-φιλελεύθερος καὶ οὐδαμῶς δρθόδοξος, ὡς ἄλλοι, ἀξιοὶ ὅτι δ πρωτογενῆς φετιχισμὸς ἐγκατελεῖφθη μόνογο, διότι παρετηρήθη ὅτι αἱ θυσίαι ἡσαν πολὺ δαπανηραὶ καὶ ὅτι ἡτο συμφερώτερον γὰρ ἀκολουθηθῆ θρησκεία περιορίζουσα τὰς θυσίας ταύτας. Ἐτι πλέον, δ αὐτὸς συγγραφεὺς ἀξιοὶ ὅτι ἡ μετάβασις ἀπὸ τὸν πολυθεϊσμὸν εἰς τὸν μονοθεϊσμὸν ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα ὥφελιμιστικοῦ μόνον ὑπολογισμοῦ, ἢ ὅτι ἐπραγματοποιήθη μόνον, διότι οἱ ἀγθρωποι ὥραίαν τινα ἡμέραν ἐσκέφθησαν ὅτι εἰς μόνον θεὸς εἶγαι ἐφθηγότερος ἢ πολλοί. Ὁ δ Adams αὐξάγων τὴν δόσιν προσθέτει ὅτι ἡ θρησκεία θὰ ὑποχωρήσῃ ἡμέραν τινα εἰς τὸν ἀθεϊσμόν, διότι θὰ γίνη ἀντιληπτὸν θᾶττον ἢ βράδιον ὅτι καὶ εἰς θεὸς καὶ μόνος ἀκόμη ἐπιφέρει πάντοτε ἔξοδα, ἀτινα καλὸν εἶναι γὰρ ἀποφεύγωνται. Εἰς τὰς ὑπερβολὰς δὲ ταύτας τὰς προερχομένας ἐκ τῆς ἀκρας δεξιῶν τῆς οἰκονομικῆς κοινωνιολογίας ἀντιστοιχοῦσιν ἄλλαι ὑπερβολαὶ οὐχ ἦττον ἀνόητοι ἐκ τῆς ἀκρας ἀριστερᾶς. Οὔτω λ. χ. δ Ἔνγκελς δὲν δυσκολεύεται γὰρ ὑποστηρίζῃ ὅτι οἱ Γερμανοὶ μετείρχοντο τὴν καῦσιν τῶν νεκρῶν μόνον διότι κατεῖχον ἀπέραντα δάση, ἀτινα παρεῖχον εἰς αὐτοὺς τὴν καύσιμον ξυλείαν ἐφθηγήν, τὸ δὲ ἐπακολουθῆσαν ἔθιμον τῆς ταφῆς τῶν νεκρῶν διφείλεται μόνον εἰς τὴν αὖξησιν τῆς τιμῆς τῆς ξυλείας λόγῳ πολλῷ ἀποφιλώσεων. Εἶναι φυσικόν, οἱ πολέμιοι τοιούτων παραδοξολογιῶν δὲν ἔχουν ἀδικοῦν. Ἀλλ' ἀδικοῦσιν δμας πιστεύοντες ὅτι καταπολεμοῦσι τὸν ιστορικὸν ὑλισμόν, ἐνῷ οὐδὲν ἄλλον καταπολεμοῦσι, εἴμην μόνον τὴν χονδροειδῆ του παραποίησιν.

“Επεροι, πρὸς καταπολέμησιν τῆς νέας θεωρίας ἐπιμέγουσιν ἐπὶ τῶν πολλαπλῶν ἐπιδράσεων, ἃς ἡσκήσαν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν καθεστώτων τὰ ἥθικὰ αἰσθήματα καὶ τὰ νομικὰ καὶ πολιτικὰ γεγονότα. Πράγματι οὐδεὶς ἀμφισβῆτε τὴν πραγματικότητα καὶ τὴν δύναμιν τῶν ἐπιδράσεων τούτων. Αἱ μεγαλοπρεπεῖς μητροπόλεις, ὡν θαυμάζομεν τὰς ἀρχιτεκτονικὰς διατάξεις, τὰ ἀθάνατα δημιουργήματα τῆς ἀσκητικῆς τέχνης ἀλλων ἐποχῶν εἰναι μνημεῖα αἰώνια τῆς παντοκράτορος ἐπιρροῆς τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος. Τοῦτο ἔγεπνευσε τὰς συλλήψεις τῶν τεχνητῶν, ὥδηγησε τὸν χρωστῆρα τῶν ζωγράφων, ἐνεψύχωσε τὰ ἀσματα τῶν ποιητῶν καὶ μόνον ἐντεῦθεν γενεαὶ δλόκληροι μελετητῶν εἶλκυσαν τὴν ἀναγκαῖαν δύναμιν πρὸς καταγίκησιν τόσων ἐμποδίων, τόσων δυσχερειῶν, πρὸς διέλευσιν μέσῳ τόσων τριβόλων ἐν τῇ πραγματώσει ἔργων ἔξαιρόγυτων τὴν πίστιν. Πάντα ταῦτα θὰ ἥσαν ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνον, δστις θὰ ἥθελεν γὰ τσχυρισθῆ ὅτι δ οἰκονομικὸς παράγων ἐδημιούργησεν ἀμέσως τὴν μεσαιωνικὴν τέχνην. Οὐδεὶς ἔχεφρων ἀνθρώπος θὰ διακιγδυεύσῃ τοιαύτην γνώμην. Βεβαίως δχι. Τὸ θρησκευτικὸν αἰσθῆμα καὶ μόνον ἔγεπνευσε τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις τῆς τέχνης κατὰ τὸν Μεσαίωνα. Ἀλλὰ τὸ αἰσθῆμα τοῦτο, εἰς δ δφείλονται τὰ μεγάλα δημηουργήματα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἥτο δμως καὶ τοῦτο ψυχολογικὸν ἀποτέλεσμα τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων, ἥ ἀποτέλεσμα τῆς ἀγάγκης συγκρατήσεως τῶν διαφόρων στοιχείων τῶν ταρασσομέγων ἐντὸς ἀγιστρόποου κοινωνικοῦ συστήματος, καὶ ἀπειλούντων γὰ καταθρυμματίσωσι τοῦτο ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν. Διὰ

τοῦτο οὐδεὶς σφάλλει ἵσχυρίζόμενος ὅτι εἰς τὴν βάσιν καὶ τῶν ὑψηλοτέρων καὶ αἰθεριωτέρων πνευματικῶν ἔργων, καὶ μεταξὺ τῶν τεραστίων τοῖχων καὶ τῶν φανταστικῶν ποικιλμάτων τῶν γοτθικῶν μητροπόλεων καὶ μεταξὺ τῶν σεραφικῶν εἰκόνων τῶν ἀγίων καὶ τῶν δσίων τὸ δέν βλέμμα τοῦ Κοιγωνιολόγου δύναται νὰ διακρίνῃ τὰ καθαλιστικὰ σημεῖα καὶ τὸ διαβολικὸν μειδίαμα τοῦ οἰκονομικοῦ παράγοντος.

Εἶγαι μάταιον ὅθεν γὰ ἐπαγαλαμβάνωνται κατὰ τοῦ ἱστορικοῦ ὄλισμοῦ αἱ τετριμμέναι φράσεις ὅτι ὁ ἀγθρωπὸς δὲν εἶγαι ἀπλῶς ἀρπακτικὴ μηχανή, ὅτι δὲν ἀγετᾷ ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ χρήματος καὶ ὅτι ἡ νέα σχολὴ περικόπτει τὸ ἀνθρώπινον δῆν καὶ τοῦ ἀφαιρεῖ ἀποτόμως τὰς εὐγενεστέρας του ἐκδηλώσεις κατασυκοφαντοῦσα ἀναξίως τὸ ἥμετερον γένος. Εἶγαι ἀληθὲς ὅτι ἡ ἀγθρωπίνη ψυχὴ ἔχει πολλοὺς καὶ ποικίλους τόνους, οἵτινες δὲν δύνανται ἢ δὲν δφείλουσι νὰ ἀνεχθῶσι μόνον τὸν τόνον τῆς οἰκονομίας καὶ τοῦ κέρδους, ἀλλ᾽ εἶναι ἐπίσης ἀληθὲς ὅτι αἱ δσογδήποτε ὑψηλαὶ καὶ πολλαὶ ἐκδηλώσεις τῆς ἀγθρωπίνης ψυχῆς καθορίζονται καὶ περιορίζονται αὐστηρῶς ἐκ τοῦ οἰκονομικοῦ περιβάλλοντος ἐντὸς τοῦ δποίου ἐκτυλίσσονται. Οὕτω λ. χ. ὁ ποιητής, ὁ ἀληθῆς ποιητής δὲν γράφει στίχους διὰ νὰ κερδίσῃ χρήματα, ἀλλὰ διότι τὸ στιχουργεῖν εἶναι δ τρόπος τῆς ζωῆς του, αὐθόρμητος καὶ ἀκάθεκτος ἐκδήλωσις τῆς σκέψεώς του. Καὶ δμως ἡ ποίησις κάθε ἐποχῆς εἶναι πιστὴ εἰκὼν τῶν κοιγωνικῶν καὶ οἰκονομικῶν τῆς δρῶν, οὐδεμίᾳ δὲ φαντασία, οὐδὲ ἡ πλέον ἀχαλίγωτος φαντασία ποιητοῦ δύναται νὰ ὑπερβῇ αὐτῆς. Καὶ δ

έλευθερώτερος ραψωδός δὲν θὰ ἡδύνατο σήμερον νὰ
νῦμνήσῃ εἰς ἐπικὸν ποίημα τοὺς πλάνητας ἵππότας ἢ
εἰς μελικὸν ἀσμα τοὺς ἔρωτας κατὰ τὸν τρόπον ἐκεῖ-
νον, καθ' ὃν εἰς τὸν Μεσαίωνα οἱ ποιηταί, οἵτινες δὲν
ἡδύγαντο νὰ ἔξελθουν τῶν φραγμῶν τῆς ἀσκητικῆς ἢ
ἱπποτικῆς ρίμας. Τοῦτο σημαίνει ὅτι δὲν ἔνθρωπος καὶ
εἰς αὐτὰς τὰς πλέον ἀχαλιγάτους ἐκδηλώσεις του εἶγαι
καὶ μένει πάντοτε προὶδύ τοῦ ἴστορικοῦ ἐδάφους, ἐφ'
οὗ ἰσταται καὶ τῶν σχέσεων παραγωγῆς ἐντὸς τῶν
δποίων ἔξελίσσεται ἡ ζωὴ του.

Τοῦτο ἔξ αλλου εἶγαι τόσον ἀληθές, ὥστε ἡ ἔξελι-
ξις τῆς τέχνης ἡκολούθησε πάντοτε μὲ εὑπειθῆ ρυθμὸν
τὴν ἔξελιξιν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Οὕτως ὅταν δὲν
13ος αἰών ἔφερεν εἰς τὴν Εὐρώπην τὴν ἐπίδρασιν τῆς
Ἀνατολῆς καὶ τὴν ἔλευθερίαν τῶν κοινοτήτων, ἡ δόξα
τῶν γοτθικῶν μητροπόλεων ἤρχισε νὰ ὠχριστῇ. Ἐν
σχέσει πρὸς τοῦτο παρατηροῦμεν ὅτι τὰ ἐκλεπτυσμένα
καὶ ἐκστατικὰ σχέδια τοῦ Μεσαίωνος ὑπεχώρησαν εἰς
εἰκόνας φωτεινωτέρων χρωμάτων καὶ ἥδη εἰς τὸν 14ον
αἰῶνα βλέπωμεν τὸ κίτριγον καὶ τὸ κόκκινον χρῶμα
νὰ ἀντικαθίστωσι τὸ κυανοῦν, ἡ ἔγγονα τῆς ἀρμονίας
νὰ ἀμβλύνηται, ἡ δὲ γλυπτικὴ καὶ ἡ ζωγραφικὴ νὰ
λαμβάνωσιν ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον χαρακτῆρα ὑλικώ-
τερον καὶ βεαλιστικώτερον. Εἰτα, ὅταν οἱ νέοι χρόνοι
ἔδωσαν ζωὴν καὶ ἀνήκουστον συγκέντρωσιν πλούτου,
ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ἔγεινε δλιγάτερον λεπτή, διακόσμησις
δὲ ὑπερβολικὴ καὶ χονδροειδῆς ἀντικατέστησε τὴν
καθαρότητα τῶν πρώην γραμμῶν, ἐνῷ παραλλήλως
εἰς τὴν ζωγραφικὴν εἰσάγεται—σύστημα ἐντελῶς ἔως
τότε ἀγγωστον—ἡ προσωπογραφία, σύμπτωμα καὶ

προϊὸν ἐποχῆς ὑπερβολικοῦ πλούτου, δστις θέλει γὰ
ἀποθαυμάζεται καὶ νὰ παραμείνῃ δημόσιον σέμυωμα.

Λέγεται ἀκόμη, καὶ ἐπαγαλάμβανε τοῦτο προσφά-
τως καὶ δ ἡμέτερος κ. Φεράρις, δτι ἐπιστημονικὸν σύ-
στημα, δπερ θεωρεῖ τὴν κοινωνικὴν ἔξελιξιν, ὡς μοι-
ραῖον ἀποτέλεσμα τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων καὶ ἀρ-
νεῖται κάθε σημαντικὴν ἐπίδρασιν τῶν πράξεων καὶ
θελήσεων τῶν ἀνθρώπων ἃγει ἀγαγκαίως εἰς τὴν
ἀδράγειαν, εἰς τὴν μοιρολατρείαν εἰς τὸν κοινωνικὸν
βουδισμόν. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡτο σπουδαῖα ἡ παρατή-
ρησις αὗτη, δὲν θὰ εἶχε τὴν δύναμιν γὰ καταρρίψῃ
θεωρίαν εὐσταθῶς βασιζομένην ἐπὶ τῆς λογικῆς καὶ
τῆς παρατηρήσεως. Εὔτυχῶς δμως ἡ κριτικὴ ἔκεινη
στερεῖται θεμελίων, διότι δὲν εἶναι ποσῶς ἀληθὲς δτι
δ ἴστορικὸς ὄλισμὸς ἃγει ἀγαγκαίως εἰς τὴν μοιρολα-
τρείαν, Ἡ θεωρία αὗτη ἀποκλείει, βεβαίως, κατηγο-
ρηματικῶς τὴν πιθανότητα αὐθαιρέτων μεταρρυθμί-
σεων, ἐκμηδενίζει, βεβαίως, ἀμετακλήτως τὰς ἀφελεῖς
πλάγας τῶν οὐτοπιστῶν ἔκεινων, οἵτινες πιστεύουν δτι
δύνανται εἰς μίαν στιγμὴν γὰ μεταβάλλουν ab initio
fundamentis τὴν κοινωνικὴν συγκρότησιν, ἔξαγγέ-
λοντες ἥθικήν τινα ἰδέαν ἡ ψηφίζοντες σχέδια γόμων.
Καὶ κατὰ ταῦτα ἡ νέα σχολὴ εὑρίσκεται ἐντελῶς σύμ-
φωνος πρὸς τὴν γενικὴν θεωρίαν τῆς ἔξελιξεως, ἥτις
ἀποκλείει κατηγορηματικῶς τὴν πιθανότητα ἡ τὴν
ἐπιτυχίαν αὐθαιρέτων μεταβολῶν. Ἀλλ' ἐξ ἀλλου δμως
δ ἴστορικὸς ὄλισμὸς θίγων τὸ βάθος καὶ τὸ κίνητρον
τῆς ἀνθρωπίνης, ζωῆς χαράσσει συγχρόνως τὴν δόδον,
δι' ἣς καὶ μόνης δύναται γὰ ἐπιτευχθῆ μεταβολὴ^{*}
τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως. Διότι οὕτος μᾶς διδά-

σκεις ότι ή μεταρρύθμισις τῆς κοινωνίας δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ εἰμὴ μόνον διὰ τῆς μεταρρυθμίσεως τῆς οἰκονομικῆς της συγκροτήσεως. ⁷ Ότι δηλ. ἀληθῶς διέπει ἀναγέννησις τῆς κοινωνίας δὲν δύναται νὰ ἀρχίσῃ ἀπὸ τὰς ἀνωτέρας ἐκδηλώσεις τῆς ήθικῆς καὶ τοῦ δικαίου, δὲν δύναται νὰ πραγματοποιηθῇ μὲ κήρυξιν νέων δογμάτων καὶ νέων μορφῶν πολιτικῆς διαρρυθμίσεως, ἀλλὰ μόνον διὰ βαθείας μεταβολῆς τῆς μορφῆς τῆς ἴδιοκτησίας. ⁸ Αποδεικνύων δὲ πῶς αἱ ἐπωφελεῖς διὰ τὰς πτωχὰς τάξεις κοινωνικὴ μεταρρυθμίσεις εἶγαι πράγματι τὸ ἀποτέλεσμα ἀγῶνος μεταξὺ τῶν τάξεων τῶν ἴδιοκτητῶν καὶ τῶν ἀκτημόνων, διστορικὸς διλισμὸς διδάσκει τοὺς ἔργατας τὸ μόνον μέσον, δι⁹ οὐ οὗτοι θὰ δυνηθοῦν νὰ ἀποσπάσουν μογήμους παραχωρήσεις ἀπὸ τὴν κρατούσαν πλουτοκρατίαν. ¹⁰ Αποκαλύπτει οὗτος συγχρόνως εἰς τοὺς προλεταρίους τὴν ἀναπόφευκτην ἀνάγκην νὰ ταχθῶσιν εἰς πυκνὴν φάλαγγα καὶ νὰ συγάψωσι προσκαίρους συγασπισμοὺς μὲ τὴν μίαν ἡ τὴν ἀλλην μερίδα τῆς πλουτοκρατίας ἀπαιτοῦντες εἰς ἀντάλλαγμα τῆς συμμαχίας ταύτης τὴν εἰσαγωγὴν μεταρρυθμίσεων ἀληθῶς λαϊκῶν. Κάθε ἄλλο διθεν παρὰ βουδδιστική, μοιρολατρικὴ εἶνε ἡ θεωρία, ἀλλὰ τούγαντίον αὕτη εἶνε ἀρνητικής κάθε μοιρολατρείας καὶ ἀδραγείας. Μοιρολατρικὴ τούγαντίον εἶνε ἡ πρωσική, δυναμένη σήμερον νὰ διομασθῇ μᾶλλον. Ιαπωνικὴ θεωρία, τοῦ λεγομένου σοσιαλισμοῦ τοῦ Κράτους ἡ τῆς πατριαρχικῆς πολιτείας καθ¹¹ ἦν αἱ ἔργατικαι τάξεις δέον νὰ ἀγαμένωσι μὲ τὰς χεῖρας ἐπηρμένας τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεώς των ἐκ τῆς μεγαθυμίας τοῦ Κράτους, διπερ θὰ δέδη

αύτοῖς ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ψυχία τινα, θὰ παραχωρῇ αὐτοῖς συμπλήρωσιν τινα μισθοῦ ἢ ἀποζημίωσίν τινα ἐν περιπτώσει ἀτυχήματος ἢ θανάτου, ἀλλὰ χωρὶς βεβαίως νὰ τοὺς ἀποσπάσῃ ποτὲ ἀπὸ τὴν ὑποδούλωσίν των, χωρὶς ποτὲ νὰ τοὺς δώσῃ ἀνεξαρτησίαν καὶ ἴδιοκτησίαν. Ἡ θεωρία αὕτη, δυστυχῶς, πολὺ ἐπεξετάθη παρ' ἡμῖν. Ὁλόκληρος ἡ πολιτικὴ σοφία τῆς συνοψίζεται εἰς τὴν ῥῆσιν Τοσκανοῦ τινος μαρκησίου, ὅστις συγέθιζε νὰ λέγῃ: οἱ πτωχοὶ δέον γὰ δικτηρῶνται πτωχοί. Τούγαντίον ἡ νέα θεωρία ἀπομακρύνῃ τὰς ἔργατικὰς τάξεις ἀπὸ πάσης ἀδραγείας καὶ διδάσκη αὐταῖς δτι δὲν δύνανται γὰ ἀποκτήσωσι τὴν σωτηρίαν των εἰμὴ μόνον μόγοι, διὰ τῆς ἴδιας δράσεως, τῆς ἴδιας πρωτοδουλίας καὶ οὕτω ἀντὶ γὰ εἶνε θεωρία ὑποταγῆς καὶ ἀδραγείας εἶνε πολύτιμον κίνητρον δράσεως καὶ ἀπαιτήσεων.

Ἐξ ἀλλοῦ ἡ θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὄλισμοῦ θὰ θριαμβεύσῃ διὰ τῶν πολυπληθῶν ἀποδείξεων τῆς ἐπιστημονικῆς της ἀξίας μᾶλλον καὶ διὰ τῶν ἔξηγήσεων ἀπείρων γεγονότων, διτινα μόνον δι' αὐτῆς δύνανται γὰ ἔξηγηθῶσι ἢ παλαίουσα κατὰ τοιούτων ἀναξίων ἐπιθέσεων. Εἶνε ἡδη πολυπληθεστάτη ἡ σειρὰ τῶν φαινομένων, διτινα σκιάζονται ὑπὸ τὴν σημαίαν της, ἡ δὲ σημεριγὴ ἀστικὴ κοινωνία, γῆτις αἰσχύνεται θεωροῦσα τὴν θεωρίαν αὐτὴν ὡς ὅδριν, φέρει καθ' ἐκάστην αὐτῇ γένα στοιχεῖα ἐπιχειρημάτων καὶ γεγονότων. Ἡδη ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν αὐξάνει δ ἀριθμὸς τῶν προμάχων της. Ἐν Γερμανίᾳ δ Κάουτσου καὶ δ Weisengrūn, ἐν Ἀμερικῇ δ Adanis, ἐν Ἀγγλίᾳ δ Rogers, ἐν Ρωσίᾳ δ Στρούντε, ἐν Βερολίνῳ δ De

Greef, ἐν Ἱταλίᾳ δὲ Ἀστούραρό, δὲ Κοντέντο, δὲ Ἑρ-
ρίκος Φέρρι, δὲ Γροππάλι, δὲ Λαμπριόλα, δὲ Μελλούζει
κλπ. Πάντες οὗτοι προσφέρουσιν εἰς τὴν γένη θεωρίαν
σημαντικωτάτην συμβολὴν συγγραφῶν, μιλετῶν, πε-
ρας. Εἰς τινα τῶν δημοσιευμάτων τούτων γήθεωρία
παραμένει βεβαίως ἀτελής καὶ ἀδριστος. Ἡ θεωρία
αὕτη ἀπέχει βεβαίως ἀκόμη πολὺ ἀπὸ τὴν αὐστηρό-
τητα καὶ ἀκρίβειαν ἔκεινην, γῆτις ἀποτελεῖ τὸ ἀλάθη-
τον δεῖγμα ἐπιστημονικοῦ συστήματος ὡρίμου καὶ βα-
θέος. Ἄλλος ἐν μέσῳ τῶν δυσχερειῶν, αἵτινες τὴν
συγοδεύουσι καὶ αἵτινες εἰγε μοιράζοισι σύντροφοις εἰς
τὰ ἔτη ταῦτα τοῦ πυρετοῦ καὶ τῆς χιμαίρας, δύνανται
νὰ διοραθῶσι ἀπὸ τοῦδε τὰ προσίμια ἔγγυς θριάμβου.
Δυνάμεθα δὲ ἀπὸ τοῦδε νὰ βεβαιώσωμεν ὅτι μόνον γήθεωρία
νέα θεωρία θὰ ἐπιτύχῃ νὰ δώσῃ εἰς τὴν Κοινωνιολο-
γίαν τὸν χαρακτῆρα ἔκεινον ἀληθοῦς ἐπιστήμης, διν
ἡ τε φιλοσοφικὴ καὶ βιολογικὴ σχολὴ ἥσαν ἀνίκανοι
νὰ δώσουν καὶ ὅτι μόνον ὑπὸ τὴν εὐεργητικὴν ἐπίδρα-
σιν τῆς Κοινωνιολογίας, οὕτω ἀγανεουμένης δλαι αἱ
κοινωνικαὶ σπουδαὶ θὰ ἀγαθάλλουν μὲν γένη καὶ ἔγδο-
ξοτέραν ζωήν.

Ἡ γένη σχολὴ δὲν ἔξαφαγίζει τὰς ἄλλας, αἵτινες
προηγήθησαν αὐτῆς ἐν τῷ εὐγενεῖ ἀγῶνι, ἀλλὰ τού-
ναντίον ἀσχολεῖται νὰ συλλέξῃ καὶ συγδύσῃ τὰς κατὰ
μέρος ἀληθείας, δὲ ἔκειναι ἀπεκάλυψαν. Ἀποκομίζει
τοὺς Κοντιαγοὺς καὶ προπούς ἐπὶ τοῦ πνευματικοῦ παράγον-
τος κατὰ τὴν ἔξέλιξιν τῆς Κοινωνικῆς ἐργασίας, ἀλλ᾽
ἀποδεικνύει συγχρόνως πῶς δὲ ἰσχυρότατος οὗτος πα-
ράγων εἴναι καθωρισμένος ὑπὸ τοῦ προηγουμένου αὐτοῦ
οἰκονομικοῦ παράγοντος. Λαμβάνει ἐπίσης ἀρκούγτως
· *H. Κοινωνιολογία*

ὅπ³ δψιν τὸν διολογικὸν παράγοντα, ἀλλὰ σημειώνει ἐπίσης πῶς οὗτος μεταρρυθμίζεται καὶ ὑπερβαίνεται ὅπὸ τῆς παντοκράτορος ἐπιρροῆς τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων. Οὕτως ἡ γένα θέωρία καὶ μακρὰν τοῦ γὰ διαγράφη τὰ συμπέρασματα τῶν ἄλλων σχολῶν, τὰ συνδυάζει μὲ τὰς ιδίας ἔρεύνας εἰς συμμέτρικὸν καὶ ἐρυθμὸν δλον. Δὲν δυσκολεύομαι δὲ γὰ προείπω θτὶ ἡ ἐπὶ διάσεως οἰκονομικῆς Κοινωνιολογία μὲ τὴν πεῖραν τῶν προηγηθεισῶν αὐτῆς θεωριῶν, μακρὰν πάσης μεροληπτικῆς μονομερείας καὶ εὐσταθῶς στηριγμένη εἰς ὑπολογισμοὺς καὶ παρατηρήσεις θὰ φανῇ μίαν ήμεραν, οὐχὶ πολὺ ἀφισταμένην ἵσως, ἵκανη γὰ λύση τὸ αἰνιγμα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ θὰ ἐτοιμάσῃ εἰς τὰς ταρασσομένας κοινωνίας μας ἐν γαληγιώτερον καὶ ψωτεινότερον αὔριον.

VI

Η ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ

³ Εάν είναι ἀληθὲς ὅτι οἱ διάφοροι κλάδοι τοῦ ἐπιστητοῦ χρησιμοποιούν τὰς αὐτὰς οὐσιαστικῶς μεθόδους ἔρευνης (ἐπαγωγὴ καὶ συναγωγὴ, παρατήρησις καὶ περάσμα), είναι οὐδὲν ἡττον ἀληθὲς ἐπίσης ὅτι οἱ διάφοροι ἐπιστῆμαι παρουσιάζουν διάφορον ἐπικράτη στην τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου μέσου ἔρευνης ἀναλόγως τοῦ χαρακτήρος τῶν φαιγομένων, ἀτιγα ξέετάζουσιν. Θὰ ἥδυνατό τις μάλιστα γὰ προσθέσῃ ὅτι κάθε ἐπιστήμη εὑρίσκει σχεδὸν τὸ ἴδιον αὐτῆς ξέωτερικὸν γγώρισμα, ὅπερ διακρίγει αὐτὴν ἀπὸ τὰς ἀδελφάς της, εἰδικὴν μέθοδον, ἣν εἰδικῶς χρησιμοποιεῖ, εἰς τὴν εἰδικὴν δὲ χρῆσιν τῆς μεθόδου κατοπτρίζεται σαφῶς περισσότερον ἀπὸ εἰς κάθε ἄλλο τι ἢ εἰδικὴ σημασία τοῦ ἀντικειμένου της, ἢ φυσιογνωμία τοῦ σώματος της ἔδαφους. Στοιχειώδης δομήν παρατήρησις ἀρκεῖ γὰ καταδεῖξη ὅτι ἡ κυριαρχοῦσα ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ μέθοδος, ἔκείνη, εἰς ἣν ἡ Κοινωνιολογία διφέλει τὰς μεγαλυτέρας της προόδους είναι ἡ συγκριτικὴ μέθοδος. ⁴ Εντεῦθεν ἡ ἐπιστήμη τῆς Κοινωνιολογίας καίτοι ἔχουσα δύοισι τητα πρὸς ἡθικὰς καὶ νομικὰς καὶ πολιτικὰς ἐπιστήμας δύμας συγάπτεται στεγώτερον πρὸς τὰς φυσικὰς ἐπιστήμας, τὴν ἀνθρωπολογίαν καὶ τὴν διολογίαν εἰς ὃ, τι ἀφορᾶ τὴν μέθοδον τῆς ἔρευνης.

„Άλλος γη συγκριτική μέθοδος είς τὴν Κοινωνιολογίαν περιβάλλεται μορφάς ἐντελῶς διαφόρους ἀναλόγως τῆς ποικιλίας τῶν κοινωνικῶν δργανισμῶν, οὓς ἀντιμετωπίζει καὶ κατὰ τοῦτο ἡ σύγκρισις δύναται γὰ εἶγαι γλωσσολογική, ἔξελικτική, ἀποικιακή.

Η γλωσσολογία παρέσχεν είς τὴν Κοινωνικήν ἐπιστήμην ἀπροσδόκητον καὶ ισχυρὰν συνδρομήν, χάρις εἰς μέθοδον, ἣτις εἶναι θαυμαστῆς ἀπλύτητος. Πράγματι ἡ οὐσιαστική συγγένεια, ἢν ἡ γλωσσολογία ἀνεκάλυψε μεταξύ τῶν γλωσσικῶν ιδιωμάτων τῶν Ἰνδοευρωπαϊκῶν λαῶν ἀποδεικνύει ὅτι οἱ λαοὶ ἐκεῖνοι κατάγονται ἐκ μιᾶς κοινῆς ρίζης, ἀφ' ἣς εἰς ἀρχαιότατην ἐποχὴν ἔχωρίσθησαν, ἵνα μεταναστεύσωσιν εἰς τὰς σημεριγάς ἔδρας τῶν. Ἐγενέθεν παρατηροῦμεν ὅτι ὅταν ἀντικείμενόν τι ἡ θεσμός τις δονομάζεται εἰς τὰς διαφόρους Ἰνδοευρωπαϊκὰς γλώσσας μὲ λέξεις κοινῆς ρίζης σημαίνει ὅτι τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἡ δ θεσμὸς ἡσαν γνωστὰ εἰς τοὺς λαοὺς τούτους. πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν μεταναστεύσεων, ἐνῷ ἀντιθέτως ὅταν αἱ διάφοροι Ἰνδοευρωπαϊκαὶ γλῶσσαι χρησιμοποιοῦσι διαφόρους ρίζας πρὸς ὑπόδειξιν τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου σημαίνει, τὸ ἀντικείμενον τοῦτο ἡ δ θεσμὸς οὗτος ἡσαν ἀγνωστὰ ἀπὸ τὸν πρωτόγονον λαὸν πρὸς τῆς διατρέσεώς του. Οὕτω διὰ τοῦ μέσου τούτου καθωρίσθη μετὰ μεγάλης προσεγγίσεως δ βαθμὸς τοῦ πολιτισμοῦ, εἰς διεύρισκοντο οἱ λαοὶ οὗτοι εἰς τὴν πρὸ τῆς μεταναστεύσεως ἐποχὴν, οἱ θεσμοὶ του, αἱ μεγάλαι γραμμαὶ τῆς κοινωνικῆς σιτάσεως του, ἥτοι ἐπεξετείναμεν γιακηφόρως τὰς γνώσεις μας πλέον τῶν δρίων, ἀτιγα

ἔθετον ἡμῖν αἱ ἴστορικαι μόνοι καὶ παλαιοντολογικαὶ μας γνώσεις.

⁹Αναμφισβήτως ἐναυτίον τῆς ἀκριβείας τῆς μεθόδου ταύτης ἀντιμετωπίζομεν εὐθὺς ἀμέσως σημαντικοὺς δισταγμούς. Δέον μάλιστα γὰρ ἀναγγωρίσωμεν ὅτι η διαφορὰ τῆς φωνητικῆς ῥίζης, ἡς ἐπαιήσαντο χρῆσιν οἱ διάφοροι λαοί, ~~ἴνα~~ ὅνομάσωσι ὑρισμένον ἀντικείμενον δὲν δηλοῖ πάντοτε νεότητα τοῦ ἐνδεικνυομένου πράγματος. Καὶ πράγματι οἱ παρατηρήσαντες τὸ γεγονός ὅτι αἱ πρῶται φάσεις τῶν ἀποικιῶν παρουσιάζουν ἀναπαράστασιν θαυμασίων πιστὴν τοῦ πρωτογόνου καθεστῶτος τῆς μητροπόλεως θὰ ἀναγγωρίσουν ὅτι πολλοὶ θεσμοὶ ισχύοντες παρὰ τοῖς παραγώγοις λαοῖς, δὲν ἥδυναντο κατὰ τὴν διαίρεσιν γὰρ ὑπάρξωσι ποσῶς εἰς τὴν πρώτην φάσιν τῶν νέων κοινωνιῶν τῶν παρὰ τῶν πρώτων λαῶν ίδρυθεισῶν. ¹⁰Ἐν τούτοις καὶ η συνήθης παρὰ τῷ πρωτογόνῳ λαῷ λέξις πρὸς ἔνδειξιν τῶν θεσμῶν ἔδει γὰρ μεταβληθῆ ἀναγκαίως ἐκ τῆς ἐπιδράσεως τοῦ υἱοθετηθέντος παρὸ αὐτοῦ νέου λαοῦ, διτις πάλιν ὅταν υἱοθέτησε η εἰσήγαγε τοὺς θεσμοὺς ἔκεινους ἔθεσε νέαν λέξιν πρὸς ὄνομασίαν αὐτῶν. ¹¹Η διαφορὰ δθεν τῶν λέξεων τῶν δεικνύουσῶν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα παρὰ διαφόροις λαοῖς δὲν δύναται γὰρ ἀποτελέσῃ ἀμάχητον ἀπόδειξιν ὅτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο γῆτο ἀγγωστὸν εἰς τὸν πρωτόγονον λαὸν πρὸ τῆς διαίρεσεώς του. ¹²Αφ' ἑτέρου οἱ μεταναστεύσαντες καὶ ἀποχωρισθέντες τῆς ἀρχικῆς ῥίζης λαοὶ ἔδει γὰρ διέλθωσι περιπετείας εἰς χώρας ἀγρίας καὶ ἀφιλοξένους ἐν μέσῳ ἥθῶν ἀπροσοικειώτων πρὸς πᾶσαν συγήθειαν πολιτισμοῦ. Εἶναι δθεν φυσικὸν ὅτι ὑπὸ τοιούτους ὅρους

πολλοί τῶν θεσμῶν τῆς πρώτης πατρίδος περιέπεσαν εἰς ἀχρηστίαν καὶ οὕτω διεγράφη καὶ ἡ ἀγίστοιχος αὐτῶν ὁνομασία. Οἱ παράγωγοι οὗτοι λαοὶ δθευ δεχθέντες βραδύτερον τοὺς θεσμοὺς τούτους ἡναγκάσθησαν γὰρ χρησιμοποιήσωσι νέας δι’ αὐτοὺς λέξεις. Οὗτως ἀκριβῶς φιλόλογοί τινες ἔξηγοῦσι τὴν διαφορὰν τῆς πρὸς ὑπόδειξιν λ. χ. τοῦ ἀλατος λέξεως εἰς τὰς διαφόρους Εὐρωπαϊκὰς γλώσσας. Καὶ, ἀληθῶς, ἡ διαφορὰ αὗτη δὲν δύναται γὰρ ἐρμηνευθῆ ὡς ἀποτέλεσμα ἢ ἔνδειξις τοῦ γεγονός δτι ὁ πρωτόγονος λαὸς ἥγγορει τὴν ὑπαρξίν ἢ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλατος, δπερ εἶναι ἀπίθανον δταν ἀγαλογισθῆ τις δτι τὸ ὑπὸ αὐτῶν κατεχόμενον ἔδαφος ἥτο πλουσιώτατον εἰς ἄλας, ἄλλὰ δφείλεται εἰς τὸ γεγονὸς δτι οἱ διάφοροι λαοὶ οἱ ἀποχωρισθέντες ἐκ τῆς ἀρχικῆς ρίζης ἐπλανήθησαν ἐπὶ μακροὺς χρόνους εἰς χώρας ἔνθα τὸ ἄλας ἥτο ἄγνωστον. Ἐξ ἄλλου ἡ ταυτότης τῶν ρίζῶν τῶν δεικυνουσῶν τὸ αὐτὸ πρᾶγμα παρὰ δικαφόροις εὐρωπαϊκοῖς λαοῖς δὲν ἀποδεικνύει ἐπίσης κατὰ τρόπον ἀμάχητον δτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἥτο γγωστὸν εἰς τὸν ἀρχικὸν λαὸν πρὸ τῆς διακρίσεώς του, διότι δύναται κάλλιστα νὰ ὑποτεθῆ δτι τὸ πρᾶγμα τοῦτο ἢ θεσμὸς ἀγεκαλύφθη ἢ εἰσήχθη ὑπὸ τιγος τῶν παραγωγῶν λαῶν καὶ εἴτα ἐκ τούτων μετεβιβάσθη εἰς τοὺς ἄλλους λαοὺς δι’ ἐμπορικῶν ἢ διεθνῶν σχέσεων. Οὗτω λ. χ. θὰ ἔξηγετο ἡ ταυτότης τῶν ὑπὸ τῶν διαφόρων εὐρωπαϊκῶν γλωσσῶν χρησιμοποιουμένων λέξεων πρὸς ὁνομασίαν τοῦ ἀρότρου, δπερ, φαίνεται ἥγγορουν οἱ πρωτόγονοι Ἀρίαι.

Αἱ ἀντιρρήσεις αὗται εἶναι, ως παρατηρεῖ καὶ δ

Κοβαλέφσκυ, μεγάλης σημασίας. 'Αλλ' δσον καὶ ἀν περιορίζουν τὴν σημασίαν τῆς γλωσσολογικῆς μεθόδου, καὶ ἐπιβάλλουν ἐπιφύλαξιν, οὐδαμῶς δμως ἵσχουν γὰ τὴν ἀποκλείσουν, οὕτε γὰ μειώσουν τὴν ἀξίαν τῆς μεθόδου καὶ τὴν σημασίαν τῶν ἀποτελεσμάτων της καὶ τῆς συμβολῆς, ἣν αὗτη προσέφερεν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν. Διότι ἡ μέθοδος αὕτη μᾶς ἔδιοήθησε γὰ κατανικήσωμεν τὸ μυστήριον μὲ τὸ δποῖον ἐκαλύπτοντο οἱ Εύρωπαικοὶ λαοὶ καὶ γὰ χαράξωμεν τὰς μεγάλας γραμμὰς τοῦ πρώτου (βαρβαρικοῦ) πολιτισμοῦ, ἐξ οὗ προῆλθεν δ σημεριγός μᾶς πολιτισμός. 'Η δὲ περιγραφὴ τοῦ πρώτου ἐκείνου σταδίου τοῦ πολιτισμοῦ δὲν εἶναι τόσον φρικώδης, ὥστε γὰ ἐρυθριῶμεν ἡμεῖς σήμερον. 'Ιδοὺ ποῖοι θάνατοι, κατὰ τὰς αὐθεντικὰς ἐνδείξεις οἱ γενικοὶ χαρακτῆρες τοῦ πρώτου Ἰνδογερμανικοῦ λαοῦ πρὸ τῶν μεταναστεύσεων, ἐξ ὧν προῆλθον οἱ διάφοροι Ἰνδοευρωπαϊκοὶ λαοί. Οἱ Ἰνδογερμανοὶ δὲν ἔγνωριζον σχεδὸν καθόλου τὴν χρῆσιν τῶν μετάλλων καὶ ἔχρησιμοποίουν δργαγα καὶ ἐργαλεῖα λίθινα. Εἶχον κατοικίδιά τινα ζῷα, μεταξὺ ἀλλων καὶ ἵππους, οὓς μετεχειρίζοντο πρὸς τροφὴν μᾶλλον ἢ πρὸς ἴππασίαν. 'Η γεωργία καὶ μετ' αὐτῆς ἡ γαιοκτησία, ἀτομικὴ ἢ δμαδικὴ τοῖς ἦτο ἄγγωστος καὶ συνεπῶς ἄγγωστος καὶ δ οἶνος, ἔγγνωριζον δμως καὶ ἔνηθον, ὅφαίνον. Οἱ Ἰνδογερμανοὶ οὐδέποτε προσήγγισαν πρὸς τὴν θάλασσαν, οὐδὲν ἔγνωριζον τὴν ἀλιείαν, μετήρχοντο ἀνταλλαγὰς εἰδῶν, δ δὲ βοῦς ἦτο τὸ μέτρον τῶν ἀξιῶν. Ἐχρησιμοποίουν διάφορα μέτρα βάρους καὶ μῆκους, ἀπαγτα δεκαδικοῦ συστήματος καὶ ἔγνωριζον γὰ μετροῦν ἔως τὰ 100. Διέκριναν τὰ χρώματα μακρών κυμάτων (ἐρυθρόν, κίτριγον), ἀλλὰ

καὶ τῶν βραχέων κυμάτων (πράσιγον, κυαγοῦν). Διέκριγον τὰς ἐποχὰς χειμῶνα, θέρος καὶ ἥριθμουν τοὺς μῆνας ἐκ τῆς σελήνης, ἀλλὰ δὲν εἶχον τὴν ἔννοιαν τοῦ ἔτους. Ἀκριβῶς δὲ ἐπειδὴ εἶχον τὴν σελήνην μέτρον τοῦ χρόνου δὲν ἔμετρουν τὰς ἡμέρας, ἀλλὰ τὰς γύντας. Διέκριναν τὴν ἡμέραν ἀπὸ τὴν ἑσπέραν, ἀλλὰ δὲν ἔγνωριζον ὑποδιαιρέσεις τῆς ἡμέρας, αἵτινες ἀλλως τε τοῖς ἥσαν περιτταί, λόγῳ τῶν πρωτογόνων ὅρων τῆς προϊστορικῆς βιομηχανίας. Ἔζων εἰς ὑπογείους κατοικίας ἦταν εὐλίνας καλύβας. Ἐγνώριζον τὰ ἐπιθετικὰ δπλα, ἀλλ' οὐχὶ καὶ τὰ ἀμυντικά. Καὶ τοῦτο εἶγαι φυσικῶτατον, ἀφοῦ ἡ ἀμυγα ἔπειται τῆς ἐπιθέσεως καὶ συνεπῶς τὰ ἀμυντικὰ δπλα ἔπωνται χρονολογικῶς τῶν ἐπιθετικῶν. Τοῦτο δὲ ἔρχεται γὰρ ἀποκρούσῃ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τοῦ Αποποιη, δστις ἴσχυρίζεται δτι ἀνεκάλυψεν εἰς τὸν ἀνθρωπὸν ἐγγενές ἔνστικτον ἀμύης, ὅπερ ὠθησε τοὺς προγένους μας εἰς τὴν ἕδρυσιν τοῦ κοινωνικοῦ βίου. Εἶγαι τῷ δντι τόσῳ μακρὰν τῆς ἀληθείας δτι οἱ ἀνθρωποι εἶγαι προικισμένοι μὲ τοιοῦτον ἔνστικτον ἀμύης, ὥστε εἰς τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀνθρωπίνης κοινωνίας εἶγαι ἀγνωστα καὶ αὐτὰ τὰ μέσα τῆς ἀμύης. Οἱ ἀρχαιότατοι Ἰγδογερμανοὶ ἤγνόουν κάθε μορφὴν διαρκοῦς πολιτικῆς ὁργανώσεως καὶ περιωρίζοντο εἰς τὴν δημιουργίαν προσωριγῶν πολιτικῶν ὁργανώσεων ἐπὶ ἀφορμῇ ἐπικειμένου κινδύνου. Οἱ πρωτόγονοι λαοὶ ἥσαν θρῆσκοι, ἀλλ' ἡ θρησκεία των περιωρίζετο εἰς τὴν λατρείαν τῶν φυσικῶν δυγάμεων, εἰς ἀς ἀπέδιδον δαιμονιακὴν δύναμιν, χωρὶς γὰρ συγδεύεται μὲ ἡθικοὺς κανόνας ἢ κανονιστικὴν τινα ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης διαγωγῆς ἐπιρροήν. Η δέα μελλούσης

ζωῆς ἔλλειπε. Οἱ Θεοὶ δὲν ἐλαττεύοντο ἐντὸς τῶν τοῖχων ἱεροῦ τιγος, ἀλλὰ ὑπὸ τὰ δέγδρα παρθένων δασῶν, δτιγα εἶχε καθιερώσει· ἡ λαικὴ εὐλάβεια.

Αὕτη εἶναι ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ζωὴ καὶ ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῶν προϊστορικῶν προγόνων μας, ἃς αἱ νεώτεραι γλωσσολογικαὶ ἔρευναι ἐφανέρωσαν τοσοῦτον ἐπιτυχῶς, τοικύτῃ εἶγαι· ἡ μυστηριώδης Ἀτλαντίς, ἥγι δ ὠκεανὸς τῶν αἰώνων εἶχε καταπνίξει καὶ τὴν ὁποίαν ἡ γέα Ἐπιστήμη ἀγέσυρεν ἐκ τοῦ βυθοῦ. Νέον δρίζουτα ἀποκαλύπτει ἡ ἐπιστήμη τῆς γλώσσης, γέον κόσμον ἀνοίγει εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν, ἥτις πρέπει νὰ χωρήσῃ πρὸς αὐτὴν θαρραλέως ἵνα συλλέξῃ μονίμους καὶ εὐγενεῖς καρπούς.

Τέλος χάρις εἰς τὴν ἀρτὶ χαρακτηρισθεῖσαν μέθοδον εἶναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσωμεν πλήρη τὴν σειρὰν τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν, κατατάσσοντες αὐτὰς ἀγαλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς προόδου τοῦ πολιτισμοῦ των. Ἡ σειρὰ ἀρχίζει ἀπὸ τοὺς ἀρχεγόνους λαούς, ὃν τοὺς γενικοὺς χαρακτῆρας χαράσσει, ὡς εἴδομεν, ἡ γλωσσολογία, προχωρεῖ εἰς τοὺς λαούς, οἵτινες ἀπολαύουν ἀνωτέρου βαθμοῦ πολιτισμοῦ καὶ κλείει μὲ δικείους, οἵτινες παριστῶσι τὸν σύγχρονον πολιτισμόν. Ἡ συμπαραδολὴ δὲ λαῶν οὕτω καταταχθέντων ὑποθηκήει πολὺ τὴν ἔξεικόγισιν τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν, τῆς γενέσεως των, τῶν κυριωτέρων των χαρακτηριστικῶν. Ἄλλο ἦν τὴν παραδολὴ τῶν γλωσσολογικῶν μορφῶν ἐπιζητεῖ κυρίως τὰς ἀγαλογίας καὶ τρέφεται κυρίως ἐξ αὐτῶν, ἡ παραδολὴ τῶν κοινωνικῶν μορφῶν ἐπιζητεῖ κυρίως τὰς διαφοράς. Οὕτω δεῖθαιώς εἶναι πάντοτε δυνατὴ ἡ παραδολὴ ἀγαλόγων ἐκδηλώσεων

ώρισμένου κοινωνικοῦ φαινομένου παρὰ διαφόροις λαοῖς τῆς γῆς. Ἀλλὰ τοιαύτη παραδολὴ ἐλάχιστα δοηθεῖ οὔτε εἰνε μεγάλης ἀξίας. Καὶ τῇ ἀληθείᾳ καὶ δταν εὑρίσκομεν δτι ώρισμένα φαινόμενα ή ώρισμένος θεσμὸς παρουσιάζεται ὑπὸ μορφᾶς ἀπολύτως δμοίας παρὰ δυσὶ λαοῖς, ἐκ τούτου οὐδὲν ἀλλο δύναται γὰ συγχθῇ ἀπολύτως ή συγγένεια φυλῆς ή κοινὴ καταγωγὴ τῶν δύο λαῶν, διότι εἶγαι γνωστὸν δτι δλοι οἱ λαοὶ τῆς γῆς, δσονδήποτε διαφέροντες μεταξύ των, παρουσιάζουν εἰς στάδιόν τι τῆς ἀναπτύξεώς των θεσμοὺς δμοίους καὶ ἐλάχιστα διαφέροντας. Ἀλλ' εἶναι ἀληθῶς σπουδαῖος δ καρπὸς δυ δυγάμεθα γὰ ἀποκομίσωμεν ἐκ τῆς παραστάσεως τῶν κοινωνικῶν διαφορῶν. Εἶναι γνωστὸν ἡδη δτι αἱ ἀρχαῖκαι ἐκδηλώσεις φαινομένου τιγδὸς ή θεσμοῦ, ὡν δὲν παραμένουσι πλέον ἵχην παρὰ τοῖς πεποιτισμένοις λαοῖς, γιγώσκονται καὶ κατανοοῦνται ὑπὸ λαῶν δλιγάτερον πολιτισμένων, παρὰ τοῖς δποίοις αἱ ἐκδηλώσεις αὗται ὑφίστανται ἀκόμη ή ἀφησαν ἵχην ψηλαφητά. Όμοίως ή μέλέτη τῶν ἐπιζησάντων κοινωνικῶν θεσμῶν ή τῶν φαινομένων ἔκείνων, ἀτιγα παρουσιάζονται, ὡς δεῖγμα προγενεστέρας κοινωνικῆς φάσεως, χρησιμεύουν θαυμασίως πρὸς ἀναπαράστασιν τῆς φάσεως ἔκείνης εἰς τὰς θεμελιώδεις τῆς γραμμάς. Ἀλλὰ καὶ εἰς ἀγάτερον καὶ ὑψηλότερον σκοπὸν συμβάλλει ή ἀγτιπαραδολὴ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν μορφῶν μεταξύ των καὶ ἴδια τῶν μᾶλλον ἀντιθέτων ή λαῶν πολὺ ἀπεχόντων τῶν ἐν τῇ κλίμακι τῆς ἔξελίξεως.

Ἐάν τῷ δγτι ἀγτιπαραδάλλομεν λαούς, εὑρίσκομένους εἰς τὸ τελευταῖον στάδιον τῆς κοινωνικῆς ἔξ-

λίξεως πρὸς ἄλλους εὑρισκομένους εἰς ὑψηλότερον στάδιον πολιτισμοῦ, δυνάμεθα γὰρ εὑρωμενοὶ ποῖοι θεσμοὶ ἐκ τῶν σήμερον λισχούντων ἔλλειπον εἰς τὰς τότε κοινωνίας, καὶ γὰρ παρακολουθήσωμεν ἀριστα τὴν γένεσιν τῶν θεσμῶν τούτων καὶ τὰς μεταμορφώσεις, ἃς ὑπέστησαν οὗτοι βαθμιαίως πρὶν ἢ λάθουν τὴν σύγχρονον αὐτῶν διαμόρφωσιν. Τοιαύτη δὲ μελέτη μᾶς ἀποκαλύπτει ἀφ' ἑαυτῆς πῶς οἱ σπουδαιότεροι τῶν κοινωνικῶν θεσμῶν μακρὰν τοῦ γὰρ ἐπεβλήθησαν εἰς τὴν ἀγθρωπότητα ἐσαεὶ ὑπὸ ἀγωτέρου καὶ ἀθανάτου πνεύματος, εἶγαι τούγαντίον ἀποτέλεσμα αἰτιῶν ἐντελῶς ἐγγενῶν καὶ παροδικῶν. Ἐπιτυγχάνομεν δέ οὕτω γὰρ ἀφαιρεθῆ ἀπὸ τὰς κοινωνικὰς σχέσεις τὸ ἔμβλημα ἐκεῖνο τῆς αἰωνιότητος, τὸ δόποιον ἀπέδωσαν αὐταῖς ἡ σοφία ἢ ἡ μωρία τῶν παρελθόντων αἰώνων, καὶ γὰρ μεταβληθῶσιν οὕτω εἰς ἀπλοῦν σχῆμα φευγαλέων δημιουργημάτων ὑποκειμένων εἰς συνεχῆ ἐξέλιξιν δημιουργίας καὶ καταστροφῆς. Ἡ δὲ ἀπόδειξις αὕτη τῆς ἴστορικότητος τῶν κοινωνικῶν σχέσεων δὲν περιέχεται ἀποκλειστικῶς εἰς τὸν κύκλον τῆς ἀφηρημένης θεωρητικῆς ἐξετάσεως, ἢτις ἀποκλείει κάθε κριτικὴν θεωρητέαν ἐξ ὑπαρχῆς ἀποκλεισμένην ὑπὸ τοῦ ἀξιουμένου ἀμεταβλήτου τῆς δργαγικῆς τῶν συγχέσεως.

Ἄλλον γάρ σύγκρισις αὕτη, ἣν θὰ δογμάσωμεν ἐξελικτικὴν ἐφ' δύον παραβάλλει λαοὺς εἰς διαφόρους φάσεις πολιτισμοῦ εὑρισκομένους, ἥν καὶ ἐπιτυγχάνη νὰ ἀγεύρη ἀναμφιβόλως τὸν ἴστορικὸν χαρακτῆρα τῶν ἀγθρωπίων θεσμῶν, δημιαὶ ὑπὸ τὴν μαρφὴν καὶ ὑπὸ τὰ δριαὶ ἐντὸς τῶν δποίων ἔχρησιμοποιήθη μέχρι σήμερον, δὲν ἐπιτυγχάνῃ ποσῶς νὰ ἀγεύρη τὴν αἰτίαν τῶν φαιν-

μένων τούτων.³ Εφ' δσον, πράγματι ή αντιπαραβολή γίνεται μεταξύ λαῶν, οἵτιγες διαφέρουσι toto cuelo, τόσον ψυχολογικῶς δσον καὶ κοινωνικῶς (εἰς πολιτισμόν, γλώσσαν, γοημοσύνην, τελικὴν ἔξελιξιν ἡθικὸν αἰσθῆμα, δίκαιον κλπ.) καὶ εἰς τοὺς ἔξωτερικοὺς ἢ φυσικοὺς δρους (κλῖμα, εἶδος ἀσχολίας καὶ ἐργασίας, εἶδος ἰδιοκτησίας καὶ παραγωγικότητος τοῦ κατεχομένου ἐδάφους κλπ.) δὲν είναι ποτὲ δυνατὸν γὰρ διακρίνωμεν, ἐάν τις ἐμφανιζομένη εἰς τὴν κοινωνικὴν αὐτῶν συγκρότησιν διαφορὰ διφείλεται εἰς δλους ἐκείνους τοὺς δρους ἢ εἰς τιγας μόγον αὐτῶν. Καὶ συνεπῶς εἴγαι ἀδύνατον γὰρ θεοῖς καὶ θεαῖς μόγον εἶναι διαφορὰ διαφορὰ δραγαγισμὸς εἴγαι ἀποτέλεσμα ψυχολογικῶν παραγόντων ἢ παραγόντων ἔξωτερικῶν ἢ ἀμφοτέρων δμοῦ. Οὕτω δὲ τις λύσις τοῦ προβλήματος τῆς κοινωνικῆς αἰτιότητος μένει μοιραίως ἀόριστος.

"Ινα ἐπιτύχωμεν δπωσδήποτε ἀκριβῆ τιγα λύσιν τοῦ προβλήματος τρόπου σκόπιμον θὰ το διαφέροντες οὐχὶ καθ' δλους τοὺς κοινωνικοὺς παράγοντας, ἀλλὰ κατά τιγας μόγον. Θὰ το διαφιμον λ. χ. νὰ συγελέγομεν ἀφ' ἑνὸς δλα τὰ ψυχολογικὰ στοιχεῖα καὶ ἀφ' ἑτέρου δλα τὰ ἔξωτερικά στοιχεῖα, ἀτινα δύνανται κάπως γὰρ ἐπιδράσωσιν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς καὶ ἀντεπαρεβάλλομεν εἰτα λαοὺς διαφέροντας μόγον κατὰ τὰ πρῶτα στοιχεῖα ἢ μόγον κατὰ τὰ δεύτερα. Εάν λ. χ. αντιπαραβάλλοντες δύο λαοὺς διαφέροντας μόγον κατὰ τοὺς ἔξωτερικοὺς δρους ενρίσκομεν δτι ἡ κοινωνικὴ των συγκρότησις είναι οὐσιαστικῆς διάφορος θὰ ἡδυγάμεθα γὰρ συγαγάγωμεν ἀμέσως δτι οἱ δροι τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς παραγωγικότητος τῆς γῆς είναι οὐσιαστικώτατος πράγ-

ματι παράγων τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως. Ἐγτούτοις τοῦτο δὲν θὰ μᾶς ἐπέτρεπε γὰρ ἀποκλείσωμεν καὶ τὴν ἰδέαν ὅτι τὰ ψυχολογικὰ ἡ κοινωνικὰ στοιχεῖα εἰναι ἐξ ἴσου παράγων τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως καὶ οὕτω τὰ συμπεράσματά μας πολὺ θὰ ἀπεῖχον τῆς ἀκριβείας καὶ τῆς γενικότητος. Ἱγα λοιπὸν ἐπὶ τούτου ἐπιτύχωμεν πλήρη ἀπάγτησιν εἰναι ἀγάγκη γὰρ ἀντιπαραβάλλωμεν λαοὺς διαφέροντας ψυχολογικῶς μόνον. Ἐάν οἱ λαοὶ οὗτοι παρουσιάζουν κοινωνικὴν συγκρότησιν ἐντελῶς δμοίαν, εἴμεθα τότε ἡγαγκασμένοι γὰρ συμπεράγωμεν ὅτι μόνον οἱ ὅροι ἰδιοκτησίας καὶ παραγωγικότητος τοῦ ἐδάφους, ἡ συνοπτικώτερον οἱ ἐδαφικοὶ ὅροι ἐπιδρῶσιν πρὸς διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως καὶ ὅτι οἱ ἐσωτερικοὶ ὅροι μένουν ἀφωγοὶ ἡ παίζουν βωδὸν πρόσωπον εἰς τὸ μέγα τῆς ιστορίας δρᾶμα. Ἀντιθέτως δὲ τὸ ἔγαντίον συμπέρασμα θὰ ἐπεβάλλετο, ἐάν λαοὶ διαφέροντες μεταξύ των μόνον κατὰ ψυχολογικοὺς ὅρους παρουσιάζον κοινωνικὴν συγκρότησιν διάφορον, ἡ ἐάν λαοὶ διάφοροι μεταξύ των κατὰ τοὺς ἐδαφικοὺς ὅρους παρουσιάζον τελείαν ταυτότητα κοινωνικῆς συγκροτήσεως.

Τοιαῦται ἀντιπαραβολαὶ δύγανται γάρ γίγουν ἐπιτυχῶς καὶ ἀκριψιγῶς λόγῳ τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀποκιῶν. Πράγματι, παραβάλλοντες ἀποικίαν τιγα, ὡς παρίσταται αὐτῇ εἰς ὥρισμένην ἐποχήν, πρὸς τὴν μητρόπολιν αὐτῆς κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχὴν συγκρίνομεν πράγματι δύο χώρας λαῶν ἐντελῶς δμοίων φυλετικῶς, θρησκευτικῶς, διοικητικῶς, σωματικῶς, ἀπὸ ἀπόψεως πολιτισμοῦ καὶ ἀπὸ πάσης ψυχολογικῆς ἡ γενικότερον ἀγθρωπολογικῆς ἀπόψεως ἔχόντων δμως

έντελῶς διαφόρους ἢ καὶ έντελῶς ἀγτιθέτους δρους
ἰδιοκτησίας καὶ παραγωγῆς. Ἐν μὲν τῇ μητροπόλει τὸ ἔδαφος κατέχεται δόλόκληρον καὶ καλλιέργειται, ἐνῷ εἰς τὰς ἀποικίας μέγα μέρος γονιμωτάτου
ἔδαφους μένει ἔρημον καὶ ἀκαλλιέργητον. Κατὰ τὴν
αὐτὴν ἐποχὴν βλέπομεν δτι ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις
τῆς ἀποικίας διαφέρει οὐσιαστικῶς τῆς συγκροτήσεως
τῆς μητροπόλεως. Τὴν διαφορὰν ταῦτην δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν ψυχολογικῶν
παραγόντων, ἀφοῦ οὗτοι εἶνε δμοιοι εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας, ἀλλὰ δέον νὰ θεωρήσωμεν αὐτήν, ὡς
ἀποτέλεσμα τῶν διαφορῶν τῶν δρων παραγωγῆς καὶ
ἰδιοκτησίας. Δικαίοιμεθα δθεν νὰ ισχυρισθῶμεν δτι οἱ
ἔδαφικοι δροι εἶνε ἀναγκαῖος παράγων τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως. Ὄλα ταῦτα, βεβαίως, δὲν ἀποκλείουσι τὴν ίδεαν δτι καὶ τὰ ἀνθρωπολογικὰ ἡ ψυχολογικὰ στοιχεῖα συμβάλλουσιν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως. Ἀλλ ἀς συγκρίνομεν τώρα τὴν ἀποικίαν ὥρισμένης ἐποχῆς πρὸς τὴν μητρόπολιν εἰς ἀρχαιοτέραν ἐποχὴν, καθ ἦν ἡ πυκνότης τοῦ πληθυσμοῦ καὶ οἱ δροι τῆς ίδιοκτησίας τῆς γῆς καὶ τῆς παραγωγῆς τοῦ καλλιεργουμένου ἔδαφους ἦσαν δμοιοι πρὸς τοὺς τῆς ἀποικίας εἰς τὴν ἔξεταζομένην ἐποχὴν. Προφανῶς κατὰ τὸν τρόπον τούτον παραβάλλομεν πράγματι δύο χώρας διαφέροντας
μόνον ψυχολογικῶς καὶ ἀνθρωπολογικῶς. Διότι τὸ
ἔδαφικό στοιχεῖον τῆς ίδιοκτησίας καὶ παραγωγῆς
τοῦ ἔδαφους εἶνε δμοιοι εἰς ἀμφοτέρας τὰς χώρας,
ἀλλὰ εἰς τὴν ἀποικίαν ἀνθεῖ πολιτισμὸς ἀνώτερος τῆς
βαρβάρου ἐποχῆς τῆς μητροπόλεως. Ή φυλή, ἡ θρη-

σκέια, ή ἐπιστήμη, ή τελική ἀνάπτυξις, τὸ ηθικὸν συγαίσθημα, εἶνε ἀπολύτως διάφορα, τὸ ἀνθρωπολογικὸν ἐν γένει στοιχεῖον παρουσιάζει ἔκδηλώσεις οὐχὶ ἀπλῶς διαφόρους, ἀλλ' ἀντιθέτους. Ἐάν, λοιπόν, παρ'³ δλα ταῦτα ἡ κοινωνικὴ συγκρότησις τῆς ἀποικίας παρουσιάζει πλήρη ταύτοτητα πρὸς τὴν τῆς μητροπόλεως ἐν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ τῆς ἐποχῇ, καθ' ἥν οἱ ἐδαφικοὶ δροὶ ἡσαν δμοὶ περὸς ἐκείνους, οὓς παρετηρήσαμεν εἰς τὴν ἀποικίαν—δέον νὰ συμπεράγωμεν δτὶ τὸ ἀνθρωπολογικὸν στοιχεῖον δὲν ἔχει ἐπιρροήν τιαν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς συγκροτήσεως, δτὶ τοῦτο δὲν εἴνε κοινωνιολογικὸν στοιχεῖον, δτὶ δ γεγνήτωρ τῆς οἰκονομικῆς καὶ κοινωνικῆς συγκροτήσεως εἶνε ἀποκλειστικῶς δ βαθμὸς τῆς ἰδιοκτησίας τοῦ ἐδάφους. Οὕτω ἡ συγκριτικὴ ἀγάλυσις τῆς κοινωνικῆς ἔξελίξεως τῶν ἀμερικανικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν ἀποικιῶν ἀποκαλύπτει ἀκριβῶς δτὶ αἱ γέαι κοινωνίαι παρουσιάζουν οἰκονομικάς, νομικάς, πολιτικάς καὶ ἄλλας σχέσεις οὓσιας στικῶς διαφόρους τῶν τῆς συγχρόνου αὐτῶν μητροπόλεως καὶ οὓσιαστικῶς δμοίας πρὸς τὰς τῆς μητροπόλεως ἐν ἀρχαιοτέρᾳ τῆς ἐποχῇ, καθ' ἥν αἱ ἐδαφικαὶ σχέσεις ἐταυτίζοντο πρὸς τὰς τῶν ἀποικιῶν. Οὕτω πράγματι αἱ ἀποικίαι παρουσιάζουν τὸν θεσμὸν τῆς ἀτομικῆς προσωρινῆς κατοχῆς καὶ τῆς δμαδικῆς ἰδιοκτησίας, ἀγαπαριστῶσαι οὕτω χωρὶς σπουδαίας διαφορᾶς τὴν πρωτόγονον φάσιν τῶν Εὐρωπαϊκῶν κοινωνικῶν. ‘Ομοίως παρουσιάζεται παρ'³ αὐταῖς ἡ δουλεία μὲ μορφὰς δμοίας πρὸς τὰς ἴσχυσάσας κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν ἐν Εὐρώπῃ. Συγαφῶς δὲ μὲ τὴν δουλείαν ἀναγενῶνται εἰς τὰς ἀποικίας μὲ θαυμαστὴν

δύμοιο μορφίαν αἱ νομικαὶ ἔγγοιατ, τὰ ἡθικὰ αἰσθήματα καὶ οἱ πολιτικοὶ θεσμοὶ τῆς Ἑλληνορωμαϊκῆς ἀρχαιότητος. Ἐγεῦθεν αἱ ἀποικίαι ἐμφανίζουν τὴν δουλοπαροικίαν, τὰς ἐπαγγελματικὰς συντεχνείας καὶ δλον τὸ σύγολον τῶν φεουδαλικῶν καὶ μεσαιωνικῶν θεσμῶν, οἵτινες ἐπὶ μακρὸν ἐκυριάρχησαν ἐν Εὐρώπῃ καὶ μόνον εἰς τὸ τέλος τῆς ἑξελίξεως ταύτης, δταν ἡ γῇ ἐγένετο δλόκληρος ἀτομικὴ ἰδιοκτησία, κατὰ τρόπον νεοευρωπαϊκὸν τότε αἱ ἀποικίαι ἐδέχθησαν τὴν μισθρογίαν καὶ δλον τὸ πολύπλοκον διάρρυθμο μα τῶν ἑξ αὐτῆς ἀπορρεουσῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Οὕτω καθὼς δ ἀγθρωπος ἐντὸς τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς διέρχεται δλας τὰς φάσεις τῆς ὀργανικῆς ἑξελίξεως οὕτω καὶ ἡ ἀγθρωπότης εἰς τὴν ἀποικιακὴν ζωὴν διέρχεται δλας τὰς φάσεις τῆς ὑπεροργανικῆς αὐτῆς ἑξελίξεως.

Τὸ συμπέρασμα τοῦτο εἰς τὸ δποῖον μᾶς δδηγεῖ ἡ σύγκρισις τῶν ἀποικιῶν ἔχει ἑξαιρετικὴν σημασίαν διὰ τὴν Κοινωνιολογίαν, διότι καταρρίπτει διὰ παγτὸς δλα τὰ συστήματα ἐκεῖνα, ἀτιγα θεωροῦσι τὸν νοῦν ἡ τὰς ποικίλας ἐκδηλώσεις του ὡς τὴν αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς ἑξελίξεως. Πῶς γὰ παραδεχθῶμεν—τῷ ὅντι—τὰ θεωρήματα τοῦ Comte καὶ τοῦ Buckle δι τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα εἶγαι ἀποτέλεσμα τῆς πνευματικῆς ἀναπτύξεως, ἡ τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Ἐγέλου δτι ἡ ἴστορία εἶναι ἡ ἐκδήλωσις τῆς ἑξελίξεως τῆς ἰδέας ἡ τὸν ἀφορισμὸν τοῦ Λασάλ δτι τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα εἶναι τὸ γίνεσθαι ἐν τῇ ἴστορίᾳ; Πρέπει, δὲ γὰ δεχθῶμεν τὴν ἀντίληψιν τοῦ Μάρκ, δτι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ παραγωγικοῦ ὀργάνου γεννᾷ αὕτη μόνη τὴν προοδευτικὴν σειράν τῶν κοινωνικῶν μορφῶν ἡ τὴν τοῦ Kidd, δστις σύντε-

λεστήν τῆς παγκοσμίου προόδου οὐδένα ἄλλον βλέπει ἢ τὴν ἀνάπτυξιν τῆς θρησκευτικῆς ἰδέας, ὅταν ἀποδεικνύεται πλέον ὅτι νέα ἀνθρωπότης, ἵσχυρὰ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τεχνικὴν καὶ θρησκευτικὴν κληρονομίαν, τὴν συναθροισθεῖσαν ἀπὸ 100 προγενεστέρων γενεῶν, εὑρίσκεται ἡγαγκασμένη νὰ διατηρῇ οἰκονομικὰς καὶ κοινωνικὰς σχέσεις τῆς πρωτογόνου ἐποχῆς, διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ἔδρεύει ἐπὶ ἐλευθέρας γῆς καὶ ἐν τῇ πρωτογενεῖ ἀνθρωπότητι; Ὁ πολιτισμὸς τῶν ἀποικιῶν ὁ στηριζόμενος ἐπὶ τῶν φυσικῶν δρῶν, ἀνεξαρτήτως τῶν ψυχολογικῶν τῶν ἀνθρώπων δρῶν εἶναι κατηγορηματικὴ ἀρνητικής τῆς δῆθεν ἔξαρτήσεως τοῦ πολιτισμοῦ ἀπὸ τὴν διανοητικὴν ἢ ἡθικὴν ἀνάπτυξιν τῆς κοινωνίας καὶ τούναγτέον ἐνισχύει τὴν ἰδέαν τῆς στενῆς ἔξαρτήσεως τῆς κοινωνικῆς ἴστορίας ἀπὸ τὴν Φύσιν, ὡς μεγαλοπρεποῦς τίνος καὶ μηχανικῆς συνθέσεως ἀγθρώπου καὶ ἔξωτερικοῦ κόσμου.

Ἄπὸ τῆς ἀπόφεως ταύτης ἡ ἀποικιακὴ σύγκρισις κατορθώγει νὰ λύσῃ ἐπιτυχῶς τὸ πρόβλημα τῆς πρώτης αἰτίας τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, ὅπερ αἱ προηγούμεναι κοινωνιολογικαὶ ἔρευναι τὸ ἀφηγον ἐγτελῶς ἀλυτον. Πράγματι ἡ σχολὴ τοῦ ἴστορικοῦ οἰκονομισμοῦ, ἥτις θεωρεῖ δλα τὰ οἰκονομικὰ φαιγόμενα ὡς προϊόν τῶν οἰκονομικῶν σχέσεων δὲν ἔχηγει ἀκόμη ποίᾳ ἡ αἰτία καὶ τοῦ παντοδυγάμου τούτου παράγοντος (τοῦ οἰκονομικοῦ), δστις διαμορφώγει δλόκληρον τὸ κοινωνικόν καθεστώς. Ἄλλ' ἡ ἀποικιακὴ σύγκρισις συμβάλλει πρὸς πλήρωσιν τοῦ κενοῦ τούτου ἀποδεικνύουσα ὅτι αἱ οἰκονομικαὶ σχέσεις εἶναι ἀποτέλεσμα ἀγαγκαίον τῆς ἐκτάσεως καὶ τῆς μορφῆς τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τῆς παραγωγῆς τῆς γῆς καὶ ὑπάρχει οὕτω δλον τὸν ὅγκον τῶν κοινωνικῶν φαιγομένων ὑπὸ τὸ κράτος μιᾶς καὶ μόνης δυθμιστρίας αἰτίας.

Αὗται εἶναι αἱ σημαντικώτεραι ἐφαρμογαὶ, αἱ ἀκριβέστεραι μορφαὶ, ἃς ἔλαθε μέχρι σήμερον ἡ συγκριτικὴ μέθοδος ἐν τῇ Κοινωνιολογίᾳ. Ἐλλοῦ δὲν εἶναι εἰμὴ ἀπαρχὴ ἐργασίας προωρισμένης γὰρ λάθη μεγαλυτέρας ἐφαρμογὰς καὶ γὰρ δώσῃ σημαντικώτατα ἀποτελέσματα. Ὁπωσδήποτε ἐκ τῶν μέχρι σήμερον ἀποτελεσμάτων ἐπιτρέπεται γὰρ συμπεράνωμεν περὶ τῶν ἐπιτευχθησομένων, δὲν εἶγαι δὲ ριψοκίνδυνον γὰρ εἶπωμεν δτι ἡ τοιαύτη μέθοδος θὰ δυνηθῇ νὰ χύσῃ ἐντὸς τῆς ἀδύσου τῶν ἀνθρωπίνων κοινωνιῶν δέσμας φωτὸς διορθοῦσα μὲ τὰς θριαμβευτικὰς ἐπιτυχίας της τὴν συλλογιστικὴν μέθοδον, γῆτις ἐπεκράτει μέχρι τοῦδε. Γνωρίζω μὲν καλῶς τὴν Γαλλικὴν παροιμίαν «comparaison n'est pas raison», παροιμίαν, γῆτις εἶναι ἐκλαῖκευσις τῆς μεταφυσικῆς διδασκαλίας ἀλλῶν χρόνων, ἀλλὰ καὶ αἱ παροιμίαι ἀκμάζουν καὶ παρακμάζουν καὶ χάνουν τὴν λιχύν των καθώς καὶ δλοὶ οἱ θεσμοὶ καὶ τὰ δημιουργήματα τῶν ἀνθρώπων, αἱ δὲ τελευταῖαι συγκριτικαὶ ἔρευναι παρὰ πάντα σκεπτικισμὸν ἀπέδειξαν δτι ἐκ τοῦ στελέχους τῶν πραγματικῶν γεγονότων μᾶλλον ἢ ἐκ τῆς ἐνοράσεως τῶν πνευματικῶν ἔγδελεχειῶν πηγάδεις ἢ μυστικὴ αἰτία τῶν πραγμάτων. Η γεωτέρα ἐπιστήμη ἐφήρμοσε οὕτω τὴν ὡραίαν παλαιὰν Ἱνδικὴν παράδοσιν περὶ τοῦ πυρός, καθ' ἣν ἐνῷ αἱ θερμαὶ παρακλήσεις τῶν λερέων τοῦ "Αγνη ἡσαν ἀγίκανοι γὰρ ἀποσπάσουν μίαν σπίθα πυρός, ἐκ δύο τεμαχίων ἔύλων τριβομένων ἐπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν τελετὴν τῆς θυσίας ἔξεπέμφθη ὑπὸ τὰς λαχὰς τοῦ λαοῦ ἢ ζωοποιὸς φλέξ.

VII

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΑΙ ΕΡΕΥΝΑΙ ΕΠΙ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

“Η δξία επιστήμης τινος, καλλιον τῆς σημασίας τῶν γενικῶν συστηματικῶν θεωριῶν τῆς μετρεῖται ἐκ τῆς ἱκανότητός της νὰ λύσῃ ώρισμένα προβλήματα η νὰ ἀναλύσῃ τὰ καθ' ἔκαστον φαινόμενα, διτιγα ἀποτελοῦσιν ἀγτικείμενον τῶν ἔρευγῶν της. “Ινα καταδειχθῇ διθεν πλήρως η δξία καὶ η γονιμότης τῆς Κοινωνιολογίας, οὐδὲν ἀλλο δξίζει περισσότερου ἀπὸ τὴν ἔκθεσιν τῶν λύσεων, ἀς ἔδωσεν αὕτη εἰς τὰ σπουδαῖα προβλήματα τὰ ὑπαγόμενα εἰς τὸν κύκλον αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν προβλημάτων τούτων, τὸ τῆς οἰκογενείας πάρουσιάζει τὴν καλλιτέραν ἐφαρμογὴν τῆς οὐσιωδεστέρας θεωρίας τῆς κοινωνιολογίας—τῆς θεωρίας τῆς οἰκονομικῆς αἰτιότητος τῶν κοινωνικῶν φαινομένων—μὲ τὴν ἐπικρατοῦσαν εἰς αὐτὴν λογικὴν μέθοδον, τὴν μέθοδον τῆς συγκρίσεως. Τὸ πρόβλημα τοῦτο ἀφορᾷ τὴν γένεσιν τῆς οἰκογενείας, τὰς διαδοχικὰς αὐτῆς μεταμορφώσεις, τὴν πιθανὴν περαιτέρω τύχην της. Διὰ τοῦτο δξίζει ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ τῆς μελέτης μας νὰ στρέψωμεν δληγ τὴν προσοχήν μας ἐπὶ τόσου προσφόρου καὶ σπουδαίου ζητήματος.

Οὐδὲν, ἀληθῶς, ἀπλούστερον, σαφέστερον καὶ στοιχειωδέστερον τῶν ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου ισχυσασῶν

μέχρι τῶν μέσων τοῦ 19ου αἰώνος γνωμῶν. Μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης δόγματα γενικῶς δεκτὸν ἐκράτησεν ὅτι ἡ νεωτέρα μορφὴ τῆς οἰκογενείας, ἐκυριάρχησεν ἀπαράλλακτα εἰς δλας τὰς ἐποχὰς τῆς ἀγθρωπίνης ἴστορίας. Ἐθεωρεῖτο ἀγαμφισθήτητον ὅτι παντοτε ἐπεκράτησεν ἡ μονογαμικὴ καὶ πατριαρχικὴ οἰκογένεια, ἐν τῇ δποίᾳ δ σύζυγος καὶ πατήρ εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ ἀνωτάτη ἔξουσία τῆς τοῦ οἴκου κοιγωνίας καὶ ὑποτάσσει εἰς τὴν θέλησίν του τὴν σύζυγον καὶ τὰ τέκνα, ἡ δὲ συγγένεια καὶ ἡ κληρονομία ἀπορρέουν πάντοτε ἐκ τῆς πατρικῆς γραμμῆς, ἥτοι τὸν πατέρα διαδέχονται πάντοτε εἰς τὴν κληρονομίαν τὰ τέκνα ἢ τούτων προαποδιωσάντων οἱ ἔγγονοι. Καὶ παρεδέχοντο μὲν ὅτι εἰς τοὺς πρώτους χρόνους τοῦ ἀγθρώπου, δταν οὗτος ἔζη εἰς τὴν τελείαν ἐκείνην ἐποχήν, ἥν δ Βίκο περιέγραψε μετὰ τόσης πιστότητος, ἐπεκράτει πλήρης κοιγογαμία, ἀλλὰ μόλις δ ἀγθρωπος ἔξτιλθε τῆς φρίκης τῆς πρωτογόνου κτηγωδίας,

Dal di che nozze e tribunali ed are

Diero alle umane belve esser pietose

ἀγέκυψε καὶ διετηρήθη ὑπὸ ἀμετάβλητον μορφὴν μέσῳ τῶν αἰώνων ἡ πατριαρχικὴ καὶ μονογαμικὴ ἐκείνη οἰκογένεια, ἥτις κατὰ τὴν φράσιν τοῦ γέροντος Graunt ἐνσαρκώνει τὸ πγεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τῆς ζωῆς τοῦ οἴκου καὶ τῶν φύλων.

“Αλλ’ ἡ συγκριτικὴ μέθοδος, δόξα τῆς συγχρόνου Κοινωνιολογίας, ἥλθε κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους νὰ γελοιοποιήσῃ τὰς δοδίνας ταύτας πλάνας τῶν σοφῶν καὶ γὰ ἔξεγείρῃ ἐπαγάστασιν δριστικὴν εἰς τὰ διάφορα πεδία τῆς ἐρεύνης. Ἡδη ἡ πολιτικὴ οἰκονο-

μία προεκτείνουσα τάς ἐρεύνας της μέχρι τῶν ἀρχῶν τῶν ιστορικῶν χρόνων κατώρθωσε γὰρ ἐκμηδενίσῃ τὴν παλαιὰν πλάνην περὶ τοῦ φυσικοῦ καὶ αἰώνιου χαρακτῆρος τῆς ἀτομικῆς ἴδιοκτησίας καὶ ἀπεκάλυψε τὴν ὑπαρξίαν περιόδου πολλοὺς αἰώνας περιλαμβανούσης, καθ' ἥν ἡ ἀνθρωπότης ἔζησεν ὑπὸ τὸ κράτος τῆς διαδικῆς ἴδιοκτησίας. Ὁ δὲ πρωτόγονος οὗτος κόσμος, θστις ἀπεκαλύπτετο οὕτω δὲν παρουσίαζε χαρακτήρα βαρδαρότητος καὶ ἀγριότητος, ὡς ισχυρίζοντο ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐν τῇ ἀτομικῇ ἴδιοκτησίᾳ ἔβλεπον τὸν οὐσιώδη δρον τοῦ πολιτισμοῦ. Ὅχι. Ἡ πρωτογενής αὕτη ἀνθρωπότης, ἣτις ἐτέλει ὑπὸ τὴν διαδικήν κοινὴν ἴδιοκτησίαν ἦτο ἀπὸ πολλῶν ἐπόψεων ἀνωτέρα τῶν λεγομένων πολιτισμέγων κοινωνιῶν μας.

Κατέστη τοῦτο, ὡς εἶναι φανερόν, ἐπαγάστασις βαθεῖα εἰς τὸν συγήθη τρόπον τῆς ἀντιλήψεως τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. Ἀλλ' ἡ ιστορία, ἡ τρομερὰ αὕτη δυγαμῆτις τοῦ πνεύματος, ἔδει γὰρ καταρρίψῃ καὶ ἄλλους ἀκόμη φεούδαλικοὺς βράχους προλήψεων καὶ δεισιδαιμονίας, ἵνα ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τῶν ἀνεγείρει τοὺς φωτεινοὺς γαοὺς τῆς Ἀληθείας. Ἡ δὲ Κοινωνιολογία καταρρίπτουσα τὰ ἐμπόδια, ἀτιγα τὴν πόδιζον τὴν συγκριτικὴν ἐρευναν τῶν πρώτων ἀρχῶν τῶν ιστορικῶν χρόνων καὶ ἐκτειγομένη θαρραλέως μέχρι τῶν μυθικῶν χωρῶν τῆς προϊστορίας κατώρθωσε γὰρ καταρρίψῃ τὸν παλαιὸν θρῦλον τῆς αἰώνιότητος τῆς μονογαμικῆς καὶ πατριαρχικῆς οἰκογενείας. Καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἔκθαμον παρατηρητὴν τὴν ὑπαρξίαν ἀρχαιοτάτου κόσμου, ὃπου ἡ οἰκογένεια ἀντὶ τῆς πατριαρχικῆς βάσεως ἔναστίζετο ἐπὶ μητριαρχικῆς τοιαύ-

της, κόσμου ἀρχαιοτάτου, δστις δὲν παρουσίαζε ποσῶς τὰς ἀπαισίας εἰκόνας βαρβαρότητος καὶ δπισθιδρομικότητος, ἀλλὰ παρουσίαζετο, ὡς φωτειγή προβολὴ τῆς ισότητος καὶ τῆς εἰρήνης.

Ο Μπαχόφεν εἰς τὰ 1861 ἐνσαρκώγων μεγαλοφυᾶ διαίσθησιν τοῦ Hobbes διεπίστωσε τὸ πρῶτον, μέσψ τῶν ἑλληνικῶν καὶ λατινικῶν μύθων τὴν Ὑπαρξίαν περιόδου ἀπείρως ἀπομακρυσμένης, καθ' ἥν ἡ οἰκογένεια δὲν εἶχεν ἐπὶ κεφαλῆς αὐτῆς τὸν πατέρα, ἀλλὰ τὴν μητέρα. Μάλιστα, ἀληθῶς καὶ ἔκτὸς τοῦ Ἐλληγολατιγικοῦ κόσμου, ἡ φιλολογία καὶ αἱ πρῶται παραδόσεις βρίθουν ἀγαμνήσεων προϊστορικῆς υἱότητος ἐκ μητρικῆς γραμμῆς. Οὕτως ἵχνη αὐτῆς εὑρίσκονται μεταξὺ τῶν Δυκῶν καὶ τῶν Ἐπρούσκων, τῶν Λίδων καὶ τῶν Ἰδήρων, μεταξὺ τῶν σημιτικῶν φυλῶν καὶ τῶν Βρετταγῶν (κατὰ τὰς διηγήσεις τοῦ Καίσαρος). Ο Τάκιτος, ἀνευρίσκει παρὰ τοῖς Γερμανοῖς τὸν θεσμόν, καθ' ὃν ὁ μητρικὸς θεῖος θεωρεῖται ὁ πλησιέστερος συγγενής, τοιοῦτος δὲ θεσμὸς εἶγαι προφανῶς δεῖγμα δλοκλήρου μητριαρχικῆς συγγενείας. Όμοίως εἰς τοὺς Βορείους λαοὺς ἡ προτέμησις τῆς μητρικῆς συγγενείας εἶναι προφανής. Οἱ κανόνες αὐτοὶ τοῦ πρωτογενοῦς κληρονομικοῦ δικαίου προδίδουσιν οἰκογένειαν μητριαρχικῆς βάσεως, ἀφοῦ λ. χ. παρὰ τοῖς Νοονιανοῖς ἡ κληρονομία μεταδίδεται εἰς τὰ τέκνα τῆς ἀδελφῆς ἢ τῆς θυγατρὸς τοῦ ἀποβιώσαντος καὶ οὐδέποτε εἰς τὰ τέκνα του. Τί πλέον τούτων; Τέλος οἱ θεοί. τῶν πρωτογενῶν λαῶν ὅιατηροῦσιν ἀγαμφίδολα ἵχνη τῆς ἐπικρατήσεως τῆς γυναικὸς εἰς τοὺς πρώτους χρόνους. Οὕτως οἱ Γερμανοὶ ὑπὲρ τὸν "Οδιγὸν θέτουσιν τὰς Νόρ-

νας, τὰς θεάς τῆς Μοίρας καὶ λατρεύουσιν εἰς τὰ μητέρας τὰς πρώτας αἰτίας τῶν πραγμάτων. Οἱ Αἰγύπτιοι λατρεύουσι τὴν Ἱσιδα ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πνεῦμα, αἱ δὲ προαδαμικαὶ μορφαῖ, ἃς δὲ Βύρων ἀναφέρει εἰς τὸν Κάιν παριστῶσι ὑπὸ μυστηριώδεις εἰκόνας τὸ θῆλυ θεῖον τῶν πρώτων χρόνων. Ἀλλὰ τὰ καθαρώτερα ἵχνη τῆς προϊστορικῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας ἐμφανίζονται εἰς τὰς παραδόσεις καὶ τὰ μνημεῖα τῆς Ἑλλάδος καὶ Ρώμης. Οὕτω εἰς τὰς Εὐμενίδας τοῦ Αἰσχύλου, δὲ Ὁρέστης, δστις ἐφόνευσε τὴν μητέρα του Κλυταιμνήστραν ματαίως ἀγωνίζεται γὰρ ἔξευμενίσῃ τὰς θεάς τῆς Ὁργῆς, ἐνθυμίζων τὸ γενόμενον αὐτῷ ἀδίκημα διὰ τοῦ φόνου τοῦ πατρός του. Οὐ υἱὸς ἀπαγτῶσιν αἱ ἀδυσώπητοι Ἐριγγύες εἶγαι υἱὸς τῆς μητρός του, πᾶς δὲ ἄλλος δεσμὸς ἢ αἰσθημα ἔξαφανίζεται πρὸ τοῦ ὑπερτάτου τούτου δεσμοῦ. Παρὰ τοῖς Λατίνοις αὐτῇ ἢ λέξις πατρίπονιον (γάμος) ἀναφέρεται εἰς τὴν μητριαρχικὴν βάσιν τῆς πρωτογενοῦς οἰκογενείας ἐνῷ ἐν αὐτῇ ἡρχίζε μὲ τὸ πατριαρχικὸν σύστημα θὰ ώνομάζετο πατρίπονιον. Στοιχεῖα δέ τινα φαίνεται ἐκδεικνύοντα δτι εἰς τὰς οἰκογενείας τῶν Ρωμαίων πληθείων ἢ συγγένεια καθωρίζετο ἀποκλειστικῶς ἐκ τῆς μητρικῆς γραμμῆς.

Τὰ λείψχα δὲ τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας δὲν ἔξηφανίσθησαν μὲ τὴν δύσιν τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος. Ἐπέζησαν κατὰ τὸν μεσαίωνα δχι βέβαια παρὰ τοῖς ἀριστοκρατικοῖς ἢ ἀστικοῖς κύκλοις, ἀλλ εἰς τὰ κοινωνικὰ ἐκεῖνα στρώματα τὰ παραπεταμένα, δπου ἀναπαρουσιάζονται ἐν εἴδει ἀταξιστικῆς ἀναδρομῆς αἱ γραμμαὶ τῆς πρωτογενοῦς ἀνθρωπότητος. Οὕτω ἀξιοση-

μείωτον εἶνε δτι εἰς τὴν Μεσαιωνικὴν Γερμανίαν τὰ τέκνα τῶν δουλοπαροίκων ἀκολουθοῦσι τὴν προσωπικὴν κατάστασιν τῆς μητρός. Ἀλλὰ πρὸ πάντων σημαντικώτατον εἶνε δτι ὅλοι οἱ θρύλλοι καὶ αἱ παραδόσεις τῶν μαγισσῶν διατηροῦν τὰ ἵχνη τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας, εἰς δὲ τὴν συνάθροισιν τῶν μαγισσῶν λατρεύεται ἡ μάγισσα μήτηρ καὶ αὐτὴν ἐπικαλοῦνται, δλα δὲ τὰ ἔργα των ἀρχίζουν καὶ ἐμπνέονται ἀπὸ τὰς μητρικὰς σχέσεις.

Τὰ λείψανα δὲ ταῦτα ἀποκτῶσιν εἰδικὴν σημασίαν, χάρις εἰς τὰς προσφάτους ἀγακαλύψεις ἐπὶ τῆς οἰκογενειακῆς συγκροτήσεως τῶν ἀγρίων σημερινῶν φυλῶν. Κυρίως δὲ αἱ ἔρευναι τοῦ Μέργαν ἐπὶ τῶν σχέσεων αἴματοσυγγενείας ἐπὶ τῇ μητριαρχικῇ βάσει, τῶν ἴσχουσῶν ἀκόμη σήμερον παρὰ τῆς Ἱροκέζοις ἐπιτρέπουν εἰς τὴν Κοινωνιολογίαν νὰ ἀχθῇ εἰς θετικὸν καὶ συνθετικὸν συμπέρασμα ἐπὶ τῶν πρώτων μορφῶν τῆς ἀνθρωπίνης οἰκογενείας.

Τῶν πρωτογενῶν δὲ τούτων μορφῶν εἰς εἶνε διατυπικὸς χαρακτήρ: δτι τὸ κέντρον τῆς οἰκογενείας εἶνε ἡ μήτηρ καὶ μόνον πρὸς αὐτὴν συνάπτονται ὅλοι οἱ δεσμοὶ συγγενείας καὶ υἱότητος. Ὁ σύζυγος οἰκεῖ παρὰ τῷ οἰκῷ τῆς συζύγου καὶ ὑπόκειται εἰς αὐτήν. Τὰ τέκνα δὲν κληρονομοῦσι τὸν πατέρα, ἀλλὰ τὴν μητέρα. Θυγήσκοντος ἀνδρός τινος ἡ περιουσία του δὲν μεταβιβάζεται διὰ κληρονομίας εἰς τὰ τέκνα, ἀλλὰ εἰς τοὺς αδελφοὺς ἡ αδελφάς του ἢ τὰ τέκνα των. Πρόκειται δηλ., καὶ εἶγαι φανερόν, περὶ οἰκιακῆς δργαγώσεως ἐντελῶς ἀγτιθέτου πρὸς τὴν σημερινήν. Ἀλλ' ἡ δργάγωσις αὗτη παρουσιάζει καὶ αὐτὴ διαφό-

ρους διαδοχικάς μορφάς προοδευτικώς διαφοροποιούμένας. Η ἀρχαιοτέρα μορφή τοῦ γάμου εἶναι δ διμαδικός γάμος, δπου βασιλεύει ἡ πλέον ἀπόλυτος κοινογαμία, δπου δλοιοι οἱ ἀρρενες εἶναι σύζυγοι δλων τῶν γυναικῶν. Εἰς τὴν γενικὴν ταύτην κοινογαμίαν εἰσάγεται βαθμιαίως πρῶτος περιορισμός, διὰ τοῦ ἀποκλεισμοῦ τοῦ γάμου μεταξὺ γονέων καὶ τέκνων, βραδύτερον μεταξὺ ἀδελφῶν. Οὕτω πολλὰ ἀτομα εἶναι συγγενεῖς ἐξ ἀγχιστείας (πουνουάλουνα, κατὰ τὴν γλώσσαν τῶν Ἰροκέζων), ἐξ οὗ καὶ τὸ δημοκα πουνουάλικὸς γάμος πρὸς πολλὰς γυναῖκας μὲν ἀδελφούς των.

Ἐκείθεν γίνεται παραπέρα βῆμα διὰ τοῦ γνωστοῦ θεσμοῦ τῆς ἐξωγαμίας, ἢτοι τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ γάμου μεταξὺ μελῶν τοῦ αὐτοῦ γένους ἢ κατιόντων ἐκ κοινῆς ἀνιούσης. Ὁταν σκεφθῶμεν δὲ δτι συνήθως τὰ διάφορα γένη κατέχουν διάφορα ἀδάφη καὶ ἀγήκουν εἰς διαφόρους διμάδας βλέπομεν δτι καὶ δ θεσμὸς οὗτος εἶναι εἰς ἀπόλυτον ἀντίθεσιν πρὸς τὸν σημερινὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι, δην ἐκπροσωπεῖ τὸ γνωστὸν λόγιον «παπούτσι ἀπ' τὸν τόπον σου καὶ ἀς εἶν' καὶ μπαλωμένο». Τέλος γίνεται τελευταῖον βῆμα διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως τοῦ γάμου εἰς ἔγγαμους ἥδη ἀγδρας ἢ γυναῖκας καὶ οὕτω φθάγομεν εἰς τὴν μονογαμίαν. Ἀλλὰ καὶ οὕτω συγκεκροτημένη ἡ μονογαμικὴ οἰκογένεια στηρίζεται πάντοτε ἐπὶ μητριαρχικῆς βάσεως καὶ ἐκείθεν καθορίζονται ἡ συγγένεια καὶ ἡ υἱότης.

Η μοναδικὴ δὲ σημασία, ἢτις ἀποδίδεται εἰς τὴν γυναικα ἐν τῇ οὐτωσεὶ συγκεκροτημένη οἰκογενείᾳ, προσδίδει εἰς τὸ θῆλυ φῦλον τοῦ γένους (*genus*) ἐπικρατῆ θέσιν ἐν τῷ οἰκῳ καὶ τῇ κοινωνίᾳ ἐν ἐντελεῖ ἀντίθεσει

πρὸς δ. τι βλέπομεν νὰ συμβαίνῃ μεταξὺ τῶν πεπολιτι-
σμένων λαῶν. Παρ' αὐτοῖς δ ἀνὴρ εἶγαι κύριος καὶ
ἄρχων ἐν τῷ οἰκῳ καθὼς καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἐνῷ ἔκει
ὅπου ἐπικρατεῖ τὸ μητριαρχικὸν σύστημα ή ὑπερτάτη
ἔξουσία ἀγήκει εἰς τὴν γυναικα, αὐτὴ μόνον κυβερνᾷ
ἐν τῷ οἰκῳ, τελεῖ τὰς θρησκευτικὰς λειτουργίας καὶ
ἄρχει καὶ ἐκτὸς τοῦ οἴκου εἰς τὰς συσκέψεις τῆς κοι-
νότητος. Τῷ 1873 ἀκόμη δ Σεβ. Writt, ἱεραπόστο-
λος παρὰ τῇ φυλῇ τῶν Ἱροκέζων τοῦ Σενέκας ἔγραφε :
«Ἐδῶ η γυνὴ ἄρχει τοῦ οἴκου. Τὰ τρόφιμα εἰναι
κοινά, ἀλλ ἀλλοίμονον εἰς τὸν ἀπερίσκεπτον σύζυγον
η ἔραστήν, δστις ἥθελε ἀξιώσῃ νὰ τὰ οἰκειοποιηθῇ !
Οσαδήποτε τέκνα καὶ δσηνδήποτε περιουσίαν καὶ δὲν
ἔχῃ, μίαν στιγμὴν δύναται νὰ λάθῃ διαταγὴν νὰ πάρῃ
τὰ πράγματά του καὶ νὰ φύγῃ. Δὲν εἰναι καὶ πολὺ^ν
συμφέρον του νὰ μὴν ὑπακούσῃ. Εὰν δὲν ἐπέμβῃ ὑπὲρ
αὐτοῦ μάμμη τις η μῆτηρ η θεία τῆς συζύγου εἰναι
ἡγαγκασμένος νὰ μεταφερθῇ εἰς ἀλλην φυλὴν καὶ νὰ
ζητήσῃ ἔκει ἀλλην σύζυγον. Αἱ γυναικες ἔχουν τὴν
μεγαλυτέραν ἴσχυν εἰς τὴν φυλὴν καθὼς καὶ παντοῦ.
Αὗται ἔκλέγουν τοὺς φυλάρχους, καὶ δὲν δυσκολεύονται,
δταν αἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτοῦν γὰρ θραύσουν τὰ κέ-
ρατα (τὸ σῆμα τῆς ἀρχῆς) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ φυλάρ-
χου καὶ νὰ τὸν ἐπαγαφέρουν εἰς τὴν τάξιν τοῦ ἀπλοῦ
στρατιώτου». Εἶγαι τὸ βασίλειον τῆς Γυναικός ! Ή
ἀνατροπὴ τοῦ σημεριγοῦ κόσμου. Κατάστασις τὴν
δποίαν μετὰ δυσκολίας ἀγτιλαμβανόμεθα μὲ τὰς μονο-
μερεῖς μας στενὰς ἀπόψεις, τὰς στηριζομένας ἐπὶ τῆς
περιωρισμένης μας πείρας τῶν ἴστορικῶν χρόνων. "Ια
καταγοήσωμεν τρόπου τιαν τὸ πρωτογενὲς τοῦτο μη-

τριαρχικόν καθεστώς ἀνάγκη νὰ ἔνθυμηθῶμεν τὴν κοινωνίαν τῶν μελισσῶν, διότι καὶ αὕτη κυβερνᾶται ὑπὸ βασιλίσσης ήτις εἶναι ἡ μήτηρ τῆς ὅμαδος, παρ' αὐτῇ δοῦλανται οἱ κηφῆγες, οἵτινες οὐδεμίαν ἀλλην ἀποστολὴν ἔχουσιν εἰμὴ τὴν λειτουργίαν τῆς διαιωνίσεως τοῦ εἴδους μετὰ τὴν δύοίαν διώκονται ἔκτὸς τῆς κυψέλης. Ἐάν θέλωμεν νὰ εὑρωμεν δπωσδήποτε ἐν τῇ συγχρόνῳ ζωῇ ὥχρᾳ ἀναπαράστασιν τῆς ἀρχαϊκῆς μορφῆς τῆς ἀνθρωπίνης συμβιώσεως δυγάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν τί συμβαίνει σήμερον εἰς πόλιν τινα τοῦ Michigan τῶν Ἡνωμένων πολιτειῶν, δπου ἡ γυνὴ εὑρισκομένη ἐν πλειοψηφίᾳ εἰς τὸ Δημοτικὸν Συμβούλιον ἔχει μονοπωλήσῃ δλας τὰς δημοτικὰς θέσεις πλὴν μιᾶς, τοῦ δημοτικοῦ δόδοκαθαριστοῦ, ἦν ἐν τῇ μεγαθυμίᾳ τῆς ἀφῆκεν εἰς τὸ ἰσχυρὸν φῦλον.

Ἐν τούτοις παρ' δλην τὴν ἀφέλειαν καὶ τὸ παράδοξόν του, ὅμως τὸ μητριαρχικόν τοῦτο σύστημα εἶγαι πάντοτε συμπαθέστατον καὶ ἀξιοθαύμαστον, ὑψοῦν εἰς τὴν πρωτεύουσαν θέσιν τοῦ οἴκου καὶ τῆς πολιτείας τὸ εὐγενέστερον καὶ ἐκλεκτότερον δυ τῆς δημιουργίας, τὴν ἀγιδιοτελεστέραν ἐνσάρκωσιν τῆς αὐταπαργήσεως καὶ τῆς ἀγάπης. Ἀλλ' ἐάν ἀπὸ τὸν ἀπεριόριστον θαυμασμὸν τῆς πρωτογενοῦς οἰκιακῆς διαμορφώσεως προχωρήσῃ δ Κοινωνιολόγος εἰς τὴν ἀντικειμενικὴν ἔξετασιν τῶν γενεσιουργῶν τῆς αἰτιῶν δὲν θὰ δραδύνῃ νὰ δεχθῇ δτι πρὸς δημιουργίαν τόσον πγευματώδους δργανώσεως συνετέλεσαν οἱ κοινότεροι συντελεσταὶ τῆς ὄλικῆς ζωῆς. Κατά τινας ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια οὐδὲν ἀλλο εἶναι ἡ ἀποτέλεσμα τῆς πρωτογενοῦς κοινογαμίας ἡ πολυαγδρίας, ητις καθιστᾶ

ἀφ' ἔσωτῆς ἀδύνατον τὴν ἀναζήτησιν τῆς πατρότητος. Ἀλλ' ἡ ἔξήγησις αὕτη δὲν είγαι πολὺ δρθή ἀφοῦ ἡ πατριαρχία ἐπέζησε τῆς λήξεως τῆς κοινογαμίας καὶ συνυπάρχει μετὰ τῆς μονογαμικῆς οἰκογενείας. Ἡ ἀληθής αἰτία τῆς πατριαρχίας καθίσταται τούγαντίον φανερὰ εἰς τὸν ἀναμιμησκόμενον τὴν δργανικήν σύστασιν τῆς πρωτογενοῦς οἰκονομίας. Πράγματι εἰς τὰς ἀπαρχὰς τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς, ἡ παραγωγή, ἥτις συναψίζετο πᾶσα εἰς τὴν γεωργίαν, είναι ἐντελῶς ἐμπειστευμένη εἰς τὰς γυναικας, τῶν ἀνδρῶν ἀσχολουμένων κυρίως μὲ τὸν πόλεμον ἢ μὲ ἄλλας μὴ παραγωγικὰς λειτουργίας. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἀκριβῶς διπυρὴν τῆς πρωτογενοῦς παραγωγῆς ἀποτελεῖται ἐκ τῆς γυναικός, διὰ τοῦτο εἰς ταύτην μόνον δύνανται γὰρ ἐμπιστευθῶσι τὴν δργάνωσιν καὶ διαχείρισιν τῶν ἔργων τῶν συμβαλόντων εἰς τὴν παραγωγὴν μελῶν τῆς οἰκογενείας. Διὰ τοῦτο τὸ Κέντρον περὶ τὸ ὅποιον δέον γὰρ συγκεντρωθῶσι τὰ μέλη τῆς πρωτογενοῦς οἰκογενείας ἀναγκαίως είγαι ἡ μήτηρ καὶ ἔξ αὐτοῦ δέον ἀναγκαίως γὰρ καγονίζωνται ὅλαι αἱ σχέσεις συγγενείας καὶ υἱότητος. Οὕτως ἡ πατριαρχικὴ δργάνωσις τῆς πρωτογενοῦς οἰκογενείας στηρίζεται ἐπὶ βάσεως ἐντελῶς οἰκονομικῆς.

Ἄλλος ἡ οἰκονομικὴ αὕτη βάσις ἔχει τὸν ἀντίστοιχον παρὰ τῇ πατριαρχίᾳ θεσμόν, τὴν ἔξωγαμίαν. Πρὸς ἔξήγησιν τῆς αἰτίας ταύτης ἐκινήθησαν ὅλοι οἱ διασημότεροι Κοινωνιολόγοι, οἵτινες ἐφαντάσθησαν πλῆθος ἔξηγήσεων τὴν μίαν δλιγάτερον τῆς ἄλλης ἐπιτυχῆ. Οὕτως δὲ Μάκ-Λέγαν πιστεύει δτὶ ἡ ἔξωγαμία είναι ἀποτέλεσμα τῆς δρεφοκτογίας τῶν θηλέων, ἣν συστη-

ματικῶς ἡσκησαν αἱ πρωτογεγεῖς φυλαὶ καὶ ὅπερ ἦγάγκαζε τοὺς ἀγδρας νὰ ζητοῦν γυναικας ἐκτὸς τοῦ γένους τῶν. Ἡ ἔξήγησις αὕτη εἶναι ἀπαράδεκτος, διότι ἐὰν πράγματι ἡ βρεφοκτονία τῶν νεογεννωμένων θηλέων ἦτο παγκόσμιος θεσμὸς τῶν πρώτων χρόνων, θὰ ίσχυε καὶ διὰ τὰ ἄλλα γένη, ἀτίνα θὰ ἥσκουν καὶ ταῦτα τὴν ἔξωγαμίαν πλὴν πάντα ἀνεπιτυχῶς. Ἐξ ἀλλου ἐὰν ἡ τοιαύτη βρεφοκτονία ἡραίωσε τὰς γυναικας μιᾶς φυλῆς, διότι πόλεμος ἡραίωσεν ἐπίσης τοὺς ἀγδρας καὶ ἐπήρχετο οὕτω ίσοξύγιον.

Κατὰ τὸν Lubbock ἡ ἔξωγαμία ἦτο διὰ τὸν προϊστορικὸν ἀγθρωπὸν τὸ μόνον μέσον εὑρέσεως γυναικῶν ἥτις νὰ τοῦ ἀγήκει, διότι αἱ ἐν τῇ φυλῇ γεννώμεναι γυναικες ἥσαν αὐτοδικαίως σύζυγοι τῶν ἀνδρῶν αὐτῆς. Ἀλλὰ καὶ ἡ ἔξήγησις αὕτη δὲν δύναται νὰ γίνῃ δεκτὴ διότι παρὰ πολλαῖς φυλαῖς λ. χ. τῶν κατοίκων τῶν Νήσων Πάλος, ἡ κατάκτησις ἔνγων γυναικῶν ἔξυπηρετεῖ τὸν διαδικόνον γάμου. Ὁ Μόργαν ίσχυρίζεται δτὶ ἡ ἔξωγαμία ὀφείλεται εἰς τὴν πεῖραν περὶ τῶν ἐπιζημίων ἀποτελεσμάτων τῶν προερχομένων ἐκ τῶν μεταξὺ διαιμόνων γάμων. Ἀλλὰ τοιαύτη ἔξήγησις ὑποθέτει παρὰ τοῖς ἀγρίοις γγώσεις τῶν Ιατρικῶν καὶ διοιλογικῶν νόμων, ὅπερ δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ δεχθῶμεν. Ἐξ ἀλλου δὲν εἶναι καὶ ἀληθὲς δτὶ ἡ ἔξωγαμία ἀποκλείει ἀπολύτως τοὺς μεταξὺ διαιμόνων γάμους, διότι αὕτη δὲν ἔμποδίζει τὸν γάμον δύο ἀτόμων προερχομένων ἐκ τοῦ αὐτοῦ πατρός, ἀλλ' ἐξ ἀλλῆς μητρός ἀλλου γένους. Ὁ Στάρκε φρονεῖ δτὶ ἡ ἔξωγαμία ὀφείλεται εἰς τὸ γεγονός δτὶ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους, καθ' ἃς ἡ γυνὴ εἶναι ίδιοκτησία τοῦ ἀγδρὸς θεωρεῖ-

ται ἀσύμφορον ἡ μήτηρ νὰ γυμφεύεται τὸν υέδν της, γενομένη οὕτω ἰδιοκτησία του. Ἀλλὰ καίτοι δὲν εἶγαι ἀληθὲς δτι εἰς τοὺς πρώτους χρόνους ἡ γυνὴ εἶγαι ἰδιοκτησία τοῦ ἀνδρός, οὗτινος τούναγτίον εἶγαι κυρία, ἡ γυάμη τοῦ Στάρκε ἀξίζει ίσως δια νὰ ἔξηγήσῃ τὴν ἀπαγόρευσιν γάμου μητρὸς μετὰ τοῦ υέου της, ἀλλὰ δὲν εἶγαι ἐπιχείρημα αἰτιολογοῦν τὴν ἔξωγαμίαν. Ὁ

* **Σπένσερ** τέλος ἔξηγει τὴν ἔξωγαμίαν, ώς ἀποτέλεσμα τῆς εἰδίκης ἐκτιμήσεως, ἥτις περιέβαλλε τὸν κλέψαντα ἐξ ἀλλης φυλῆς τὴν γυαίκα του ἀνδρα καὶ τῆς γυάμης, ἥτις συγεπείρι τοῦτο ἐμορφώθη βαθμιαίως περὶ εἰδικῆς ἀξίας καὶ σημασίας τοῦ γάμου μετὰ ξένης. Ἀλλ ἡ ἔξηγησις αὕτη παραβλέπει δτι δ ἐξ ἀρπαγῆς γάμος εἶγαι κατὰ αἰώνας νεώτερος τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας ἐντεῦθεν δὲ τῆς πρώτης ἐκδηλώσεως τῆς ἔξωγαμίας καὶ συνεπῶς δὲν δύγαται οὕτος νὰ εἶγαι ἀρχὴ καὶ πηγὴ τοῦ θεσμοῦ τούτου.

Τουγαντίον δ λόγος τῆς ἔξωγαμίας εἶγαι εὐθὺς ἀμέσως φανερός, ἀρκεῖ νὰ ἀγαλογισθῶμεν τὰς ἀναποφεύκτους ἀνάγκας τῆς παραγωγῆς εἰς τοὺς πρωτογενεῖς χρόνους. Ἐπειδὴ ἡ ἔξωγαμία λειτουργεῖ περιοριστικῶς εἰς τὰς πρώτας οἰκογενειακὰς δμάδας, αὕται ἐμποδίζονται γὰρ γυμφεύωνται ἐντὸς τῆς φυλῆς των καὶ οὕτως ἐπιτυγχάνεται στενωτέρα καὶ ἀποτελεσματικωτέρα δργάνωσις τῆς ἐργασίας. Ἀλλ ἡ ἔξωγαμία κατορθώνει ἐξ ἀλλου νὰ ἐπεκτείνῃ ἐπωφελῶς τὰς οἰκιακὰς δμάδας τὰς οὕτως ἴδρυμένας. Ὅταν πράγματι οἱ σύζυγοι ἀγήκουν εἰς ἀλλην φυλὴν καὶ ἀφήγουσι ταύτην, ήνα ἔλθωσι νὰ συγοικήσωσι μετὰ τῆς συζύγου των, δ γάμος τότε φέρει ἀριθμητικὴν αὔξησιν τῆς οἰ-

κογενειακής δμάδος, εἰς ἣν ἀνήκει ἡ σύζυγος, αὐξησιν. ὡφελιμωτάτην, καθιστῶσαν εὐρύτερον τὸν καταμερισμὸν τῶν ἔργων καὶ τὴν δργάνωσιν τῆς ἐργασίας, ἡς οὕτω αὐξάνει ἡ παραγωγικότης. Ἰδού λοιπὸν ἡ ἀληθής αἰτία τῆς ἔξωγαμίας. Αὕτη δὲν εἶναι παρά μέσον πρὸς στενωτέραν ἀργάνωσιν μετὰ ἀριθμητικῆς αὐξήσεως τῶν πρώτων οἰκογενειακῶν δμάδων καὶ ἐντάσεως συγεπώς τῆς παραγωγικῆς των δυγάμεως.

Ἄλλος δὲ καταγωγὴ τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας ἐκ λόγων ἐντελῶς οἰκονομικῶν γίνεται ἀκόμη φανερωτέρα, ἐὰν παρατηρήσωμεν τὴν πορείαν τῆς ἔξαφαγίσεως της καὶ ἀντικαταστάσεως μὲτα τὴν πατριαρχικὴν οἰκογένειαν, διότι καὶ αὕτη οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ ἀποτέλεσμα αἰτιῶν ἐντελῶς οἰκονομικῶν καὶ ίδιως τῆς σπουδαιοτέρας, τῆς ἐμφαγίσεως δηλονότι τῆς ἀτομικῆς ίδιοκτησίας. Πράγματι δὲ συσσώρευσις σημαντικοῦ πλούτου εἰς χεῖρας τῶν ἀρρένων γεννᾷ εἰς αὐτοὺς τὴν φυσικὴν ἐπιθυμίαν τῆς μεταβιβάσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς υἱούς των, παρ' οἷς γεννᾶται ισχυρὰ ἀντιπάθεια κατὰ τοῦ μητριαρχικοῦ συστήματος, δπερ καλεῖ εἰς τὴν κληρονομίαν τὰς ἀδελφὰς καὶ τὰ τέκνα των. Ἀλλὰ καθ' ὃν χρόνον ἡ ἐμφάνισις τῆς ἀτομικῆς ίδιοκτησίας γεννᾷ παρὰ τοῖς ἀρρεσὶ τὴν ἀντιπάθειαν κατὰ τοῦ μητριαρχικοῦ συστήματος, τοῖς παρέχει τὸ μέσον γὰρ τὸ καταρρίψουν, καθισταμένης δυνατῆς τῆς κατακτήσεως ἢ τῆς ἀγορᾶς τῆς συζύγου. Κατ' ἀρχὰς οἱ ἀρρενεῖς χρησιμοποιοῦν τὸν συσσωρευθέντα πλούτον των, ἵνα εἰσέλθωσιν εἰς τὰς ἔγειρας φυλὰς καὶ κατακτήσωσι τὰς γυναῖκας των, ιστορικὸν δὲ παράδειγμα τούτου ἔχομεν τὴν ἀρπαγὴν τῶν Σαβίγων. Εἰς τὴν πρωτογενῆ

δὲ ταύτην κατάκτησιν τῶν συζύγων, καθ' ἥν ἡγείρετο περιπέτεια διαμαχῶν καὶ συγκρούσεων μεταξὺ τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῶν συγγενῶν τῆς γυναικός—συζύγου ὁφελεῖται ἡ ὑπόκωφος ἐκείνη ἀντιπάθεια τοῦ γαμβροῦ κατὰ τῶν πενθερῶν, γῆτις ἔξακολουθεῖ ὅχι μόνον εἰς τὰ γαλλικὰ μυθιστορήματα, ἀλλὰ δυστυχῶς καὶ εἰς τὴν ζωήν.¹ Ήτο ἐπίσης ίσως ἀγάμηνος τοῦ πρωτογενοῦς δι'² ἀρπαγῆς γάμου τὸ ἔθιμον, σύγηθες κατὰ τὸ παρελθόν εἰς τιγᾶς περιοχὰς τῆς Νοτίου Ιαλλίας, καθ' ὃ μόλις ἡ γυνὴ ἔφθαγεν εἰς τὸν οἶκον τοῦ ἀνδρός της ἔξεπεμπε κραυγὰς καὶ θρήνους, τοιαῦτα δ' ὑπολείμματα εἶγαι ἀκόμη καὶ αἱ τόσου παράδοξοι γαμήλιοι τελεταί, τόσον συγήθεις παρὰ τοῖς Δατιγικοῖς καὶ Γερμανικοῖς λαοῖς, αἱ μαρτυροῦσαι ἀναμηνήσεις τῆς ἐποχῆς τῆς ἀρπαγῆς τῶν γυναικῶν. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος γάμος εἶχε σοδαρωτάτας συνεπείας. Συχνάκις οἱ γονεῖς καὶ οἱ ἀδελφοὶ τῆς ἀρπαγῆσης γυναικός ὠρκίζοντο ἐκδίκησιν κατὰ τοῦ ἀρπαγοῦς καὶ ἐπετίθεντο κατ' αὐτοῦ. Οὕτως δὲ γάμος μακρὰν τοῦ γὰρ ἀποτελῇ αὖξησιν τοῦ πληθυσμοῦ, συγετέλει εἰς τὴν μείωσιν αὐτοῦ. Ὁμως αἱ δργανικαὶ ἀπαιτήσεις τῆς ἔξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου, αἴτιες ἀπήτου γ συνεχῶς τὴν βαθμιαίαν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ προεκάλεσαν θάττον ἢ βράδιον τὴν ἔξαφάνισιν τῆς κοινωνικῆς ταύτης μορφῆς, γῆτις τοὺς κατέτρυχε καὶ τὴν μετάβασιν εἰς τὸν κατὰ συμβιβασμὸν γάμον, δπου δὲ ἀρπαξ ἐπράညε τοὺς συγγενεῖς τῆς συζύγου διὰ δωρεῶν καὶ χρήματος, εἴτα εἰς τὸν δι'³ ἀγορᾶς γάμον, δπου δὲ ἀγήρῳ ἀπέκτα σύζυγον καταβάλλων εἰς τοὺς συγγενεῖς αὐτῆς συμφωνημένην τιμήν.

¹ Αξιοπερίεργος εἶγαι δ τρόπος, καθ' ὃν τὸ γέγονον

οίκιακόδυ καθεστώς συγκροτεῖται ἀναλόγως τοῦ πλούτου τοῦ ἀνδρός. "Οταν ἡ περιουσία τοῦ συζύγου είναι περιιωρισμένη μεταβάνει οὗτος γὰρ κατοικήσῃ εἰς τὸν οἶκον τῆς συζύγου, ἢ δὲ οἰκογένεια διατηρεῖ πάντοτε ἔκδηλον μητριαρχικὸν χαρακτῆρα. "Εάν δὲ οἱ σύζυγοι κατοικοῦσι χωριστά, ἢ οἰκογένεια τῆς συζύγου διατηρεῖ μίαν δεσποτικὴν ἐπέμβασιν ἐπὶ τῆς νέας οἰκογενείας. "Οταν δὲ ἀνὴρ δὲν διαθέτει τὰ ἀναγκαῖα μέσα πρὸς ἀπόκτησιν γυναικὸς ἑνοῦνται πολλοὶ μαζὶ διὰ γὰρ τὴν ἀγοράσουν καὶ οὕτω καθιδρύεται ἡ πολυυδρία, ὡς ἀναγκαίον ἀποτέλεσμα τῆς ἀνεπαρκοῦς συγκεντρώσεως πλούτου παρὰ τοῖς ἀνδράσι. Συνηθέστερον ἀκόμη, δὲ ἀνὴρ, δοτις δὲν ἔχει ἐπαρκῆ μέσα πρὸς πληρωμὴν δλοκλήρου τοῦ τιμήματος τῆς γυναικὸς δὲν δικαιοῦται νὰ ἀξιώσῃ εἰμὴ περιιωρισμένην πίστιν, ἀναλόγως τοῦ μέρους τοῦ τιμήματος, δπερ κατέδαλε, καθὼς συμβαίνει παρὰ τοῖς Ἀραφί "Ασσανὶ τοῦ λευκοῦ Νείλου, παρὰ τοῖς δποίοις δὲ σύζυγος δικαιοῦται γὰρ συγέρχεται μετὰ τῆς συζύγου του εἰς ὥρισμένας ἡμέρας τῆς ἑδομάδος ἀκριβῶς ἀναλόγως πρὸς τὸ ὅπ' αὐτοῦ καταβληθὲν ποσὸν ἐκ του τιμήματος. Λοιπὸν δταν δὲ πλοῦτος τῶν ἀνδρῶν ἔφθασεν εἰς σημαντικὸν ποσόν, ὥστε νὰ δύγαται ἔκαστος γὰρ καταβάλλῃ δλοκλήρου τὸ τίμημα τότε μόνον καθιδρύεται ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια, ἐν τῇ δποίᾳ δὲ σύζυγος είναι κύριος τῆς γυναικός, ἦν ἡγόρασε, καὶ τῶν ἐξ αὐτῆς τεχθησμένων τέκνων καὶ ἀσκεῖ ἐπ' αὐτῆς μὲν δικαιώματα ζωῆς καὶ θαυμάτου, ἐπ' αὐτῶν δὲ ἀπεριόριστον πατρικὴν ἔξουσίαν. Ἀναλόγως δὲ πρὸς τὴν μεταβολὴν του οἰκογενειακοῦ καθεστῶτος, μεταβάλλεται ἀρδηγὴ τὸ κλη-

* Η Κοινωνιολογία

ρονομικὸν σύστημα, ὅπερ ἀκολουθεῖ οὐχὶ πλέον μητρικὴν, ἀλλὰ πατρικὴν γραμμήν. Ἡ δὲ κληρονομία πάντων τῶν συγγενῶν τὰς οἰκογενείας προσκρούει εἰς τὴν αὐτόματον ἐπιθυμίαν ἑκάστου γὰρ μεταβιθάσῃ τὴν περιουσίαν του εἰς τοὺς πλησιεστέρους του μόνον συγγενεῖς. Ο τοιοῦτος δὲ ἀνταγωνισμὸς εἶναι δεύτερος ὅπου ἡ ἀτομικὴ περιουσία αὐξάνει καὶ καταλήγει, ὥστε τοὺς γεννήτας γὰρ διαδεχθῶσιν εἰς τὴν κληρονομίαν μόνον οἱ στενοὶ ἔξ αἰματος συγγενεῖς.

Καθὼς εἶναι φανερὸν καὶ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῶν οἰκογενειακῶν σχέσεων ἡ ἀμετάβλητος αἰώνιότης, ἡ τόσον ἀγαπητὴ εἰς τοὺς δρθιδόξους ἐκλείπει· διὰ νὰ ἀντικατασταθῇ ἀπὸ τὴν ἀνήσυχον μεταβολὴν μορφῶν καὶ θεσμῶν. Ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια, δὲ ἀπὸ τόσων αἰώνων ἀμετάβλητος, ἢ μὲ δισημάντους μεταβολὰς θεσμὸς οὗτος, δὲν ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν, ἀλλὰ προηγήθη αὐτοῦ οἰκογενειακὴ δργάνωσις ἐντελῶς ἀντίθετος, ἐφ' ἣς ἴδρυθη κοινωνικὸν καθεστώς καὶ πολιτισμὸς ἐντελῶς διάφορος ἐκείνου, ὑπὸ τὸν δποῖον ζῶμεν. Ἡ ιστορικότης δὲ τοῦ θεσμοῦ τούτου, οὕτως ἔξηγουμένου, προβάλλεται καὶ εἰς τὸ μέλλον. Τὸ δὲ γεγονός δτι ἡ σημερινὴ μορφὴ τῆς οἰκογενείας ἡκολούθησεν ἀλλην ἐντελῶς διάφορον καὶ ἀντίθετον μᾶς ἐπιτρέπει γὰρ συμπεράγωμεν δτι ἡ σημερινὴ μορφὴ τῆς οἰκογενείας δὲν εἶγαι φύσει ἀμετάβλητος καὶ δτι θὰ ἔλθῃ ἡμέρα, καθ' ἣν ταύτην θὰ διαδεχθῇ ἀλλη ἀνωτέρᾳ.

Μὲ τοῦτο δὲγ ἐννοοῦμεν, βεβαίως, γὰ ἀποδεχθῶμεν τοὺς ισχυρισμοὺς τῶν οὐτοπιστῶν ἐκείνων, οἵτινες ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ματριαρχικῆς οἰκογενείας συγάγουν μίαν προσεχῆ ἐπαγάστασιν τῶν οἰκογενειακῶν

σχέσεων καὶ ἀποκατάστασιν τῆς προϊστορικῆς ὑπεροχῆς τῆς γυναικός. Πλαγῶνται οἱ ἀδιέρθωτοι οὗτοι κοσμοδιορθωταί. Ἡ ἀνθρωπότης δὲν ἐπαναλαμβάνεται, ή δὲν ἴστορία, ητις διδάσκει τὰ μοιραῖα περιστατικὰ δὲν ἀγιστᾶ ποτὲ τὰς γενεράς μορφὰς εἰμὴ μόνον ἀγανεοῦσα ἢ ἀνασυστῶσα αὐτὰς εἰς καθεστώς μᾶλλον ἔξειλιγμένον καὶ ἀγώτερον. Διὰ τοῦτο καὶ χωρὶς νὰ εἰμεθα προφήται δυγάμεθα νὰ εἴπωμεν μετὰ πλήρους βεβαιότητος θτι ἡ ἐποχὴ τῆς μητριαρχίας δὲν θ ἀγαφανῇ πλέον. Ἐν τούτοις δημος δυγάμεθα νὰ προβλέψωμεν δτι ἡ σημέρινὴ μορφὴ τῆς οἰκογενείας, ητις καθιερώνει κατὰ τὸν πλέον ἀδικαιολόγητον τρόπον τὸν δεσποτισμὸν τοῦ ἀγδρὸς θτὰ ἀντικατασταθῆ ἀπὸ μορφὴν συμβιώσεως τῶν δύο φύλων, πλέον ίσόρροπον καὶ ἀνθρωπινωτέραν. Ἐν πλήρει ἀντιθέσει πρὸς τὴν μητριαρχικὴν οἰκογένειαν, ητις ἐκύρωνε τὸ προνόμιον τῆς γυναικός, ἡ πατριαρχικὴ οἰκογένεια καταδικάζει τὴν γυναικα εἰς διαρκῆ ὑποταγὴν ἔναγτι τοῦ ἀγδρὸς καὶ τῶν παραδοξοτέρων του θελήσεων. Εἰς ἀλλην ἐποχήν, ἡ τοιαύτη ὑποταγὴ ἔσχε τὴν σκληροτέραν μορφὴν ἀληθοῦς δουλείας, ἀλλὰ καὶ σήμερον ὑπὸ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον κεκαλυμμένην μορφὴν ἡ δουλεία τῆς γυναικὸς ἔξακολουθεῖ δυθμίζουσα κατὰ τρόπον ἀξιοθήρηντον δλόκληρον τὸν συζυγικὸν καὶ οἰκογενειακὸν βίον. Ἡ γυνὴ, ως ἐκατοντάκις ἐλέχθη εἶναι καὶ σήμερον ἀκόμη ὑπὸ διαρκῆ κηδεμονίαν καὶ δ ἀστικὸς κῶδις ἔξομοιετ αὐτὴν μὲ τὸν ἀπηγορευμένον καὶ τὸν φρενοδλαβῆ. Οὐδεμίαν πράξιν δύγαται αὕτη νὰ ἐγεργήσῃ ἀγεν τῆς ἀδείας τοῦ συζύγου, οὐδὲ αὕτη δὲν ἴδιοκτησία τῶν μισθῶν τῆς δὲν τῆς ἀγαγνωρίζεται,

τῆς ἀφηγέθη κάθε ἐπιρροή ἐπὶ τῆς τύχης τῶν τέκνων, ἐπὶ τῆς ἀνατροφῆς των καὶ τῆς περιουσίας των. Ματαίως οἱ ἀμύντορες τοῦ ἀγδρικοῦ γένους προσπαθοῦν γὰ δικαιολογήσουν τοὺς περιορισμοὺς τούτους, ἵσχυρέζεμενοι: διτὶ δῆθεν ἡ γυνὴ εἶγαι κατωτέρα τοῦ ἀγδρὸς ἥθικῶς καὶ πνευματικῶς. Τοιαύτη ἐλαττωματικότης δὲν ἀπεδείχθη ἀδιασείστως καὶ τούναντίον διαψεύδεται ἀπὸ τὴν πεῖραν τοῦ γεγονότος τῆς μητριαρχικῆς οἰκογενείας, ἥτις μᾶς ἀποδεικνύει πῶς ἡ γυνὴ πρὶν ἡ διαφθαρῇ ἀπὸ ἐπιπολαίαν καὶ ἔξωτερικωτάτην μόρφωσιν καὶ ἀπὸ βίον ἀχρηστοποιημένον ἐδείχθη ἵκανωτάτη νὰ κυβερνήσῃ τὰς τύχας τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινωνίας. “Ἄς παύσουν λοιπὸν οἱ δργίλοι πρόμαχοι τῆς ἀρρενογενείας γὰ ἔξυμνοιν μὲ σοφιστικὰ ἐπιχειρήματα οἰκογενειακὸν σύστημα πλήρες κοινωνικῶν μορφῶν καὶ καταδικασμένον γὰ χαθῇ. Φρονιμώτερον, σκοπιμώτερον καὶ λογικώτερον εἶγαι γὰ ἀναγνωρίσωσι τὸν πρόσκαιρον σημεριγὸν θεσμὸν ὃς ούσιαστικῶς ἐλαττωματικὸν καὶ νάβοηθήσουν τὸ ἔργον τῆς ἴστορίας, ἥτις τείνει γὰ τὸν ἔξαφανίσῃ ἀγαγκαλίως.

Ηρδες τὸν σκοπὸν τοῦτον τείνει ἀκριβῶς τὸ φεμιγιστικὸν κίνημα τὸ τοσοῦτον σήμερον θριαμβεῦον μεταξὺ τῶν προωδευμένων ἔθιγῶν, δπερ καθ’ ὅ εἰς τὴν ἀρχήν του ἔχει καὶ τὰς ὑπερβολάς του καὶ τὰ λάθη του, ἀλλ’ ἔχει πάντοτε—δὲν πρέπει γὰ τὸ ἀργούμεθα—εὑρὺ θεμέλιον ἀληθείας ἐν τῇ ἴστορικότητι τῶν οἰκογενειακῶν μορφῶν καὶ τῇ παραμορφώσει τῶν σήμερον ἵσχουσαν. Ἀναμφιβόλως δὲ φεμιγισμὸς θὰ ἥταν καταδικαστέος, ἐὰν ἦξει γὰ καταστήσῃ τὰς κυρίας τόσον μητριάρχους ἢ γὰ ἀγιδρύσῃ τὴν ἀρχαϊκὴν μορφὴν

τῆς οἰκογενειακῆς συμβιώσεως, "Άλλος" ἐάν τοῦτο κεῖται μακρὰν τοιούτων ὑπερβολῶν καὶ περιορίζεται γὰρ ζητήσῃ δπως ή γυνὴ καταστῇ πλήρως ἵση πρὸς τὸν ἀνδρα ἐντὸς τῆς οἰκογενείας καὶ ἐκτὸς αὐτῆς δέον γὰρ ἐπικροτήσωμεν αὐτὸν διὰ τὴν προπαγάνδαν του καὶ γὰρ ἔγγραφῶμεν ζωηρῶς μεταξὺ τῶν ἐργατῶν του.

"Εἳς ἄλλου ή νομοθεσία τῶν προωδευμένων λαῶν προχωρεῖ μὲν αὖσουσαν ζέσιν πρὸς νεωτέρας καὶ μᾶλλον πολιτισμένας κατευθύνσεις. "Ηδη δὲ νορδηγικὸς νόμος τῆς 21 Ἰουνίου 1888, δὲ τοῦ Καντούλου τῆς Γενεύης τῆς 11 Νοεμβρίου 1894, δὲ δανικὸς τῆς 1 Αὐγούστου 1899, δὲ τῆς Νέας Ζηλανδίας καὶ δὲ γένος γερμανικὸς νόμος ἐπαγορθίσιι τὴν μᾶλλον τερατώδη ἀπὸ τὰς ἀγικανότητας τῶν γυναικῶν, ἢν μέχρι τοῦδε εἶχε καθιερώσει δὲ νομοθέτης, ἀγαγγωρίζοντες εἰς τὴν γυναικα πλῆρες τὸ δικαίωμα τῆς χρήσεως τῶν καρπῶν τῆς περιουσίας της καὶ τῆς ἐργασίας της. Καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἀρχίζει ζωηρὰ κίνησις πρὸς εἰσαγωγὴν ἀναλόγου γόμου *. Συγχρόνως εἰς πολλὰς χώρας χωρεῖ

* Τοιοῦτος γόμους ἔξεδόθη ἐν Γαλλίᾳ ἀπὸ 13 Ἰουλίου 1907 επεὶ τῆς ἐλευθέρας διαθέσεως τῶν ἐκ τῆς ἐργασίας προϊόντων τῆς γυναικὸς σύν τῇ προσθήκῃ τοῦ ἀπὸ 19 Μαρτίου 1919 Νόμου, καθ' ὃν η γυνὴ ὑπερβάσας τὸ 40δυ ἕτος καὶ μὴ ἔχουσα τέκνα δύναται νὰ διαθέσῃ τὴν τοιαύτην περιουσίαν τῆς καὶ διὰ τὸν σκοπόν. Παρ' ἡμῖν, πλὴν τῆς Ἐπτανήσου, διον, λιχύνοτος τοῦ γαλλικοῦ δικαίου η θέσις τῆς γυναικὸς εἰναι μειωμένη, ἀπαιτούμενης εἰς πᾶσαν αὐτῆς δικαστικὴν καὶ ἔξωθικον πρᾶξιν τῇ συναιγέσεως τοῦ ἀνδρός, ἐν τῇ λοιπῇ Ἑλλάδι τῶν μὲν προικῶν κτημάτων της τὴν κυριότητα ἔχει δὲ σύζυγος, τῶν δὲ ἔξωπροικῶν δπωσδήποτε ἀποκτημένων, η γυνὴ ἔχει τὴν κυριότητα καὶ τὴν ἐλευθέραν διαχείρισιν. (Σ. Μ.)

διαζύγιον δχι μόνον πταίσματι τῆς γυναικός, ἀλλὰ καὶ πταίσματι τοῦ ἀνδρὸς καθισταμένης ἐν τούτῳ ἵστητος τῶν δύο φύλων.* Ἐλλαχοῦ δργαγοῦται κίνησις ἔναγ-
τίου τοῦ γόμου τοῦ ἀπαγορεύοντος τὴν ἀναζήτησιν τῆς πατρότητος. Πολλαὶ δ' ἀλλαὶ νομοθετικαὶ διατάξεις προτείγονται καὶ εἰσάγονται, αἵτινες ἐμπνέονται ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς ἔξισώσεως, ἐστω καὶ μερικῶς τῆς νο-
μικῆς καταστάσεως τῆς γυναικός.**

Ἡ πλήρης δύμας νομικής ἔξισώσις τῆς γυναικός κατ' ἀνάγκην θὰ είγαι ἀδύνατος, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἡ οἰκονομικὴ ἀνισότητης, ήτις προσιδιάζει εἰς τὸ Καπι-
ταλιστικὸν καθεστώς. Ἐφ' ὅσον, πράγματι, αἱ οἰκονο-
μικαὶ σχέσεις νομιμοποιοῦσι τὴν συστηματικὴν ἐκμε-
τάλλευσιν μιᾶς τάξεως ὑπὸ ἑτέρας, ἀφευκτος καὶ ἀπό-
λυτος είγαι καὶ ἡ ἐκμετάλλευσις ἔνδες φύλου ἀπὸ τὸ
ἕτερον. Ἡ ἐκμετάλλευσις λαμβάνει κυρίως χώραν ἐπὶ
τῶν ἐργατικῶν τάξεων, ὅπου δὲ σύζυγος στέλλει τὴν
σύζυγον εἰς τὸν ἀγρὸν ἢ τὸ ἐργοστάσιον, ἵνα μὲ τὴν
ἐργασίαν συντελέσῃ εἰς τὴν συντήρησιν τῆς οἰκογε-
νείας παραβλεπομένων τῶν στοιχειωδεστέρων ὑποχρεώ-

* Οὗτω καὶ παρ' ἡμῖν (Νόμος 2227 περὶ διαζύγιου 'Ιου-
νίου 1920). (Σ. Μ.).

** Παρ' ἡμῖν δὲ «Σύλλογος τῶν δικαιωμάτων τῆς γυναι-
κὸς» θέσειν ως πρόγραμμά του τὴν νομικήν καὶ πολιτικὴν
ἔξισώσιν τῶν δύο φύλων. Ἐν τῷ Ἑθνοσυνελεύσι τοῦ 1920—
1922 δὲ πληρεξέμσιος Ἀχαϊογλείδος Δ. Γούναρης ἐπρότεινε,
ὅπως δρισθῇ εἰς τὸ Σύνταγμα διὰ δύναται νὰ εἰσαχθῇ διὰ νό-
μου τὸ δικαιώματος φῆφου εἰς τὰς γυναίκας. Εἰς τὴν παροῦσαν
Δὲ Ἑθνοσυνέλευσιν (1924—1925) ἡ «Δημ. Ἐνωσίς» εἰσηγήθη
τὴν παροχὴν φῆφου διὰ τὰς ἐκλογάδες τοπικῶν ἀρχῶν εἰς τὰς
γυναίκας, τὰς γιγαντούσας γραφήν καὶ ἀγάγνωσιν. (Σ. Μ.).

σεων τῆς μητρότητος. Τοῦτο δὲ εἶγαι, λυποῦμαι νὰ τὸ εἰπω, ἀναγκαία συγέπεια τὴν σημεριγῆς ἐκμεταλλεύσεως τῆς γυγαικός. Διότι οὐδὲν δλεθριώτερον κοινωνικῶς ἀπὸ τὴν διομηχανικὴν ἔργασίαν τῆς ὑπάγδρου γυγαικός καὶ ἵδια τῆς μητρός, ἡς αἱ δυνάμεις ἔδει γὰ δαπανῶνται ἐξ δλοκλήρου εἰς τὴν ἀνατροφὴν τῶν τέκνων. Οὐδὲ τυχαίως, νομίζω, ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, ἡ τόσον φιλοσοφικὴ καὶ εἰς τὰς κοινοτέρας ἐκφράσεις σεις τῆς μεταχειρίζεται τὴν αὐτὴν λέξιν—spinster—διὰ γὰ διατυπώσῃ δύο ἔννοίας: κόρην καὶ ὄφαντριαν, ὡσδὴν γὰ ἥθελε γὰ δείξῃ εἰς τοὺς πρώτους χρόνους, καθὸς ὁ δρός οὗτος ἐμορφώθη, καὶ δστις δπωσδήποτε ἀντιστοιχεῖ εἰς τὰς ἀπαρασαλεύτους ὑπαγορεύσεις τῆς φύσεως, καθὸς ἀς μόνον ἡ ἀγαμος γυνὴ δέον γὰ μετέχῃ εἰς τὴν παραγωγὴν. Ἐν τούτοις ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν γυγαικῶν ἔξακολουθεῖ ἔστω καὶ ὑπὸ ἀλληγορίας διαδιώκει χλιδὴν καὶ ἀργίαν ἐπὶ τῇ βάσει τῆς προικὸς τῆς συζύγου του. Ἐφ' ὅσον δθεν ἡ κατάστασις αὕτη ἔξακολουθεῖ εἶγαι μάταιον νὰ ἐλπίζωμεν δπως τὸ ἴσχυρὸν φῦλον στερηθῇ τῆς δικτατορικῆς του ἐκείνης ἔξουσίας, ἐξ ἣς ἀντλεῖ τόσα πολύτιμα ὡφελήματα. Οἰαδήποτε ἀπόπειρα μεταρρυθμίσεως ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ θὰ συγήντα πάγτοτε τὴν ἀκατάδηλητον ἀντίστασιν τῶν ἀγδρῶν πάσης τάξεως καὶ θέσεως, οἵτινες ἐκ διαφόρων λόγων θὰ ἔγγριοιντο ἐκ τοιούτου μέτρου. Περιττὸν γὰ τὸ ἀποκρύπτωμεν. Καθὼς ἡ γυγαικεία ὑπεροχὴ ὑπῆρξε φυσικῶς ἀντίστοιχον πρὸς τὴν κοινὴν ἴδιοκτησίαν, οὕτως ἡ ἀγδρικὴ τοιαύτη εἶναι φυσικὸν ἀποτέλεσμα τῆς καπιταλιστικῆς ἴδιοκτησίας, οὐδὲ θὰ καταρ-

γηθή παρά μόνον δταν ἐπιστρέψωμεν ὅχι εἰς τὴν δμα-
δικήν ίδιοκτησίαν ἐκλείψασαν ἥδη διὰ παντός, ἀλλ' εἰς
μορφὴν ίδιοκτησίας ἀποκλείουσαν ἔσαι κάθε καπιτα-
λιστικὴν ἐκμετάλλευσιν. Ἐν ἀλλοις λόγοις—πρὸς κα-
τάργησιν τοῦ μονοπώλου τοῦ ισχυροῦ φύλου ἀνάγκη
πρῶτον γὰ καταργηθῆ τὸ καπιταλιστικὸν μονοπώλιον
τῆς ίδιοκτησίας. Οἰκογενειακὴ μεταρρύθμισις καὶ οἰκο-
γονικὴ μεταρρύθμισις συγδέονται στεγῶς μεταξύ των,
ἀπόδειξις περὶ τοῦ ἀδιαλύτου δεσμοῦ, δστις συγδέει
κάθε πλευράν τοῦ κοινωνικοῦ πολυέδρου, κατὰ τρόπον
ῶστε γὰ ἐπικρατῆ ἡ οἰκογονικὴ πλευρά.

* * *

Μετὰ τὴν βραχυτάτην ταῦτην ἔκθεσιν ἐπὶ ζητήμα-
τος, ὅπερ ἀπαιτεῖ ἀλλην καὶ βαθεῖαν ἔξετασιν, τε-
λειών τὰ μαθήματα ταῦτα, ἀτιγα παρακολουθήσατε
μετὰ ἀδιαπτώτου καὶ εὐμενοῦς προσοχῆς καὶ ἀτιγα
θέλω γὰ δημοσιευθοῦν ἵνα δοθῇ μία ίδεα ἔστω καὶ
ώχρᾳ καὶ ἀγακριβῆς τί εἶγαι, τί σκοπεῖ, τί διδάσκει
ἡ νέα ἐπιστήμη, ἣν ἀνέλαβον γὰ διδάξω. Δὲν πλαγῶ-
μαι βεβαίως. Ἡ ἐντύπωσις, ἣν ἀπεκομίσατε ἐκ τῆς
κοινῆς ἐρεύνης καὶ ἢτις πλήσσει δυστυχῶς πάντα
ἀσχολούμενον μὲ τὴν γέναν ἐπιστήμην, ἔστω καὶ ἐὰν
ἔσχε τὴν εὐτυχίαν γὰ τὴν διδαχθῆ ἀπὸ διδάσκαλον
δλιγάντερον ἐμοῦ ἀτελῆ, εἶγαι, δτι ἡ Κοινωνιολογία
παρουσιάζει ἀκόμη σοδαρὰ κεγὰ καὶ ρίζικὰς ἀτελείας.
Τὰ κεγὰ ταῦτα δέον γὰ ἀποδοθῶσιν εἰς τὸ νεαρὸν τῆς
ἐπιστήμης ταῦτης, ἵς θὰ κλίνετε ἵσως γὰ μειώσετε
οὗτω κατὰ πολὺ τὴν σημασίαν καὶ τὴν ἀξίαν. Ἀλλὰ
τὸ συμπέρασμα τοῦτο δέον πάσαις δυγάμεσι γὰ ἀπο-
κρούσω. Φρονῶ δτι καὶ εἰς τοὺς μεγάλους πλανήτας
ἔξεταζομένους μὲ τὰ μέσα τῆς νεωτέρας ἐπιστήμης
φαίνονται σκοτεινὰ μέρη, κηλίδες ὡς ὀγομάζουσι

ταῦτα οἱ ἀστρονόμοι. Ὁλλ' ὁ ἔγκυπτων εἰς τὴν μελέτην αὐτῶν τῶν μυστηριώδῶν ἀστρων θὰ εὕρῃ δτι αἱ κατὰ φαινόμενον κηλίδες εἶναι πράγματι βωμαντικαὶ κοιλάδες ἢ γελαστοὶ λειμῶνες πλήρεις ἀσφοδελῶν, περιβαλλόμενοι μὲ γραφικὰ δρη καὶ πρασινίζοντας κήπους. Τίς μᾶς βεδαιοὶ λοιπὸν δτι ἔκειγα, ἀτινα μᾶς φαίνονται σήμερον κηλίδες τῆς Κοινωνιολογίας δὲν δφείλονται εἰς τὸ γεγονός δτι τὴν ἐπιστήμην ταύτην ἔμελετήσαμεν μέχρι σήμερον ἐκ τοῦ μακρόθεν μὲ πνευματικὸν τηλεσκόπιον κατ' ἀγάγκην ἀνεπαρκὲς χωρὶς νὰ διεισδύσωμεν εἰς τὰς ἐποχάς της; Καὶ δτι μᾶλις εἰσέλθωμεν εἰς αὐτὰς θὰ ἰδωμεν πιθανῶς δτι αἱ κηλίδες αὗται βαθμηδὸν ἔξαφανίζονται, ἵγα ἀντικατασταθῶσι μὲ διαυγὲς πανόραμα ἀληθειῶν γονίμων καὶ ἀρμογικῶς συγδυασμένων; Μακρὰν ἡμῶν δθεν ὁ δισταγμὸς δστις μᾶς φοβίζει πρὸ τῶν δυσκολιῶν φευγαλέου θεάματος. Ὁμπρὸς μὲ διπλῆν ζέσιγ εἰς τὸν τραχὺν δρόμον τῆς ἔρευνης, πρὸς κατάκτησιν τῶν μεγάλων νόμων, οἵτινες καλύπτονται σήμερον μὲ τὸ μυστήριον τοῦ ἀγνώστου. Ὁμπρὸς καὶ παντοτε ἐμπερός, καὶ ἔὰν ὁ δρόμος ἐπὶ χρόνον τιγα θὰ εἶναι ἐπὶ ἔρήμου, ἢ αἴματωθῶσι τὰ βήματά μας θὰ ἔλθῃ ἡμέρα καθ' ἣν θὰ ἰδωμεν τὰ σκότη διαλυόμενα, τοὺς βράχους καταπίπτοντας καὶ πανταχόθεν εἰσορμοῦν τὸ φῶς. Καὶ τὴν ἡμέραν αὐτὴν θὰ λάβουν μίαν ἀμοιβὴν οἱ μόχθοι μας καὶ οἱ κόποι μας διότι θὰ ἔχωμεν τέλος φθάση εἰς τὴν ἐπηγγελμένη γῆν τῆς Ὁληθείας.

ΤΕΛΟΣ

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	Σελ.	ε'
Εἰσαγωγὴ	>	ζ'
Βιβλιογραφία Εἰσαγωγῆς	>	η'
I. Τὸ ἔργον τῆς Κοινωνιολογίας	>	93
II. Ἡ ἐπὶ φυχολογικῆς βάσεως Κοινωνιολογία →	114	
III. Ἡ ἐπὶ βιολογικῆς βάσεως Κοινωνιολογία →	139	
IV. Ἡ τελευταῖα φάσις τῆς βιολογικῆς Κοινωνιολογίας	>	159
V. Ἡ ἐπὶ οἰκονομικῆς βάσεως Κοινωνιολογία →	184	
VI. Ἡ συγχριτική Κοινωνιολογία	>	211
VII. Άι κοινωνιολογικαὶ ἔρευναι ἐπὶ τῆς οἰκογενείας	>	227

Α. Δ. ΣΙΔΕΡΙ

O

ΙΣΤΟΡΙΚΟΣ ΥΛΙΣΜΟΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ :

Κεφάλ. A'. Ἡ φιλοσοφία.—B'. Ἡ φιλοσοφία τῆς Ἰστορίας.—Γ'. Ἡ θεωρία τοῦ Ἰστορικοῦ ὑλισμοῦ.—Δ'. Ἡ ἴστορία τῆς θεωρίας.—E'. Ἡ κριτικὴ τῆς θεωρίας.—ΣΤ'. Ἡ ἐφαρμογὴ τῆς θεωρίας.—Ἐπίλογος.

Δι' ἀντίτυπα ἀπευθυνθῆτε εἰς τὸ Τυπογραφεῖον :

K. Σ. ΠΑΠΑΔΟΓΙΑΝΝΗ

ΨΑΡΡΩΝ 41, • ΑΘΗΝΑΣ

καὶ εἰς τὰ κυριώτερα Βιβλιοπωλεῖα.

Τιμὴ δρ. 15.—

